

ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย :
ศึกษารณิโครงการก่อสร้างทอส่งก๊าซขาดานา

นายศาศวัต เฟ่งแพ

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

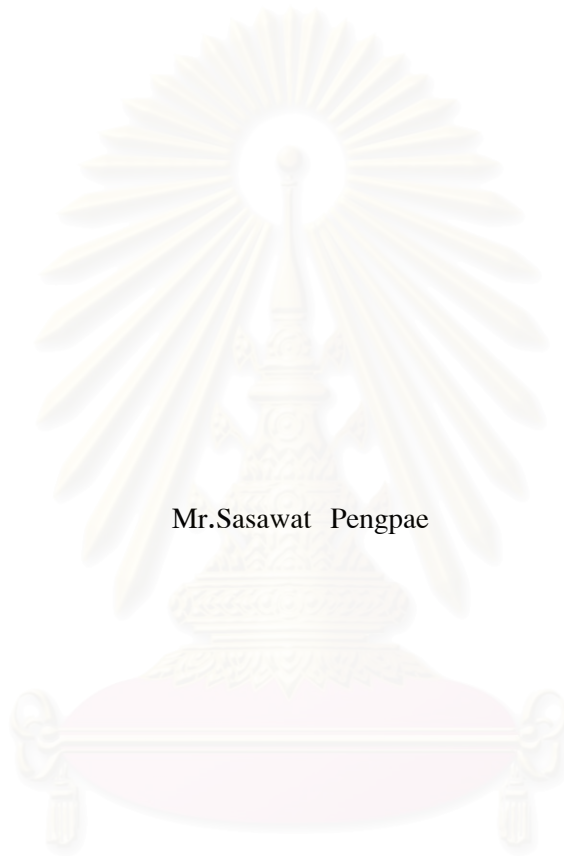
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-0023-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CONFLICTS AND CONFLICT RESOLUTION IN THE THAI SOCIETY : A CASE STUDY
OF THE YADANA PIPELINE CONSTRUCTION PROJECT

Mr.Sasawat Pengpae

A Thesis Submitted in partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Political Science in Government

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-13-0023-9

ศาศวัต เฟ่งแพ : ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย :ศึกษากรณี
โครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาตานา (CONFLICTS AND CONFLICT RESOLUTION IN
THE THAI SOCIETY : A CASE STUDY OF THE YADANA PIPELINE
CONSTRUCTION PROJECT) อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร ;
123 หน้า. ISBN. 974-13-0023-9.

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ประการคือ 1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ความขัดแย้งใน
การจัดการทรัพยากร การดำเนินโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาตานา 2. เพื่อศึกษาบทบาทของรัฐที่แสดง
ออกมาในการจัดการกับสถานการณ์ความขัดแย้ง 3. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่กำหนดความสามารถที่ต่างกัน
ของคู่ขัดแย้งในการมีอิทธิพลต่อการบรรลุเป้าหมายของอีกฝ่าย ในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดย
ใช้วิธีการวิจัยแบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่าความขัดแย้งกรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาตานามีสาเหตุจาก 1.การมี
ปรัชญาการมองโลกที่แตกต่างกันระหว่างรัฐกับฝ่ายผู้คัดค้านโครงการ ในเรื่องมนุษยกับธรรมชาติ ความ
หมายของการพัฒนา การชดเชยและทดแทนธรรมชาติ และภารกิจทางสังคม 2.การขาดกลไกและกระบวนการ
ที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งของสังคมไทย 3.ความขัดแย้งในผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย ผล
การวิจัยพบว่าเมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้น รัฐได้ใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งแบบดั้งเดิม คือ การใช้อำนาจรัฐ
เข้าบีบบังคับ การใช้กำลังเข้าจับกุม การข่มขู่ คุกคาม และระบอบอุปถัมภ์ ซึ่งสะท้อนทัศนคติของฝ่ายรัฐที่มอง
ความขัดแย้งแบ่งแยกเป็นสองฝ่ายคือ มองกลุ่มผู้สนับสนุนโครงการว่าเป็นพวกเดียวกับรัฐ ขณะที่ฝ่ายผู้
ต่อต้านคัดค้านโครงการนั้นเป็นศัตรู ผลการวิจัยยังพบว่าการใช้สื่อมวลชนในสถานการณ์ความขัดแย้งอยู่
สองระดับคือ สื่อมวลชนระดับชาติและสื่อมวลชนระดับท้องถิ่น โดยรัฐสามารถปิดกั้นไม่ให้กลุ่มผู้คัดค้าน
เข้าไปมีบทบาทในการใช้สื่อทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นได้เป็นส่วนใหญ่ ขณะที่กลุ่มผู้คัดค้านใช้เวที
ของหนังสือพิมพ์ข่าวสด ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ประชานิยมเป็นเวทีหลักในการต่อสู้ โดยมีข้อสังเกตว่าการที่
รัฐเป็นผู้ควบคุมสื่อ และมีศักยภาพทางการเงินและบุคลากรที่เหนือกว่า ทำให้รัฐสามารถถ่ายทอดแนว
ความคิดและกิจกรรมของกลุ่มตนให้เข้าถึงกลุ่มต่างๆในสังคมโดยผ่านสื่อมวลชน เพื่อสร้างความเข้าใจและ
การยอมรับได้มากกว่าฝ่ายผู้ต่อต้านคัดค้านโครงการ

ภาควิชา.....การปกครอง..... ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา.....การปกครอง..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา.....2543..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4081163024 : MAJOR GOVERNMENT

KEY WORD : CONFLICT

SASAWAT PENGPAE :CONFLICTS AND CONFLICT RESOLUTION
IN THE THAI SOCIETY : A CASE STUDY OF THE YADANA
PIPELINE CONSTRUCTION PROJECT. THESIS ADVISOR :
ASSIST. PROF. CHAIYAN CHAIYAPORN,Ph.D. 123 pp.
ISBN.974-13-0023-9.

This research aims at three main objectives as follows: 1.To study the conflict situation in managing the environment in the Yadana Pipeline Construction Project. 2.To study the roles of the State presenting in managing this conflict situation. 3.To study the indicators of different capabilities in influencing the success of conflicting groups in the conflict situation by utilizing the Content Analysis in the research.

The results of the research show that the conflict in the Yadana Pipeline Construction project has been caused by: 1.Different perceptions between the State and the anti-project party in human and nature, the meaning of development, the substitution and replacement of environment, and social duty. 2.The lack of appropriate mechanisms and procedures in managing the conflict in the Thai society. 3.The conflict in each party's advantages and profits. The research results that when the conflict occurs, the State uses the traditional way in handling it. The State uses its power which can be usage of forces, harassing, threatening, and patronage system ; reflecting in the perception of the State who views the conflict as two parts. The State views ones who support the project as ones who support the State, at the same time looks at ones who are against the project as enemies. The results of the research also show that the mass media is used in the conflict situation at two levels: national and local. The State can mostly stop the anti-project group from playing the roles in using the media at both levels when they used the podium of Khao Sod Newspaper, a popular national newspaper, as a mean of campaigning against the project. With the observation that the State, controlling media, and having more potential in terms of budget and human resources; is able to present its ideas and activities to different sectors in the society through the media, for the better understanding and acceptance than the anti-project group.

Department.....Government.....	Student's signature.....
Field of study.....Government.....	Advisor's signature.....
Academic year.....2000.....	Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือและความกรุณาอย่างสูงของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ครูผู้ซึ่งมีจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างแท้จริง ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆในการวิจัย แนวคิด และวิธีการในการทำงาน แนวทางการดำเนินชีวิต ตลอดจนกำลังใจและโอกาส ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่มีคุณค่า ยิ่งต่อศิษย์เสมอมา

กราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้อบรม ถ่ายทอดความรู้ ความคิดและประสบการณ์ ทั้งทางด้านวิชาการ คุณธรรมและศีลธรรมให้แก่ศิษย์

ขอบคุณเพื่อน ๆ พี่ ๆ และน้อง ๆ ที่ทำงานและที่เรียนมาด้วยกันทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พี่อรพิน พี่หมู พี่ดวง พี่นิต พี่เป่า และน้องก๊วก เพื่อนรักที่แสนดีอย่าง วาว เตือน อ้อย ย้อย ปุก และปุ้ย ที่เป็นกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ตลอดมา และเป็นตัวเร่งยามที่ผู้เขียนถูกแรงเฉื่อยเข้าครอบงำ

เหนือสิ่งอื่นใดกราบขอบพระคุณ คุณพ่อประภาส เฟ่งแพ คุณแม่ศรินทิพย์ เฟ่งแพ ที่ได้ให้กำเนิดลูก ให้ความรัก เสียสละ อบรมสั่งสอน และสนับสนุนลูกทุกคนให้รักการเรียน กราบขอบพระคุณคุณยายทองคำ โปธิแพทย์ ที่เลี้ยงดู อบรมสั่งสอนและเป็นกำลังใจให้กับหลานเสมอมา ขอขอบคุณน้องตุลย์และน้องป๋ม น้องที่น่ารักของพี่ทั้งสอง ที่คอยเป็นกำลังใจให้พี่เสมอ

คุณความดีที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการสร้างสรรค์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอมอบแด่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครูและบิดามารดาที่เคารพรักของผู้เขียน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	7
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	8
1.4 ขอบเขตการศึกษา	8
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา.....	8
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง.....	11
2.2 ความหมายของความขัดแย้ง.....	11
2.3 ลักษณะของความขัดแย้ง.....	15
2.4 ประเภทของความขัดแย้ง.....	16
2.5 สาเหตุของความขัดแย้ง.....	16
2.6 พลวัตของความขัดแย้ง.....	19
2.7 การจัดการกับความขัดแย้ง.....	23
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	30
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	35
3.1 แหล่งข้อมูล.....	35
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	36
3.3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล.....	39
3.4 ข้อจำกัดเกี่ยวกับการวิจัย.....	39
บทที่ 4 ความเป็นมาและพลวัตของความขัดแย้งกรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานานา..	40
4.1 กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง.....	40
4.2 จุดเริ่มต้นของโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานานา.....	41
4.3 พลวัตของความขัดแย้ง.....	49

	หน้า
บทที่ 5 วิเคราะห์การระดมทรัพยากรของกลุ่มต่างๆที่นำมาใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้ง..	70
5.1 การระดมทรัพยากรของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.).....	70
5.2 การระดมทรัพยากรของกลุ่มผู้สนับสนุนโครงการ.....	92
5.3 การระดมทรัพยากรของกลุ่มผู้คัดค้านโครงการ.....	97
บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ.....	106
รายการอ้างอิง.....	117
ประวัติผู้เขียน.....	123

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตลอดระยะเวลาอันยาวนานในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทย นับแต่ที่มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ จากเดิมที่ปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 นั้น ประเทศไทยได้ผ่านการต่อสู้เพื่อแย่งชิงความเป็นใหญ่ทางอุดมการณ์ทางการเมือง อันเป็นเหตุให้คนไทยต้องจับอาวุธต่อสู้กันด้วยเหตุผลเพื่อช่วงชิงอำนาจทางการเมือง สังคมไทยต้องตกอยู่ในภาวะวิกฤติด้วยความขัดแย้งอันเกิดจากแรงผลักดันสองด้าน ด้านหนึ่งคือ ความต้องการการปฏิรูปทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ส่วนในอีกด้านหนึ่ง คือ การกดขี่ทางการเมืองและการรักษาความมั่นคงของชาติ ที่ความขัดแย้งนั้นถูกสะท้อนว่าเป็นการต่อสู้ระหว่างผู้ปกครองหรือชนชั้นนำทางการเมือง โดยร่วมกับกลุ่มนายทุนและจักรวรรดินิยม กับประชาชนผู้ถูกปกครองที่ประกอบด้วยชาวไร่ชาวนาและกรรมกร ซึ่งปัญหาเศรษฐกิจสังคม เป็นความรุนแรงที่คุกรุ่นอยู่ภายใต้โครงสร้างซึ่งถูกกดไว้ด้วยการเมืองที่ไม่เปิดกว้าง การแก้ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นเรื่องของการใช้อำนาจและกำลังบังคับอันเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ทางการเมืองแบบอำนาจนิยม ที่การใช้อำนาจและกำลังบังคับถือว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งขั้นต่ำสุด เนื่องจากเป็นการตัดสินปัญหาโดยใช้ความรุนแรงอันเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะทำให้นำไปสู่การขยายตัวของความขัดแย้งรุนแรงมากยิ่งขึ้นต่อไป

สถานการณ์ความขัดแย้งได้เริ่มเปลี่ยนรูปแบบความหมายและบริบทของมันไป ในขณะที่ปัญหาความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองเริ่มมีน้อยลง ความขัดแย้งในสังคมไทยได้เคลื่อนตัวออกจากประเด็นของการปฏิบัติและการทำสงครามแย่งชิงอำนาจทางการเมือง มาสู่ประเด็นเรื่องความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร ซึ่งแท้ที่จริงแล้วฝังรากอยู่ในยุทธศาสตร์และเป้าหมายของการพัฒนาของประเทศไทยนั่นเอง และปัญหายังมีความชัดเจนมากขึ้นในช่วงที่เศรษฐกิจได้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ ความต้องการเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่อย่างรวดเร็วได้ก่อให้เกิดปัญหาที่ไม่สามารถจัดการได้ อาทิ ความขัดแย้งในเรื่องนาเกลือ - นาข้าว การทำประมงชายฝั่ง - นากุ้ง การท่องเที่ยว การขยายตัวของเมือง ปัญหามลภาวะ ลักษณะของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น มีความซับซ้อนอยู่หลายประเด็น ทั้งในเรื่องของความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรอย่างเดียวกันเพื่อวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน และการเกิดความเหลื่อมล้ำในเรื่องการใช้ทรัพยากร เมื่อพิจารณาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งนั้นเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน อันเป็นผลมาจากความไม่สอดคล้องกันของนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจกับความต้องการและ

สภาวะปัญหาในท้องถิ่น อีกทั้งยังในประเด็นเรื่องของการจัดสรรที่ไม่เป็นธรรมเป็นสำคัญ (โครงการศึกษาทางเลือกการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543 : 183)

กล่าวได้ว่าภายใต้บริบทของการเร่งรัดพัฒนา นับแต่ในช่วงทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา นี้ ที่ซึ่งกระแสการพัฒนาประเทศได้มุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นหัวใจสำคัญในสภาวะการณ์ปัจจุบันภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งที่ทวีความรุนแรงขึ้นในปัจจุบัน คือ ความขัดแย้งระหว่างแนวความคิดอนุรักษทรัพย์ากรธรรมชาติกับการพัฒนาประเทศที่ต้องทำลายทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศบางส่วนเพื่อแลกกับผลของการพัฒนาดังกล่าว หรือแม้กระทั่งความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เพื่อแสวงหาและพิทักษ์ผลประโยชน์ของกลุ่มตนเป็นสำคัญ เหตุผลดังกล่าวส่งผลให้ทุกระบบการเมืองสมัยใหม่จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับกระแสความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมทุกช่วงเวลา เพราะถ้าระบบการเมืองไม่สามารถสนองตอบต่อกระแสการเรียกร้องหรือการคัดค้านระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ได้ ความขัดแย้งดังกล่าวอาจจะพัฒนาไปสู่ความรุนแรงทางการเมืองจนอาจกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองในเวลาต่อมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองหรือนโยบายทางการเมืองใดก็ตาม หากมิได้รับการยอมรับหรือเห็นพ้องต้องกันจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในนโยบายนั้น ๆ ตามวิถีประชาธิปไตยแล้ว กิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ ย่อมยากที่จะนำไปปฏิบัติได้อย่างราบรื่น

การเกิดขึ้นของกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้แสดงบทบาทเคลื่อนไหวผลักดันเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการตัดสินใจในเชิงนโยบายในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้ เริ่มขึ้นนับแต่มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน (ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 - 2544) ที่ได้มีการนำกลยุทธ์การพัฒนาชนบทให้เป็นเมือง โดยพัฒนาภาคการเกษตรเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นผลให้ตัวเลขอัตราความเจริญเติบโตเพิ่มสูงขึ้น มีการขยายตัวของอุตสาหกรรมใหม่ แต่กลยุทธ์ดังกล่าวได้สร้างปัญหาให้กับสังคมไทยไม่น้อย เช่น การชะงักงันของภาคการเกษตร การล่มสลายของชุมชนชนบท เป็นต้น จากปัญหาที่ได้เกิดขึ้นในชนบทซึ่งต่อเนื่องมาอย่างยาวนานจนถึงทุกวันนี้ ทำให้คนพยายามหาวิธีการในการแก้ปัญหา เช่น การหาทางออกส่วนบุคคลด้วยการอพยพไปขายแรงงานยังเมืองหลวง ต่างประเทศ หรือการเปลี่ยนอาชีพ แต่วิธีการดังกล่าวไม่อาจประกันได้ว่าจะใช้ได้สำหรับทุกคนและจะใช้ได้อย่างยั่งยืนและยาวนาน ส่วนอีกแนวทางหนึ่งก็คือ การย้อนกลับไปพัฒนาและฟื้นฟูสถาบันเก่าแก่ของชุมชนก็คือ องค์กรชุมชน หรือองค์กรชาวบ้าน ซึ่งเป็นการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเพื่อดำเนินภารกิจต่าง ๆ ให้ลุล่วง โดยวิธีนี้ถือเป็นการแก้ปัญหาชุมชนด้วยการหาทางออกร่วมกัน เช่น การรวมตัวเพื่อป้องกันการถูกรุกรานที่ทำกิน การรวมตัวทำเกษตรผสมผสาน การรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์ การรวมตัวของกลุ่มแม่บ้านในชนบท เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ : 2540)

เมื่อสภาพการณ์ของสังคมเปลี่ยนไป การรวมตัวกันขององค์กรชุมชน หรือ องค์กรชาวบ้านย่อมต้องปรับเปลี่ยนไปด้วย โดยเริ่มมีการสร้างเครือข่ายของกลุ่มต่างๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพของกลุ่มให้มากยิ่งขึ้น ฐานการรวมตัวของคนในสังคมสมัยใหม่ได้เคลื่อนย้ายจากการรวมตัวในด้านฐานะทางเศรษฐกิจ - สังคม ความเชื่อทางการเมือง และพรมแดนของรัฐ - ชาติ ท้องถิ่น ชุมชนมาสู่ปัจจัยทางด้านเพศ เชื้อชาติ ผิวสี ความเชื่อทางศาสนา และความเชื่อของกลุ่มตนเอง เช่น ขบวนการต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ ขบวนการสันติภาพ ขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขบวนการเรียกร้องให้กลับไปสู่คำสอนดั้งเดิมของศาสนา การกลับไปสู่วัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิมของตน ขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรี ขบวนการสิทธิของคนพื้นเมือง เป็นต้น โดยกลุ่มเหล่านี้ไม่ได้มีการชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมือง แต่เป็นการเคลื่อนไหวในเชิงสังคม-วัฒนธรรมมากกว่า โดยการเคลื่อนไหวนี้เพื่อเอกลักษณ์ความเฉพาะเจาะจงของกลุ่มตนเป็นสำคัญ ตัวอย่างของขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องของประชาชนที่เกิดขึ้นในประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้าในซีกโลกตะวันตกเป็นการเคลื่อนไหวที่มีลักษณะสำคัญคือเป็นขบวนการที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนฐานของชนชั้นใดเพียงชนชั้นเดียวอย่างขบวนการเคลื่อนไหวในอดีตที่ทฤษฎีมาร์กซิสต์พยายามจะอธิบาย เรื่องที่เคลื่อนไหวเรียกร้องไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มอย่างทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ในวิชารัฐศาสตร์ ขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านี้ไม่ได้เรียกร้องผ่านกลไกทางการเมืองที่ดำรงอยู่เช่น พรรคการเมือง หรือนักการเมือง แต่เคลื่อนไหวเรียกร้องด้วยตัวเอง เนื่องจากไม่เชื่อในความเป็นตัวแทนของระบบพรรคการเมือง และไม่เชื่อมั่นศรัทธาในความสามารถและความจริงใจของรัฐ และเป้าหมายของการเรียกร้องมิใช่เพื่อต้องการช่วงชิงอำนาจรัฐอย่างขบวนการเคลื่อนไหวในอดีต การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่นี้ ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ (2540) มองว่าเป็นทางเลือกที่สาม เป็นพลังที่อยู่นอกเหนือสถาบันทางการเมือง ถือเป็นพื้นที่ทางการเมือง (political space) ชนิดพิเศษที่ไม่ใช่ทั้งรัฐ ระบบเศรษฐกิจ และเรื่องส่วนตัว แต่เป็นรูปแบบประชาสังคม (civil society) แบบใหม่ในรูปของการเมืองภาคประชาชน

สำหรับในสังคมไทยในปัจจุบัน เริ่มจะมีประชาสังคมในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เมื่อไม่นานมานี้ เช่น สมัชชาเกษตรกรรายย่อยได้พัฒนาไปเป็น “สมัชชาคนจน” ขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยอย่าง “สมาพันธ์เพื่อประชาธิปไตย” หรือ “คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย” เป็นต้น ข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับความขัดแย้งในสังคมไทย คือ คู่ขัดแย้งนั้นมิได้จำกัดวงอยู่แต่เฉพาะระหว่างรัฐกับชาวบ้านผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการพัฒนาเท่านั้น แต่จะเห็นได้ว่า คู่ขัดแย้งนั้นได้ขยายวงออกไปสู่กลุ่มอื่นๆ ในสังคมพร้อมๆ กันกับการเปลี่ยนรูปของประเด็นการโต้เถียง จากเรื่องเฉพาะเจาะจงไปสู่ประเด็นปัญหาต่างๆ ไป ซึ่งโครงการพัฒนาประเทศของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นโครงการสร้างเขื่อน หรือในกรณีของโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาตานา ของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ที่ต้องพบกับกระแสของการต่อต้าน จากคนในสังคมเป็นอย่างมาก

โครงการพัฒนาหลายโครงการต้องหยุดชะงักลง และต้องกลับไปพิจารณาทบทวนใหม่ในประเด็น สิ่งแวดล้อมหรือการให้หลักประกันเรื่องความโปร่งใสในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินการ ทั้งนี้ เพราะรัฐไม่สามารถที่จะทวนกระแสการคัดค้านจากสังคมและใช้อำนาจรัฐในการยุติปัญหาความขัดแย้งให้จบลงอย่างรวดเร็วเหมือนดังที่เคยปฏิบัติกันมาในอดีตได้อีกต่อไป

ความขัดแย้งในกรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาตานานี้ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาทำความเข้าใจเรื่องความขัดแย้งกับการแก้ไขความขัดแย้งของสังคมไทย ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งฝ่ายขึ้นอย่างชัดเจน ได้แก่ ระหว่างเจ้าของโครงการ คือ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย กลุ่มผู้สนับสนุนการก่อสร้างกับกลุ่มนักอนุรักษ์และกลุ่มผู้คัดค้านการก่อสร้าง ความเป็นมาของโครงการได้เริ่มต้นจากการที่คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2536 ให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ดำเนินการเร่งจัดหาก๊าซธรรมชาติจากแหล่งพลังงานสัมปทานแหล่งอื่นๆ ในย่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อนำมาเป็นพลังงานที่ต้องใช้ตามความต้องการของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าระยะปี พ.ศ. 2535 - 2543 ปตท. จึงได้เริ่มเจรจารับซื้อก๊าซจากแหล่งก๊าซชยาตานา ซึ่งอยู่ในอ่าวมะตะมะของประเทศพม่า ซึ่งมีรัฐบาลที่มาจากคณะนายทหาร (สออร์ค) อยู่ในขณะนี้ลงนามในสัญญาซื้อขายก๊าซ เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2538 ในปริมาณการจ่ายก๊าซ 525 ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน กับกลุ่มบริษัทต่างชาติที่รัฐบาลสหภาพสังคมนิยมพม่าให้สัมปทานเป็นกลุ่มผู้ขาย คือ บริษัทโทเทลของฝรั่งเศส ซึ่งถือหุ้นร้อยละ 31.2 บริษัทยูโนแคลของสหรัฐอเมริกา ร้อยละ 28.26 บริษัท ปตท. สำรวจและผลิตปิโตรเลียมจำกัด ซึ่งเป็นบริษัทลูกของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ร้อยละ 25.5 และบริษัทน้ำมันและก๊าซแห่ง สหภาพพม่า ร้อยละ 15 ซึ่งสัญญามีข้อกำหนดรับส่งก๊าซที่ชายแดนไทย - พม่า ณ บริเวณบ้านอีต่อง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ทั้งนี้ ภายในเขตแดนไทย มีปลายทางของท่อก๊าซจะมาสู่โรงงานไฟฟ้าพลังงานความร้อนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยที่จังหวัดราชบุรี ซึ่งโรงงานไฟฟ้าแห่งนี้จะเป็นลูกค้าที่รับซื้อก๊าซจาก ปตท. อีกทอดหนึ่ง

เส้นทางที่เริ่มต้นจากบ้านอีต่อง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรีถึงโรงไฟฟ้าที่จังหวัดราชบุรีมีระยะทาง 297 ก.ม. เป็นเส้นทางที่ต้องผ่านป่าสมบูรณ์และพื้นที่บางส่วนที่ต้องผ่านชุมชนและที่ดินทำกินของราษฎรในจังหวัดกาญจนบุรี สำหรับในอาณาเขตของประเทศพม่า การวางท่อก๊าซโดยรัฐบาลพม่ามีปัญหาการนำแรงงานเด็ก การทุบตีประชาชน การข่มขืนสตรี ตลอดเส้นทางที่วางท่อก๊าซ ซึ่งเป็นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง ทั้งหมดจึงมีผลกระทบทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างกว้างขวาง ส่วนในประเทศไทยนั้นการดำเนินงานวางท่อก๊าซของ ปตท. ที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดกระแสการคัดค้านและต่อต้าน จากชุมชนในท้องถิ่น กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และนักวิชาการในสถาบันการศึกษาของไทยมากมายที่รวมตัวกัน

เคลื่อนไหวและคัดค้านไม่ให้มีการสร้างแนวท่อก๊าซผ่านพื้นที่เหล่านี้ โดยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเริ่มตั้งแต่กลุ่มอนุรักษ์ในจังหวัดกาญจนบุรีทราบว่าการวางท่อส่งก๊าซผ่านพื้นที่ป่าอนุรักษ์ความยาว 26 กิโลเมตร และพื้นที่ป่าลุ่มน้ำชั้น 1A ประมาณ 18 กิโลเมตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในป่าห้วยเขย่ง ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์มากและกำลังจะประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติไทรโยค และประเด็นเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนของชนกลุ่มน้อยในการก่อสร้างท่อส่งก๊าซในประเทศพม่า รวมทั้งความเดือดร้อนของชาวบ้านที่ได้รับจากการวางท่อส่งก๊าซครั้งนี้ เป็นเหตุให้เกิดการคัดค้านการก่อสร้างขึ้นในช่วงปลายปี 2539 โดยความเคลื่อนไหวในกรณีการก่อสร้างโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาตินี้มีความต่อเนื่องนับตั้งแต่เริ่มต้นการคัดค้านจนกระทั่งสิ้นสุดเมื่อโครงการก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อปลายเดือนกรกฎาคม 2541 รวมระยะเวลาประมาณ 2 ปี ทำให้มองเห็นพลวัตของการต่อสู้ได้อย่างเด่นชัด ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนี้เป็นความขัดแย้งที่ปะทะกันจากโลกทัศน์ 2 กระแสที่แตกต่ากันอยู่นั้นคือกระแสของกลุ่มที่ชื่นชมกับเป้าหมายความสำเร็จทางเศรษฐกิจซึ่งปรีชา เปี่ยมพงสานต์ (2541:3) มองว่าเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคม โดยกลุ่มมีแนวคิดที่จะผลิตวัตถุดิบให้มากที่สุด เป็นวิธีการที่จะทำให้คนเรามีความพอใจและมีความสุขได้ ส่วนอีกกระแสหนึ่งคือกลุ่มของนักคิดที่เป็นกลุ่มน้อยที่ต้องการเห็นระบบเศรษฐกิจสังคมอีกระบบหนึ่ง คือ “นิเวศสังคม” ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดแรกอย่างสิ้นเชิง

จากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้มีหลายหน่วยงานพยายามนำทั้งกลุ่มที่คัดค้านและกลุ่มที่สนับสนุนการวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติมาให้ข้อมูล รวมทั้งความพยายามให้มีการพูดคุยกันเพื่อปรับความเข้าใจ ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม สภาผู้แทนราษฎร หรือการจัดเวทีพูดคุยที่หมู่บ้านเด็กโดยมีนายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นประธาน และยังมีเวทีระดับจังหวัดกาญจนบุรี คือ คณะกรรมการติดตามโครงการ ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน โดยได้มีการเจรจาอีกหลายครั้ง แต่ประชาชนก็ยังไม่ได้รับความกระจ่างในเรื่องข้อมูลในหลายประเด็น ซึ่งความขัดแย้งได้ทวีมากขึ้น เมื่อการก่อสร้างท่อก๊าซยิ่งใกล้จะเข้าไปถึงป่าซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น และเมื่อข้อขัดแย้งไม่ยุติ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหากรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาขึ้น เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541 ซึ่งมีนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธานกรรมการ โดยจัดให้มีการรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นตั้งแต่วันที่ 14 - 18 กุมภาพันธ์ 2541 ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้ได้สรุปมีประเด็นปัญหาที่สำคัญรวม 5 ประการ ให้กับนายกรัฐมนตรีนายชวน หลีกภัย ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการพิจารณาและตัดสินใจดำเนินโครงการนี้มีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่อง เนื่องจากขาดความโปร่งใสและไม่ได้คำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเห็นและความรู้สึกของประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบจากโครงการดังกล่าวโดยตรง

2. ประชาชนและคนในท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะรับรู้และเข้าถึงข้อมูลของโครงการ ที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ดังนั้น เมื่อไม่สามารถได้รับรู้ข้อมูลตามสิทธิดังกล่าว ก็มีสิทธิอันชอบธรรมที่จะท้วงติง คัดค้าน รวมทั้งรณรงค์ต่อต้านโดยสันติวิธี

3. ผู้รับผิดชอบโครงการนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อสภาพปัญหาและผลกระทบของโครงการรอบด้านอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะในปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชน ความเสียหายต่อราษฎร และผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การทำงานยังยึดติดกับระบบเก่า ซึ่งถือว่าผู้มีอำนาจยอมอยู่เหนือกว่าสิทธิและเสรีภาพอันชอบธรรมของประชาชน

4. ข้อขัดแย้งและข้อพิจารณาต่างๆ ในกรณีนี้ ส่วนหนึ่งมีสาเหตุอยู่ที่การไม่ตระหนัก และไม่ยอมรับในปรัชญาความคิดที่แตกต่างกัน

5. สังคมไทยขาดกลไก และไม่ได้คิดถึงกระบวนการจัดการปัญหาความขัดแย้งในอันที่จะนำไปสู่ข้อยุติที่ผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่าง ๆ ยอมรับได้ (คณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหากรณีโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานจากแหล่งยานา อ่างถึงในช่วยความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย , 2541 : 3 - 4)

อย่างไรก็ตาม ผลสรุปที่ได้มานี้ของคณะกรรมการ เป็นแต่เพียงความเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการชุดนี้ซึ่งไม่ได้มีอำนาจในการที่จะตัดสินใจว่าควรจะยุติโครงการดังกล่าวหรือไม่ เพราะเป็นอำนาจในการตัดสินใจของนายกรัฐมนตรี โดยเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2541 นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีจึงได้สั่งการให้ ปตท. ดำเนินโครงการก่อสร้างต่อไป ด้วยเหตุผลว่าโครงการมีการวางแผนไว้นานและดำเนินการคืบหน้าไปมากแล้ว โดยได้กำชับเพิ่มเติมให้หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง แก้ไขปัญหาและข้อบกพร่องต่างๆ ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการอย่างเคร่งครัด (หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ 1 มีนาคม 2541)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ความขัดแย้งในโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานจึงมีความสำคัญต่อการศึกษาโดยได้เกี่ยวข้องกับสองประเด็นหลักที่ถือว่าเป็นสาเหตุรากเหง้าที่ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคม กล่าวคือ ประเด็นเรื่องของปรัชญาการมองโลกหรือกระบวนทัศน์ ซึ่งเป็นฐานคิดของมนุษย์ในการกระทำสิ่งต่างๆ หากเป็นชนชั้นผู้ปกครองก็จะออกมาในรูปของการวางแผน นโยบาย กฎหมาย และตกผลึกทางความคิด วัฒนธรรม เป็นโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของประเทศนั้นๆ กรณีประเทศไทยการยึดเอาปรัชญาการมองโลกแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมตลาดเสรีส่งผลให้ชนชั้นปกครองวางรากฐานทางทฤษฎีให้แก่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ภายใต้แนวคิด “การเติบโตที่ไม่สมดุล” (unbalanced growth) ที่เป็นแผนแม่บทกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน และกลายเป็นปัญหาในเชิงโครงสร้างก่อให้เกิดปัญหาและความขัดแย้งที่เรื้อรังจนถึงปัจจุบัน และประเด็นเรื่องของกลไกและกระบวนการ

การจัดการความขัดแย้ง ในประเด็นนี้โดยตัวของมันเองถือเป็น “เครื่องมือ” ในการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งไม่ให้เกิดความรุนแรง แต่หากกลไกและกระบวนการจัดการความขัดแย้งมีความบกพร่องหรือไม่มีเลย ก็อาจกลายเป็นสาเหตุของความขัดแย้งได้อีกเช่นกัน

นอกจากกรณีความขัดแย้งในโครงการก่อสร้างท่าอากาศยาน จะมีความสำคัญในแง่ที่ทำให้เราเข้าใจสองประเด็นหลักข้างต้นแล้ว กรณีนี้ยังมีความสำคัญและควรได้รับการศึกษาอย่างจริงจัง ด้วยเหตุผลที่ว่าแม้สังคมไทยจะคุ้นเคยกับการเคลื่อนไหวของขบวนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งเคยเกิดขึ้นแล้วนับครั้งไม่ถ้วน นับตั้งแต่การขับไล่โรงงานแทนทาลัมที่ภูเก็ต การต่อต้านโครงการก่อสร้างเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง เขื่อนปากมูล เขื่อนแก่งเสือเต้น การคัดค้านโครงการจัดสรรที่ทำกินให้แก่เกษตรกรผู้ยากไร้ (คจก.) เป็นต้น แต่เหตุการณ์ความขัดแย้งและการเคลื่อนไหวต่อต้านของขบวนการอนุรักษ์ในครั้งนี้มีความยุ่งยากซับซ้อนและส่งผลกระทบต่อวงกว้างขวางมากกว่าครั้งใดๆ กล่าวคือ เป็นความขัดแย้งที่ไม่ได้จำกัดแค่เพียงประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังได้เชื่อมโยงไปถึงเรื่องความมั่นคงตามแนวชายแดน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน และความได้เปรียบด้านการค้าและการลงทุนกับต่างประเทศอีกด้วย

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่ได้กล่าวมา ด้วยเหตุผลดังกล่าว งานวิจัยชิ้นนี้จึงสนใจที่จะศึกษาทำความเข้าใจถึงเรื่องความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรและวิธีการจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของสังคมไทย เพื่อที่จะเข้าใจรากเหง้าของความขัดแย้งในสังคมไทยได้อย่างถูกต้องว่ามีสาเหตุของความขัดแย้งมาจากอะไร รวมถึงการวิเคราะห์ความสามารถของแต่ละฝ่ายในการใช้ทรัพยากรและอำนาจในการมีอิทธิพลต่อการบรรลุเป้าหมายของอีกฝ่ายได้ต่างกันมากน้อยอย่างไร และเป็นเพราะเหตุใด ซึ่งมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจและแสวงหากฎและกระบวนการที่เหมาะสม ต่อการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากร การดำเนินโครงการก่อสร้างท่าอากาศยาน ที่ได้รับเริ่มและดำเนินการโดยภาครัฐ ขณะที่โครงการกลับถูกต่อต้านจากภาคประชาชน ว่ามีสาเหตุของความขัดแย้งมาจากอะไร ความขัดแย้งมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด และบุคคลหรือ กลุ่มใด มีส่วนเกี่ยวข้องในสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าว

2. เพื่อศึกษาบทบาทของรัฐที่แสดงออกมาในการจัดการกับสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ว่ารัฐใช้วิธีการใดในการจัดการความขัดแย้ง และมีความเหมาะสมกับบริบทของความเป็นสังคมประชาธิปไตยที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนมากน้อยเพียงไร

3. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่กำหนดความสามารถที่ต่างกันของคู่ขัดแย้งในการมีอิทธิพลต่อการบรรลุเป้าหมายของอีกฝ่าย ในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

สมมติฐานของการศึกษา

จากความสำคัญของปัญหา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังที่ได้กล่าวถึงข้างต้น จึงได้ตั้งสมมติฐานเพื่อเป็นแนวทางการศึกษาไว้ดังนี้

1. การไม่ยอมรับในความคิดที่แตกต่างกันในเรื่องผลประโยชน์ของชาติระหว่างรัฐกับฝ่ายต่อต้านคัดค้านโครงการ เป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง
2. สถานการณ์ความขัดแย้งได้ขยายตัวขึ้นเนื่องจากรัฐขาดกลไกและการคำนึงถึงกระบวนการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ในอันที่จะนำไปสู่การยอมรับของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. การที่รัฐเป็นผู้ควบคุมสื่อ และมีศักยภาพทางการเงินและบุคลากรที่เหนือกว่า จึงทำให้สามารถถ่ายทอดแนวความคิดและกิจกรรมการดำเนินโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานาของกลุ่มตน ให้เข้าถึงกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เพื่อสร้างความเข้าใจและการยอมรับได้มากกว่าฝ่ายต่อต้านคัดค้านโครงการ

ขอบเขตการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกศึกษาเฉพาะกรณีความขัดแย้งกรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานา ซึ่งผู้วิจัยได้จำกัดขอบเขตของระยะเวลาในการศึกษาไว้ในช่วงตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2540 อันเป็นช่วงเวลาที่ความขัดแย้งเริ่มปรากฏตัวขึ้น จนถึงปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2541 อันเป็นช่วงเวลาที่การก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์และสามารถส่งก๊าซธรรมชาติได้

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

1. สถานการณ์ความขัดแย้ง (conflict situation)	หมายถึง	สถานการณ์การต่อสู้ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นความเกี่ยวพันของสองฝ่ายหรือมากกว่านั้นที่ต่างมีอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ และผลประโยชน์ที่แตกต่างกันอันไม่สามารถที่จะลงรอยกันได้
2. เขตแดนของความขัดแย้ง	หมายถึง	อาณาบริเวณที่เกิดความขัดแย้งขึ้นโดยประกอบด้วยองค์ประกอบสองส่วน คือ ก) องค์กร กลุ่ม

		และ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง
		ข) ประเด็นความขัดแย้ง
3. ระดับของความขัดแย้ง	หมายถึง	ความรุนแรงของสถานการณ์ความขัดแย้ง และ หรือความซับซ้อนยุ่งยากของสถานการณ์ความขัดแย้ง และหรือสภาวะวิกฤติของสถานการณ์ความขัดแย้ง
4. เจ้าของโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซขาดานา	หมายถึง	การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) รัฐ-วิสาหกิจที่ดูแลรับผิดชอบโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซจากแหล่งขาดานาสภาพพม่า ไปยังโรงไฟฟ้าพลังความร้อนร่วม จังหวัดราชบุรี
5. กลุ่มผู้สนับสนุนโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซขาดานา	หมายถึง	กลุ่มองค์กรประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรีที่มาร่วมกันเพื่อสนับสนุนให้มีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซ จากแหล่งขาดานาสภาพพม่า ไปยังโรงไฟฟ้าพลังความร้อนร่วม จังหวัดราชบุรี
6. กลุ่มผู้คัดค้านโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซขาดานา	หมายถึง	กลุ่มองค์กรประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรีและองค์กรประชาชนจากส่วนกลางที่รวมตัวกันเพื่อคัดค้านโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซจากแหล่งขาดานา สหภาพพม่า

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาเรื่อง “ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย : ศึกษากรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซขาดานา” นี้ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับมีดังนี้

1. ผลจากการวิจัยจะช่วยทำให้ทราบถึงสถานการณ์ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรและวิธีการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้
2. ผลจากการวิจัย จะช่วยทำให้ทราบถึงปัจจัยที่กำหนดความสามารถที่ต่างกันของผู้ขัดแย้งในการที่จะมีอิทธิพลต่อการบรรลุเป้าหมายของอีกฝ่ายในสถานการณ์ความขัดแย้ง
3. ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจและแสวงหากลไกและกระบวนการที่เหมาะสมต่อการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้

การนำเสนอเนื้อหา

ในการนำเสนอเนื้อหา ผู้วิจัยได้กำหนดเค้าโครงเนื้อหาของเรื่องไว้ 6 บท ซึ่งมีเนื้อหาเรียงตามลำดับ ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ อันเป็นการชี้แจงถึงความเป็นมา และความสำคัญของเรื่อง วัตถุประสงค์ในการทำวิจัย สมมติฐาน ขอบเขตของการวิจัย นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 เป็นบทที่ว่าด้วย แนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องของความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้ง เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการใช้อธิบายสถานการณ์ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยกรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาดานา

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย ซึ่งได้แสดงถึงแหล่งข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4 เป็นการศึกษาถึงความเป็นมาของโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาดานา ตั้งแต่ จุดกำเนิดโครงการ สาเหตุและประเด็นของความขัดแย้ง พลวัตของความขัดแย้ง และความพยายามในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในกรณีดังกล่าว

บทที่ 5 บทวิเคราะห์ถึงวิธีการและกระบวนการในการระดมทรัพยากรที่เป็นฐานอำนาจของกลุ่มต่างๆ ที่ได้นำมาใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งมีประเด็นดังต่อไปนี้ คือ ชนิดของทรัพยากรที่นำมาใช้ ลักษณะวิธีการใช้ ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ทรัพยากรของแต่ละกลุ่ม

บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ เป็นการอภิปรายแนวความคิดเรื่องความขัดแย้งกับสถานการณ์ความขัดแย้งในสังคมไทย ข้อค้นพบจากการวิจัย และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย : ศึกษากรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานานา” ได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง และใช้งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ มีรายละเอียดดังนี้

ความหมายของความขัดแย้ง

คำว่า “ความขัดแย้ง” ตามความหมายในทางสังคมวิทยานั้น เป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคมแบบหนึ่ง ที่มุ่งทำลายบุคคลหรือกลุ่มฝ่ายตรงข้าม การขัดแย้งกันนั้นเกิดขึ้นจากความไม่ลงรอยกัน ซึ่งอาจจะเป็นความคิดเห็น ผลประโยชน์ หรือวิถีชีวิตที่เข้ากันไม่ได้ (อุทัย หิรัญโต, 2522 : 63) ซึ่งตามความหมายในพจนานุกรม Webster (1967 : 308) นั้นคำว่า “ความขัดแย้ง” (conflict) มาจากรากศัพท์ภาษาละติน คือ *confligere* อันหมายถึง การต่อสู้ (fight) การทำสงคราม (warfare) ความไม่ลงรอยกันหรือเข้ากันไม่ได้ (incompatibility) การขัดกันหรือการเป็นปรปักษ์ (opposition) สำหรับในทางรัฐศาสตร์แล้วกล่าวได้ว่า ความขัดแย้งนั้นเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของการเมือง ซึ่งความขัดแย้งทางการเมืองเกิดขึ้นได้ในหลายระดับและหลายมิติ แต่หากมองโดยรวมตามทฤษฎีระบบของ David Easton (1965 : 37) ที่ว่ากิจกรรมที่อยู่ในเขตแดนของระบบการเมือง เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่า (value) ให้แก่สังคม โดยที่มีอำนาจบังคับให้มีการปฏิบัติตามการจัดสรรนั้น ฉะนั้นความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้น จึงเป็นเรื่องของการแข่งขันหรือการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มีคุณค่า และระดับที่เหนือขึ้นไปก็คือการต่อสู้เพื่อการให้ได้มาซึ่งการเป็นผู้จัดสรรสิ่งที่มีคุณค่า เช่น ความมั่งคั่ง เกียรติยศ และอำนาจในสังคมการเมือง เป็นต้น ทั้งนี้รวมถึงการกระจายแจกจ่ายสิ่งที่มีคุณค่า เช่น ผลประโยชน์หรือตำแหน่ง เป็นต้น อย่างไม่เท่าเทียมทั่วถึง จนอาจก่อให้เกิดความคับข้องใจ และอาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้ในที่สุด

นักวิชาการและนักบริหารได้ให้ความหมายของ ความขัดแย้ง ไว้แตกต่างกัน มีดังต่อไปนี้

D.E. Beck (1971 :22) ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้ว่า เป็นสภาวะของการตกลงกันไม่ได้ การโต้เถียง การเล่นเกมต่าง ๆ ในรูปแบบของการแข่งขัน ซึ่งฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต่างแสวงหา การทำลายหรือการกำจัดซึ่งกันและกัน

L.A. Coser (1958 : 8) ให้ความหมายของความขัดแย้งว่า หมายถึง การต่อสู้กันในเรื่องของสิ่งที่มีคุณค่า (values) และการอ้างความเป็นเจ้าของในสถานภาพ อำนาจและ

ทรัพยากรที่หายาก ซึ่งเป็นเป้าหมายของฝ่ายตรงข้ามที่พยายามจะลบล้าง ทำให้เกิดความเสียหาย หรือกำจัดไม่ให้คู่แข่งได้รับสิ่งเหล่านั้น

Andrew J. Dubrin (1984 : 346) ให้ความหมายของความขัดแย้งว่า เป็นการขัดขวางของบุคคลอื่นหรือการใช้กำลังที่ก่อให้เกิดภาวะตึงเครียดขึ้นมา ซึ่งภาวะเช่นนี้เกิดขึ้นเมื่อกลุ่ม 2 กลุ่ม หรือมากกว่า ซึ่งอาจเป็นบุคคล องค์กร หรือประเทศ ที่ต่างรับรู้ถึงการมีเป้าหมาย คุณค่าหรือเหตุการณ์ที่ไม่สามารถประนีประนอมหรือร่วมกันได้

Harold F. Gortner (1977 : 195) ให้ความหมายของความขัดแย้งว่า ความขัดแย้งเป็นการต่อสู้กันระหว่างบุคคลสองฝ่ายหรือมากกว่า เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรหรือให้เป็นที่ไปตามแนวความคิดตน

David W. Johnson และ Frank P. Johnson (1975 : 136 - 137) ให้ความหมายของความขัดแย้งว่า คือสถานการณ์ที่กิจกรรมหนึ่งเกิดขึ้นในลักษณะที่ขัดขวาง หรือ รบกวนอีกกิจกรรมหนึ่ง อันมีผลให้กิจกรรมนั้นเสียหาย และดำเนินต่อไปได้โดยยากลำบาก หรือมีผลน้อยลงในทางใดทางหนึ่ง

ในขณะที่นักวิชาการไทยได้ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้เช่นเดียวกัน ดังนี้

เสาวคนธ์ สุดสวาท (2529 : 42) ให้ความหมายของความขัดแย้งว่าหมายถึง การแข่งขันในเรื่องค่านิยม (values) เพื่อให้ได้มาซึ่งสถานภาพ อำนาจ และทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยมีมุ่งหมายที่จะเอาชนะคู่แข่ง

วิจิตร วรุตบางกูร (2526 : 173) ได้ให้ความหมายความขัดแย้งว่าเป็นสถานการณ์ที่คนมีความคิด ความเชื่อไม่ตรงกัน และตกอยู่ในภาวะที่ไม่อาจตกลงหาข้อมูลที่นำพอใจได้ทั้งสองฝ่าย ซึ่งหากปล่อยปละละเลยไม่ทำความเข้าใจอาจก่อให้เกิดความแตกแยกและอิจฉาริษยาได้

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2531 : 116) กล่าวถึงความขัดแย้งไว้ว่า คือแบบแผนของการปฏิสัมพันธ์ซึ่งเกิดขึ้นจากความไม่ลงรอยกันของการแบ่งสรรทรัพยากร ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด โดยมีมิติที่สำคัญของความขัดแย้งคือ

1. ขอบข่ายของความขัดแย้ง (scope of conflict) หมายถึง จำนวนคนที่เข้ามีส่วนเกี่ยวข้องในสถานการณ์ขัดแย้งนั้น และขอบข่ายของความขัดแย้งจะเป็นตัวกำหนดผลของความขัดแย้ง

2. ความเข้มของความขัดแย้ง (intensity of the conflict) หมายถึง ความมุ่งมั่นของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อประเด็นขัดแย้งและระดับน้ำหนักของความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ขัดแย้งนั้น สมมติฐานหนึ่งในเรื่องนี้ก็คือ การแก้ไขความขัดแย้งที่มีความเข้มของความขัดแย้งสูงนั้นจะยุ่งยากกว่าการแก้ไขความขัดแย้งที่มีความเข้มของความขัดแย้งน้อยกว่า

3. ความสามารถรู้เห็นซึ่งความขัดแย้ง (visibility of conflict) หมายถึง จำนวนคนที่ตระหนักถึงความขัดแย้งนั้นเกิดขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับขอบข่ายของความขัดแย้ง และความเข้มของความขัดแย้ง เป็นต้น

ซึ่งเมื่อเกิดความขัดแย้ง มิติทั้งสามของความขัดแย้งนี้จะมีความเกี่ยวพันกัน อย่างแยกไม่ออก

กล่าวโดยสรุป จากนิยามดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ทางสังคมใน ลักษณะของความขัดแย้งนั้นเป็นเรื่องของการปะทะสังสรรค์ (interaction) ระหว่างคู่กรณีตั้งแต่ 2 ฝ่าย หรือมากกว่าซึ่งมีเป้าหมาย ค่านิยม อุดมการณ์ ผลประโยชน์ และวิถีชีวิตที่เข้ากัน ไม่ได้ทางความคิดเห็นและผลประโยชน์เป็นมูลเหตุสำคัญของการขัดแย้ง การแก่งแย่งแข่งขัน ระหว่างกลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรอันจำกัด ความขัดแย้งจึงมีความสัมพันธ์กับเรื่องของ อำนาจ โดย Louis Kriesberg (1973 : 56) ให้ความเห็นไว้ว่า ลักษณะของความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันของอำนาจเป็นลักษณะสำคัญที่สุดของความขัดแย้ง เพราะมีความเกี่ยวข้องกับ ขบวนการขัดแย้งตั้งแต่จุดกำเนิดจนกระทั่งสิ้นสุด ระดับของอำนาจที่แตกต่างกันนี้เป็นผลให้คู่ กรณีสืบเนื่องกันถึงความแตกต่างดังกล่าว และยังทำให้มีการแสวงหาวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่ง ความเท่าเทียมกัน หรือการพยายามยุติความขัดแย้งนั่นเอง ความขัดแย้งทางการเมืองส่วน ใหญ่เกิดจากการแสวงหาอำนาจเหนือกว่ากัน หรือการไม่พอใจในการปกครองของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งสาระสำคัญที่เกี่ยวกับสาเหตุ และพลวัตของกระบวนการขัดแย้งกันจะได้เสนอในรายละเอียด ต่อไป

งานของ Hubert Blalock (1989) ได้ชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งมีธรรมชาติที่ คู่หรือกลุ่มขัดแย้งมีความจงใจหรือตั้งใจมีพฤติกรรมที่จะทำให้ฝ่ายตรงข้ามไม่สามารถบรรลุเป้าหมายของตนเองได้ พฤติกรรมเช่นนี้ เรียกว่า การกระทำเชิงลบหรือการให้โทษ (punitive action) ด้วยเหตุนี้จึงมองเห็นลักษณะสำคัญที่มักถูกมองข้ามไปอีกประการหนึ่งว่าความขัดแย้ง เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจประเภทหนึ่ง ทั้งนี้เพราะความขัดแย้งไม่ได้เกิดขึ้นมาเองโดยไม่มี เหตุ แต่มาจากพฤติกรรมความขัดแย้งในสมการของอำนาจ ที่แต่ละฝ่ายพยายามจะทำให้ตนเองมีพลังที่จะสามารถต้านกับฝ่ายตรงข้ามได้ ในสมการของการใช้อำนาจนี้มีตัวแปรที่สำคัญ สามตัวคือ

- 1) ทรัพยากรที่เป็นฐานอำนาจ (resources)
- 2) ระดับหรือปริมาณของการระดมทรัพยากรทางอำนาจ (degree of mobilization)
- 3) ประสิทธิภาพของการระดมทรัพยากร (efficiency of mobilization)

การตัดสินใจใช้อำนาจอย่างไร และเมื่อไร จะถูกกำหนดโดยแรงจูงใจ เป้าหมาย และความเชื่อบางอย่างด้วย การใช้อำนาจจะมีผลทำให้เกิดภาวะการขึ้นต่อฝ่ายตรงข้าม (dependence) ทั้งนี้แล้วแต่ว่าใครจะมีทรัพยากรและอำนาจมากพอที่จะส่งผลควบคุมการบรรลุเป้าหมายของอีกฝ่ายหนึ่งได้ (Blalock, 1989 : 27) ซึ่งการที่จะเข้าใจความขัดแย้งเพื่อแสวงหาทางออกอาจจะจำเป็นต้องวิเคราะห์จุดยืนและวิธีการใช้อำนาจของแต่ละฝ่ายด้วย สมการอำนาจนี้มีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์พฤติกรรมและเงื่อนไขที่จะนำไปสู่การประนีประนอม หรือ การเจรจาต่อรองในที่สุด

ความเกี่ยวข้องกับเรื่องอำนาจนี้ ทำให้เกิดข้อสังเกตต่อไปอีกว่าความขัดแย้งส่วนหนึ่งจะมีลักษณะของการถูกควบคุมโดยคนกลุ่มหนึ่ง เข้าทำนองการเอาเปรียบหรือกดขี่ (exploitation) ซึ่งในบางสังคมอาจหมายถึงการเอาเปรียบระหว่างชนชั้น ในขณะที่บางสังคมอาจไม่จำเป็นต้องเป็นการกดขี่หรือควบคุมระหว่างชนชั้นก็ได้ เพราะแท้ที่จริงแล้วการควบคุมที่สำคัญ คือ เรื่องสิทธิอำนาจ (authority) ความขัดแย้งไม่ได้เกิดขึ้นเพราะปัญหาเรื่องผลประโยชน์หรือเรื่องทรัพย์สินโดยตรง แต่เป็นเรื่องการได้มาซึ่งสิทธิอำนาจ

ลักษณะความขัดแย้งในสังคมไทยหากพิจารณาจากมุมมองเรื่องอำนาจแล้ว กล่าวได้ว่าในหลายกรณีเข้าข่ายความขัดแย้งแบบไม่สมมาตร (asymmetric conflict) ที่คู่ขัดแย้งไม่มีความเสมอภาคกันหรือเท่าเทียมกัน ในเรื่องนี้ Paul Wallenstein (1988 : 133) ย้ำว่าการพยายามแก้ไขความขัดแย้งโดยทั่วไปมักจะเหมาเอาว่าคู่ขัดแย้งมีฐานะใกล้เคียงกัน ซึ่งอาจจะไม่ถูกต้องเสมอไป ในความขัดแย้งที่ยืดเยื้อจะเห็นแง่มุมของความไม่เท่าเทียมกันของคู่ขัดแย้งได้ชัดเจนกว่ากรณีทั่วไป ความไม่สมมาตรในความสัมพันธ์ระหว่างคู่ขัดแย้งส่วนใหญ่จะอยู่ในสามประเด็น คือ

1) การได้รับการยอมรับไม่เท่ากัน มีฝ่ายที่ชอบธรรมฝ่ายเดียว อีกฝ่ายหนึ่งถูกมองว่าไม่มีความชอบธรรม (illegitimate)

2) หลักการของข้อขัดแย้งและแนวทางแก้ไขไม่เหมือนกัน ฝ่ายหนึ่งได้รับประโยชน์จากกฎเกณฑ์ที่มีอยู่มากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง

3) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจไม่เท่ากัน ฝ่ายหนึ่งเข้าถึงอำนาจในการตัดสินใจได้มากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง

C.R. Mitchell (1991) ซึ่งศึกษาลักษณะความไม่สมมาตรของความขัดแย้ง โดยเฉพาะ ได้เพิ่มเติมให้เห็นแง่มุมของความไม่สมมาตรว่านอกจากจะมีแง่มุมของกฎหมายแล้วยังรวมถึงแง่มุมทางโครงสร้างซึ่งรวมถึงการเข้าถึงทรัพยากรและอำนาจการตัดสินใจ การมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน ความสามารถในการอยู่รอดที่ไม่เท่าเทียมกัน (surviability) ความยึดเหนี่ยวกันภายในกันเองของแต่ละฝ่าย (internal cohesion) และความมั่นคงของภาวะผู้นำ (leadership security) Mitchell ได้ชี้ชัดลงไปอีกว่าในสถานการณ์ที่ความขัดแย้งมีลักษณะไม่

สมมาตร ซึ่งคู่ขัดแย้งมักจะมีสองฝ่าย คือ ฝ่ายกุมอำนาจ (incombent) หรือฝ่ายเป็นต่อ (top dog) ซึ่งทำให้อีกฝ่ายที่เหลือเป็นฝ่ายกบฏต่อต้าน (insurgent) หรือฝ่ายเป็นรอง (under dog) ไปโดยปริยาย ฝ่ายต่อต้านหากเกิดความขัดแย้งกับผู้กุมอำนาจก็จะประสบความยากลำบาก ตั้งแต่การไม่สามารถที่จะตั้งประเด็นปัญหาในสังคมได้ นอกจากนี้ยังไม่มีสถานภาพและทั้งทรัพยากรที่จะต่อรองกับกลุ่มกุมอำนาจได้ ความไม่สมมาตรเช่นนี้ส่งผลให้แต่ละฝ่ายมีทัศนคติหรือความรู้เกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งไม่เหมือนกัน และในที่สุดก็แสวงหาทางออกของความขัดแย้งไม่เหมือนกันอีกด้วย ผลที่เกิดขึ้นคือความขัดแย้งที่เรื้อรัง

ประเด็นสำคัญในการศึกษาความขัดแย้งจากที่นักวิชาการได้ศึกษา สามารถนำมาสรุปเป็นทฤษฎีความขัดแย้ง โดยแบ่งศึกษาได้เป็นห้าประเด็น ได้แก่ ลักษณะของความขัดแย้ง ประเภทของความขัดแย้ง สาเหตุของความขัดแย้ง พลวัตหรือพฤติกรรมของความขัดแย้ง และการจัดการกับความขัดแย้ง ซึ่งจะได้เสนอในรายละเอียดต่อไป

ลักษณะของความขัดแย้ง

ลักษณะของความขัดแย้งโดยทั่วไปนั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1) ความขัดแย้งของบุคคล

ความขัดแย้งของบุคคล อาจเป็นความขัดแย้งภายในตัวบุคคล (intra-personal conflict) หรือความขัดแย้งระหว่างบุคคล (interpersonal conflict)

1.1) ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล เป็นสภาวะที่บุคคลรับรู้ถึงความขัดแย้งในจิตใจของตนเองเมื่อเผชิญกับเป้าหมาย ค่านิยม ความเชื่อ ความต้องการหลาย ๆ อย่างที่แตกต่างกันในเวลาเดียวกัน ซึ่งอาจจะเป็นลักษณะที่ตนชอบทั้งคู่ (approach - approach conflict) แต่จะต้องเลือกเพียงอย่างเดียว หรือสิ่งที่จะต้องเลือกมีข้อดีที่ตนเองชอบและข้อเสียที่ตนเองไม่ชอบ (approach - avoidance conflict) ทำให้ตัดสินใจลำบากว่าจะเลือกดีหรือไม่หรืออาจจะเป็นสิ่งที่ตนเองไม่ชอบทั้งคู่ (avoidance - avoidance conflict) แต่จะต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้แก่ความขัดแย้งในบทบาท (role conflict) เมื่อบุคคลต้องเผชิญกับภาวะที่ต้องยินยอมให้กับฝ่ายหนึ่งแต่ก็ต้องมีข้อขัดแย้งกับอีกฝ่ายหนึ่ง ความขัดแย้งภายในตัวบุคคลยังเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความไม่แน่ใจว่าเขาถูกคาดหวังให้ปฏิบัติงานอะไร หรือถูกคาดหวังให้ปฏิบัติงานเกินความสามารถของตน หรือต้องปฏิบัติงานที่ขัดกับความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ หรือความต้องการของตนเอง

1.2) ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากบุคลิกภาพผู้ที่มีบุคลิกภาพค่อนข้างก้าวร้าว ย่อมจะเกิดความขัดแย้งกับผู้อื่นได้ง่าย โดยเฉพาะกับบุคคลที่มีความรู้สึกไว (Desler, 1982 : 285) ซึ่งความขัดแย้งของบุคคลย่อมมีผลต่อความขัดแย้งของ

องค์การโดยส่วนรวมด้วย เพราะบุคคลเป็นองค์ประกอบขององค์การ (Thurkettle and Jones, 1978 : 39)

2) ความขัดแย้งขององค์การ

องค์การประกอบด้วยกลุ่มบุคคลหลายกลุ่มทำงานร่วมกัน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจึงเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่มภายในองค์การ หรือระหว่างองค์การกับภายนอกองค์การ ความขัดแย้งขององค์การเป็นการต่อสู้ดิ้นรนที่แสดงออกจนเป็นที่สังเกตเห็นได้ของทั้ง 2 ฝ่ายที่มีเป้าหมายที่ไม่ไปในทางเดียวกันต่อสู้กันเพื่อทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด หรือฝ่ายหนึ่งรุกล้ำหรือขัดขวางอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อให้เป้าหมายของตนบรรลุผล และเมื่อ 2 ฝ่ายทำงานร่วมกันก็จะถือว่าอีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามแทนที่จะเป็นผู้ร่วมงาน (จินตนา ยูนิพันธ์ 2525 : 5) ความขัดแย้งขององค์การจึงเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม หรือระบบขององค์การที่บุคคลต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในการปฏิบัติงาน

ประเภทของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในลักษณะต่างๆ นั้น แท้ที่จริงแล้วยังคงมีอีกหลายรูปแบบ หลายประเภทด้วยกัน กล่าวคือ อาจเป็นความขัดแย้งที่มีความเข้าใจแตกต่างกัน เป็นต้น สำหรับอร่ามศรี ศิริพันธ์ (2525 : 54) ได้แบ่งประเภทของความขัดแย้งไว้ 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ความขัดแย้งในด้านแนวความคิด เนื่องจากคนมีความคิดเป็นของตัวเอง ซึ่งอาจได้จากการศึกษาหรือประสบการณ์ มีความเชื่อมั่น อุดมการณ์ ที่มีระดับการเปลี่ยนแปลง ยากหรือง่ายต่างกันออกไป ในเมื่อแต่ละฝ่ายพร้อมที่จะพิสูจน์เพื่อที่จะชนะอีกฝ่ายหนึ่ง

2. ความขัดแย้งในด้านวิธีการปฏิบัติ มาจากการที่แต่ละคนมีความถนัด ความพอใจ ค่านิยม บุคลิกภาพ และความเคยชินที่แตกต่างกัน อาจเกิดขึ้นจากการมีความเห็น ในจุดเริ่มของงาน รายละเอียดในขั้นตอนปฏิบัติงานที่แตกต่างกันออกไป

3. ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ โดยเฉพาะในเรื่องของสิ่งที่มีคุณค่าที่มีอยู่อย่างจำกัด แต่มีคนที่ต้องการจำนวนมาก คล้ายกับทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งหายากและมีอยู่อย่างจำกัด

สาเหตุของความขัดแย้ง

การศึกษาในเรื่องของความขัดแย้งในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาได้มีผู้ศึกษา และกำหนดเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับสาเหตุของการขัดแย้งในหลายแนวทาง คือ

1. การศึกษาในกลุ่มแรก มองสาเหตุของการขัดแย้งว่าเกิดขึ้นมาจาก สันดานมนุษย์และสัตว์ในทุกสังคม Konrad Lorenz (1969) นักชาติพันธุ์วิทยา ได้อธิบาย ว่าความขัดแย้งของมนุษย์นั้นเกิดจากพื้นฐานของแนวความคิดสัญชาตญาณความก้าวร้าว (instinctual theories of aggression) การขัดแย้งและการต่อสู้ ความขัดแย้งเป็นกระบวนการ เพื่อการทดแทนหรือชดเชยสิ่งที่เป็นสัญชาตญาณก้าวร้าวทำลายล้างของมนุษย์โดยผ่านทาง การต่อสู้หรือการแข่งขัน

2. การศึกษาของกลุ่มที่สอง ให้ความสนใจสาเหตุของความขัดแย้งในมุมมองเชิงโครงสร้างสังคม ข้อเสนอของทฤษฎีนี้อธิบายว่าความขัดแย้ง เกิดจากการกดขี่ขูดรีดทางชนชั้นโดยเฉพาะในสังคมทุนนิยม ที่โครงสร้างสังคมมีการแบ่งชนชั้นสูง ซึ่งเป็นชนชั้นที่กดขี่ขูดรีด ดังนั้นความขัดแย้งจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ จากการขัดแย้งกันในผลประโยชน์ของชนชั้น เนื่องจากความสำคัญของชนชั้นที่ก่อตัวขึ้นมากลายเป็นความขัดแย้งทางสังคม ผู้นำทางความคิดคนสำคัญในกลุ่มความคิดนี้ คือ Karl Marx ในหนังสือเรื่อง “Capital” โดย Marcuse (1968) ได้จำแนกตัวแปรพื้นฐานของ การขัดแย้งว่าความขัดแย้งไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญแต่เป็นผลพวงจากสังคมทุนนิยมและโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีการกดขี่และการขัดแย้งในผลประโยชน์ทางสังคมซึ่งไม่ได้เป็นอยู่อย่างถาวร แต่จะคลี่คลายโดยการปฏิวัติความขัดแย้งทางสังคม Dahrendorf (1959) ก็มีความเห็นเช่นเดียวกันว่าความขัดแย้งทางสังคมเกิดจากการกดขี่ระหว่างกลุ่มต่างๆ แต่แตกต่างจากการกดขี่ทางชนชั้นอย่างแนวคิดของ Marx ตรงที่ Dahrendorf เห็นว่าความขัดแย้ง เรื่องผลประโยชน์ในสังคมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ก็จริง แต่แหล่งกำเนิดอันเป็นที่มาของความขัดแย้งในสังคมนั้นเกิดจากการรวมตัวขึ้นเป็นองค์กรของกลุ่มในสังคม เช่น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา มักจะเกิดจากกลุ่มต่างๆ ที่มีการจัดตั้งเป็นองค์กร เช่น กลุ่มสหภาพแรงงานรวมตัวกันเพื่อปกป้องผลประโยชน์และความเสมอภาคของกลุ่มตน เป็นต้น

3. การศึกษาในกลุ่มที่สาม เสนอความคิดในแนวบูรณาภาพ และฉันทานุภาพ (consensus and integration) กล่าวคือการมองความขัดแย้งว่าเกิดจากความแปรปรวนหรือความบกพร่องในกระบวนการทางสังคม นักคิดสำคัญในกลุ่มนี้คือ Parson (1960) ซึ่งได้อธิบายว่า สังคมเป็นระบบของการรวมเอาความยึดเหนี่ยวระหว่างปทัสถานของความเห็นพ้องต้องกัน และความชอบธรรมของทั้งระบบสังคม และบทบาทสถานะของสมาชิกในสังคมควบคู่กันไป ตามแนวความคิดนี้ความเป็นระเบียบในสังคมไม่จำเป็นต้องถูกครอบงำโดยกลุ่มอำนาจ เพราะที่แนวความคิดนี้คำนึงถึงความชอบธรรมเป็นหลักในการอยู่รอดของสังคมและเมื่อใดที่เกิดความขัดแย้งในสังคมนั้นหมายถึงว่า ได้เกิดภาวะตึงเครียดขึ้นในสังคม เป็นการคุกคามต่อภาวะดุลยภาพของระบบสังคม ซึ่งยิ่งความตึงเครียดมีสูงขึ้นเท่าใด ความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรงถึงขั้นปฏิวัติ รัฐประหารก็จะเกิดขึ้นได้ เนื่องจากภาวะชอบธรรมของระบบสังคมถูกทำลาย ในขณะที่ Johnson (1961) เห็นว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมของสมาชิก เป็นกระบวนการ

แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน การร่วมมือกันเป็นสิ่งปกติในสังคม แต่ความขัดแย้งเป็นสิ่งผิดปกติและเป็นการสนองตอบต่อภาวะที่ไม่มีดุลยภาพในระบบสังคมที่สูญเสียความชอบธรรม

4. แนวความคิดของกลุ่มที่สี่ อธิบายว่าความขัดแย้งนั้นเกิดจากการทำหน้าที่อย่างหนึ่งของระบบสังคม ความขัดแย้งมิได้เกิดขึ้นโดยสันดาน หรือความบกพร่องของระบบสังคม Coser (1958) ได้อธิบายโดยชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งจะช่วยสร้างความสมานฉันท์ในสังคม เพราะความขัดแย้งเป็นอาการที่บอกให้รู้ถึงการปฏิเสธความสัมพันธ์ในรูปแบบเดิมระหว่างคู่กรณี อำนาจของคู่กรณีได้รับการจัดสรรโดยกระบวนการขัดแย้ง ดุลยภาพและสัมพันธ์ภาพรูปแบบใหม่ถูกสถาปนาขึ้นได้จากการที่โครงสร้างสังคมเปิดช่องให้มีการขัดแย้งเพื่อลดเงื่อนไขความไม่เสมอภาคลง โดยการขยายความสัมพันธ์ทางอำนาจ อันจะช่วยแบ่งแยกโดดเดี่ยวในสังคม และช่วยการรวมหน่วยบรรดากลุ่มต่างๆ ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ในโครงสร้างที่มีความขัดแย้งปรากฏอยู่อย่างหลากหลายนั้นจะเป็นกลไกโน้มนำให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งในที่สุดจะเป็นการสัมพันธ์กันในงานกิจกรรมสาธารณะของสังคมโดยรวม เช่นเดียวกับ Oberschall (1967) ที่มีความเห็นทำนองเดียวกันว่า ความขัดแย้งเป็นหน้าที่ของระบบสังคม เช่น สงครามกับต่างชาติ อาจก่อให้เกิดการยึดเหนี่ยวภายในชาติที่มีความแข็งแกร่งมากขึ้น

5. การศึกษาของกลุ่มที่ห้า กลุ่มนี้เน้นการศึกษาความขัดแย้งระหว่างประเทศ แนวความคิดนี้มีความเห็นว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างสังคมนั้น เกิดจากการขัดแย้งกันในผลประโยชน์แห่งชาติ คำว่า ผลประโยชน์แห่งชาตินั้นเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่าความมั่นคง อำนาจ ศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของชาติ การแข่งขันกันในเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติ การคำนวณที่ผิดพลาดของผู้นำและการประเมินอำนาจที่สูงเกินไป ตัวแปรต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นชนวนให้เกิดสงครามระหว่างประเทศ ตัวอย่างของผู้ศึกษาในแนวความคิดนี้ เช่น Kissinger (1964) และ Knorr (1966) ใช้ปัจจัยทางการเมืองและดุลอำนาจเป็นตัวแปรในการวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างประเทศประกอบกับการใช้อำนาจยับยั้ง การปิดกั้น ขอบเขตอำนาจ ความมั่นคงและผลประโยชน์แห่งชาติมาเป็นตัวแปรหลักในการวิเคราะห์ตามแนวความคิดนี้

6. การศึกษาของกลุ่มที่หก มีแนวความคิดว่าความขัดแย้ง เป็นผลมาจากการติดต่อสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ การรับรู้ที่ผิดพลาด ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน การกล่อมเกลாதงสังคมและกระบวนการของการขาดสติยับยั้ง เน้นการศึกษาพฤติกรรมความขัดแย้งโดยอาศัยความแตกต่างในผลประโยชน์ มุ่งสนใจที่ตัวการกระทำ ลักษณะการตัดสินใจของผู้นำ ความแตกต่างในอิทธิพลการรับรู้ข่าวสาร จากการติดต่อสื่อสารระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้ง ค่านิยมและทัศนคติเกี่ยวกับอิทธิพลของพฤติกรรมความขัดแย้ง ความแปรปรวนทางด้าน บุคลิกภาพ อันจะก่อให้เกิดสงครามหรือสันติภาพ ตัวอย่าง North (1963) มีความเห็นว่า การเกิดสงคราม

เป็นผลสืบเนื่องจากความผิดพลาดในการรับรู้และการประเมินที่ผิดพลาด เช่น กรณีสงครามเวียดนาม เกิดจากลักษณะทางด้านจิตใจและการรับรู้ที่ผิดพลาดในการประเมินสถานการณ์ ของบุคคลสำคัญของอเมริกาที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในนโยบายเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นต้น

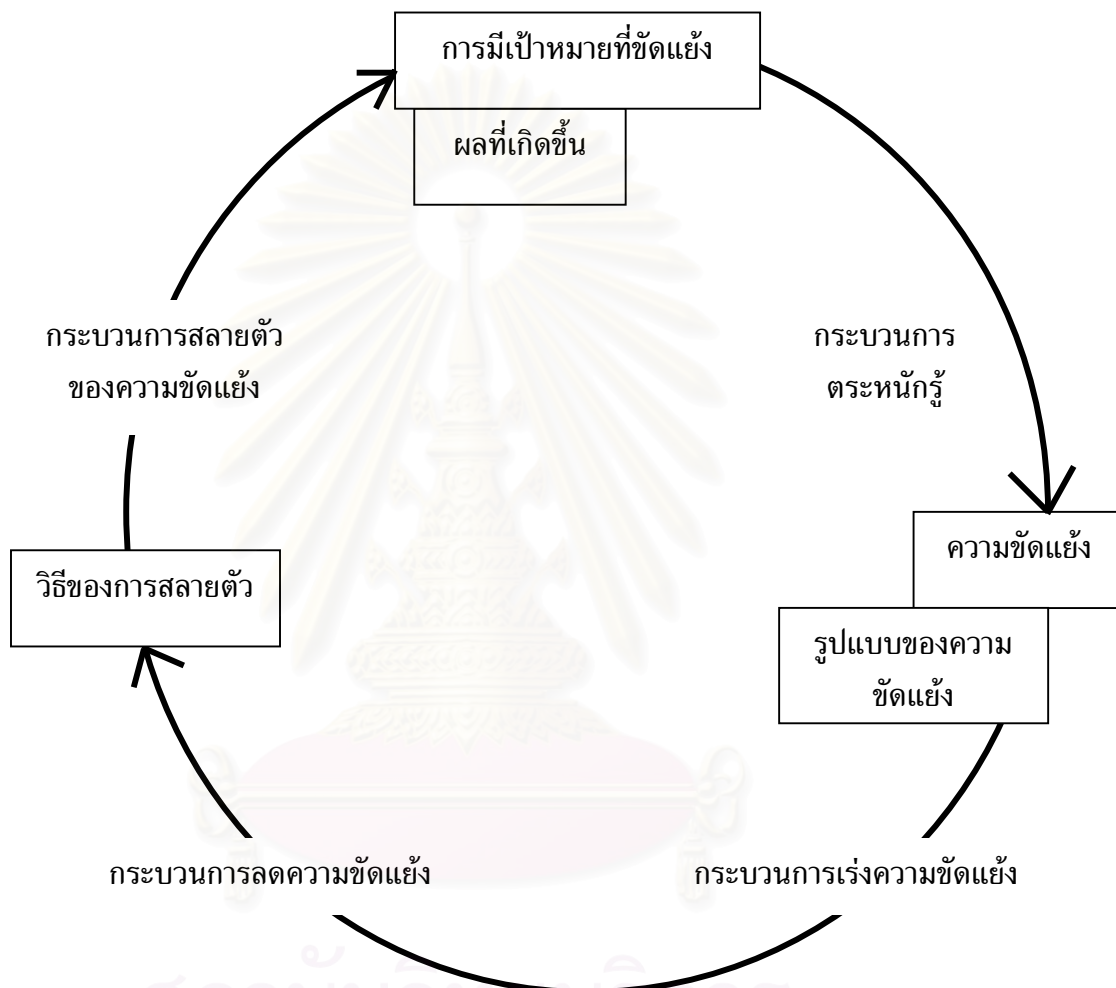
พลวัตของความขัดแย้ง

ช่องว่างของการวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย คือการมองความขัดแย้งแบบหยุดนิ่ง ขาดการประเมินการเคลื่อนไหวของความขัดแย้ง ความยากลำบากประการหนึ่งที่มีถูกมองข้ามไปในการแก้ไขความขัดแย้ง คือ การเปลี่ยนรูปและลักษณะของความขัดแย้ง ในขณะที่มีการพยายามแก้ไขปัญหากันอยู่ สิ่งที่มีมักจะคาดไม่ถึงก็คือวิธีการที่ใช้แก้ปัญหา นั้นเองอาจเป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งได้ หรือเป็นส่วนที่ทำให้ความขัดแย้งเปลี่ยนรูปร่างไป ทำให้ยากแก่การหาทางออก ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจพลวัตของความขัดแย้ง เพื่อให้สามารถประเมินได้ว่าสถานการณ์ความขัดแย้งหนึ่ง ๆ นั้นมีพลังขับเคลื่อนอะไร และสามารถคำนวณ หรือคาดคะเนทิศทางและการคลี่คลายของมันได้อย่างไร โดยได้มีการศึกษาถึงพลวัตของความขัดแย้งไว้หลายแนวทางด้วยกัน ดังนี้

1. กลุ่มที่หนึ่งมีความเห็นว่าความขัดแย้งเป็นกระบวนการทางวิภาษวิธี ที่มีการเปลี่ยนผ่านจากสถานภาพหนึ่งไปสู่อีกสถานภาพหนึ่ง แนวความคิดแบบมาร์กซ์จะอ้างถึงความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดกระบวนการปฏิวัติที่คลี่คลายไปสู่สังคมที่ปราศจากความขัดแย้งโดยสิ้นเชิงเมื่อไม่มีผลประโยชน์ของชนชั้นหลงเหลืออยู่อีก หรืออาจเป็นกระบวนการวิภาษวิธีแบบคานธีที่เห็นว่าความขัดแย้งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสถานะของการปราศจากความจริงไปสู่การค้นหาคำความจริง แต่คานธีไม่ได้เสนอว่าในที่สุดแล้วความขัดแย้งจะหายไป ทั้งนี้เพราะความขัดแย้งในตัวของมันเองเป็นกระบวนการแสวงหาคำความจริง และความจริงโดยสมบูรณ์นั้นไม่มีทางค้นพบได้ ดังนั้นความขัดแย้งจึงยังคงเกิดขึ้นต่อไป ประเด็นสำคัญคือ ในกระบวนการแสวงหาคำความจริงนั้นไม่มีผู้ชนะ-ผู้แพ้ แต่จะเป็นการสังเคราะห์ความจริงร่วมกันระหว่างคู่ขัดแย้ง (Wehr, 1979 : 9)

2. กลุ่มที่สองอธิบายพลวัตของความขัดแย้งว่ามีลักษณะที่เป็นวงจร ที่มีการพัฒนาและมีการเคลื่อนผ่านสู่ช่วงระยะต่าง ๆ ตามลำดับขั้น โดย Kriesberg (1973 : 19) ได้เสนอแบบการวิเคราะห์วงจรความขัดแย้งว่า เริ่มจากการมีการก่อตัวของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ขัดแย้งกัน และผ่านมาสู่การตระหนักรู้ในวัตถุประสงค์ที่ขัดแย้งกันนั้น จากนั้นจะเคลื่อนผ่านเข้าสู่กระบวนการเร่งหรือขยายตัวความขัดแย้ง กระบวนการลดความขัดแย้ง และกระบวนการสลายตัวของความขัดแย้ง ซึ่งผลที่เกิดขึ้นนั้นอาจจะกลายมาเป็นความขัดแย้งขึ้นมาใหม่ พัฒนาเป็นวงจรความขัดแย้งอีกครั้งได้ (ดูภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 วัฏจักรความขัดแย้ง

ที่มา : Louis Kriesberg, The Sociology of Social Conflict, 1973 : 19

3. กลุ่มที่สามอธิบายการเกิดความขัดแย้งในฐานะที่เป็นผลมาจากการที่กลุ่มที่ถูกกดดันอยู่นั้นได้เกิดความตระหนักรู้ถึงความขัดกันผลประโยชน์ อันทำให้เกิดการเคลื่อนไหว เพื่อที่จะเปลี่ยนสถานะหรือตำแหน่ง ตัวอย่างเช่น ความคิดของ Curle (1973) ซึ่งเห็นว่าลำดับกระบวนการของความขัดแย้งนั้นเริ่มต้นจาก

1) การตระหนักรู้ในระดับต่ำ เช่น ในกรณีของทาสแม้จะรู้ถึงสถานภาพของตัวเอง แต่ก็ยังมีความเฉื่อยชาและเพิกเฉยอยู่

2) การตระหนักรู้ในระดับที่สูงขึ้นจากความขัดแย้งเบื้องต้น ทางผลประโยชน์โดยผ่านทางการศึกษา

3) การเผชิญหน้าระหว่างฝ่ายกดขี่และฝ่ายที่ถูกกดขี่ โดยวิธีการทั้งที่ใช้ความรุนแรงและปฏิบัติการไร้ความรุนแรง

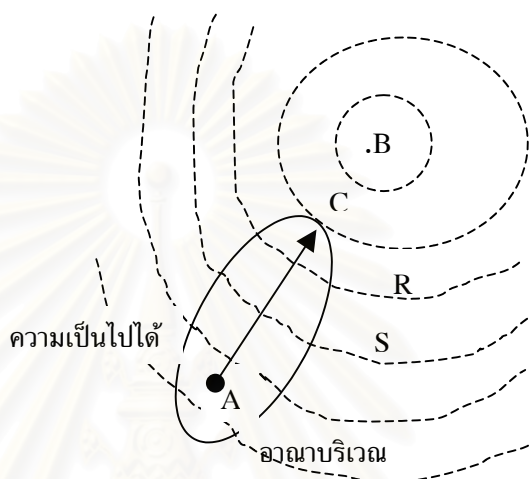
4) เกิดการประนีประนอมและการเจรจาต่อรอง

5) การปรับโครงสร้างใหม่ของแบบแผนความสัมพันธ์ที่จะทำให้เกิดสันติภาพหรือการยุติการขัดแย้งขึ้น อาจเกิดขึ้นได้ในช่วงใดช่วงหนึ่งของกระบวนการขัดแย้ง และดำเนินการต่อไปจนกว่ากระบวนการสิ้นสุด ก่อให้เกิดการปรับสภาพใหม่ที่ทำให้เงื่อนไขการขัดแย้งหมดไป การแสวงหาความสัมพันธ์แบบใหม่ที่มีความเสมอภาคและสันติภาพมากขึ้นต่อไป

ในขณะที่ Gamson (1975) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อต้านสังคม ได้ชี้ให้เห็นว่าการประท้วงเป็นการสนองตอบอย่างมีเหตุผลต่อการบังคับกดขี่ และไม่สามารถถดถอยต่อเงื่อนไขทางสังคมและการเมือง แนวโน้มของกลุ่มความคิดนี้ศึกษาความขัดแย้งบนพื้นฐานของการเชื่อมโยง ระหว่างการตระหนักในความชอบธรรมกับความขัดแย้งในระบบสังคม เมื่อใดที่ระบบการเมืองและสังคมได้รับความชอบธรรมอย่างกว้างขวางในหมู่สมาชิก ระดับความขัดแย้งยังสามารถควบคุมได้และไม่รุนแรงมากนัก แต่เมื่อใดที่เกิดมีการตระหนักถึงความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น และความชอบธรรมในหมู่ประชาชนลดลงแล้วระดับความขัดแย้งก็จะเกิดสูงขึ้น

4. กลุ่มที่สี่ได้อธิบายความขัดแย้งในรูปของกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคู่อริ เพื่อการแข่งขันเข้าครอบครองตำแหน่ง ที่จัดอยู่ในลำดับสูงกว่าภายในอาณาเขตของสนามการต่อสู้ (conflict field) หมายความว่า การที่กลุ่มจะสามารถเข้าครอบครองตำแหน่งดังกล่าวได้นั้นจะต้องมีการต่อสู้กับคู่แข่งซึ่งทุกฝ่ายมีความเป็นไปได้หรือมีโอกาสในการแข่งขันเข้าสู่ตำแหน่งนั้น แต่ภายในอาณาบริเวณหนึ่งของการต่อสู้มีเพียงตำแหน่งเดียวเท่านั้น ที่มีคุณค่าควรแก่การครอบครอง (Boulding : 1975) (ดูภาพที่ 2)

ภาพที่ 2

ที่มา : Kenneth Boulding, Conflict and Defense, 1975 : 1975

5. กลุ่มที่ห้าอธิบายสถานการณ์ความขัดแย้งว่าความขัดแย้งแต่ละสถานการณ์นั้น มีเนื้อหาที่สามารถทำนายได้และมีพลวัตของความขัดแย้ง เช่นมีการขยายตัวและการคลายตัว มีการเปลี่ยนสถานะความเป็นผู้นำ การศึกษาพลวัตความขัดแย้งที่ค่อนข้างครอบคลุม และมีประเด็นควรแก่การให้ความสนใจคืองานของ Paul Wehr (1979 : 21) ซึ่งได้เสนอแนวทางในการมองพลวัตของความขัดแย้งไว้ 5 สถานการณ์ ดังนี้

1) เหตุการณ์ลางบอกเหตุ การกระจายและความถี่ของปัญหาการประท้วง ร้องเรียน ที่เริ่มแสดงให้เห็นว่าไม่สามารถหาข้อยุติและทางออกได้

2) พัฒนาการของประเด็นปัญหาความขัดแย้ง ปัญหากรณีพิพาทชัดเจน มีคู่ขัดแย้ง มีข้อขัดแย้ง หรือพัฒนาขึ้นมาเป็นประเด็นสาธารณะ ในขณะที่ความขัดแย้งดำเนินไป ข้อขัดแย้งอาจจะเปลี่ยนแปลงไปหรือเพิ่มขึ้นมาใหม่ได้ เช่น พัฒนาจากปัญหา ค่าชดเชยจากโครงการก่อสร้างของรัฐ ไปสู่เรื่องสิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน หรือการขยายตัวออกเป็นความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่สนับสนุนชาวบ้าน

3) การแยกตัวในกระบวนการของความขัดแย้ง เมื่อประเด็นปรากฏต่อสาธารณะและมีข้อถกเถียง แต่ละฝ่ายอาจจะแสวงหาแนวร่วมเพื่อสนับสนุนความคิดและให้น้ำหนักกับเหตุผลของฝ่ายตน คนที่เกี่ยวข้องอาจจะเริ่มแสดงจุดยืนและร่วมสนับสนุนหรือเป็นแนวร่วมกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ขอบข่ายและตัวแสดงในกระบวนการของความขัดแย้งก็จะเพิ่มขึ้น

4) เกลียวส์ว่าความขัดแย้ง การเพิ่มหรือลดลงของความตึงเครียด การตอบโต้กันของคู่ขัดแย้งหากไม่ได้มีการคำนึงถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นอาจจะมีผลทำให้อีกฝ่ายหนึ่งตอบโต้กลับมารุนแรงมากขึ้น พฤติกรรมความขัดแย้งที่ต่างฝ่ายต่างตอบโต้ จะผลักดันให้ความขัดแย้งตึงเครียดมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับไปคล้ายแรงหมุนของเกลียวสว่าน ในทางตรงกันข้าม ถ้าการตอบโต้ระหว่างคู่กรณีมีความเหมาะสม ความตึงเครียดก็อาจลดลงได้

5) การสร้างภาพถาวรของคู่ขัดแย้ง ความขัดแย้งที่ดำเนินไปนานและด้วยวิธีการตอบโต้ระหว่างกันที่รุนแรงมากขึ้น อาจทำให้มีการมองฝ่ายตรงข้ามเหมือนภาพในกระจกที่ไม่อาจรู้ถึงความรู้สึกที่แท้จริงของอีกฝ่ายได้ และเป็นการมองแบบเหมารวม ทำให้ไม่อาจได้สัมผัสกับอีกด้านหนึ่งที่มีความเป็นมิตรและปราศจากอันตรายของอีกฝ่ายหนึ่งได้ การตอบโต้ระหว่างกันมักจะทำให้มองเฉพาะส่วนที่ตรงกันข้ามกับฝ่ายตัวเองเสมอ การสร้างภาพเช่นนี้มีผลต่อการประเมินจุดยืน การสื่อสาร และเกิดการรับรู้ที่ไม่ถูกต้อง

ความตึงเครียดของความขัดแย้งจะเพิ่มขึ้นหรือลดลง และจะสามารถจำกัดพื้นที่ของความขัดแย้งได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับการขยายตัวไปในทางบวกหรือลบของพลวัตของ 3 มิติสุดท้ายข้างต้น ซึ่งล้วนเป็นผลมาจากวิธีการที่แต่ละฝ่ายใช้ในการตอบโต้กัน ความขัดแย้งจึงขยายตัวออกไปมากกว่าจุดเริ่มต้นที่เป็นเหตุของความขัดแย้งนั้นในตอนแรก

การจัดการกับความขัดแย้ง

ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่มีใครปรารถนา แต่หากเกิดขึ้นแล้วจำเป็นที่จะต้องได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดผลดีที่สุดตามมา Arnold และ Fledman ได้กล่าวไว้ว่า ผลของความขัดแย้งนั้นสามารถที่จะเป็นไปได้ทั้งสิ่งที่เป็นประโยชน์และผลเสีย การจัดการกับความขัดแย้งนั้น ควรเป็นไปในทางที่จะทำให้ผลที่ตามมาเกิดประโยชน์ให้มากที่สุด โดยปราศจากการเป็นศัตรูกันของกลุ่มที่ขัดแย้งและพฤติกรรมการทำลาย (Arnold and Fledman, 1983 : 526) เมื่อใดก็ตามที่เกิดความขัดแย้งขึ้นไม่ว่าจะเป็นระหว่างบุคคลกับบุคคลหรือระหว่างบุคคลกับกลุ่ม การที่จะดำเนินการจัดการกับความขัดแย้งนั้น จึงจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ที่แตกต่างกันพร้อมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการดัดแปลง ปรับปรุงนำมาใช้ให้เหมาะสมกับบุคคล สถานการณ์ สาเหตุและพฤติกรรมความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้

Mary Follett (1972 : 162) เห็นว่าความขัดแย้งนั้น ถ้าหากเข้าใจอย่างถูกต้องและจัดการอย่างเหมาะสมแล้ว ย่อมก่อให้เกิดการพัฒนาไปในทางที่ดีได้ ดังนั้นความขัดแย้งจึงเป็นได้ทั้งการสร้างสรรค์และการทำลาย โดยเสนอวิธีการจัดการกับความขัดแย้งไว้ 3 วิธี คือ

- 1) การเอาชนะ (domination)
- 2) การประนีประนอม (compromise)
- 3) การบูรณาการ (integration)

การเอาชนะ หมายถึงการจัดการกับความขัดแย้งโดยที่ฝ่ายหนึ่งมีชัยชนะเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง นั่นคือ ฝ่ายหนึ่งจะชนะอีกฝ่ายหนึ่งจะแพ้ นับเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดและรวดเร็วที่สุด แต่เป็นวิธีที่ได้ผลน้อยที่สุด ในการจัดการกับความขัดแย้ง การประนีประนอมเป็นวิธีที่ใช้กันมากที่สุด เป็นวิธีที่แต่ละฝ่ายลดความต้องการของตนลง เพื่อที่จะก่อให้เกิดความสันติสุข ทั้งสองฝ่ายไม่ได้รับผลเต็มตามความต้องการ ดังนั้น ถ้าหากนำเอาความคิดของทั้งสองฝ่ายมาบูรณาการหรือผสมผสานกัน เป็นวิธีแก้ปัญหาที่ผสมเอาความต้องการของทั้งสองฝ่ายเข้าด้วยกัน ซึ่งวิธีนี้จะได้ผลดีที่สุดในการจัดการกับความขัดแย้ง

Georg Simmel (1955 : 107-121) เห็นว่าสันติภาพและความขัดแย้งเป็นสิ่งผกผันซึ่งกันและกัน นั่นคือ เมื่อสันติภาพมีมากความขัดแย้งก็จะมีน้อย ในทางตรงกันข้ามเมื่อสันติภาพมีน้อยความขัดแย้งก็จะมีมาก โดยชี้ให้เห็นว่ามีวิธีการอยู่ 4 วิธี ที่จะทำให้ความขัดแย้งสิ้นสุดลง คือ

- 1) ทำให้เหตุแห่งความขัดแย้งหมดไป วิธีนี้อาจทำได้ในทันทีทันใด โดยที่คู่ขัดแย้งอาจยังไม่ได้เตรียมตัวหรือไม่รู้ตัว ผลจากการแก้ปัญหาขัดแย้งโดยวิธีนี้อาจทำให้มีความขัดแย้งต่อเนื่อง ในแง่ของจิตวิทยาและมีพฤติกรรมขัดแย้งต่อไปอีก แม้จะไม่มีเหตุแห่งความขัดแย้งอันเดิมแล้วก็ตามแต่ละฝ่ายก็อาจหาเหตุแห่งความขัดแย้งขึ้นมาใหม่ การทำให้ความขัดแย้งสิ้นสุดลงโดยการทำให้เหตุแห่งความขัดแย้งหมดไปนั้น ความขัดแย้งจะค่อยๆ ลดหายไปตามอารมณ์ที่ลดลงของคู่กรณี แต่คู่กรณีก็อาจมีความขัดแย้งต่อไปอีก โดยสร้างเหตุแห่งความขัดแย้งอย่างใหม่ขึ้นมา

- 2) การให้ฝ่ายหนึ่งมีชัยชนะ ซึ่งเป็นวิธีที่ง่ายที่สุดในการเปลี่ยนจากการต่อสู้เป็นสันติภาพ การให้ฝ่ายหนึ่งชนะเป็นผลมาจากการที่ฝ่ายหนึ่งมีอำนาจเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายอ่อนแอกว่าจะต้องยอมรับความพ่ายแพ้ทั้งทางจิตวิทยาและทางพฤติกรรม ถ้าหากอ่อนแอกว่าไม่ยอมรับความพ่ายแพ้ ก็อาจสร้างความขัดแย้งต่อไปใหม่โดยการตำหนิ วิพากษ์วิจารณ์ หรือการต่อสู้ลับหลัง

3) การประนีประนอม วิธีนี้ทั้งสองฝ่ายจะต้องตกลงที่จะแบ่งเหตุแห่งความขัดแย้ง ไม่มีฝ่ายใดชนะทั้งหมดหรือแพ้ทั้งหมด ความขัดแย้งทุกประเภท อาจไม่สามารถทำให้สิ้นสุดด้วยวิธีการเช่นนี้ เพราะเหตุแห่งความขัดแย้งบางอย่างไม่สามารถจะแบ่งได้ โดยได้ชี้ให้เห็นว่าการประนีประนอมเป็นการคิดค้นที่ยิ่งใหญ่ที่สุดอย่างหนึ่งของมนุษย์ เพราะช่วยให้ความขัดแย้งของมนุษย์สิ้นสุดลงก่อนที่จะเกิดสงครามหรือใช้กำลัง

4) การทำให้ความขัดแย้งสิ้นสุดลงด้วยการคืนดีกัน การคืนดีกันต่างจากการประนีประนอม โดยที่การประนีประนอมเป็นการแบ่งของหรือแบ่งรางวัลอย่างเป็นวัตถุวิสัยโดยไม่มีอารมณ์เข้าไปเกี่ยวข้อง การคืนดีกันเป็นการปรับทัศนคติหรือขยายทัศนคติ ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในที่สุด

Alan Filley (1975 : 21) เสนอยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งไว้ 3 รูปแบบ ดังนี้

1) แบบแพ้ - ชนะ (win - lose strategy) เป็นการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่แต่ละฝ่ายต่างมองเห็นว่าการขัดแย้งเป็นการต่อสู้เพื่อเอาชนะกันที่ต่างทำทุกอย่างและใช้ทุกวิธีเพื่อที่จะทำให้ฝ่ายตนชนะ โดยมุ่งระดมความคิด การวางแผนและทรัพยากร อันได้แก่ เงิน อำนาจ ข่าวสารและข้อมูลต่างๆ ในการที่จะเอาชนะคู่ต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์หรือทรัพยากรให้ได้มากที่สุด แต่เนื่องจากการแก้ปัญหาแบบดังกล่าว จะมีเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้นที่เป็นผู้ชนะ ผู้แพ้มักไม่พอใจ จึงอาจเป็นตัวก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้งต่อไปอีกได้

เทคนิควิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่สำคัญ คือ การใช้อำนาจ และการใช้เสียงข้างมาก โดย การใช้อำนาจ เป็นการใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายหรือตามที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร ด้วยการให้คุณให้โทษแก่สมาชิกของกลุ่มบังคับให้สมาชิกของกลุ่มต้องปฏิบัติตาม ส่วนการใช้เสียงข้างมาก (majority rule) เป็นหลักที่ถือว่าเกณฑ์ที่ตัดสินโดยเสียงที่มากกว่าย่อมจะมีผลผูกพันต่อทุกคน และฝ่ายข้างมากย่อมที่จะใช้อำนาจบังคับได้ ถ้าฝ่ายข้างน้อยไม่ยอมปฏิบัติตาม

2) แบบแพ้ - แพ้ (lose - lose strategy) หรือแบบประนีประนอม (compromise) โดยใช้ความสามารถในการเจรจาต่อรองเป็นสำคัญ โดยผลจากการแก้ปัญหาความขัดแย้งจะทำให้แต่ละฝ่ายไม่ได้ในสิ่งที่ตนต้องการทั้งหมด แต่พอใจและยอมรับในสิ่งที่ได้มาเท่าๆ กัน จุดเน้นของการประนีประนอมอยู่ที่แต่ละฝ่ายคิดว่าฝ่ายตนต้องเสียสละอะไรบ้าง โดยที่แต่ละฝ่ายจะเสี่ยงการกล่าวถึงประเด็นที่ฝ่ายตนได้ประโยชน์ การแก้ปัญหาด้วยวิธีดังกล่าว อาจทำให้ความขัดแย้งลดลงไปบ้าง แต่ไม่ใช้การแก้ปัญหาความขัดแย้งที่แท้จริง ความขัดแย้งอาจหยุดชะงักลงชั่วคราว แต่ก็อาจต้องนำไปสู่การเจรจากันใหม่อีก เมื่อมีเงื่อนไขเพิ่มเติมเกิดขึ้นแม้เพียงเล็กน้อยก็ตาม ประโยชน์ที่สำคัญของการเจรจาต่อรองในการใช้วิธีการแก้ปัญหา

แบบแพ้ - แพ้ ก็คือ การทำให้แต่ละฝ่ายทราบถึงความคิด ความคาดหวัง และลำดับความสำคัญของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้เกิดผลดีในการเจรจากันในคราวใหม่

เทคนิควิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่สำคัญ คือการประนีประนอม การประสานประโยชน์ การให้อनुญาโตนุลาการเป็นผู้ชี้ขาด การอาศัยกฎระเบียบที่เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งและการถ่วงเวลาการแก้ปัญหาไว้ชั่วคราว โดยการประนีประนอม เป็นการพยายามที่จะยุติความขัดแย้งโดยการไกล่เกลี่ยให้มาพบกันครึ่งทาง โดยที่แต่ละฝ่ายจำเป็นต้องเสียสละ สิ่งที่ตนอยากได้ลงบ้าง การประนีประนอมจะได้ผลหากทั้งสองฝ่ายรับรู้ว่าจะเสียสละอะไรบ้าง การประนีประนอมจะได้ออกผลหากทั้งสองฝ่ายรับรู้ว่าจะเสียสละอะไรบ้าง การประสานประโยชน์ด้วยการแลกเปลี่ยนความต้องการซึ่งกันและกัน อันเป็นวิธีการที่กลุ่มหนึ่งหรือฝ่ายหนึ่งยอมแพ้ในเรื่องหนึ่งโดยหวังว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะยอมแพ้ให้กับฝ่ายตนในเรื่องหนึ่ง ขณะที่การให้อनुญาโตนุลาการเป็นผู้ชี้ขาด เป็นการนำประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่ทั้งสองฝ่ายมีความเห็นไม่ตรงกันเสนอต่อบุคคลที่สามซึ่งเป็นกลางที่ไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้ชี้ขาด ผลการตัดสินใจอาจดำเนินการโดยคนคนเดียวหรือคณะบุคคลก็ได้ โดยมักจะแก้ปัญหาโดยใช้ทางสายกลาง ระวังไม่ได้ทั้งสองฝ่ายต้องเสียหน้า ส่วนการอาศัยกฎระเบียบที่เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง วิธีการนี้เป็นการอ้างกฎระเบียบเพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า ซึ่งยอมที่จะทำให้อีกฝ่ายเกิดความไม่พอใจ การยึดปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดที่สร้างสรรค์ใดๆ นอกจากการพยายามที่จะรักษาสถานภาพเดิมไว้ ท้ายสุดคือการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยการถ่วงหรือถ่วงเวลาการแก้ปัญหาไว้ชั่วคราว การแก้ปัญหาในลักษณะดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขความไม่พอใจหรือความคับข้องใจของคู่ขัดแย้งอีกฝ่ายลงได้ การแก้ปัญหาก็ได้ผลเพียงชั่วคราว เนื่องจากแต่ละฝ่ายไม่เคยได้นำประเด็นเรื่องของความขัดแย้งมาพูดกัน ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้งได้ต่อไปภายหลัง

3) แบบชนะ - ชนะ (win - win strategy) เป็นวิธีการที่มีเหตุผลและเป็นวิธีที่สร้างสรรค์ โดยมุ่งแสวงหาข้อตกลงที่เป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย โดยเน้นเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ซึ่งแต่ละฝ่ายสามารถได้รับในสิ่งที่ตนต้องการหรือประโยชน์สูงสุด ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งไม่เกิดการสูญเสียหรือไม่ยอมรับขึ้นในการแก้ปัญหาแต่ละฝ่ายควรมีอำนาจในระดับที่ใกล้เคียงกันไม่มีฝ่ายใดที่จะสามารถบังคับอีกฝ่ายหนึ่งได้ ทุกฝ่ายจะต้องรับผิดชอบร่วมกันในการแสวงหาทางออกซึ่งเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย การแก้ปัญหาจึงจำเป็นต้องมีข้อมูลที่ถูกต้องและความรู้สึกที่ดี โดยขึ้นอยู่กับความไว้วางใจกัน การเปิดเผยข้อมูลความจริงใจและความสามารถในการสื่อสารเป็นประการสำคัญ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจึงจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งหน่วยงานและสัมพันธภาพของบุคคล อันเนื่องจากตัวปัญหาที่แท้จริงของความขัดแย้งได้รับการแก้ไขแล้ว

เทคนิควิธีการในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่สำคัญ คือการมีความเห็นสอดคล้องกัน และการตัดสินใจแบบผสมผสาน โดยการมีความเห็นสอดคล้องกัน (consensus) เป็นการแสวงหา วิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งที่ทุกฝ่ายต่างยอมรับทั้งในด้านเป้าหมายและวิธีการ

เป็นวิธีการที่มุ่งส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือใช้กระบวนการตัดสินใจของกลุ่มเนื่องจากเห็นว่า การตัดสินใจของกลุ่มย่อมที่จะดีกว่าการตัดสินใจของคนใดคนหนึ่ง ส่วนการตัดสินใจแบบผสมผสาน (integrative decision - making) เป็นวิธีการแก้ปัญหาที่แตกต่างจากแบบการให้มีความเห็นสอดคล้องกันแต่เพียงเล็กน้อย แบบการมีความเห็นสอดคล้องกันใช้เพื่อแก้ปัญหาในการตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหาวิธีใดวิธีหนึ่งจากหลายๆ วิธี แต่การตัดสินใจแบบผสมผสานเกี่ยวกับขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจ วิธีแก้ปัญหาแบบนี้จะเป็นประโยชน์มากขึ้นไปอีก ถ้าหากแต่ละฝ่ายมีวิธีการแก้ปัญหาของตนอยู่บ้างแล้ว จากนั้นจะพยายามดึงเอาเป้าหมายหรือค่านิยมของแต่ละฝ่ายมารวมกันก่อนที่จะมุ่งไปหาวิธีการแก้ปัญหาที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

วันชัย วัฒนศัพท์, สุวิทย์ เลหาศิริวงศ์ และวงศา คงดี (2542 : 5 - 16) ได้จัดระดับความต่อเนื่องของการจัดการความขัดแย้งและการเลือกใช้การแก้ไขความขัดแย้งปรากฏตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความต่อเนื่องของการจัดการความขัดแย้งและการเลือกใช้การแก้ไขความขัดแย้ง

การตัดสินใจส่วนบุคคลโดยกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง	การตัดสินใจส่วนบุคคลที่มีบุคคลที่สาม	การตัดสินใจโดยบุคคลที่สามโดยเจ้าหน้าที่ทางการ	การใช้อำนาจบังคับนอกกฎหมาย
หลีกเลี่ยง ความขัด แย้ง เป็นทาง การ	การเจรจา อย่างไม่ ตรง โดยมีผู้ ไกล่เกลี่ย เป็นคน กลาง	การตัดสินใจ โดยผู้ พิพากษา	การเผชิญ หน้าโดย ไม่ใช้กำลัง

การเพิ่มการใช้อำนาจบีบบังคับ และความเป็นไปสุ่มเสี่ยงที่เป็นการ แพ้ - ชนะ

ที่มา : วันชัย วัฒนศัพท์, สุวิทย์ เลหาศิริ, และ วงศาคงดี, 2542 : 5

จากตารางที่ 1 แสดงถึงทางเลือกต่างๆ ซึ่งมีกระบวนการเป็นแบบแผนของรูปแบบที่แตกต่างกัน วิธีการเฉพาะตัวที่เลือกใช้ บุคคลที่เกี่ยวข้อง บทบาทของบุคคลที่สาม ประเภทของการตัดสินใจที่จะใช้ได้ผล และความเข้มข้นของการบีบบังคับกดดันโดยกลุ่มผู้ที่มีข้อพิพาทต่อกัน จากด้านซ้ายสุดแสดงถึงความต่อเนื่องของการจัดการกับความขัดแย้ง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ไม่เป็นทางการและเป็นส่วนตัว เกี่ยวข้องเฉพาะผู้ที่มีข้อพิพาทกัน ส่วนปลายของอีกด้านเป็นเรื่องของคู่พิพาทฝ่ายหนึ่งที่จะอาศัยการบีบบังคับ ซึ่งในหลายๆ ครั้ง สาธารณชนได้

มีบทบาทในการบีบบังคับฝ่ายตรงข้ามให้ยอมแพ้ โดยมีรายละเอียดของการเลือกใช้วิธีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. **การหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง** ความไม่ลงรอยกันส่วนมากมักจะได้รับการแก้ไขอย่างไม่เป็นทางการ โดยคนพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งเนื่องจากคนไม่ชอบความไม่สบายใจที่มาพร้อมกับความขัดแย้ง และอาจจะมองว่าประเด็นปัญหานั้นยังไม่ค่อยสำคัญ การไม่มีอำนาจในการที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ หรืออาจจะยังไม่พร้อมที่จะเจรจาไกล่เกลี่ย

2. **การเจรจาแก้ปัญหาอย่างไม่เป็นทางการ** วิธีการนี้ มักจะเป็นวิธีที่ทำให้ความขัดแย้งส่วนใหญ่จบลงได้ในชีวิตประจำวัน อาจเป็นเพราะข้อขัดแย้งสามารถแก้ไขได้อย่างเรียบง่ายจนเป็นที่พอใจของผู้เกี่ยวข้องหรือเพราะประเด็นปัญหาถูกยกเลิเพราะหมดความสนใจหรือไม่อาจลุกลามต่อไปได้

3. **การเจรจาต่อรอง** การเจรจาต่อรองเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของการต่อรองระหว่างกลุ่มที่รู้สึกว่าจะเกิดความขัดแย้ง หรือเกิดความขัดแย้งแล้ว แต่ละกลุ่มจะร่วมกันสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันขึ้นชั่วคราว เพื่ออธิบาย หรือบอกเล่าความต้องการและผลเสียของเขา ทั้งนี้เพื่อข้อแลกเปลี่ยนบางอย่างกัน หรือเพื่อแก้ปัญหาในประเด็นที่ไม่ซับซ้อนนัก เช่น ร่วมกันสร้างความสัมพันธ์เพื่อเตรียมการสำหรับอนาคตหรือสร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

4. **การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยมีผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนกลาง** บุคคลที่สามนี้ไม่ได้มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินปัญหาโดยตรง แต่คนกลางนี้จะช่วยคู่กรณีที่เกิดความขัดแย้งกัน เพื่อให้บรรลุข้อตกลงที่เป็นที่ยอมรับโดยความเห็นพ้องต้องกัน ในประเด็นข้อพิพาท ทั้ง "การเจรจาต่อรอง" หรือ "การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง" จะเปิดทางให้อำนาจแห่งการตัดสินใจอยู่ที่คู่กรณีที่มีความขัดแย้งกัน การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง จะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างสมัครใจ โดยที่คู่กรณีต้องเต็มใจที่จะยอมรับความช่วยเหลือจากผู้อื่นที่จะมาช่วยจัดการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางมักจะเกิดขึ้นเมื่อคู่กรณีมีความเห็นว่าพวกเขาไม่อาจจะร่วมกันแก้ไขได้โดยลำพัง และเมื่อหนทางการแก้ไขปัญหามีเพียงการอาศัยความช่วยเหลือของบุคคลที่สามเท่านั้น

5. **วิธีการตัดสินปัญหาข้อพิพาทของผู้บริหาร** ในกรณีนี้บุคคลที่สามอาจจะไม่จำเป็นต้องเป็นกลางนัก อาจจะเป็นผู้ตัดสินใจในกรณีพิพาทนั้นก็ได้ กระบวนการนี้อาจจะเป็นเรื่องส่วนตัว ถ้าความขัดแย้งนั้นเกิดขึ้นภายในองค์กรเอกชน หรือในกลุ่มผู้ร่วมงานกันเอง หรืออาจจะเป็นทางการถ้าเหตุขัดแย้งนั้นเกิดในหน่วยงานราชการ ผู้ตัดสินอาจจะเป็นนายกเทศมนตรี เจ้าหน้าที่ของรัฐ

6. **อนุญาโตตุลาการ** เป็นคำที่ใช้หมายถึง กระบวนการที่คู่ขัดแย้งสมัครใจที่จะขอร้องให้ บุคคลที่สามที่เป็นกลาง ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้ช่วยตัดสินใจในปัญหาความขัดแย้ง ผลการตัดสินใจอาจจะเป็นเพียงคำแนะนำหรือสิ่งผูกมัดที่จะต้องปฏิบัติตาม อนุญาโตตุลาการอาจดำเนินการโดยคนคนเดียวหรือคณะบุคคลก็ได้ ประเด็นสำคัญคือเขาเหล่านั้นจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งนั้นๆ กระบวนการอนุญาโตตุลาการ เป็นกระบวนการในลักษณะส่วนตัวซึ่งบ่อยครั้งที่การตัดสินหรือผลการพิจารณาไม่จำเป็นจะต้องให้สาธารณชนมีส่วนร่วมด้วย คนที่เลือกใช้วิธีนี้มักเป็นผู้ที่ชอบความเป็นส่วนตัว ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ ไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงนัก และรวดเร็วกว่ากระบวนการทางศาล ในกระบวนการอนุญาโตตุลาการ โดยทั่วไปคู่กรณีสามารถเลือกผู้ที่จะมาทำหน้าที่ตัดสินได้ ซึ่งทำให้ทั้งคู่รู้สึกสบายใจ มากกว่าการใช้คนกลางซึ่งถูกกำหนดโดยผู้มีอำนาจ หรือโดยองค์กรของรัฐ

7. **กระบวนการทางศาล** หมายถึง การที่สถาบันซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระบบที่สังคมยอมรับเข้ามาช่วยจัดการแก้ไขข้อพิพาท วิธีนี้ได้เปลี่ยนจากการแก้ปัญหาหว่านกันเองไปสู่กระบวนการของรัฐ ซึ่งคู่กรณีมักจะจ้าง "ทนายความ" เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการสู้คดี ซึ่งจะมีการนำสืบต่อหน้าบุคคลที่สามที่เป็นกลาง คือ "ผู้พิพากษา" หรือ "คณะลูกขุน" แล้วแต่ระบบ ผู้ที่ทำหน้าที่พิพากษาเหล่านี้ นอกจากจะพิจารณาถึงข้อขัดแย้ง ความหวั่นกังวล และผลประโยชน์ของคู่กรณีแล้ว ยังต้องมองไกลออกไปถึงค่านิยมและมาตรฐานของสังคม ผู้พิพากษาและคณะลูกขุน จะต้องสนใจไปบนพื้นฐานของกฎหมาย และต้องเป็นไปตามตัวบทกฎหมาย ผลการตัดสินมักจะเป็นการ แพ้-ชนะ คือ ตัดสินว่าใครแพ้เพราะอะไร ชนะเพราะอะไร และเนื่องจากการตัดสินนี้ เป็นการตัดสินที่ได้รับอำนาจจากสังคม ผลของการตัดสินจึงมีผลใช้บังคับตามกฎหมาย คู่กรณีไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ แต่ก็จะได้รับโอกาสในการแสดงทัศนคติของเขาเองอย่างหนักแน่น และจากการตัดสินที่สะท้อนถึงลักษณะความเป็นไปในสังคม

8. **กระบวนการออกกฎหมาย** เพื่อแก้ปัญหาข้อพิพาท เป็นวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยรัฐอีกวิธีหนึ่งที่อาศัยวิธีการทางกฎหมาย วิธีนี้มักจะใช้กับข้อพิพาทใหญ่ๆ ที่มีผลกระทบต่อกันส่วนมาก แต่ก็อาจจะเกิดผลต่อคนบางกลุ่ม วิธีการนี้การตัดสินใจก็เป็นกระบวนการที่มีผลออกมาเป็น "แพ้-ชนะ" โดยการลงคะแนนออกเสียง คนทั่วไปมีอิทธิพลต่อผลการตัดสินใจเฉพาะการที่เขาหรือผู้ที่มีความเห็นด้วยกับเขา สามารถจะสร้างกระแส หรือผลักดันให้ผู้ที่ออกกฎหมายเห็นสอดคล้องกับเขา และให้คะแนนตามความเห็นนั้นๆ ยิ่งไปกว่านั้น ประเด็นแพ้หรือชนะอาจจะทำให้อ่อนลงด้วยข้อความที่ประนีประนอมที่เขียนลงไปตามกฎหมายนั้นๆ

9. **วิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง หรืออหิงสา** จะอาศัยคนหรือกลุ่มคนที่ร่วมกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด หรือละเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อทำให้คู่กรณีปฏิบัติตามที่กลุ่มต้องการ การกระทำนี้ไม่รวมถึงการออกแรงบีบบังคับ หรือ ใช้กำลังรุนแรง และ

มักจะเป็นรูปแบบที่จะไม่ทำให้เกิดผลเสียทางจิตใจ หรือเกิดน้อยที่สุด กระบวนการไม่ใช้ความรุนแรงนี้ได้ผลดีที่สุดเมื่อคู่กรณีต้องอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกันในการดำรงชีพให้เป็นปกติสุข กรณีเช่นนี้ คู่กรณีหนึ่งอาจจะบีบบังคับให้อีกฝ่ายหนึ่งให้สิทธิพิเศษ โดยการปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมือ หรือโดยการทำอะไรที่อีกฝ่ายไม่ปรารถนา

การปฏิบัติการใช้ความรุนแรง หรืออหิงสา นี้ รวมถึงการแสดงออกถึงการไม่ยอมรับ หรือไม่เชื่อฟังประชาคม เช่น การฝ่าฝืนกฎ หรือ การปฏิบัติฝ่าฝืนสิ่งที่สังคมยอมรับ เพื่อจะให้คู่กรณีได้ยอมรับ หรือเพื่อแสดงให้เห็นสาธารณะชนทราบว่า เขาเห็นว่าสิ่งที่สาธารณะชนถือปฏิบัติอยู่ไม่ยุติธรรมหรือไม่เสมอภาค การปฏิบัติการใช้ความรุนแรงนี้อาจจะทำคนเดียว หรือเป็นกลุ่ม และอาจจะทำอย่างเป็นทางการ หรือไม่เป็นการก็ได้

10. การใช้ความรุนแรง หรือใช้กำลัง (violence of physical coercion) แนวความคิดของกระบวนการนี้อยู่บนพื้นฐานที่ว่า ถ้าคู่กรณีหรือทรัพย์สินของคู่กรณีมีคุณค่าสูงและคุณค่าของการดำรงอยู่ในสถานภาพของเขานั้นสูงพอ จะทำให้เกิดการยินยอมให้เกิดสิทธิพิเศษ สิ่งที่จะทำให้การใช้ความรุนแรงได้ผล คือ คู่กรณีจะต้องสร้างอำนาจต่อรองที่เพียงพอที่จะทำลายคู่ต่อสู้ และต้องสามารถที่จะลวงให้อีกฝ่ายเห็นว่า ตนมีพลังพอและพร้อมที่จะใช้มัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เรื่อง “ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย : ศึกษากรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาตานา” นั้น พบว่ามีงานวิจัยที่ศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับความขัดแย้งในสังคมไทย ที่สามารถนำมาศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่

สันติ จิยะพันธ์ (2538) ศึกษา “ความขัดแย้งในแนวคิดระหว่างรัฐกับสังคมในเรื่องสิทธิของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย” ผลการศึกษาวิจัยได้พบว่าแนวความคิดระหว่างรัฐกับสังคมในเรื่องสิทธิของประชาชนมีความขัดแย้งกัน เนื่องจากแนวคิดของรัฐกับแนวคิดของสังคมในกระบวนการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรมีความแตกต่างกัน โดยรัฐมีแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับศักยภาพของรัฐและภาคธุรกิจเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเทคนิควิชาชีพ ในการเป็นส่วนนำในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมเหนือภาคประชาชนและชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมองว่า การดำเนินนโยบายการพัฒนาและการแบ่งสรรทรัพยากรเป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนือปัจจัยทางการเมือง รัฐจึงมองว่าสิทธิของประชาชนควรอยู่ภายใต้ขอบเขตการควบคุมของรัฐ มิให้ขัดขวางเป็นอุปสรรคต่อแผนนโยบายของรัฐ ส่วนภาคสังคมเห็นว่า ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่น มีศักยภาพและภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับการพัฒนา และจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น สิทธิของประชาชนและชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นปัจจัย

สำคัญต่อการเข้าถึงผลประโยชน์และทรัพยากรในสังคม ดังนั้นทางออกในการแก้ปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว รัฐจึงควรรับรองสิทธิของประชาชนในการพัฒนาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

สรพงศ์ ศรียานงค์ (2538) ได้ศึกษา “การเมืองเรื่องเขื่อน : ศึกษากรณีโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล” จากการศึกษาพบว่ากระแสความขัดแย้งทางการเมืองนี้มีรากฐานอยู่บนความขัดแย้งทางอุดมการณ์และผลประโยชน์ ระหว่างกลุ่มบุคคล 2 ฝ่ายในสังคม นั่นคือ กลุ่มที่ได้รับประโยชน์กับกลุ่มที่เสียประโยชน์จากนโยบาย ในเชิงอุดมการณ์แล้ว กลุ่มบุคคลที่ให้การสนับสนุนนโยบายการสร้างเขื่อน เชื่อว่า การสร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้ามีความจำเป็น เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะสนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจในระบบอุตสาหกรรมในทางกลับกันกลุ่มบุคคลที่คัดค้านการสร้างเขื่อนได้จัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาไว้ที่การดำรงสภาพธรรมชาติไว้ให้มากที่สุด โดยเปรียบเทียบการสร้างเขื่อนเป็นเสมือนความล้มเหลวของรัฐในการจัดการเรื่องความต้องการใช้กระแสไฟฟ้าของประชาชน และการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติไม่สมดุล สำหรับในเชิงผลประโยชน์ ภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์การระหว่างประเทศ จะเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์อันสืบเนื่องจากเป็นผู้ที่มีส่วนในการกำหนดนโยบาย และได้รับมอบอำนาจในการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยสามารถกีดกันและละเลยต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น รวมไปถึงการใช้ความรุนแรงยับยั้งกลุ่มที่คัดค้านนโยบายได้โดยชอบธรรม ขณะที่กลุ่มผู้สูญเสียประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นองค์กร นักศึกษา องค์กรพัฒนา เอกชน และประชาชนในท้องถิ่น ปัจจุบันได้มีการรวมตัวกันเพื่อนโยบายดังกล่าวทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับสากลมากขึ้น

อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบูลย์ (2538) ได้ศึกษา “แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ ศึกษาเฉพาะโครงการเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ” ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า การที่โครงการในส่วนตัวต้องใช้เทคนิควิชาการซับซ้อน และการที่ขั้นตอนส่วนใหญ่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานราชการ เป็นสิ่งที่เป็อุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ขณะที่โครงการในส่วนที่เป็นการพิจารณาคูณค่า โครงการมีความยืดหยุ่นและยังเป็นเรื่องโต้แย้งระหว่างประโยชน์และโทษ เป็นส่วนที่สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จากการศึกษาการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับโครงการเขื่อนปากมูล เขื่อนแก่งเสือเต้น และเขื่อนป่าสัก งานวิจัยของอุษณีย์พบว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับโครงการมีค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีส่วนร่วมในลักษณะได้รับผลกระทบจากโครงการ ปัญหาการมีส่วนร่วมที่ได้พบมีดังนี้ คือ ปัญหาเรื่องข้อมูลข่าวสาร ปัญหาในการจัดประชาพิจารณ์ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่โครงการและหน่วยงานราชการ ปัญหาจากตัวชาวบ้าน และปัญหาอื่น และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสี่กลุ่ม พบว่า มีผู้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมแยกเป็นแนวทางตามเป้าหมายที่ต่างกัน ทั้งนี้ในงานวิจัยครั้งนี้ได้เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมตามแนวทางที่มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและเกิดการพัฒนาประชาชน โดยขั้นตอนสำคัญที่เสนอให้เข้าร่วมคือขั้นตอนการวาง

แผน เข้าร่วมโดยเป็นผู้ร่วมกำหนดประเด็นในการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม และแสดงความ
 คิดเห็นต่อโครงการเมื่อการศึกษาเสร็จเรียบร้อย ผู้ที่ควรเข้าร่วมคือ บุคคลจากหลายฝ่ายแต่ควร
 ให้ความสำคัญกับประชาชนผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการทำโครงการ ผู้ที่เข้าร่วมควรมีความรู้
 มีคุณธรรม สิ่งที่ควรแก้ไขเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมคือ เรื่องกฎหมาย หน่วยงานผู้รับผิดชอบ
 โครงการและหน่วยงานราชการและประชาชน

งานวิจัยของสันติ จิยะพันธ์ สรพงศ์ ศรียานงค์ และอุษณีย์ ศิริสุนทรไพบูลย์
 นี้เป็นการศึกษาในประเด็นเรื่องความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรระหว่างภาครัฐกับประชา
 ชนในท้องถิ่น โดยมีประเด็นร่วมกันบางประเด็นอันเป็นประโยชน์ต่อการใช้วิเคราะห์ความขัด
 แย่ง ในกรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาตานา คือ

1. การไม่ยอมรับในแนวความคิดที่แตกต่างกัน ในเรื่องสิทธิในการจัดการ
 ทรัพยากรและผลประโยชน์ของชาติระหว่างรัฐกับประชาชนผู้ต่อต้านคัดค้านโครงการ เป็น
 สาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

2. รัฐบาลกลไกและวิธีการที่มีประสิทธิภาพ ในการจัดการกับสถานการณ์
 ความขัดแย้งจึงทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งขยายตัวขึ้น

3. การเปิดโอกาสและเคารพสิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัด
 การทรัพยากร จะเป็นแนวทางสำคัญในการลดหรือแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม

ธาดรี รวีเจริญ (2527) ได้ศึกษา “การใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงในการแก้ไข
 ความขัดแย้งศึกษาเฉพาะกรณีการแก้ไขความขัดแย้งเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ
 ในจังหวัดกาญจนบุรี ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย” โดยพบว่า การไฟฟ้าฝ่ายผลิต
 แห่งประเทศไทยได้ใช้สื่อวิทยุในการแก้ไขความขัดแย้งด้วยการจัดการ “ไฟฟ้าปริทรรศน์” ออก
 อากาศทางสถานีวิทยุในจังหวัดต่างๆ จำนวน 34 สถานี และจัดทำข่าววิทยุส่งสถานีวิทยุเพื่อ
 ออกอากาศในรายการภาคข่าว ซึ่งถ่ายทอดไปยังสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรม
 ประชาสัมพันธ์ทุกๆ สถานี โดยข่าวนั้นมุ่งผลที่จะแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งโดยตรงด้วยการ
 เสนอข้อเท็จจริงเพื่อแก้ความเข้าใจผิดจากการที่ประชาชนได้รับข่าวสารจากฝ่ายคัดค้าน และ
 การทำความเข้าใจกับประชาชนให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อ
 การผลิตไฟฟ้า นอกจากนี้ยังมีการใช้สื่อวิทยุในการเสริมสื่ออื่นๆ เพราะสื่อวิทยุมีประสิทธิภาพใน
 แง่การสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นต่อผู้ฟังมากกว่าการที่จะเปลี่ยนความคิดของคน อย่างไรก็ตามสื่อที่
 มีผลต่อการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งได้มากที่สุดคือ สื่อบุคคล รองลงมาคือ สื่อวิทยุกระจาย
 เสียง และการใช้ข่าวแจกสื่อมวลชนตามลำดับ ส่วนวิธีการใช้ข่าวแจกสื่อมวลชนและ จดหมาย
 ชี้แจงสื่อมวลชน พบว่ามีผลกับการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์มาก ส่วนการใช้เอกสารเผยแพร่
 จะไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของฝ่ายคัดค้านได้ แต่พบว่าเอกสารเผยแพร่จะมีผล

ต่อการดำเนินงานต่างๆ ของรัฐบาล ซึ่งรัฐบาลใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการศึกษารายละเอียดเพื่อการพิจารณา

เยาวดา ตฤณานนท์ (2535) ศึกษาเรื่อง “ทำที่ของสื่อมวลชนต่อ โครงการก่อสร้างเขื่อนพลังน้ำของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง เขื่อนปากมูล” โดยได้ศึกษารูปแบบการนำเสนอเนื้อหาในเรื่องดังกล่าวของหนังสือพิมพ์ ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2525 - 2533 พบว่า หนังสือพิมพ์มีท่าทีคัดค้านการก่อสร้างเขื่อนเพื่อมุ่งสนองต่อความต้องการของผู้อ่านซึ่งเป็นเป้าหมายทางการตลาด โดยตั้งข้อสังเกตว่าเนื้อหาการอนุรักษ์สามารถสร้างอารมณ์ และเป็นจุดขายในแง่ของประเด็นข่าวได้ดี ทั้งนี้มีปัจจัยจากกลุ่มอนุรักษ์หรือฝ่ายคัดค้าน เป็นผู้สร้างปัจจัยให้เกิดความสมบูรณ์ในข่าวที่มีความขัดแย้งด้วยการสร้างกิจกรรมต่างๆ จุดประเด็นข่าวใหม่ๆ ขึ้นมา เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติการทำงานของสื่อมวลชนที่ต้องการและมีจุดมุ่งหมายในการเสนอข่าวเพื่อธุรกิจหนังสือพิมพ์ โดยกรณีข่าวเขื่อนน้ำโจนจะมีจุดขายที่สมบูรณ์ในองค์ประกอบสำคัญของการเป็นข่าว ได้มากกว่าเขื่อนแก่งกรุงและเขื่อนปากมูล เนื่องจากประเด็นคัดค้านเขื่อนน้ำโจนมีทั้งผลกระทบต่อเกี่ยวกับพื้นที่ป่า แหล่งแร่ โบราณคดี หรืออารยธรรม ทำให้มีแนวร่วมในการคัดค้านอย่างมากมาย เช่น นักการเมือง นักศึกษา ชาวบ้าน นักวิชาการ ต่างจากเขื่อนแก่งกรุง และเขื่อนปากมูลที่มีประเด็นเรื่องการอนุรักษ์น้อยกว่าเพราะเป็นเขื่อนขนาดเล็ก และส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติน้อยกว่า นอกจากนี้การสร้างเขื่อนทั้งสองมิได้มีแต่เพียงการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยสนับสนุนฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่ยังมีรัฐบาล พรรคการเมือง และส่วนราชการจังหวัดในท้องถิ่นให้การสนับสนุนด้วย ทำให้น้ำหนักของการตกเป็นประเด็นข่าวหรือความน่าสนใจเนื้อหาของข่าวน้อยกว่าเขื่อนน้ำโจน

งานวิจัยของธাত্রี รั้วเจริญ และเยาวดา ตฤณานนท์ นี้เป็นการศึกษาในประเด็นเรื่องของ บทบาทของสื่อมวลชนต่อสถานการณ์ความขัดแย้ง โดยมีประเด็นร่วมกันอยู่บางประเด็น อันเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์บทบาทของสถาบันสื่อมวลชน ที่ได้แสดงบทบาทอย่างสำคัญในฐานะถูกใช้การเป็นสนามในการต่อสู้ระหว่างคู่ขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายในสถานการณ์ความขัดแย้งกรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาตนา คือ

1. สื่อมวลชนส่วนใหญ่ค่อนข้างที่จะระมัดระวังตัวในการแสดงทัศนะในช่วงที่เกิดความขัดแย้ง อันเนื่องจากการควบคุมสื่อของรัฐ และเหตุผลทางเศรษฐกิจ
2. สื่อมวลชนส่วนใหญ่สนใจเสนอข่าวที่เป็นเพียงความขัดแย้งหรือข่าวที่อยู่ในกระแสเป็นหลัก
3. การให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องกับประชาชนในสถานการณ์ความขัดแย้งจะช่วยลดระดับความรุนแรง และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคู่ขัดแย้งได้

จากแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเหล่านี้สามารถเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย : ศึกษากรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาดานาได้ เนื่องจากความขัดแย้งในงานวิจัยที่นำมาศึกษานั้นเป็นความขัดแย้งระหว่างภาครัฐ ที่ซึ่งได้เป็นผู้ริเริ่มและดำเนินการก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่กับกลุ่มประชาชน ผู้คัดค้านโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาดานา ที่ความขัดแย้งนั้นมีลักษณะที่ไม่สมมาตร โดยการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เป็นฝ่ายผู้กุมอำนาจซึ่งอยู่ในฐานะฝ่ายเป็นต่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เงินในการเข้าถึงสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์โครงการ ในขณะที่ฝ่ายชาวบ้าน ผู้คัดค้านการ ก่อสร้างโครงการนั้นมีอำนาจที่น้อยกว่าหรือฝ่ายที่เป็นรอง ทำให้พบกับความยากลำบากในการแสดงความคิดเห็น เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลคัดค้านโครงการ มองได้ว่าจากลักษณะของความสัมพันธ์ภายใต้โครงสร้างแห่งอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างคู่ขัดแย้งอันก่อให้เกิดพฤติกรรมความขัดแย้งที่ไม่สมมาตรนี้ ได้ส่งผลให้แต่ละฝ่ายมีทัศนะหรือการรับรู้ รวมถึงการแสวงหาทางออกต่อประเด็นปัญหาที่แตกต่างกัน ซึ่งจะได้ศึกษาวิเคราะห์ในบทต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง "ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย : ศึกษากรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาดานา" เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการวิจัยแบบวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งจะเป็นการวิจัยจากเอกสารเป็นหลัก เสริมด้วยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเจาะลึก (depth interview) มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

แหล่งข้อมูล

การศึกษานี้เก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลสามประเภทด้วยกัน คือ

1. ประเภทเอกสาร อันได้แก่หนังสือ ผลงานทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทรายการข่าวทางโทรทัศน์และวิทยุ ข่าวและบทความในหนังสือพิมพ์รายวันและนิตยสารรายสัปดาห์ที่น่าเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาดานา
2. ประเภทตีพิมพ์ ประเภทข่าวและรายการสนทนาทางโทรทัศน์และวิทยุที่ได้มีการนำเสนอในประเด็นเกี่ยวกับโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาดานา
3. ประเภทบุคคล อันหมายถึงผู้ที่ให้การสัมภาษณ์ ซึ่งในการศึกษานี้จะเลือกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาดานาทั้งสองฝ่าย คือทั้งจากฝ่ายที่สนับสนุนการก่อสร้าง และฝ่ายที่คัดค้านการก่อสร้าง ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง

ฝ่ายเจ้าของโครงการ	ฝ่ายสนับสนุนโครงการ	ฝ่ายคัดค้านโครงการ
<ul style="list-style-type: none"> - คุณส่งเกียรติ ทานสัมฤทธิ์ ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ ปตท. - คุณเกียรติ สิทธิอมร ที่ ปรึกษาทางด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลนายชวน หลีกภัย นายก รัฐมนตรีคนปัจจุบัน - คุณพิทยา อุษัย เจ้าหน้าที่ ประชาสัมพันธ์ สำนักงาน ประชาสัมพันธ์ ปตท. จังหวัด กาญจนบุรี - นักวิชาการของ ปตท. 	<ul style="list-style-type: none"> - คุณธัญญา ดาราพิสัยสุข ตัวแทนสมาคมก้านัน - ผู้ใหญ่ บ้าน จ. กาญจนบุรี - คุณกัธกร ล้อวงศ์งาม ตัวแทนหอการค้าจังหวัด กาญจนบุรี 	<ul style="list-style-type: none"> - คุณภินันท์ โชติรสเศรษฐี แกนนำกลุ่มอนุรักษ์เมือง กาญจน์ - คุณบุญส่ง จันทร์ส่องรัมย์ แกนนำกลุ่มอนุรักษ์เมือง กาญจน์ - คุณพิภพ ธงไชย ที่ปรึกษา กลุ่มอนุรักษ์เมืองกาญจน์ - คุณพนัส ทศนียานนท์ ผู้ เชี่ยวชาญด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อม - คุณน้ำค้าง ดอกไม้ ตัวแทน ชาวบ้านจรเข้เผือก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

แบ่งวิธีการเก็บข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ตามประเภทของประชากรในการศึกษา
ได้คือ

1. ประเภทบุคคล

1.1 การสัมภาษณ์บุคคลจากกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ซึ่งมี
ประเด็นหลักที่จะสัมภาษณ์ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 ประเด็นเนื้อหาที่จะสัมภาษณ์

ฝ่ายเจ้าของโครงการ	ฝ่ายสนับสนุนโครงการ	ฝ่ายคัดค้านโครงการ
<ul style="list-style-type: none"> - เหตุผลและความจำเป็นในการดำเนินโครงการ - ทศนะหรือความรู้เกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้ง - กลยุทธ์ที่นำมาใช้ในการถ่วงดุลความขัดแย้ง - ทศนะที่มีต่อฝ่ายตรงข้ามในสถานการณ์ความขัดแย้ง - ปริมาณในการระดมทรัพยากรและวิธีการในการนำมาใช้ของกลุ่มในสถานการณ์ความขัดแย้ง - ความพยายามในการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขความขัดแย้ง - ปัญหาหรืออุปสรรคในการพยายามจัดการกับความขัดแย้ง 	<ul style="list-style-type: none"> - เหตุผลที่สนับสนุนโครงการก่อสร้างท่อก๊าซขาดานา - ทศนะหรือความรู้เกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้ง - กลยุทธ์ที่นำมาใช้ในการถ่วงดุลความขัดแย้ง - ทศนะที่มีต่อฝ่ายตรงข้ามในสถานการณ์ความขัดแย้ง - ปริมาณในการระดมทรัพยากรและวิธีการในการนำมาใช้ของกลุ่มในสถานการณ์ความขัดแย้ง - ความพยายามในการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขความขัดแย้ง - ปัญหาหรืออุปสรรคในการพยายามจัดการกับความขัดแย้ง 	<ul style="list-style-type: none"> - เหตุผลที่คัดค้านโครงการก่อสร้างท่อก๊าซขาดานา - ทศนะหรือความรู้เกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้ง - กลยุทธ์ที่นำมาใช้ในการถ่วงดุลความขัดแย้ง - ทศนะที่มีต่อฝ่ายตรงข้ามในสถานการณ์ความขัดแย้ง - ปริมาณในการระดมทรัพยากรและวิธีการในการนำมาใช้ของกลุ่มในสถานการณ์ความขัดแย้ง - ความพยายามในการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขความขัดแย้ง - ปัญหาหรืออุปสรรคในการพยายามจัดการกับความขัดแย้ง

2. ประเภทเอกสาร

2.1 ข่าว บทความแสดงความคิดเห็น คอลัมน์ซุบซิบ จดหมายถึงบรรณาธิการที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซขาดานา จากหนังสือพิมพ์ ได้แก่

- 1) กรุงเทพธุรกิจ
- 2) บางกอกโพสต์
- 3) ข่าวสด
- 4) มติชน

และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในจังหวัดกาญจนบุรีที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- 5) ผู้นำก้าวหน้า
- 6) มติกาญจน์
- 7) ชาวกาญจน์
- 8) เสรีเศรษฐกิจ

2.2 ข่าว บทความแสดงความคิดเห็น คอลัมน์ซุบซิบ จดหมายถึงบรรณาธิการที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานานา จากนิตยสารรายสัปดาห์ ได้แก่

- 1) อาทิตย์
- 2) มติชนสุดสัปดาห์
- 3) สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์
- 4) เนชั่นสุดสัปดาห์

2.3 วิดีทัศน์

- 1) รายการกรองสถานการณ์ทางช่อง 11
- 2) รายการโลกสิ่งแวดลอม ทาง ITV.

2.4 บทความข่าวโทรทัศน์

- 1) สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7
- 2) สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11

2.5 บทความของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

2.6 สื่ออื่น ๆ

- 1) แผ่นพับ
- 2) โปสเตอร์
- 3) ใบปลิว
- 4) ป้ายผ้า

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยจะได้นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่างๆ และวิดีโอ รวมทั้งจากการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- 1) สาเหตุของความขัดแย้ง
- 2) ระดับความเข้มข้นของความขัดแย้ง
- 3) บุคคลหรือกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ความขัดแย้ง
- 4) ความเข้าใจและการรับรู้ของกลุ่มต่างๆ เกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้ง
- 5) ปัจจัยที่กำหนดความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรหรืออำนาจ

การตัดสินใจที่จะมีผลต่อการยุติข้อขัดแย้งของแต่ละกลุ่ม

- 6) กลไกและกระบวนการในการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสม

เพื่อทำความเข้าใจและสามารถตอบคำถามได้ว่า กลุ่มต่างๆ มีปรัชญาการมองโลกหรือกระบวนทัศน์อย่างไรต่อความขัดแย้ง สังคมไทยมีกลไกและกระบวนการในการจัดการกับความขัดแย้งอย่างไร และปัจจัยใดเป็นตัวกำหนดความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรหรืออำนาจ การตัดสินใจที่จะมีผลต่อการยุติข้อขัดแย้งของแต่ละกลุ่ม ซึ่งมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจและแสวงหากฎและกระบวนการที่เหมาะสมในการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

ข้อจำกัดเกี่ยวกับการวิจัย

ข้อจำกัดของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ การได้มาซึ่งบทรายการข่าวของสถานีโทรทัศน์และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เพื่อนำมาศึกษาเนื้อหาของสื่อมวลชนมีข้อจำกัด คือ การขาดการเก็บรวบรวมอย่างเป็นระบบอันเป็นปัญหาในการติดตามรวบรวมข้อมูลย้อนหลัง และขึ้นอยู่กับความเต็มใจขององค์กรในการที่จะอนุญาตให้มีการใช้ข้อมูลดังกล่าวเพื่อนำมาวิเคราะห์ด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ความเป็นมาและพลวัตของความขัดแย้งกรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซยาดานา

สถานการณ์ความขัดแย้งของโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา หากมองว่ามันเป็นเพียงเหตุการณ์แล้วความขัดแย้งกรณีดังกล่าวก็จะเป็นเพียงข่าวที่ปรากฏและดับสูญไปจากกระแสความสนใจของสาธารณะเช่นเดียวกับเหตุการณ์อื่นๆ ในทางตรงข้ามหากเรามองในแง่ของสถานการณ์แล้ว เหตุการณ์ความขัดแย้งในกรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซนี้สามารถที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความอัปยศของสังคมไทยในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน

สำหรับเนื้อหาของบทนี้จะได้กล่าวถึงความเป็นมาของโครงการ ตั้งแต่จุดกำเนิดของโครงการ สาเหตุและประเด็นของความขัดแย้ง กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง พลวัตของความขัดแย้ง และความพยายามในการที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในกรณีดังกล่าว เพื่อเป็นพื้นฐานในการมองภาพความขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายอันจะนำไปสู่การศึกษาวเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายในบทที่ 5 ต่อไป

กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง

การเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในกรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่าได้ก่อให้เกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายขึ้นอย่างชัดเจนคือ เจ้าของโครงการซึ่งได้แก่การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) กลุ่มผู้สนับสนุนการก่อสร้าง และกลุ่มผู้คัดค้านการก่อสร้าง

ก. เจ้าของโครงการ ได้แก่ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) รัฐวิสาหกิจที่ดูแลรับผิดชอบโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่าซึ่งมีฐานะเป็นบริษัทน้ำมันข้ามชาติที่ได้รับมอบหมายภารกิจจากรัฐบาลในการสรรหาพลังงานส่งป้อนให้กับโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนร่วมจังหวัดราชบุรี การไฟฟ้าฝ่ายผลิตการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ในการผลิตกระแสไฟฟ้าตามแผนการพัฒนาประเทศ โดยอาศัยมติคณะรัฐมนตรีเป็นตัวกำหนดกรอบนโยบายและการปฏิบัติ มีอำนาจหน้าที่ตามที่ได้รับอนุมัติ คือ การเจรจาทำสัญญาซื้อขายก๊าซกับบริษัทตัวแทนของพม่า และการจัดสร้างท่อส่งก๊าซจากชายแดนประเทศไทยถึงโรงไฟฟ้าจังหวัดราชบุรี

ข. กลุ่มผู้สนับสนุนโครงการก่อสร้างห้องส่งก๊าซธรรมชาติ จากแหล่งยานา มีดังนี้

1) กลุ่มบุคคลที่มีความพึงพอใจกับการตอบแทนหรือเงินชดเชยที่ได้รับจากการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) อาทิเช่น หมู่บ้านที่ ปตท. เข้าไปช่วยเหลือส่งเสริมความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยการออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ การแจกถุงยังชีพ แจกทุนการศึกษา แจกไอน้ำ เป็นต้น

2) กลุ่มที่เห็นความสำคัญของการพัฒนา ในแง่ของการได้พลังงานมาใช้ภายในประเทศมากกว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น กลุ่มข้าราชการในจังหวัดกาญจนบุรี กลุ่มหอการค้าจังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

ค. กลุ่มผู้คัดค้านโครงการก่อสร้างห้องส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยานา มีดังต่อไปนี้

1) กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มนักวิชาการ และประชาชน ที่มีความเห็นว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐจะต้องให้ความสนใจในการดูแลรักษา ไม่ต้องการให้มีการบุกรุกสร้างความกระทบกระเทือนต่อสภาพแวดล้อม เช่น ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งเป็นการรวมตัวของภาคสังคมในลักษณะเฉพาะขององค์กร เช่น กลุ่มรักษากาญจน์ มูลนิธิคุ้มครองช้าง มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย กลุ่มประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างและได้รับค่าชดเชยไม่เพียงพอ

2) กลุ่มพิทักษ์สิทธิมนุษยชน ที่มีความเห็นว่าการก่อสร้างห้องส่งก๊าซธรรมชาติรัฐบาลพม่ามีปัญหาการนำแรงงานเด็ก การทุบตีประชาชน การข่มขืนสตรี และการใช้กำลังเพื่อปราบปรามชนกลุ่มน้อย

3) กลุ่มบุคคลผู้ได้รับสูญเสียจากการวางห้องส่งก๊าซธรรมชาติ อาทิเช่น การสูญเสียที่ดิน ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต เป็นต้น

จุดเริ่มต้นของโครงการก่อสร้างห้องส่งก๊าซยานานา

นับตั้งแต่ที่ประเทศไทยได้เริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันประเทศไทยได้รับการยกย่องให้เป็นประเทศต้นแบบของการพัฒนาอุตสาหกรรมและสาธารณูปโภคพื้นฐาน โดยเป็นหนึ่งในตัวอย่างของความสำเร็จ 2-3 กรณีที่ธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศได้ให้การสนับสนุน (เดวิท เมอเรีย, 2535 : 5) การก่อตัวของนโยบายอันเป็นที่มาของโครงการก่อสร้างห้องส่งก๊าซยานานาของ

การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) นั้นอยู่ภายใต้นโยบายการพัฒนาพลังงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) ที่กำหนดให้ลดสัดส่วนการพึ่งพาพลังงานจากต่างประเทศ และกระจายแหล่งที่มาและชนิดของพลังงานให้กว้างขวางออกไปด้วยการเร่งสำรวจและพัฒนาแหล่งพลังงานภายในประเทศ คือ ก๊าซธรรมชาติ น้ำมันดิบ ลิกไนท์ และพลังงานรูปแบบอื่นๆ นโยบายดังกล่าวกำหนดขึ้นจากสาเหตุความไม่แน่นอนของราคาน้ำมันของโลกที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ทำให้มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศอย่างรุนแรง และทางด้านพลังงานก็เป็นส่วนหนึ่งของผลกระทบดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 จนถึงฉบับที่ 4 นั้นได้ก่อให้เกิดความต้องการใช้พลังงานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เห็นได้จากการใช้พลังงานทั้งหมดคิดเปรียบเทียบกับน้ำมันได้เพิ่มขึ้นจาก 2,700 ล้านลิตร ในปี พ.ศ. 2504 เป็น 17,151 ล้านลิตร ในปี พ.ศ. 2524 โดยแหล่งพลังงานร้อยละ 75 ต้องพึ่งพาการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงปิโตรเลียม จากต่างประเทศเป็นหลัก เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ราคาน้ำมันแพงขึ้นทั่วโลก จึงส่งผลกระทบต่อระบบพลังงานในทันที ดังนั้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) จึงกำหนดนโยบายและแนวทางปรับโครงสร้างการผลิตและการใช้พลังงานให้สามารถปรับตัวเข้ากับวิกฤตการณ์น้ำมันที่ผันผวนของโลก โดยลดปริมาณการใช้พลังงานจากน้ำมันไปสู่การมุ่งเน้นด้านการใช้พลังงานทดแทนทุกรูปแบบเท่าที่ความสามารถจัดหาได้จากภายในประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2529 : 275)

โครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติแหล่งยาดานา สหภาพพม่า มีผู้ร่วมทุนสี่ราย คือ บริษัทโทเทลของฝรั่งเศส (ร้อยละ 31.24) บริษัทยูโนแคลของสหรัฐอเมริกา (ร้อยละ 28.26) บริษัท ปตท. สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด หรือ ปตท. สผ. ซึ่งเป็นบริษัทลูกของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ร้อยละ 25.5) และบริษัทน้ำมันและก๊าซแห่งสหภาพพม่า (ร้อยละ 15) ซึ่งร้อยละ 80 ของก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาจะถูกส่งมาทางท่อส่งก๊าซที่ทอดตัวอยู่ใต้ทะเลและที่ฝังลึกลงไปใต้ดิน โดยผ่านจุดรับก๊าซที่บ้านอีต่อง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยมี ปตท. เป็นผู้รับซื้อตลอดระยะเวลา 30 ปี และนำไปขายต่อให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เพื่อใช้ผลิตกระแส ไฟฟ้าที่โรงไฟฟ้าพลังความร้อนราชบุรี ส่วนก๊าซที่เหลืออีก ร้อยละ 20 นั้นเป็นส่วนที่พม่าเก็บเอาไว้ใช้ภายในประเทศ

โครงการซื้อก๊าซธรรมชาติจากพม่าเป็นความต้องการของรัฐบาลไทยที่มีมาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2533 ถือเป็นโครงการที่เป็นความร่วมมือกันระหว่างรัฐต่อรัฐ ซึ่งทุกๆ รัฐบาลพยายามที่จะผลักดันให้โครงการนี้บรรลุผลสำเร็จในการเซ็นสัญญาซื้อ-ขายกันอย่างเป็นทางการ แม้จะถูกคัดค้านจากทั้งภายในและภายนอกประเทศ อันเนื่องมาจากเหตุการณ์จลาจลนองเลือดภายในประเทศพม่า ช่วงปี พ.ศ. 2531 ซึ่งหลังจากที่สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและความสงบเรียบร้อยแห่งรัฐหรือสลอร์ค ขึ้นมาปกครองประเทศพม่า ก็ได้ประสบปัญหาในการบริหารประเทศ เนื่องจาก

เงินตราต่างประเทศที่สำรองไว้เหลือเพียงประมาณ 10 ล้านเหรียญสหรัฐเท่านั้น กระสุนปืนที่ใช้ปราบปราม นักศึกษา ประชาชน และใช้ต่อสู้กับกลุ่มกบฏแทบหมดจากคลังอาวุธ ซึ่งคาดว่าในขณะนั้นรัฐบาลสโลว์คเหลือกระสุนที่จะให้กับทหารแต่ละรายพอที่จะใช้ยิงต่อสู้ได้ภายในระยะเวลาแค่ 3-6 เดือนเท่านั้น ขณะที่รัฐบาลสโลว์คมีความต้องการเงินจำนวนมากเพื่อนำไปซื้ออาวุธเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่กองทัพของตน โดยได้ประกาศใช้กฎหมายใหม่ที่เชื่อเชิญให้ต่างชาติเข้ามาร่วมดำเนินการลงทุนในประเทศพม่า จึงสอดคล้องกับการที่ประเทศไทยที่มีความต้องการพลังงานทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อรองรับต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ ภายหลังจากที่สถานการณ์เหตุการณ์จลาจลในประเทศพม่าได้สิ้นสุดลงทิศทางการสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับพม่าเริ่มมีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยพลอากาศเอกสิทธิ เศวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในสมัยของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวถึงแนวนโยบายต่างประเทศตามความคิดของเขาว่า

“งานของกระทรวงการต่างประเทศก็คือ การหาทรัพยากรราคาถูกลงจากแหล่งที่ไหนก็ได้ในโลกเพื่อเอาไปผลิตและส่งขายประเทศที่ร่ำรวยหรือประเทศที่ต้องการผลิตผลเหล่านี้ ...เรามองหาแหล่งไม้ แหล่งแร่ ใกล้ำๆ อย่างในลาว พม่า เวียดนาม และก็จ้องมองที่กัมพูชาด้วย ความต้องการเหล่านี้เป็นความอยากที่เราต้องเก็บเอาไว้ในใจไม่ให้แสดงออกมาทางใบหน้าและค้อยๆ ทำไปจะไม่ประกาศเปรี้ยงปร้างออกมาว่าเราจะคบคนโน้นคนนี้เพราะอยากได้ทรัพยากรของเขา หรืออยากได้เปรียบทางการค้าและเศรษฐกิจของเขา”

(หนังสืออาทิตย์ 20-26 ธันวาคม 2539)

ข้อถกเถียงเรื่องการเข้าไปลงทุนในพม่าที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 จนถึงปัจจุบันซึ่งแบ่งเป็นสองกระแส กระแสหนึ่งเห็นว่าการเข้าไปลงทุนในพม่าเป็นการค้าจุนรัฐบาลเผด็จการทหารและก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน อีกกระแสหนึ่งมองว่าการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจและการโดดเดี่ยวพม่านั้นไม่เป็นผลดี เพราะทำให้คนส่วนใหญ่ขาดรายได้ และความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต่างหากที่เป็นตัวผลักดันให้เกิดการพัฒนาทางด้านการเมือง ซึ่งดูเหมือนว่าไทยจะมีมุมมองในเรื่องการลงทุนในพม่าไม่ต่างจากบริษัทข้ามชาติทั้งหลาย นับตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นต้นมา โดยมองว่าการลงทุนในพม่าจะนำมาซึ่งการพัฒนาทางการเมือง ส่วนเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นถูกให้คำจำกัดความว่าเป็นเรื่องของ การเมืองภายในประเทศ อีกทั้งต่างชาติไม่ควรเข้าไปแทรกแซง ดังจะเห็นได้จากการที่ พลอากาศเอกสิทธิ เศวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศได้ กล่าวสนับสนุนความคิดดังกล่าวว่า

“แม้การเมืองในประเทศพม่าจะยังไม่เป็นปกติ แต่ช่วงนี้เป็นโอกาสอันดีที่ไทยได้ติดต่อกับพม่า เพราะพม่าจะทำอะไรก็ตามประเทศไทยนั้นอยู่ใกล้ที่สุด ตลาดพม่าเป็นตลาดที่กว้างมาก สำหรับการเมืองภายในพม่านั้นถึงจะมีการสู้รบกันอย่างไรก็ตาม ประเทศไทยจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย”

(หนังสืออาทิตย์ 20-26 ธันวาคม 2539)

การสนองตอบต่อแนวนโยบายดังกล่าวปรากฏเป็นรูปธรรมภายหลังจากการที่ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ในฐานะผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการทหารสูงสุด เดินทางไปเยือนประเทศพม่าแทนในวันที่ 14 ธันวาคม 2531 โดยไปในฐานะ “ผู้แทนทหาร” ซึ่งทำให้ไทยได้รับสัมปทานไม้ 19 แปลงในชายแดนพม่าซึ่งสามารถนำมาทดแทนนโยบายปิดป่าของ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้อย่างเป็นผล และได้ขยายตัวไปสู่การร่วมทุนทำประมง การเปิดสัมปทานเหมืองแร่ สัมปทานอัญมณี โดยในวันที่ 30 ตุลาคม 2533 คณะรัฐมนตรีของ รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จึงได้มีมติให้บริษัท ปตท. สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (ปตท.สผ.) เข้าไปเจรจากับรัฐบาลสโลวักเพื่อขอเข้าร่วมทุนในการสำรวจและพัฒนาผลิตก๊าซธรรมชาติในอ่าวเมาะตะมะ เพื่อจัดหาก๊าซธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ในประเทศไทย

วันที่ 5 ตุลาคม 2536 คณะรัฐมนตรีสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ได้มีมติอนุมัติ แผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยพร้อมกับได้ให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เร่งรัดการจัดหาก๊าซธรรมชาติ โดยเจรจารับซื้อก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา และเขตากุนของสหภาพพม่า เพื่อให้ทันกับแผนการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังความร้อนร่วมของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ที่จังหวัดราชบุรี ซึ่งจะแล้วเสร็จประมาณกลางปี พ.ศ. 2541 ขนาดกำลังการผลิต 4,600 เมกะวัตต์ เพื่อจ่ายกระแสไฟฟ้าทั่วประเทศ โดยรับซื้อก๊าซจากการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ในปริมาณ 398 ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน ต่อมาในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2533 คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติให้บริษัท ปตท. สำรวจและผลิตปิโตรเลียม เข้าร่วมทุนในโครงการสำรวจและพัฒนาแหล่งก๊าซธรรมชาติยาดานา บนพื้นที่สัมปทานแปลงเอ็ม 5 และเอ็ม 6 ในอ่าวเมาะตะมะ โดยลงทุนผ่านบริษัทย่อยชื่อว่า ปตท.สผ. อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (ปตท.สผ.อ.) ในสัดส่วนร้อยละ 25.5 ของส่วนผู้ลงทุนต่างชาติ นอกจากนี้ยังมีบริษัทโทเทล และบริษัทยูโนแคล ที่ร่วมลงทุนทำการผลิตก๊าซในประเทศไทยมานานเข้าไปร่วมงานในการพัฒนาก๊าซแหล่งยาดานานี้ด้วย

และในที่สุดวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2538 รัฐบาลไทยได้จัดให้มีการลงนามในสัญญาซื้อขายก๊าซธรรมชาติระหว่างการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย กับกลุ่มผู้ขายที่ทำเนียบรัฐบาลโดยมีวัตถุประสงค์ของการโครงการ คือ

1. เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงทางด้านพลังงานของประเทศ
2. จัดหาก๊าซธรรมชาติจากประเทศเพื่อนบ้านคือ สหภาพพม่า เพื่อนำมาใช้เป็นพลังงานในการผลิตกระแสไฟฟ้าให้กับ กฟผ. บริษัทเอกชนอื่นๆ และโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี ที่แนวท่อก๊าซธรรมชาติผ่าน
3. เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับโครงการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศ
4. เพื่อประสานความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยและสหภาพพม่า
5. เพื่อเตรียมการสำหรับการเชื่อมโยงระบบท่อก๊าซธรรมชาติทางภาคตะวันออกและตะวันตกของประเทศ

(เอกสาร “รายละเอียดโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-สหภาพพม่า”, 2539 : 9)

โดยมีสาระสำคัญของสัญญาคือ

1. ปตท.จะรับซื้อก๊าซ ณ ชายแดน (ไทย-พม่า) ในปริมาณ 525 ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน โดยจะเริ่มรับก๊าซตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2541 เป็นต้นไป
2. ราคารับซื้อชายก๊าซ ณ ชายแดน จะยืนราคา 3 เหรียญสหรัฐฯ ต่อลูกบาศก์ฟุตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นไปจนครบ 15 เดือน หลังจากนั้นจะปรับราคาตามดัชนีราคาผู้บริโภค ดัชนีราคาผู้ผลิต และราคาน้ำมันเตากำมะถัน
3. เงื่อนไขในการซื้อขายสอดคล้องกับการซื้อขายก๊าซที่ไทยเคยทำกับบริษัทโทเทลและยูโนแคลในแหล่งบงกช ในอ่าวไทยโดยได้มีการคำนึงถึงปัญหาความมั่นคง คือ หากมีการวินาศกรรมท่อก๊าซทางฝั่งพม่า บริษัทผู้ขายต้องชดใช้ค่าเสียหายจากการหยุดส่งก๊าซ และหากมีการวินาศกรรมทางฝั่งไทยผู้ซื้อจะต้องชดใช้ค่าเสียหายจากการที่รับก๊าซไม่ได้

(หนังสืออาทิตย์, 20 - 26 ธันวาคม 2539 : 17)

งบประมาณในการดำเนินโครงการดังกล่าวใช้เงินลงทุนประมาณ 16,500 ล้านบาท ประกอบด้วยเงินตราต่างประเทศ 12,927 ล้านบาท และเป็นเงินของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) 3,573 ล้านบาท โดยเป็นการจัดหาแหล่งเงินทุนจากรายได้ของ ปตท. ร้อยละ 30 และจากแหล่งเงินกู้ทั้งภายในและต่างประเทศร้อยละ 70 ซึ่งภายหลังจากเซ็นสัญญากับกลุ่มผู้ขายเรียบร้อยแล้ว นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีได้ให้สัมภาษณ์ในวันเดียวกันนั้นว่า

“เสียงวิจารณ์ของต่างประเทศต่อไทยในโครงการนี้นั้น เป็นเรื่องที่ไทยต้องรับฟัง แต่อย่าลืมน่าประเทศที่มีปฏิสัมพันธ์กับพม่าเอาเข้าจริง ๆ แล้วก็ค้าขายลงทุนกับพม่ายิ่งกว่าไทยเสียอีก”

(หนังสืออาทิตย์ 20-26 ธันวาคม 2539 : 17)

เช่นเดียวกันกับที่ นายอรรถพล สรสุชาติ โฆษกรัฐบาลได้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นดังกล่าวว่า

“วันนี้เราลงนามในฐานะผู้ซื้อและพม่าเป็นผู้ขาย หลังจากนั้นแล้วเขาจะนำเงินไปทำอะไรบ้างเป็นเรื่องที่เราไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง ... แม้เราจะไม่เคยเห็นชอบกับการปราบปรามประชาชน แต่นั่นก็ถือเป็นเรื่องภายในของเขา”

(หนังสืออาทิตย์ 20-26 ธันวาคม 2539 : 18)

โครงการทอส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานานี้ ถือเป็นโฉมใหม่ของการลงทุนจากต่างชาติ หลังจากที่พม่าถูกหลายชาติคว่ำบาตรจากเหตุการณ์ปราบปรามจลาจล ในปี พ.ศ. 2531 โดยประเทศไทยในฐานะผู้ซื้อก๊าซรายเดียวของโครงการนี้ต้องจ่ายเงินให้แก่ประเทศพม่าเป็นจำนวนเงิน 400 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี ซึ่งนับว่าเป็นเงินก้อนใหญ่ที่สุดที่รัฐบาลพม่าจะได้รับจากต่างชาติ และเป็นที่ยืนยันว่ารัฐบาลสลอร์คจะนำเงินจำนวนดังกล่าวนี้ ไปใช้ในการซื้ออาวุธเพื่อปราบปรามชนกลุ่มน้อยและผู้ต่อต้านรัฐบาล โดยในการลงนามครั้งนี้ รัฐบาลพม่าได้เป็นฝ่ายเสนอจุดรับก๊าซทางฝั่งไทยว่าจะต้องเป็นที่บ้านอืดตอง ตำบลหินกอง ตำบลปิล็อค อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งแต่เดิมบริเวณบ้านอืดตองเป็นจุดที่พ่อค้าไทยและพ่อค้ากระเหรี่ยงใช้เป็นตัวนำค้าขายสินค้าระหว่างกันมาโดยตลอด จนกระทั่งรัฐบาลทหารพม่าสามารถยึดที่ตั้งของชาวกระเหรี่ยงซึ่งติดกับบ้านอืดตองทางฝั่งพม่าได้เป็นผลสำเร็จ จึงได้ยื่นข้อเสนอต่อฝ่ายไทยให้ใช้บริเวณนี้เป็นจุดรับส่งก๊าซจากพม่ามายังประเทศไทย โดยให้เหตุผลว่า บริเวณดังกล่าวเป็นจุดที่มีความปลอดภัยจากการก่อวินาศกรรมจากชนกลุ่มน้อยในพม่า เนื่องจากรัฐบาลพม่าสามารถควบคุมความปลอดภัยบริเวณดังกล่าวได้แล้วตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2535

สำหรับบทบาทฝ่ายไทยต่อการกำหนดจุดส่งมอบเพื่อซื้อขายก๊าซนั้น ในการพิจารณา ปตท. ได้คำนึงถึงข้อจำกัดทางด้านวิศวกรรม ความเหมาะสมในด้านเศรษฐศาสตร์ผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญอีกประการคือเรื่องความมั่นคง โดยมองในภาพรวมของทุกประเด็น ซึ่งช่วงแรกของการสำรวจเมื่อต้นปี พ.ศ. 2536 ปตท. ได้สำรวจเส้นทางตามแนวชายแดนไทย - สหภาพพม่า เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการกำหนดจุดส่งมอบเพื่อซื้อ/ขายก๊าซรวม 4 จุด ดังนี้

จุดที่ 1 ตำบลเจดีย์สามองค์ ทั้งฝั่งพม่าและไทยล้วนเป็นภูเขาซึ่งมีข้อจำกัดในการก่อสร้าง

จุดที่ 2 บ้านอืดตอง ทั้งทิวฝั่งพม่าและไทยต่างมีพื้นที่ป่าบ้าง จึงมีผลกระทบในระดับหนึ่ง และรัฐบาลสหภาพพม่ารับรองในด้านความมั่นคงของแนวท่อก๊าซฯ ทางฝั่งพม่า

จุดที่ 3 ไทรโยค (ด่านบ้องตี้) ทางฝั่งพม่าเป็นป่าทึบ จึงเป็นข้อจำกัดในเรื่องความมั่นคงของแนวท่อก๊าซฯ ขณะที่ฝั่งไทยมีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมบ้าง

จุดที่ 4 ด่านตะโกปิดทอง มีลักษณะเช่นเดียวกับไทรโยคที่ฝั่งพม่าคือ เป็นป่าทึบ-ส่วนฝั่งไทยมีผลกระทบบ้าง

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผลการพิจารณาเลือกจุดส่งมอบเพื่อซื้อ-ขายก๊าซ จึงกำหนดที่บ้านอีต่อง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี สำหรับการเลือกแนววางท่อส่งก๊าซ นั้นในชั้นแรก ปตท. ได้พิจารณาแนวถนน 3272 จากบ้านอีต่องถึงอำเภอทองผาภูมิ เฉพาะช่วงจากบ้านอีต่องถึงบ้านไร่ป่า ระยะทาง 33 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางแคบๆ กว้างประมาณ 6 - 8 เมตร ตัดผ่านเขตป่าไม้เขาช้างเผือกตลอดสายและผ่านลุ่มน้ำชั้น 1A โดยตั้งแต่เชิงบ้านไร่ขึ้นไปถนนจะเริ่มไต่ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล 200 ถึง 900 เมตร ลักษณะถนนลัดเลาะไปตามไหล่เขาที่มีโค้งหักศอกสั้นๆ โดยตลอด รวมประมาณกว่า 200 โค้ง ซึ่งด้านหนึ่งเป็นหน้าผาสูง อีกด้านหนึ่งจะเป็นหุบเหว สองข้างทางมีสภาพเป็นป่าสมบูรณ์ และบางช่วงของถนนมีการพังทลายของดินจากหน้าผาสูงและไหล่ถนน ซึ่งมักจะเกิดเพิ่มขึ้นในฤดูฝน หากจะดำเนินการก่อสร้างแล้ว จำเป็นต้องตัดไหล่เขาและขยายถนนให้มีความกว้างอย่างน้อย 15 เมตรขึ้นไป และต้องปรับสภาพไหล่เขาเพื่อป้องกันการพังทลายของไหล่เขา โดยจะต้องเสียพื้นที่รวมกว้างประมาณ 30 - 40 เมตร ตลอดระยะทาง 33 กิโลเมตร ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมด้านป่าไม้ตลอดแนว

ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) จำเป็นต้องพิจารณาแนวทางผ่านพื้นที่ป่า และได้จ้างบริษัท ทิม คอนซัลติ้ง เอ็นจิเนียร์ จำกัด เป็นบริษัทที่ปรึกษาทำรายงานการศึกษาผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าในช่วง 30 กิโลเมตรแรก จากจุดเชื่อมต่อบริเวณบ้านอีต่องจนถึงบ้านไร่ป่า ต้องพาดผ่านพื้นที่อนุรักษ์เป็นพื้นที่ที่มีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะด้านป่าไม้และสัตว์ป่า ฉะนั้น การศึกษาพิจารณาเปรียบเทียบเพื่อหาแนวทางที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด จึงเป็นทางออกที่ ปตท. กำหนด

การศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมนี้ ใช้ปัจจัยหลัก 6 ปัจจัย คือ ป่าไม้ สัตว์ป่า สังคม-เศรษฐกิจ อุทกวิทยาน้ำผิวดิน/คุณภาพน้ำ/นิเวศวิทยาทางน้ำ การคมนาคม และคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยมีการสำรวจหาแนวทางเลือกวางท่อก๊าซฯ รวม 3 แนวทาง เพื่อเชื่อมต่อท่อส่งก๊าซฯ จากบ้านอีต่องไปยังโรงไฟฟ้าพลังความร้อนร่วมจังหวัดราชบุรี

แนวทางเลือกที่ 1 จากจุดเชื่อมต่อบริเวณบ้านอีต่อง ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ตามแนวถนนขนส่งแร่ ผ่านพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 A ประมาณ 18 กิโลเมตร พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าห้วยเขย่งในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (C) ประมาณ 28 กิโลเมตร ผ่านพื้นที่ป่าดงแล้งประมาณ 9 กิโลเมตร ส่วนป่าขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ไปบรรจบกับแนวทางเลือกที่ 2 และ 3 บริเวณบ้านไร่ป่า พบสัตว์ป่าที่มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์ในระยะ 0-5 กิโลเมตร ในบริเวณพื้นที่รวม 6

ชนิด ได้แก่ ชะนีมือขาว หมี่ขาว หมี่ควาย เก้งหม้อ เสียงผา และข้าง แต่ไม่มีการพบตามแนวทอ
ก้าซา

แนวทางเลือกที่ 2 เริ่มจากจุดบ้านอีต่องไปทางทิศตะวันออกตามแนวสันเขาและ
ห้วยประจำไม้ ผ่านบ้านห้วยปากคอก ไปบรรจบกับแนวทางเลือกที่ 1 บริเวณบ้านไร่ป่า ซึ่งแนวทาง
เลือกที่ 2 นี้ ผ่านพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 A ประมาณ 27 กิโลเมตร พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าห้วยเขย่ง
ในพื้นที่อนุรักษ์ (C) ประมาณ 29 กิโลเมตร พบช่วงที่เป็นแนวสันเขาเป็นเส้นทางหากินของข้างป่า
และยังพบว่าเป็นแหล่งอาศัยและหากินของสัตว์ที่สำคัญการอนุรักษ์ 7 ชนิด โดยพบตามแนวทอ
ก้าซ 5 ชนิด ได้แก่ หมี่หมา หมี่ควาย เก้งหม้อ กระตัง และค่าง และยังคงตัดผ่านลำห้วยถึง
39 แห่ง

แนวทางเลือกที่ 3 เริ่มจากจุดบ้านอีต่อง ไปตามแนวทางเลือกที่ 2 ซึ่งจะเริ่มแตก
ต่างกันตั้งแต่ช่วง KP 11 โดยแยกไปตามแนวสันเขาและไปบรรจบกับแนวทางเลือกที่ 2 ในบริเวณ
บ้านห้วยปากคอก ไปบรรจบที่แนวทางเลือกที่ 1 บริเวณบ้านไร่ป่า ในแนวทางเลือกที่ 3 นี้ ผ่านพื้นที่
ลุ่มน้ำชั้น 1 A ประมาณ 27 กิโลเมตร พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าห้วยเขย่งในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (C)
ประมาณ 32 กิโลเมตร และในช่วงที่เป็นสันเขายังเป็นเส้นทางหากินของข้างป่าโดยตลอด และพบ
สัตว์ป่าที่มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์ 7 ชนิด โดยพบตามแนวทอ ก้าซา 4 ชนิด ได้แก่ หมี่หมา หมี่
ควาย เก้งหม้อ และข้างป่า

ผลการคัดเลือกแนวทางทอส่งก้าซา จึงพิจารณาแนวทางเลือกที่ 1 ซึ่งพิจารณา
แล้วเห็นว่าส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด โดยผ่านพื้นที่ป่าอนุรักษ์และพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 A
เป็นระยะทางสั้นที่สุดคือ 28 และ 18 กิโลเมตร ตามลำดับ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ได้รับการใช้
ประโยชน์มาก่อน เช่นเป็นแนวขนแร่ เหมือนร้าง พื้นที่โล่ง พื้นที่ที่มีไม้พุ่มเตี้ย และส่วนที่มีสภาพป่า
ดิบโปร่งประมาณ 6 กิโลเมตร สภาพพื้นที่ตามแนวทอส่งก้าซา ระยะทางยาวรวมประมาณ 260
กม. ประกอบด้วยพื้นที่อุทยานแห่งชาติ 4.6 กม. ป่าสงวนแห่งชาติ 48.4 กม. ไหล่ทางและทาง
หลวงจังหวัด 126.6 กม. และพื้นที่เกษตรกรรม 78.4 กม. เฉพาะช่วงบริเวณพื้นที่ป่าประมาณ 50
กม. นี้ได้มีการพิจารณาแนวทางเลือกในรายละเอียดอีก 3 เส้นทาง เพื่อคัดเลือกเส้นทางที่ส่งผล
กระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด โดยสภาพภูมิประเทศสามารถแบ่งเป็น 4 ช่วง ดังนี้

ช่วงแรก บ้านอีต่องถึงเหมืองสัตตมิตร (KP.0 - KP.18) ช่วงบ้านอีต่องถึงอีปู่
เป็นสันเขาสูงชันเป็นพื้นที่โล่ง เป็นเหมือนร้างและไร่เลื่อนลอย ถัดมาเป็นสันเขาอีปู่ มีสภาพเป็นพื้น
ราบ จากนั้นเป็นหุบเขาลาดชัน พื้นที่ผ่านการทำเหมืองแร่มาก่อน และบางช่วงเป็นพื้นที่ป่าที่ถูก
ทำลายและผ่านการใช้ประโยชน์มาแล้ว

ช่วงที่สอง เขตตะกั่ว (หรือเขาคินปุ่น) ถึงห้วยปากคอก (KP.19 - KP.26) เป็นแนวสันเขาที่มีพื้นที่ราบแคบ ๆ ปกคลุมไปด้วยไม้ชนิดต่าง ๆ มีสภาพเป็นป่าสมบูรณ์ ระยะทางประมาณ 6 กม.

ช่วงที่สาม บริเวณเขารวก อุทยานแห่งชาติไทรโยค (KP.34 - KP.47) แนวทางทอส่งก๊าซฯ จะเกาะริมขอบในเขตอุทยานแห่งชาติไทรโยค ระยะทางประมาณ 4 กม. เป็นแนวถนนตรวจการณ์ของอุทยานแห่งชาติไทรโยค ผ่านสวนป่าวังใหญ่แม่น้ำน้อยของสำนักงานป่าไม้เขตบ้านโป่ง และผ่านสวนป่าขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บางส่วน

พลวัตของความขัดแย้ง

เส้นทางที่เริ่มจากบ้านอีต่อง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรีถึงโรงไฟฟ้าที่จังหวัดราชบุรีรวมระยะทาง 260 กม. เป็นเส้นทางที่ต้องผ่านป่าสมบูรณ์และพื้นที่บางส่วนที่ต้องผ่านชุมชนและที่ดินทำกินของราษฎรในจังหวัดกาญจนบุรี สำหรับในประเทศพม่าการวางทอก๊าซ โดย รัฐบาลพม่ามีปัญหาการนำแรงงานเด็ก การทุบตีประชาชน การข่มขืนสตรีตลอดเส้นทางที่วางทอก๊าซ ซึ่งเป็นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง ทั้งหมดจึงมีผลกระทบต่อทางเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างกว้างขวาง ส่วนในประเทศไทยนั้นการดำเนินงานวางทอก๊าซของ ปตท. ที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดกระแสการคัดค้านและต่อต้าน จากชุมชนในท้องถิ่น กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและนักวิชาการในสถาบันการศึกษาของไทยอย่างมากมาย ที่รวมตัวกันเคลื่อนไหวและคัดค้านไม่ให้มีการสร้างแนวทอก๊าซผ่านพื้นที่เหล่านี้ ตลอดระยะเวลา 2 ปี ปตท. กลุ่มผู้สนับสนุนและกลุ่มผู้คัดค้านโครงการ ได้ต่อสู้กันด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ซึ่งสามารถวิเคราะห์แสดงถึงพลวัตแห่งการต่อสู้ของกลุ่มต่างๆ ในสถานการณ์ความขัดแย้งกรณีการก่อสร้างทอส่งก๊าซจากแหล่งยาดานา ได้ดังนี้

ช่วงที่ 1 การก่อตัวของปัญหาสู่สาธารณะ (พฤศจิกายน 2539 - ธันวาคม 2540)

แนวทอส่งก๊าซจากชายแดนไทยมาถึงโรงไฟฟ้าราชบุรี ความยาว 260 กิโลเมตร นั้น ปตท. สรุปว่าหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องผ่านป่าลุ่มน้ำชั้น 1 A เป็นระยะทาง 18 กิโลเมตร นอกจากนี้ 6 ใน 18 กิโลเมตรนี้ เป็นป่าลุ่มน้ำชั้น 1 A ที่มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพมาก และผ่านป่าอนุรักษ์โซน C 36 กิโลเมตร รวมระยะทางที่ต้องผ่านพื้นที่ป่ามีความยาวประมาณ 50 กิโลเมตร คือ ต้องผ่านเข้าไปในอุทยานแห่งชาติไทรโยคที่ถือว่าเป็นป่าเสื่อมโทรมระยะทาง 44 กิโลเมตร และต้องผ่านพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติห้วยเขย่ง หรือพื้นที่ป่าสมบูรณ์ที่กรมป่าไม้กำหนดเป็น พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1A ที่กำลังจะถูกยกฐานะเป็นอุทยานแห่งชาติทองผาภูมิ ในระยะทางอีก 6 กิโลเมตร

ขณะที่ตามพระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ระบุให้เจ้าของโครงการที่จะก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่จะต้องจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environment Impact Assessment - EIA) ทุกครั้ง และรายงานเพื่อขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ซึ่งโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติครั้งนี้จำเป็นต้องทำ EIA โดยเฉพาะผลกระทบจากโครงการนี้ได้ก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติพาดผ่านพื้นที่ป่า 50 กิโลเมตร โดย ปตท. ได้ว่าจ้างบริษัททีเอ็ม คอลซัลติง เอ็นจิเนียริ่ง จำกัด ให้ดำเนินการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเริ่มศึกษาตั้งแต่วันที่ 31 พฤษภาคม 2538 ซึ่งเป็นการศึกษาหลังจากที่รัฐบาลไทยได้เซ็นสัญญาซื้อขายก๊าซธรรมชาติอย่างเป็นทางการไปแล้ว เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2538

ในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ระบุว่า เส้นทางที่ ปตท. เลือกแล้วนั้นใช้เกณฑ์ในเรื่องความเป็นไปได้ทางวิศวกรรม ความคุ้มค่าทางด้านเศรษฐกิจ และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด นอกจากนี้ใน EIA ยังระบุว่าบริเวณที่ท่อก๊าซผ่านนั้นได้พบ

- 1) สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 24 ชนิด
- 2) สัตว์เลื้อยคลาน 11 ชนิด
- 3) สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 24 ชนิด
- 4) สัตว์ป่าสงวน 3 ชนิด คือ สมเสร็จ เก้งหม้อ และกวางผา
- 5) สัตว์คุ้มครอง 60 ชนิด เช่น ลีเมอร์ หมิว

อย่างไรก็ตามใน EIA ไม่ได้ระบุถึงปฐาชิณี ค้างคาวกิตติ ซึ่งกลุ่มอนุรักษ์ได้หยิบยกขึ้นมาเนื่องจากพบว่าเส้นทางท่อก๊าซมีสัตว์หายากอย่างปฐาชิณี และค้างคาวกิตติได้หากินอยู่ในบริเวณดังกล่าว ส่วนข้างนั้นใน EIA ระบุแต่เพียงว่าพบร่องรอยเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วบริเวณดังกล่าวเป็นแหล่งหากินของข้างป่าด้วยเช่นกัน

หลังจากที่ชาวจังหวัดกาญจนบุรีรับทราบว่าจะมีการวางท่อก๊าซผ่านมาทางจังหวัดกาญจนบุรีเป็นที่แน่นอนแล้ว กลุ่มอนุรักษ์เมืองกาญจนบุรีได้เป็นตัวแทนในการยื่นหนังสือเพื่อขอทราบข้อมูลและรายละเอียดต่างๆ จากการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2540 และเมื่อทราบเส้นทางวางท่อก๊าซที่แน่ชัดแล้ว กลุ่มอนุรักษ์เมืองกาญจนบุรีได้ลงไปสำรวจพื้นที่ที่ท่อก๊าซจะพาดผ่านและพบว่ามีความอุดมสมบูรณ์ของป่าอย่างมาก เสียงคัดค้านจึงเริ่มขึ้นโดยจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งในครั้งนี้เกิดขึ้นจากการทักท้วงของกลุ่มผู้คัดค้านโดยหยิบยกประเด็นที่กลุ่มของตนเองห่วงใยคือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ กลุ่มผู้คัดค้านได้หยิบยกประเด็นสัตว์ป่าหายากที่สามารถพบได้จากบริเวณพื้นที่ที่ท่อก๊าซพาดผ่านอย่างปฐาชิณีและค้างคาวกิตติ โดยได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของสัตว์ป่าเหล่านี้ เช่น ค้างคาวกิตติเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็กที่สุดและนับวันจะสูญพันธุ์ไป ปฐาชิณีเป็นปูน้ำจืดที่มีสีส้มสวยงาม เป็นต้น

ประเด็นที่กลุ่มผู้คัดค้านหยิบยกขึ้นมา จึงเป็นประเด็นเรื่องของ “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” เป็นหลัก ซึ่งนับเป็นวิธีการเบื้องต้นที่ทำให้คนทั่วไปหันมาให้ความสนใจการคัดค้านโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า

การต่อสู้ในช่วงแรกกลุ่มอนุรักษ์เมืองกาญจน์ ได้เดินหน้าหาแนวร่วมคัดค้าน เพื่อเพิ่มน้ำหนักให้กับการเรียกร้อง ข้อเรียกร้อง ด้วยการนำสื่อมวลชน องค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสิ่งแวดล้อมราชภัฏกาญจนบุรี มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย นักศึกษาออสเตรเลียน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ ปตท. ลงสำรวจพื้นที่ ซึ่งได้พบข้างลงไปกว่า 20 ตัว พบค้างคาวกิตติ ปูราชนี ซึ่งสัตว์ทั้งสามชนิดไม่ปรากฏพบในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ของโครงการท่อส่งก๊าซไทย พม่า ผลก็คือสื่อมวลชนเริ่มลงข่าว ขณะที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ เริ่มนำข้อมูลมาทำเป็นเอกสารเผยแพร่

สำหรับข้อเรียกร้องของกลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ช่วงนี้ คือ (1) ขอให้ยุติโครงการท่อส่งก๊าซฯ (2) เปลี่ยนเส้นทางวางท่อใหม่ (3) เส้นทางเดินท่อต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทุกด้าน พออย่างเข้าสู่ปี 2540 การรณรงค์คัดค้านของกลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ เริ่มขยายวงออกไปมากขึ้นทั้งในกรุงเทพฯ และท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงก่อนที่การประชุมรับฟังความคิดเห็นทางด้านวิชาการ (Technical Hearing) ในช่วงวันที่ 10 - 12 กุมภาพันธ์ จะเริ่มต้น กลุ่มอนุรักษ์กาญจน์เริ่มประสานมือกับองค์กรเอกชนในกรุงเทพฯ มากขึ้น โดยมีการประชุมร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ อาทิ มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชฯ มูลนิธิสืบนาคะเสถียรเพื่อหาแนวทางในการเคลื่อนไหวคัดค้าน แต่เนื่องจากในช่วงนั้นแต่ละฝ่ายยังไม่มีรายละเอียดของโครงการ จึงต้องใช้เวลาไปหาข้อมูล พร้อมทั้งกำหนดให้มูลนิธิคุ้มครองฯ จับประเด็นเรื่องสัตว์ป่าและระบบนิเวศ

ในช่วงเวลาเดียวกันถึงแม้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) จะได้ตกเป็นฝ่ายตั้งรับข้อทักท้วงของกลุ่มผู้คัดค้านในประเด็นเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แต่ ปตท. กลับได้พยายามทำให้เห็นว่า ปตท.มีมาตรการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในทุก ๆ ประเด็นทั้งป่าไม้และสัตว์ป่า ยิ่งไปกว่านั้น ปตท. ได้ลดคุณค่าของสัตว์ป่าหายากที่กลุ่มผู้คัดค้านนำขึ้นมาเป็นตัวอย่าง ด้วยการแถลงข่าวอย่างเป็นทางการว่า ปตท.เห็นความสำคัญของสัตว์ป่าทุกประเภทโดยเฉพาะอย่างยิ่งปูราชนี ค้างคาวกิตติและช้างป่า และพร้อมให้ความรู้กับชาวบ้านที่มักจะจับสัตว์เหล่านี้ไปเป็นอาหาร ซึ่งถือเป็นการลดคุณค่าความสำคัญของสัตว์ป่าหายากที่กลุ่มผู้คัดค้านได้สร้างเอาไว้อย่างสิ้นเชิง และได้ชี้ให้เห็นถึงเรื่องความสำคัญของ “พลังงาน” ที่จะได้รับจากโครงการนี้เข้ามาแทนที่เนื่องจากสาธารณูปโภคเกี่ยวกับไฟฟ้า น้ำประปา เป็นปัจจัยที่คนทั่วไปให้ความสำคัญ หากขาดแคลนจะกระทบความเป็นอยู่อย่างมาก และปตท.เองเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการดูแลเรื่องพลังงาน

เมื่อ ปตท.ทราบว่ามี การคัดค้านการก่อสร้างท่อก๊าซจึงได้ดำเนินการให้ข้อมูลแก่ประชาชนในพื้นที่ โดยการจัด “Technical Hearing” คือ การให้ข้อมูลทางด้านเทคนิคการก่อสร้างโครงการนี้แก่ประชาชน โดยจัดที่อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ 10-12 กุมภาพันธ์ 2540 การรับฟังความคิดเห็นทางวิชาการด้านป่าไม้และสัตว์ป่าที่ ปตท. จัดขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้แจงและตอบข้อข้องใจในผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ป่าห้วยเขย่งโดยเฉพาะในประเด็นเรื่องป่าไม้และสัตว์ป่า แต่ในการรับฟังความคิดเห็นดังกล่าวกลุ่มผู้คัดค้านได้ร่วมเข้ารับฟังกันเป็นจำนวนมาก และซักถามข้อสงสัยอื่นๆ ที่นอกเหนือจากประเด็นเรื่องป่าไม้และสัตว์ป่า มีดังนี้

1. ผลกระทบต่อชุมชน

- 1) ปตท. ไม่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบจากโครงการมีส่วนรับรู้และซักถามรายละเอียดต่าง ๆ ตลอดจนผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น
- 2) โครงการนี้ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของชาวบ้านในที่ดินที่ชาวบ้านใช้ทำประโยชน์อยู่ รวมถึงการไม่ให้ข้อมูลที่ เป็นจริงกับชาวบ้าน เช่น บอกว่าก๊าซไม่ติดไฟและมีลักษณะเป็นเหมือนดินโคลน เป็นต้น
- 3) ปตท. ชดเชยเฉพาะที่ดิน ต้นไม้ ให้กับชาวบ้านแต่ไม่มีการชดเชยในแง่ทางด้านจิตใจที่เขาต้องอยู่ร่วมกับท่อก๊าซเป็นระยะเวลานานถึง 30 ปี

2. เส้นทาง การก่อสร้าง

- 1) ปตท. นำจะวางท่อออกจากบ้านพม่าไปทางทะเลอันดามัน ไปยังโรงไฟฟ้าราชบุรีจะเป็นเส้นตรงมากกว่า ดังนั้นจึงเรียกร้องให้เปลี่ยนแนวท่อจากจังหวัดกาญจนบุรีหรือยกเลิกแนวดังกล่าวและเปลี่ยนแปลงลงทะเลไปทางทิศใต้
- 2) เส้นทาง การก่อสร้างมีความสำคัญลาดชันสูง ซึ่งจะส่งผลต่อการพังทลายของหน้าดิน

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

- 1) ปตท. ทำผิดพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 มีการลัดขั้นตอนในการทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดย รัฐบาลอนุมัติโครงการนี้ ก่อนที่จะรับรู้รายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน
- 2) การดำเนินการวางท่อในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ระยะทาง 50 กิโลเมตร ปตท. ลงไปดำเนินการ ขณะที่ยังไม่มีการอนุญาตให้ใช้พื้นที่จากกรมป่าไม้ ซึ่งเป็นการทำผิดพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ และขัดต่อมติคณะรัฐมนตรีที่จะต้องให้มีการอนุญาตให้ใช้ลุ่มน้ำชั้น 1A ก่อน

- 3) ชาวบ้านไม่มีส่วนในการตัดสินใจ ไม่มีการซักถามความคิดเห็นของผู้คนในท้องถิ่น รวมทั้งไม่มีการสร้างกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของสาธารณชน

4. ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

- 1) การศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่ออกมายังไม่ครอบคลุมการดำรงชีวิตของสัตว์ป่าทั้งหมด และยังไม่ทราบข้อมูลอีกหลาย ๆ อย่าง แต่ทั้งบริษัททีเอ็ม คอนซัลติ้งและกรมป่าไม้กลับสรุปว่าจะเกิดผลกระทบกับสัตว์ป่าและป่าไม้ไม่มากนัก
- 2) ชาวบ้านเห็นว่าการปลูก “ป่า” นั้นทำไม่ได้ การปลูกต้นไม้อาจจะทำได้ เพราะในสายตานักอนุรักษ์ “ป่า” ไม่ใช่ต้นไม้เท่านั้นหากแต่เป็นระบบนิเวศทั้งระบบ
- 3) ปตท.ไม่มีแผนการควบคุมไม่ให้คนงานเข้าไปตัดไม้ที่นอกเหนือจากแนวทางท่อก๊าซและเข้าไปล่าสัตว์ในป่า
- 4) การเลือกใช้พลังงานของมนุษย์เรานั้นสามารถเลือกได้ในขณะที่สัตว์ป่าไม่มีทางเลือกในการดำรงชีวิตและที่อยู่อาศัย
- 5) การส่งก๊าซมาตามท่อจะก่อให้เกิดความร้อนภายในพื้นดินจะส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่า

5. ความปลอดภัย

- 1) เนื่องจากการก่อสร้างท่อส่งก๊าซอยู่ใกล้กับแนวรอยเลื่อนศรีสวัสดิ์เพียง 50 กิโลเมตร และเคยเกิดแผ่นดินไหวความแรงประมาณ 4 ริกเตอร์ มีศูนย์กลางในจังหวัดกาญจนบุรีส่งผลให้กระจกของตึกสูง ๆ ในกรุงเทพฯแตกร้าวได้ ส่วนแนวรอยเลื่อนด้านเจดีย์สามองค์มีแผ่นดินไหว 40 ครั้ง ในช่วงระยะเวลา 20 ปี เคยวัดแรงสั่นสะเทือนสูงสุดได้ 5.9 ริกเตอร์ ทำให้เป็นกังวลว่าท่อก๊าซอาจจะแตกและร้าวได้ นอกจากนี้รัฐบาลได้ประกาศให้ภาคตะวันตกและภาคเหนือเป็นแนวแผ่นดินไหวด้วย และหากท่อก๊าซอยู่ใกล้กับรอยเลื่อนมากอาจส่งผลกระทบต่อตัวท่อได้
- 2) พื้นที่ป่าในจังหวัดกาญจนบุรีมีการเกิดไฟไหม้ป่าบ่อยครั้ง จึงมีความห่วงใยว่าท่อก๊าซนี้จะสามารถทนความร้อนจากไฟไหม้ป่าซึ่งมีระดับความของไฟบนพื้นดินสูงถึง 900 องศาเซลเซียสได้มากนักน้อยเพียงใด เนื่องจากชาวบ้านกลัวว่าหากท่อก๊าซไม่สามารถทนความร้อนที่สูงมากนี้ได้แล้วจะนำไปสู่การระเบิดของท่อก๊าซได้

6. ความมั่นคง

ปัญหาความไม่มั่นคงทางการเมืองในพม่าและปัญหาความขัดแย้งระหว่างชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดนไทย-พม่าทำให้มีความหวั่นเกรงว่าจะมีการก่อวินาศกรรม เช่น การลอบวางระเบิดท่อก๊าซ เป็นต้น

7. ผลกระทบต่อการท่องเที่ยว

มีผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากผ่านแม่น้ำแควน้อย ซึ่งในบริเวณนั้นมีรีสอร์ท และแหล่งท่องเที่ยวมากมาย หากมีการก่อสร้างจะทำให้การท่องเที่ยวหยุดชะงัก

8. ปัญหาด้านเศรษฐกิจและพลังงาน

ควรตรวจสอบทิศทางการพัฒนาที่ทำให้ต้องใช้พลังงานมากขึ้น เพราะการนำพลังงานต่าง ๆ ซึ่งมีสะสมไว้บนโลกนี้มาใช้อย่างฟุ่มเฟือยโดยไม่คำนึงถึงอนาคต เมื่อพลังงานภายในประเทศหมดก็นำเข้าจากประเทศเพื่อนบ้าน และขยายการใช้พลังงานไปเรื่อย ๆ โดยไม่สิ้นสุด นอกจากนี้ควรพัฒนาการนำพลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานน้ำ หรือพลังงานลมมาใช้เพื่อทดแทนแหล่งพลังงานที่ใช้แล้วหมดสิ้นไป

9. การละเมิดสิทธิมนุษยชน

ก๊าซธรรมชาติที่ได้มาครั้งนี้เป็นการซื้อขายกับรัฐบาลทหารพม่าซึ่งเป็นการส่งเสริมให้รัฐบาลทหารพม่าแข็งแกร่งขึ้น เนื่องจากมีเงินสนับสนุนและเป็นข้ออ้างที่ชอบธรรมในการกวาดล้างชนกลุ่มน้อยที่อยู่ตามแนวชายแดน ดังนั้น แหล่งที่มาของก๊าซธรรมชาติที่นำมาใช้ไม่สะอาดบริสุทธิ์ต้องแลกกับเลือดเนื้อของชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดน

ขณะที่ ปตท. และผู้เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างพยายามตอบคำถามและชี้แจงความสนใจของสาธารณชนให้เห็นไปในแนวทางเดียวกันกับตน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ก๊าซธรรมชาติเป็นพลังงานที่สะอาดและมีราคาถูกมาใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้าให้กับประเทศ ซึ่งเป็นพลังงานที่เหมาะสมกว่าพลังงานอื่น ๆ เช่น น้ำมันดิบซึ่งนับวันจะมีที่สูงขึ้น ถ่านหินซึ่งก่อให้เกิดมลพิษ พลังน้ำซึ่งต้องสร้างเขื่อนจะทำให้เสียพื้นที่ป่าและเปลี่ยนระบบนิเวศวิทยาโดยถาวร

2. การก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติจะก่อสร้างในช่วงฤดูแล้งและกำหนดให้เสร็จภายในเวลาอันรวดเร็ว ประกอบกับการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงได้มาตรฐานสากล เช่น การเจาะลอดแม่น้ำ การล้อมต้นไม้ การใช้รถขนท่อส่งพิเศษขนาดเล็กในพื้นที่ป่า เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมชั่วคราวเท่านั้น และไม่นานจะสามารถกลับฟื้นตัวขึ้นมาได้เหมือนเดิม ทั้งนี้ ปตท. จะฟื้นฟูสภาพพื้นที่ในเขตแนวท่อ 600 ไร่ ภายหลังการก่อสร้างทันที อีกทั้งมีโครงการปลูก

ป่าทดแทนและอนุรักษ์พื้นที่ป่าบริเวณแนวท่อส่งก๊าซอีก 40,000 ไร่ มีโครงการอนุรักษ์สัตว์ป่าหายากด้วย

3. การขนส่งก๊าซธรรมชาติโดยระบบท่อนับเป็นระบบการขนส่งที่ปลอดภัยสูง ซึ่งต่างประเทศคุ้นเคยกับการที่มีท่อส่งก๊าซอยู่ร่วมกับมนุษย์เป็นอย่างดี ในขณะที่คนไทยยังไม่คุ้นเคย จึงทำให้เกิดความหวาดกลัว อย่างไรก็ตาม ปตท. ได้มีระบบการตรวจสอบความปลอดภัยอย่างดี โดยใช้กระสวยอิเล็กทรอนิกส์ (Intelligent Pig) การเอกซเรย์ท่อเพื่อหาจุดรั่วซึม เป็นต้น

4. สถานการณ์ทางการเงินและเศรษฐกิจของประเทศเป็นข้อจำกัดที่ทำให้ยากต่อการเปลี่ยนเส้นทางวางท่อเนื่องจากการดำเนินงานไปได้มากแล้ว หรือหากมีการยกเลิกการก่อสร้างจะทำให้นักลงทุนต่างประเทศขาดความเชื่อมั่นและจะทำให้การฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศเป็นไปด้วยความยากลำบาก นอกจากนี้ถ้าการก่อสร้างล่าช้าจะทำให้ต้องเสียค่าปรับสูงมากถึง 1 หมื่นล้านบาทต่อปี ซึ่งจะกระทบต่อสภาพคล่องทางการเงินของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) อย่างรุนแรง อันจะนำไปสู่ผลกระทบต่อประชาชนและประเทศชาติเป็นลูกโซ่

5. จุดบ้านอีต้องเป็นบริเวณที่พม่าให้การรับประกันได้ว่าจะมีความปลอดภัยจากการก่อวินาศภัยจากชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดนมากกว่าจุดอื่น ๆ

จากเวทีการรับฟังความคิดเห็นทางวิชาการด้านป่าไม้และสัตว์ป่าที่ ปตท. จัดขึ้นเพื่อลดความขัดแย้งลงนั้น กล่าวได้ว่ายังไม่สามารถลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ เนื่องจากยังมีคำถาม ข้อสังเกตที่ติดตามมาอย่างมากมาย กลุ่มอนุรักษ์เมืองกาญจน์จึงได้ทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม เพื่อชี้แจงจุดยืนของกลุ่มและให้มีการทบทวนการดำเนินการและหากลไกที่จะให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องหลังจากนั้นกลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ก็เริ่มรณรงค์ออกแจกเอกสารข้อมูลเรื่องท่อส่งก๊าซรอบตลาดในเขตเทศบาลเมืองกาญจน์ให้กับชาวบ้าน สมาชิกสภาจังหวัด และสมาชิกสภาเทศบาล ซึ่งล้วนแล้วแต่ยังไม่ทราบเรื่องทั้งสิ้น ยิ่งเมื่อ ปตท. ไม่สามารถตอบคำถามได้หลายประเด็นในช่วงระหว่างการรับฟังความคิดเห็นทางวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องผลกระทบจากแผ่นดินไหว ก๊าซติดหรือไม่ติดไฟ มีประตูปิดก๊าซที่ตัว รวมทั้งไม่มีการกล่าวถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสัตว์ป่าและป่าไม้ แนวร่วมกลุ่มอนุรักษ์ยังมองเห็นว่าโครงการนี้ไม่ชอบธรรมมากขึ้น จึงเสนอทางเลือกให้ ปตท. ดำเนินโครงการ 3 ทาง คือ (1) ขอให้ยุติโครงการ (2) ขอให้มีการจัดทำประชาพิจารณ์ หรือ (3) ให้นำเรื่องเข้า ครม. และคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อให้ตัดสินใจว่าจะดำเนินโครงการต่อไปโดยไม่ต้องฟังเสียงประชาชน ซึ่งปตท. เลือกแนวทางที่ 3 คือ เสนอรายงานการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพิจารณา

จนกระทั่งวันที่ 11 มีนาคม 2540 ที่ประชุมของสำนักงานนโยบายวางแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมได้รับหลักการ การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการก่อสร้างท่าอากาศยาน แต่ได้เสนอให้ ปตท. ปรับแผนปฏิบัติการเพิ่มเติมอีก 5 ประเด็น คือ

1. การศึกษาประเภทสัตว์อย่างเร่งด่วนในพื้นที่ที่ใกล้สูญพันธุ์ เช่น ช้าง นกกางเขน ปรูชินี ค้างคาวกิตติ ที่ปรากฏว่าข้อมูลในส่วนนี้ยังไม่ครบถ้วน จึงให้มีการศึกษาลงไปอย่างชัดเจนว่ามีสัตว์เร่งด่วนประเภทใดบ้างที่มีความเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบและในขณะดำเนินการวางท่อจะต้องมีการกำหนดมาตรการที่พยายามหลีกเลี่ยงผลกระทบต่อสัตว์เหล่านี้ให้มากที่สุด

2. แผนการประชาสัมพันธ์ของ ปตท. ต้องให้ข้อเท็จจริงแก่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ของโครงการอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยให้ทราบถึงรายละเอียดโครงการ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตลอดจนมาตรการที่จะดำเนินการ

3. ต้องมีมาตรการที่ชัดเจนในเรื่องแผนการติดตามตรวจสอบ คือ เสนอให้มีคณะกรรมการกำกับที่จะทำหน้าที่ในการกำกับควบคุมในช่วงของการก่อสร้างและติดตามประเมินผลโดยคณะกรรมการกลุ่มนี้จะเสนอเข้าคณะกรรมการการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการร่วมซึ่งจะมีภาคเอกชนหรือประชาชนเข้าร่วมด้วย

4. ให้มีการตรวจสอบเรื่องภาพถ่ายทั้งก่อนและหลังการดำเนินการวางท่อและการเปิดโครงการแต่ละช่วงต้องมีคณะกรรมการกำกับ ซึ่งจะประกอบด้วยผู้แทนของสำนักนโยบายสิ่งแวดล้อม ผู้แทนกรมป่าไม้ และผู้แทนจากหน่วยราชการต่าง ๆ

5. จะต้องมีการพิทักษ์ป่าไม้ กรมป่าไม้ในการดูแล และตรวจสอบเรื่องการบุกรุกหรืออนุรักษ์ป่า รวมทั้งการติดตามเรื่องการปลูกป่าชดเชย และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณพื้นที่โดยรอบที่ได้รับผลกระทบ

จากการที่สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม เห็นชอบกับผลการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม และให้ ปตท.เพิ่มเติมอีก 5 ประเด็นข้างต้น ส่งผลให้กลุ่มอนุรักษ์เมืองกาญจน์แสดงความไม่เห็นด้วย ที่สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมรับหลักการไปเพราะแสดงว่าผลการศึกษาของปตท. ยังไม่มีความชัดเจนเพียงพอ โดยเฉพาะในเรื่องผลกระทบต่อสัตว์ป่า ป่าไม้ ซึ่งมีข้อมูลไม่ครบถ้วน ทั้งๆ ที่หากจะให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์พร้อมนั้นจะต้องใช้เวลาศึกษาไม่ต่ำกว่า 1 ปี นอกจากนี้ก่อนนำเสนอรายงาน EIA ต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาตินั้น ปตท. ได้ไปลงนามกับบริษัทรับเหมาวางท่อส่งก๊าซก่อน คือ บริษัททาสโก้-มานเนสมานน์ จอยเวนเจอร์ หรือบริษัทร่วมทุนระหว่างบริษัท ทิปโก้ แอสฟัลท์ (มหาชน) จำกัด ของไทย กับบริษัท มานเนสมานน์ เดมาร์ค อัดเชียน เคเซลชาฟท์ จำกัด ของเยอรมนี ในวันที่ 11 มีนาคม 2540

แต่ในที่สุดในวันที่ 24 มีนาคม 2540 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ซึ่งมี พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรีเป็นประธานมีมติเห็นชอบ EIA ของโครงการท่อก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า โดยคณะกรรมการชุดนี้ได้ให้ความเห็นชอบและให้ผ่านในทุก ๆ ประเด็น เช่น วิทยาศาสตร์ แผ่นดินไหว ผลกระทบต่อสัตว์ป่า ผลกระทบต่อผืนป่า เป็นต้น

3 เมษายน 2540 กลุ่มกัลยาณมิตร นำโดย ส.ศิริรักษ์ พร้อมกลุ่มตัวแทนชาวเมืองกาญจน์และคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า (กสพ.) ได้จัดเสวนาเรื่อง "ท่อส่งก๊าซไทย-พม่า ปัญหาที่ผ่านมาและเป็นไป เกิดอะไรขึ้นบ้าง" ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งนับเป็นเวทีที่ทำให้ประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเปิดเผยต่อสาธารณะเป็นครั้งแรก โดยได้เรียกร้องให้รัฐบาลทบทวนการผ่าน EIA โครงการวางท่อก๊าซ เพราะรัฐบาลไทยสนับสนุนรัฐบาลสอว์ร์กซึ่งเป็นรัฐบาลเผด็จการให้ทำลายชนกลุ่มน้อย และมีผู้เสนอให้ทุกคนร่วมกันเลิกใช้สินค้าของ ปตท. ถือเป็นความร่วมมือคัดค้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่า นอกจากนี้ในรายงานของมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยระบุว่าตัวแทนกระเหรี่ยง มอญ 14 คน จากที่มีการรวมตัวกัน 10,000 คน ฟ้องต่อศาลแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกาต่อบริษัทยูโนแคลและบริษัทโทเทล ในการดำเนินการก่อสร้างท่อส่งก๊าซโดยตั้งข้อหา 19 ข้อในเรื่องสิทธิมนุษยชนซึ่งศาลได้รับฟ้องเพราะถือว่าคดีมีมูล

6 มิถุนายน 2540 กลุ่มผู้สนับสนุนโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซ เริ่มแสดงบทบาทมากขึ้นในสถานการณ์ความขัดแย้ง โดยสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านได้ยื่นหนังสือสนับสนุนโครงการต่อพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรี ผ่านการนายวราเทพ รัตนากร ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่กำนันและผู้ใหญ่บ้านได้ออกมาแสดงตัวว่าเป็นปฏิปักษ์กับกลุ่มผู้คัดค้าน

ในวันที่ 11 มิถุนายน 2540 พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรีได้เชิญทุกฝ่ายเข้าประชุมหารือเรื่องโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซ ทั้งฝ่ายสนับสนุน ฝ่ายคัดค้าน และการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยเข้าร่วมประชุมที่ทำเนียบรัฐบาล โดยกลุ่มอนุรักษ์เมืองกาญจน์ได้ยื่นหนังสือร้องเรียนถึงสำนักนายกรัฐมนตรีเรียกร้องให้มีการเปิดเผยสัญญาที่ปตท.ไปทำไว้กับสหภาพพม่าและภายหลังจากนั้นในวันที่ 12 มิถุนายน 2540 นางภินันท์ โชติรสเศรณี แกนนำกลุ่มอนุรักษ์กาญจน์จึงได้เดินทางไปยังที่ประชุมคณะอนุกรรมการและติดตามและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่โรงแรมริเวอร์แคว จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อขอดูสัญญาที่ ปตท. ทำกับพม่าหรือบริษัทส่งก๊าซพม่า ทั้งหมดความหนา 90 หน้า เขียนเป็นภาษาอังกฤษ เมื่อนางภินันท์ขอถ่ายเอกสาร นายสุวนันท์ ชาตอุดมพันธ์ รองผู้จัดการใหญ่ฝ่ายวางแผน ปตท. ก๊าซธรรมชาติ ปฏิเสธการถ่ายเอกสารโดยให้เหตุผลว่าเป็นสัญญาระหว่างประเทศ บางส่วนเป็นความลับของการทำธุรกิจที่กระทบต่อการดำเนินนโยบายการค้าระหว่างประเทศ จึงไม่สามารถนำไปศึกษาโดยละเอียดได้ ซึ่งทำให้กลุ่มผู้คัดค้านมองว่ามีความไม่ชอบธรรมในข้อสัญญามากขึ้น

21 มิถุนายน 2540 ศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี ประสานให้ ปตท. กับกลุ่มอนุรักษ์พบกันที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก หลักจากการพูดคุยกันหลายชั่วโมงก็ไม่สามารถหาทางออกได้เพราะ ปตท. ยืนยันว่าแนวท่อต้องเข้าป่า ขณะที่กลุ่มผู้คัดค้านขอให้หลบป่า ซึ่งหลังจากนี้ได้มีความพยายามจากหลายๆฝ่ายชั้นอาสาเข้ามาช่วยคลี่คลายปัญหาด้วยการจัดโต๊ะเจรจา อย่างเช่น สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี หรือสถาบันสันติศึกษา ขอนแก่น แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะการพยายามไกล่เกลี่ยของสถาบันสันติศึกษา ในช่วงเดือนตุลาคม 2540 ได้มีการประชุมร่วมกันหลายครั้ง แต่ระหว่างที่มีการประชุมเพื่อหาทางออกนั้น ปตท. ไม่ยินยอมหยุดการก่อสร้างเข้าพื้นที่ป่า การประชุมจึงเต็มไปด้วยความตึงเครียด และทำให้ฝ่ายคัดค้านเริ่มมีความคิดเรื่องการเข้าไปปิดป่า หลังจากที่สองเดือนก่อนหน้านั้นได้เสนอข้อเรียกร้องให้เปิดประชาพิจารณ์และขอให้หาผลกระทบเส้นทางใหม่ต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม สภาผู้แทนราษฎร แต่ก็ยังไม่ได้รับการตอบรับ

จนกระทั่ง 21 ตุลาคม 2540 คณะรัฐมนตรี โดยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรี และนายกร ทักษะรังสี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม นำเรื่องการเพิกถอนพื้นที่ป่าลุ่มน้ำชั้น 1A ให้ กรม. พิจารณา ซึ่ง กรม. ก็อนุมัติให้ ปตท. เข้าไปวางท่อส่งก๊าซผ่านป่าสมบูรณ์ทันที

กลุ่มคัดค้านเดินหน้าต่อสู้ด้วยการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา พร้อมทั้งจัดงานบวชป่า ห้วยเขย่ง บวชป่าตามแนวท่อก๊าซกิโเลเมตรที่ 23 รวมทั้งแจ้งความกับเจ้าหน้าที่สถานีอำเภอทองผาภูมิ เมื่อ ปตท. นำเครื่องมือหนักเข้าไปตัดฟันต้นไม้ในเขตอุทยานฯ ไทรโยคและป่าสงวนฯ ห้วยเขย่ง แต่ก็ไม่ได้รับการเอาใจใส่ทั้งจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ หลังจากนั้นกลุ่มผู้คัดค้านจึงได้เดินหน้ารณรงค์ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อนำประเด็นที่รวบรวมข้อมูลถึงผลกระทบของโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติออกแรงค์ให้ประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรีและประชาชนที่อาศัยอยู่ตามแนวท่อได้รับรู้ การรณรงค์ดังกล่าวกลุ่มผู้คัดค้านกระทำอย่างต่อเนื่องตลอดการคัดค้าน พร้อมทั้งกลุ่มผู้คัดค้านทั้งหมดก็ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างด้วยการงดใช้ผลิตภัณฑ์ ปตท. ยูโนแคล และโทเทล นับเป็นการรณรงค์ที่มีสื่อรณรงค์ออกมาตลอดการคัดค้าน โดยในระยะหลังกลุ่มผู้คัดค้านเริ่มหันไปรณรงค์กับประชาชนทั่วประเทศ เนื่องจากชาวบ้านในแนวท่อก๊าซที่กลุ่มผู้คัดค้านเข้าหาส่วนใหญ่จะไม่เห็นความสำคัญกับสิ่งที่กลุ่มผู้คัดค้านพยายามบอกกล่าว เนื่องจากชาวบ้านเห็นความสำคัญของการได้รับการสนับสนุนของ ปตท. ในด้านต่างๆ เช่น การพัฒนาอาชีพเสริม การสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรหลาน การแจกโถงเก็บกักน้ำ การจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่เข้าไปตรวจรักษาฟรี เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันกับที่ ปตท. เริ่มใช้วิธีการประชาสัมพันธ์เชิงรุกโดยพยายามสร้างเครือข่ายแนวร่วมโดยเข้าถึงกลุ่มผู้นำความคิดต่างๆ หน่วยในจังหวัด ในการสนับสนุนสื่อมวลชนทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ให้การช่วยเหลือกิจการสาธารณกุศลภายในจังหวัดโดยเฉพาะใน ชุม

ชนตามแนวท่อก๊าซ ให้การสนับสนุนเรื่องความเป็นอยู่ของประชาชนตามแนวท่อก๊าซ การทำประชาสัมพันธ์เชิงรุกของ ปตท. เริ่มมีผลตอบกลับเมื่อหน่วยงานบางแห่ง บุคคลสำคัญบางคนในจังหวัดกาญจนบุรีเริ่มออกมาแสดงตัวเห็นด้วยกับการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติ อาทิ หอการค้าจังหวัดสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดกาญจนบุรี นักวิชาการบางคนในสถาบันราชภัฏจังหวัดกาญจนบุรี ประกอบกับความสามารถในการเข้าถึงสื่อระดับชาติและท้องถิ่น ทั้งสื่อของรัฐบาลและเอกชนด้วยการเป็นผู้สนับสนุนสื่อในทุกสาขา จึงทำให้ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ช่วงเดือนมีนาคม – ธันวาคม พ.ศ. 2540 การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) สามารถเข้าถึงและเผยแพร่โครงการไปได้มาก

การมีบทบาทของสื่อมวลชนในสถานการณ์ความขัดแย้งกรณีโครงการดังกล่าว เริ่มมีมากขึ้น การใช้สื่อมวลชนระยะนี้มีความน่าสนใจและเห็นได้อย่างชัดเจนเนื่องจากเป็นห้วงเวลาที่นานทำให้เห็นวิธีการใช้สื่อ ปตท. กลุ่มผู้สนับสนุนและกลุ่มผู้คัดค้านอย่างชัดเจน โดยหลังจากการรับฟังความคิดเห็นทางวิชาการ ปตท. ได้ชี้แจงผ่านรายการโลกสิ่งแวดล้อมของไอทีวี ถึงประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเวทิตั้งกล่าว เช่น ชี้แจงประเด็นด้านธรณีวิทยา ประเด็นสัตว์ป่าและป่าไม้ ประเด็นการตัดไฟของก๊าซ ประเด็นเรื่องความปลอดภัย เป็นต้น ซึ่งรายการดังกล่าวเป็นรายการที่ได้รับความนิยมน่าเชื่อถือในการให้ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้นหากผู้ชมไม่ได้ติดตามข้อโต้แย้งของกลุ่มคัดค้านจะเชื่อในข้อมูลที่ ปตท. นำเสนอผ่านรายการได้ ส่วนสื่ออื่นๆ ปตท. ได้ให้การสนับสนุนด้วยการลงโฆษณาและความร่วมมือกับหนังสือพิมพ์ เช่นกรณีของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ทำให้ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มผู้คัดค้านไม่ค่อยมีปรากฏมากนักในสื่อมวลชนระดับชาติ ส่วนในหนังสือพิมพ์ระดับท้องถิ่น ปตท. ซื้อพื้นที่โฆษณาในทุกๆ ฉบับ ซึ่งหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเป็นสื่อที่ข้าราชการในจังหวัดกาญจนบุรีทุกหน่วยงานอ่านเพื่อดูความเคลื่อนไหวต่างๆ ภายในจังหวัด ส่วนในสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ปตท. ได้เปิดรายการสานสัมพันธ์ชาวบ้าน ปตท. ซึ่งเป็นเวทีสำคัญที่เผยแพร่ข้อมูลต่างๆ ของโครงการไปยังประชาชนในท้องที่ รวมทั้งได้สร้างสื่อบุคคล คือ ผู้เผยแพร่ข่าวสาร ซึ่งเป็นประชาชนในแนวท่อก๊าซให้รายงานความเคลื่อนไหวต่างๆ มาในรายการโดยมีค่าตอบแทนให้ในแต่ละครั้ง นอกจากนี้ ปตท. ได้เป็นผู้สนับสนุนรายการทางสถานีวิทยุที่ได้รับความนิยมภายในจังหวัดกาญจนบุรีเกือบทุกรายการและให้เผยแพร่ข่าวสารข้อดีของโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติ ซึ่งนอกจากการใช้สื่อมวลชนทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นแล้ว ปตท. ยังเข้าไปสานสัมพันธ์กับผู้ที่มิอำนาจตัดสินใจในโครงการ โดยเข้าไปเป็นหนึ่งในคณะอนุกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหากรณีท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า ระดับจังหวัดโดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรีเป็นประธาน ทำให้ทราบความเคลื่อนไหวต่างๆ ในการตรวจสอบการทำงานโครงการนี้เป็นอย่างดี รวมทั้งให้ความสนับสนุนกิจการต่างๆ ภายในจังหวัด ทั้งราชการและเอกชน ในขณะที่การใช้สื่อของฝ่ายกลุ่มผู้คัดค้านในระยะนี้กลับถูกปิดกั้นการใช้สื่อต่างๆ ทางทั้งสื่อมวลชนระดับชาติและสื่อมวลชนท้องถิ่น มีเพียงหนังสือพิมพ์ชาวสตที่ยังคงยืนหยัด

ร่วมต่อสู้กับกลุ่มผู้คัดค้าน ดังนั้นกลุ่มผู้คัดค้านจึงหันไปใช้สื่อที่ผลิตขึ้นเอง เช่น ป้ายผ้า แผ่นพับ แผ่นปลิว เป็นหลัก ขณะเดียวกันกับที่บทบาทของกลุ่มผู้สนับสนุนโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซเริ่มมีมากขึ้นในช่วงหลังจากที่ได้มีการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นทางวิชาการด้านป่าไม้และสัตว์ป่า โดยมีสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดกาญจนบุรีเป็นกลุ่มแรกที่ออกมาสนับสนุนการก่อสร้างโครงการท่อส่งก๊าซ วิธีการของกลุ่มผู้สนับสนุนไม่ได้แตกต่างจากกลุ่มผู้คัดค้านเช่น การยื่นหนังสือถึงผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจโดยเฉพาะฝ่ายการเมืองอย่างนายกรัฐมนตรี (6 มิถุนายน 2540) เป็นต้น โดยมีประเด็นซึ่งเป็นสาระสำคัญของการสนับสนุนโครงการเช่นเดียวกับที่ ปตท. ได้เคยกล่าวมาก่อนหน้านี้แล้วทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้สนับสนุนถือว่าเป็นกลุ่มที่มีบทบาทมากกว่าการสานความสัมพันธ์และสร้างสื่อบุคคลที่สนับสนุนการก่อสร้างโครงการท่อส่งก๊าซ และสามารถใช้อีกระดับเล็กอย่างหอกระจายข่าวในหมู่บ้านได้โดยมีกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนนำหลักในการนำเอาข้อมูลข่าวสารของปตท.มาเผยแพร่ในหมู่บ้าน

ช่วงที่ 2 การเผชิญหน้า (เดือนธันวาคม 2540 – กุมภาพันธ์ 2541)

ก่อนที่กลุ่มผู้คัดค้านจะเข้าปิดป่าการก่อสร้างของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ที่ได้ดำเนินการโครงการไปได้มากกว่าร้อยละ 50 ในช่วงนี้กลุ่มผู้คัดค้านได้หยิบยกประเด็นเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการก่อสร้างอย่างเป็นรูปธรรมออกมาเพื่อเป็นการตอกย้ำและพิสูจน์ว่าสิ่งที่ ปตท. เคยบอกไว้ในหลาย ๆ เรื่องไม่สามารถทำได้ในทางปฏิบัติแม้แต่เรื่องเล็กน้อย ๆ อาทิ บ้านเรือนที่แตกร้าวจากการระเบิดหินทิ้ง ๆ ที่ในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมระบุว่า จะไม่มีการใช้ระเบิดแต่อย่างใด การก่อสร้างทำให้แหล่งน้ำในหมู่บ้านแห้งขอดลงจากชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน เป็นต้น ประเด็นเหล่านี้ สร้างน้ำหนักให้กับกลุ่มผู้คัดค้านมากขึ้นเนื่องจากความเดือดร้อนเหล่านี้สามารถเห็นและพิสูจน์ทราบข้อมูลของฝ่ายคัดค้านเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง เช่น การตีความเรื่องสัญญา ตัวเลขพลังงานสำรองภายในประเทศซึ่งยากจะบอกได้ว่าจุดใดถือเป็นจุดที่ “พอเพียง” ในการสำรองพลังงานเอาไว้

เมื่อการวางท่อดำเนินการถึงปากทางที่จะเข้าสู่ป่าห้วยเขย่งที่กลุ่มผู้คัดค้านต่อต้านไม่ให้มีการก่อสร้างแล้ว กลุ่มผู้คัดค้านจึงพยายามทุกวิธีการที่จะไม่ให้มีการก่อสร้าง ประกอบกับท่าทีของฝ่ายการเมืองซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการสั่งการให้ยุติหรือดำเนินการต่อ มีแนวโน้มสนับสนุนให้มีการก่อสร้างต่อแทบทั้งสิ้น ตลอดจนการที่การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยได้สร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานต่างๆ รวมทั้ง การที่สามารถเข้ายึดพื้นที่สื่อมวลชนทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นได้ทั้งหมดแล้ว จึงทำให้กลุ่มผู้คัดค้านโครงการไม่มีช่องทางในการสื่อสารเพื่อนำข้อมูลเท็จจริงที่ได้ในพื้นที่นำเสนอต่อสาธารณชนได้ ซึ่งหนึ่งในสื่อมวลชนที่ให้ความสนใจติดตามการเคลื่อนไหวคัดค้านของกลุ่มผู้คัดค้านโครงการคือ หนังสือพิมพ์ข่าวสดที่ยังทำให้การนำเสนอข้อมูลของ

กลุ่มผู้คัดค้านสามารถเผยแพร่สู่สาธารณชนได้ กลุ่มผู้คัดค้านจึงประกาศปิดป่าซึ่งนับเป็นวิธีการสุดท้ายที่จะทำให้ผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจสื่อมวลชนและสาธารณชนทั่วไปให้ความสนใจกับกลุ่มผู้คัดค้าน

วันที่ 2 ธันวาคม 2540 ชาวบ้านเดินทางเข้าทำเนียบ เพื่อขอพบนายฯ ชวน แต่ได้พบกับคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี แทน หลังจากพูดคุยกันสามชั่วโมงคุณหญิงสุพัตราได้รับเรื่องไว้เพื่อนำเสนอต่อนายกรัฐมนตรี

วันที่ 7 ธันวาคม 2540 กลุ่มอนุรักษ์มีการจัดงานสัมมนาผืนป่าตะวันตกที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก รวมทั้งได้พาคุณหญิงสุพัตราซึ่งนั่งเฮลิคอปเตอร์มาที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กไปบ้านอีต่องเพื่อสำรวจเส้นทางกลุ่มอนุรักษ์พาคุณหญิงสุพัตราไปดูกิโหลเมตรที่ 18 ก่อนที่คณะผู้ว่าราชการจังหวัดกับ ปตท. จะพาคุณหญิงไปพบชาวบ้านที่เตรียมไว้ที่กิโหลเมตรที่ 14 เพื่อฟังรายงานรวมทั้งพาไปดูตอไม้ที่ขุดล้อม เพื่อการย้ายซึ่งปรากฏว่ามีตอไม้บางตอตาไม้งอกแล้ว ทำให้กลุ่มอนุรักษ์ตั้งข้อสงสัยเกิดว่า เมื่อการล้อมต้นไม้บริเวณแนวท่อเพิ่งเกิดขึ้น ตอไม้จะงอกได้อย่างไร ขณะที่ทางกลุ่มแนวร่วมคัดค้านมีการแถลงข่าวที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประกาศจะปิดป่าวันที่ 14 ธันวาคม 2540 แต่ต่อมาได้ถูกคุณหญิงสุพัตราได้ขอร้องให้องค์กรแนวร่วมคัดค้านยกเลิกการปิดป่าและขอร้องให้ ปตท. หยุดงานก่อสร้างในป่าไว้ โดยก่อนหน้านี้ห้าวัน กลุ่มผู้คัดค้านได้ยื่นหนังสือต่อคุณหญิงสุพัตราให้มีการแต่งตั้งคณะทำงานศึกษาแนวทางเลือกใหม่ในการวางท่อส่งก๊าซ 15 ธันวาคม 2540 นายสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมเดินทางไปตรวจแนวท่อก๊าซพร้อมผู้ว่าฯ ปตท. และสั่งการให้ ปตท. เดินหน้าก่อสร้าง โดยไม่ต้องฟังคำขอร้องของคุณหญิงสุพัตราในวันถัดมา ทำให้กลุ่มแนวร่วมคัดค้านเข้าพบคุณหญิงสุพัตราอีกครั้งในวันรุ่งขึ้น คำตอบที่ได้รับจากคุณหญิงสุพัตราว่าหมดกำลังใจทำงานชิ้นนี้แล้ว เพราะถูก รมต. สมศักดิ์ ฉีกหน้าใครจะทำอย่างไรก็ทำไป

เมื่อปัญหาต่างๆ ไม่ได้รับการแก้ไขแต่อย่างใด กลุ่มผู้คัดค้าน อันประกอบด้วยองค์กรแนวร่วมคัดค้านโครงการวางท่อก๊าซไทย-พม่า ปตท. รวม 55 องค์กร ร่วมกันแถลงข่าวกรณีที่จะมีการรวมตัวปิดป่าขวางการก่อสร้างท่อส่งก๊าซไทย-พม่าในวันที่ 19 ธันวาคม ซึ่งหลังจากมีการประชุมกันแล้วมีมติร่วมกันว่า

1. จะดำเนินการปิดป่าทันทีในวันที่ 21 ธันวาคม เป็นต้นไป เนื่องจากรัฐบาลไม่มีความจริงใจและขาดความรับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับโครงการนี้

2. องค์กรแนวร่วมคัดค้านฯ เห็นว่ารัฐบาลและสาธารณชนกำลังถูกหลอกลวงจาก ปตท. ในการปกปิดข้อมูลที่สำคัญของโครงการโดยเฉพาะการเปิดเผยสัญญาที่ฝ่ายคัดค้านเรียกร้องให้เปิดเผยต่อสาธารณชนมาโดยตลอด

จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นเหตุให้ฝ่ายผู้คัดค้านจำเป็นต้องใช้มาตรการขั้นสุดท้ายด้วยการใช้ร่างกายเข้าขัดขวางโครงการนี้ นั่นคือ การปิดป่าเมืองกาญจน์ รวมทั้งรณรงค์ให้ประชาชนไม่ซื้อ ไม่ใช้สินค้าปตท. ทั่วประเทศ และขอเรียกร้องให้รัฐบาลดูแลความปลอดภัยในการทำกิจกรรมครั้งนี้ หากมีความรุนแรงเกิดขึ้นรัฐบาลจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ โดยนางภิณัทนได้ยื่นหนังสือต่อพลตำรวจตรีธานี ทวีศรี ผู้บังคับการตำรวจจังหวัดกาญจนบุรี เพื่อแจ้งว่าทางกลุ่มองค์กรแนวร่วมคัดค้านโครงการท่อก๊าซ ปตท. ทั้ง 55 องค์กรและชาวบ้านได้รับผลกระทบจะร่วมกันชุมนุมปิดป่าโดยใช้สิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา 28 และมาตรา 44 ที่ระบุถึงเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการจัดการและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยในวันที่ 21 ธันวาคม 2540 นางภิณัทน แกนนากลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ พร้อมด้วยนายพิภพ ังไชย เลขานุการคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) ในฐานะองค์กรแนวร่วมคัดค้านโครงการวางท่อก๊าซไทย-พม่า นำชาวบ้านและนักศึกษาเข้าไปตั้งแคมป์ปิดป่าบริเวณ KP 27 บ้านห้วยปากคอก ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

การกระทำดังกล่าวของกลุ่มผู้คัดค้านเป็นความพยายามกดดันฝ่ายการเมืองเพื่อให้ตัดสินใจแก้ไขปัญหาเรื่องท่อส่งก๊าซโดยเร็วใช้เงื่อนไขของการ “ปิดป่า” มาช่วยเป็นตัวเร่ง ซึ่งขอเรียกร้องให้เปลี่ยนเส้นทางการก่อสร้างเกือบจะสำเร็จแล้วแต่แนวโน้มของผู้ที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ในรัฐบาลยังเห็นความสำคัญของการเร่งก่อสร้างเพื่อให้ทันสัญญาและได้ออกมาบอกกล่าวความคิดเห็นทางสื่อมวลชนต่างๆ ทำให้กระแสที่จะต้องดำเนินการต่อจึงแรงกว่าการเปลี่ยนเส้นทาง จนทำให้ในที่สุดกลุ่มผู้คัดค้านต้องใช้มาตรการการปิดป่าเพื่อกดดันผู้ที่เกี่ยวข้องอีกครั้ง

“เราปิดป่าเพราะต้องการทำให้เรื่องนี้เป็นประเด็นสาธารณะ ต้องการให้นำไปสู่การทำประชาพิจารณ์ แต่คุณก็เห็นว่ากว่า ปตท. เขาจะยอมก็ปล่อยให้เราไปนอนในป่าอยู่ตั้งเกือบสองเดือน ที่แรกเขาไม่คิดว่าเราจะอยู่ได้นานขนาดนี้ เขาคิดว่าแค่อาทิตย์สองอาทิตย์เราก็คงไปแล้ว แต่เราอึด เขาเอามือบมาขู่เราก็ยังไม่ไป แล้วเขาปิดป่าของเรามีผลทำให้เขาทำงานไม่ได้ ดังนั้นเมื่อเขาทำงานมาจนถึงจุดที่เราปิดป่าอยู่จึงมาขอเจรจา”

(พิภพ ังไชย, สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2544)

ในช่วงที่กลุ่มผู้คัดค้านปิดป่าอยู่นั้นสามารถกดดันรัฐบาลจนกระทั่งต้องมีการตั้งคณะกรรมการด้านกฎหมายเพื่อพิจารณาสัญญาซื้อขายก๊าซระหว่าง ปตท. กับประเทศพม่าว่ามีข้อได้เปรียบเสียเปรียบอย่างไรและการสัญญาซื้อขายของรัฐบาลจะถือได้ว่าเป็นเหตุสุดวิสัยหรือไม่ ปรากฏว่าผลการพิจารณาของคณะกรรมการออกมา 2 ฝ่ายตรงข้ามกันโดยสิ้นเชิง ฝ่ายแรกจำนวน 5 คนเห็นว่า ปตท. สามารถเลื่อนเวลาการรับก๊าซไปได้โดยไม่ผิดสัญญาและคำสั่งของรัฐบาลถือเป็นเหตุสุดวิสัย ฝ่ายที่สองจำนวน 3 คนเห็นว่าสัญญาซื้อขายแบบ Take or Pay คือ ถ้าผู้ซื้อไม่รับก๊าซให้ครบจำนวนจะต้องจ่ายส่วนที่ไม่ยอมรับให้ครบและการสัญญาซื้อขายของรัฐบาลไม่ถือว่าเป็นเหตุสุดวิสัย ทำให้ผลการพิจารณาไม่ได้ข้อสรุปที่แน่ชัดและไม่สามารถตัดสินใจอะไรได้

การปิดป่าของกลุ่มผู้คัดค้านได้สร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มผู้สนับสนุนโครงการอย่างมาก กลุ่มผู้สนับสนุนจึงได้รวมตัวกันเพื่อแสดงพลังของชาวจังหวัดกาญจนบุรีสนับสนุนการก่อสร้างท่อส่งก๊าซเพื่อแสดงให้เห็นว่ากลุ่มผู้คัดค้านที่ปิดป่านั้นเป็นเพียงคนกลุ่มน้อย รวมทั้งการรวมกลุ่มชาวบ้านที่สนับสนุนการก่อสร้างปิดเส้นทางเข้าออกของกลุ่มผู้คัดค้านเพื่อกดดันปฏิบัติการครั้งนี้ของกลุ่มผู้คัดค้าน ในส่วนของฝ่ายผู้บริหารในจังหวัดกาญจนบุรีได้จัดทำ “แผนเผชิญเหตุโครงการวางท่อก๊าซธรรมชาติไทย-พม่า” โดยมีเนื้อหาว่า กลุ่มผู้คัดค้านเป็นผู้ไม่หวังดีต่อชาติซึ่งถูกระบุให้เป็น “ฝ่ายตรงข้าม” โดยตั้งสมมติฐานว่ากลุ่มคนเหล่านี้มีขีดความสามารถในการปลุกปั่นประชาชนให้มารวมตัวกันหรือชุมนุมกันเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดอารมณ์ร่วมและกระทำในสิ่งที่ต้องการเช่น การต่อต้านไม่ปฏิบัติตามระเบียบคำสั่งหรือกฎหมายของบ้านเมืองจนมีแนวโน้มว่าจะลุกลามไปสู่ความไม่สงบเรียบร้อย รวมทั้งมีความสามารถในการก่อวินาศกรรมต่อสถานที่ก่อสร้างท่อส่งก๊าซได้ด้วย ทั้งนี้การป้องกันหรือระงับการชุมนุมในแผนดังกล่าวได้ตั้งให้สื่อมวลชนเป็นแนวร่วมเพื่อป้องกันความเสียหายที่เกิดจากการเสนอข่าวสารที่ลัทธิด้วย ซึ่งแผนเผชิญเหตุดังกล่าวยิ่งสร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นภายในจังหวัดมากยิ่งขึ้น เพราะมีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนว่าเป็น “ฝ่ายตรงข้าม” กับ “ฝ่ายเรา” จากแผนเผชิญเหตุที่ออกมาดังกล่าวอาจสร้างความรุนแรงให้เกิดขึ้นทำให้หลายฝ่ายคิดหาเวทีประนีประนอมอีกครั้ง ประกอบกับกลุ่มผู้คัดค้านยินยอมให้มีเวทีเจรจาเพื่อผลในการเผยแพร่ข้อเท็จจริงของโครงการฯ ในที่สุดการรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาคณะกรรมาธิการโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาจึงเริ่มขึ้น

ช่วงที่ 3 ความพยายามประนีประนอม (กุมภาพันธ์ 2541)

จากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้มีหลายหน่วยงานพยายามนำทั้งกลุ่มที่คัดค้านและกลุ่มที่สนับสนุนการวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติมาให้ข้อมูล รวมทั้งความพยายามให้มีการพูดคุยกันเพื่อปรับความเข้าใจ ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม สภาผู้แทนราษฎร หรือการจัดเวที

พูดคุยที่หมู่บ้านเด็กโดยมีนายประเวศ วะสี เป็นประธาน และยังมีเวทีระดับจังหวัดกาญจนบุรี คือ คณะกรรมการติดตามโครงการ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ซึ่งมีการเจรจาอีกหลายครั้ง แต่ประชาชนก็ยังไม่ได้รับความกระจ่างในเรื่องข้อมูลในหลายประเด็น ซึ่งความขัดแย้งได้ทวีมากขึ้น เมื่อต่อก้าวยิ่งใกล้จะเข้าไปถึงป่าซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น และเมื่อข้อขัดแย้งยังไม่ยุติ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการรับฟังข้อเท็จจริงจากทั้งสองฝ่ายซึ่งมีกรรมการทั้งสิ้น 13 คน โดยมีนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธานคณะกรรมการ

การรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหากรณีโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานนานาชาติจากแหล่งยานา มีนายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรีเป็นประธานนี้เป็นเสมือนเวทีกลางที่ทั้ง ปตท. และกลุ่มผู้คัดค้านยินยอมพร้อมใจให้จัดขึ้น ซึ่งเวทีนี้ไม่ใช่เวทีประชาพิจารณา เนื่องจากการทำประชาพิจารณ์ต้องเกิดขึ้นก่อนเริ่มโครงการ แต่เวทีการรับฟังครั้งนี้เกิดขึ้นเมื่อโครงการใกล้จะแล้วเสร็จซึ่งผิดหลักการการทำประชาพิจารณ์ ดังนั้นคณะกรรมการชุดนี้จึงทำ ความเข้าใจกับทุก ๆ ฝ่ายตั้งแต่ต้นว่าครั้งนี้เป็นการรับฟังความคิดเห็นและข้อเท็จจริง จากทุกฝ่าย เท่านั้น พร้อมทั้งบอกว่าคณะกรรมการชุดนี้ไม่มีอำนาจตัดสินว่าโครงการนี้ควรดำเนินต่อไปหรือยุติ ลงเพราะเป็นอำนาจของนายกรัฐมนตรีเท่านั้น

ในเวทีการรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นของคณะกรรมการฯ เพื่อแก้ไขปัญหา กรณีก่อสร้างท่าอากาศยานนานาชาติจากแหล่งยานาครั้งนี้ต่างฝ่ายต่างเตรียมตัวมาอย่างดี เนื่องจากแม้ คณะกรรมการฯ ชุดนี้จะไม่มีอำนาจในการตัดสินให้ยุติหรือดำเนินโครงการต่อ แต่คำให้การของ คณะกรรมการฯ ต่อรัฐบาลประการหนึ่งการตัดสินว่าการกระทำของฝ่ายใดถูกต้องและเหมาะสมใน สถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ ปตท. ได้รวบรวมผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ทั้งหน่วยงาน ราชการ เอกชนใน ส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น อาทิ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่ง ชาติ นักวิชาการจากกรมป่าไม้ นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สมาคมพัฒนาประชากร และชุมชน ปลัดอำเภอหอการค้าจังหวัดกาญจนบุรี ชาวบ้านในพื้นที่วางท่าอากาศยาน รวมทั้งสิ้น 25 คน นอกจากนี้ ปตท. ได้เตรียมข้อมูลในประเด็นต่างๆ ที่คาดว่ากลุ่มผู้คัดค้านจะหยิบยกขึ้นมาพูด ขณะที่กลุ่มผู้คัดค้านเตรียมข้อมูลอย่างดี รวมทั้งเชิญนักวิชาการที่มีความรู้ด้านต่างๆ ซึ่งเป็นแนว ร่วมจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายจากสภานายความมาให้ข้อมูลกับ คณะกรรมการฯ โดยเห็นว่าน่าจะสร้างความน่าเชื่อถือให้กับข้อมูลเหล่านี้ได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมีชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนมาบอกเล่าความขมขื่นที่ได้รับจากการวางท่าอากาศยานในพื้นที่ให้ ฟังด้วย คือชาวบ้านหมู่บ้านจรเข้เผือก ชาวบ้านวังกระแจะชาวบ้านห้วยปากคอก รวมรายชื่อผู้เข้าชี้แจงทางฝ่ายผู้คัดค้านมีทั้งสิ้น 21 คน เวทีนี้กลุ่มผู้คัดค้านถือว่าเป็นโอกาสสุดท้ายที่จะสามารถเผยแพร่รายละเอียดในแง่มุมต่างๆ ของโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานให้สาธารณชนได้ทราบ ถึงแม้โครงการนี้จะดำเนินการต่อ แต่ถือเป็นบทเรียนการต่อสู้ของภาคประชาชนอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้นอาจ

เรียกเวทีนี้เป็น “ห้องเรียน” ที่สอนบทเรียนของการต่อสู้ระหว่าง “ประชาชนกับรัฐ” ให้สังคมได้เรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน

ในการให้ข้อมูลกับคณะกรรมการฯ กลุ่มผู้คัดค้านได้เล่าความเป็นมาของการคัดค้านโครงการนี้ และกล่าวถึงเหตุผลสำคัญที่ต่อต้านด้วยวิธีการปิดป่าหลังจากที่โครงการนี้เหลือการก่อสร้างอีก 7-8 กิโลเมตรเท่านั้นเป็นเพราะกลุ่มผู้คัดค้านถูกปิดกั้นทางด้านสื่อ โดย ปตท. สามารถยึดพื้นที่สื่อได้ทุกแขนงทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทำให้กลุ่มผู้คัดค้านไม่สามารถชี้แจงได้จึงพยายามหาวิธีการที่จะอธิบายข้อมูลต่าง ๆ ให้สังคมเข้าใจด้วยวิธีการดังกล่าว และกลุ่มผู้คัดค้านได้ฝากให้คณะกรรมการถาวรประมาณในการประชาสัมพันธ์ของ ปตท. ว่ามีเท่าไร ซึ่งนายอานันท์รับปากที่จะถามให้ อย่างไรก็ตามตลอดการประชุมไม่มีการซักถามประเด็นดังกล่าวจากคณะกรรมการแต่อย่างใด

ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการก่อสร้างโครงการท่อส่งก๊าซที่สืบสนตลอดระยะเวลาปีในหลาย ๆ ประเด็นได้ถูกคลี่คลายในการรับฟังความคิดเห็นในครั้งนี้ อาทิประเด็นเรื่องวันรับก๊าซจากพม่าซึ่ง ปตท. กล่าวกับคณะกรรมการว่าเป็นวันที่ 1 สิงหาคม 2541 ในขณะที่ตลอดเวลาจะบอกว่า เป็นวันที่ 1 กรกฎาคม 2541 หากก่อสร้างเสร็จไม่ทันจะถูกปรับวันละ 40 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และยอมรับว่าการรับก๊าซจากบ้านอิตต้องเป็นข้อเสนอของพม่าที่ให้ ปตท. รับก๊าซในจุดดังกล่าวเพราะเป็นจุดที่รัฐบาลพม่ารับรองความปลอดภัยซึ่งประเด็นดังกล่าวคณะกรรมการได้ซักถามอย่างมาก เนื่องจากถือเป็นข้อเสียเปรียบที่ปตท. มีต่อรัฐบาลพม่าทำให้ไทยต้องสูญเสียพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ ส่วนการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่า ปตท. เห็นว่าน่าจะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐที่จะต้องดำเนินการเพราะปตท. ไม่เกี่ยวข้องแต่อย่างใด เป็นต้น

จากการรับฟังความคิดเห็นครั้งนี้ทั้งสองฝ่ายได้เปิดเผยข้อมูลมากกว่าครั้งใด ๆ เนื่องจากรูปแบบการประชุมใช้วิธีการผ่านคณะกรรมการทุกครั้ง คือให้คณะกรรมการฯถามแทน ดังนั้นจึงไม่มีการปะทะกันโดยตรงซึ่งอาจจะมีการใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล ในขณะที่คณะกรรมการฯที่ได้รับคัดเลือกมาส่วนใหญ่มีคำถามคำถามอย่างตรงไปตรงมา ประกอบกับการถ่ายทอดการประชุมทางสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 และสถานีวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ เอฟ.เอ็ม.92.5 เม็กกะเฮิร์ต ทำให้คณะกรรมการฯชุดนี้ได้รับข้อมูลที่ไม่เคยมีการเปิดเผยมาก่อนในหลายประเด็น

ในการรับฟังความคิดเห็นครั้งนี้ดูเหมือนว่า ปตท.จะเป็นฝ่ายรับและถูกซักฟอกเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่กลุ่มผู้คัดค้านเป็นฝ่ายตั้งคำถามพร้อมทั้งนำข้อมูลข้อเท็จจริงในพื้นที่มาเปิดโปงในที่ประชุมจึงเปรียบเสมือนฝ่ายรุก หลายประเด็นที่ปตท.ไม่สามารถตอบคำถามได้และบอกว่อนอกเหนือจากความรับผิดชอบ เพราะปตท.เป็นหน่วยงานที่สนองนโยบายของรัฐที่ได้มาซึ่งพลังงานเท่านั้น เช่นเงื่อนไขที่จะรับก๊าซในวันที่ 1 กรกฎาคม 2541 มาจากการไฟฟ้าผลิต

แห่งประเทศไทยตั้งเป้าไว้ว่าจะสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานความร้อนร่วมเสร็จในวันที่ 1 กรกฎาคม แต่เมื่อโรงงานไฟฟ้าพลังงานความร้อนร่วมเสร็จไม่ทันกำหนดดังนั้นการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยควรเป็นผู้รับผิดชอบในการเสียค่าปรับให้กับรัฐบาลพม่า หรือประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนที่ปตท.มองว่าน่าจะเป็นความรับผิดชอบของรัฐบาล เป็นต้น

ตลอดระยะเวลา 12 วันที่มีการรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการเพื่อแก้ไข ปัญหาโครงการท่อส่งก๊าซ เพื่อเสนอต่อนายกรัฐมนตรี ทั้งปตท.และกลุ่มผู้คัดค้านรู้ว่าเวทีนี้ถือเป็น เวทีสุดท้ายของการต่อสู้ ซึ่งในเวลาดังกล่าว ปตท.ตกเป็นรองและอยู่ในสภาพที่ไม่ต่างจากจำเลยที่ ถูกทนายชัคฟอก ดังนั้นปตท.จึงพยายามกู้ภาพลักษณ์เดิมขององค์กรกลับคืนมา โดยซื้อพื้นที่ใน หนังสือพิมพ์ระดับชาติลงบทความในช่วงที่มีการรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการฯ ลงบทความ ในหนังสือพิมพ์มติชนในวันที่ 14 และ 16 กุมภาพันธ์ หลังจากนั้น ปตท. ได้กระจายบทความประชาสัมพันธ์เหล่านี้ไปยังหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ แนวหน้า ผู้จัดการ ไทยรัฐ ไทยโพสต์ และเดลินิวส์ ตั้งแต่วันที่ 18-26 กุมภาพันธ์ รวมทั้งสิ้น 29 ครั้ง การลงบทความโฆษณาประชาสัมพันธ์ในทางบวกของโครงการท่อส่งก๊าซจึงถูกมองว่าได้สร้างกระแสกดดันให้กับคณะกรรมการฯ รวมทั้งผู้มีอำนาจตัดสินใจของนายกรัฐมนตรี เพราะ ปตท.ได้วางเงื่อนไขต่อประชาชนผู้รับสื่อแล้วว่าถ้าไม่ดำเนินการต่อจะกระทบต่อผลประโยชน์ของชาติเนื่องจากหลายบทความสรุปไว้ว่าควรมี การดำเนินการต่อเพราะจะช่วยชาติที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตเช่นนี้ได้ และทำให้ประชาชนเห็นว่า โครงการนี้ไม่มีส่วนใดที่เลวร้ายตามที่ถูกกล่าวหาแม้แต่น้อย

ในส่วนของการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นในครั้งนี้มีหนังสือพิมพ์ ข่าวสดเพียงฉบับเดียวที่ติดตามนำรายละเอียดต่างๆ มานำเสนอ ในขณะที่ในหนังสือพิมพ์มติชน กรุงเทพธุรกิจ และบางกอกโพสต์ ในเวลานั้นมุ่งให้ความสำคัญกับค่าเงินบาทในแต่ละวัน ปัญหา เศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ดังนั้นการรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการฯ ชุดนี้จึงเป็นเพียงข่าวสั้น ปรากฏในพื้นที่ด้านในเป็นส่วนใหญ่ บางวันเป็นข่าวพาดหัวเล็กๆ ด้านล่างของหน้า 1 และพื้นที่ที่ ให้กับประเด็นข่าวนี้มีเพียงเล็กน้อยทำให้ไม่มีรายละเอียดของการให้ข้อมูลของปตท.และกลุ่มผู้คัดค้านเท่าใดนัก เป็นการเล่าถึงบรรยากาศโดยทั่วไปและประเด็นที่สำคัญๆ ขณะที่ในแต่ละวันเท่านั้น ในบางวันก็ไม่มีกรรงานข่าวนี้

หลังจากที่ได้รับฟังข้อมูลและความคิดเห็นของผู้ชี้แจงจากทางฝ่ายอนุรักษ์หรือผู้ คัดค้านโครงการกับผู้ชี้แจงทางฝ่ายเจ้าของโครงการคือ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยแล้ว คณะ กรรมการชุดดังกล่าวได้มีข้อสรุปที่ได้ชี้ให้เห็นข้อบกพร่องหลายประการของโครงการ ซึ่งมีประเด็น ปัญหาที่สำคัญรวม 5 ประการ เสนอต่อนายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการพิจารณาและตัดสินใจดำเนินโครงการนี้มีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องเนื่องจากขาดความโปร่งใสและไม่ได้คำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเห็นและความรู้สึกของประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบจากโครงการดังกล่าวโดยตรง

2. ประชาชนและคนในท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะรับรู้และเข้าถึงข้อมูลของโครงการที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ดังนั้นเมื่อไม่สามารถได้รับรู้ข้อมูลตามสิทธิดังกล่าว ก็มีสิทธิอันชอบธรรมที่จะท้วงติง คัดค้าน รวมทั้งรณรงค์ต่อต้านโดยสันติวิธี

3. ผู้รับผิดชอบโครงการนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อสภาพปัญหาและผลกระทบของโครงการรอบด้านอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะในปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชน ความเสียหายต่อราษฎร และผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การทำงานยังยึดติดกับระบบเก่า ซึ่งถือว่าผู้มีอำนาจย่อมอยู่เหนือกว่าสิทธิและเสรีภาพอันชอบธรรมของประชาชน

4. ข้อขัดแย้งและข้อพิจารณาต่างๆ ในกรณีนี้ ส่วนหนึ่งมีสาเหตุอยู่ที่การไม่ตระหนัก และไม่ยอมรับในปรัชญาความคิดที่แตกต่างกัน

5. สังคมไทยขาดกลไก และไม่ได้คิดถึงกระบวนการจัดการปัญหาความขัดแย้งในอันที่จะนำไปสู่ข้อยุติที่ผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ ยอมรับได้

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยบางประการที่นำไปสู่การตัดสินใจให้มีการดำเนินโครงการเมื่อ 5 ปีที่แล้ว (พ.ศ. 2535) ได้กระทำไปโดยขาดความรอบคอบ ขาดข้อมูลที่ต้องและสมบูรณ์ คณะกรรมการจึงสรุปว่าปัญหาที่เกิดขึ้นครั้งนี้ก่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องแต่ไม่สามารถหมุนเวลากลับไปเพื่อดำเนินการเรื่องดังกล่าวให้ดีขึ้นกว่าเดิมได้ สิ่งที่ทำได้คือรัฐบาล การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ต้องร่วมมือตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุง ผลกระทบและความเดือนร้อนต่างๆ คือ

1. มาตรการเร่งด่วน รัฐบาลต้องเร่งรัดให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องและการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ดูแลแก้ไขความทุกข์ร้อนเฉพาะหน้าของราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากโครงการนี้ทันที

2. มาตรการต่อเนื่อง

ก. มีการติดตามและลดผลกระทบในโครงการ

ข. มาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในระยะยาว โดยให้รัฐบาลเร่งรัดประกาศเขตอุทยานในพื้นที่ที่แนวท่อพาดผ่าน

ค. ปรับปรุงกฎหมาย ควรจัดกระบวนการตัดสินใจด้วยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

ง. การแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เมื่อความขัดแย้งปรากฏชัดรัฐต้องพยายามทำความเข้าใจในการกระทำบางอย่างที่เป็นหรือไม่เป็นสันติวิธี ซึ่งจะมีผลสำคัญต่อวิธีการที่รัฐจะเลือกใช้จัดการความขัดแย้งนั้นๆ ขณะเดียวกันประชาชนผู้ใช้สันติวิธีต้องเข้าใจจุดเด่นและข้อจำกัดของสันติวิธีที่ใช้ โดยเฉพาะการรณรงค์และการยอมรับผลตามกฎหมายบ้านเมือง

จ. การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสาธารณะ ควรมีมาตรการให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะโครงการขนาดใหญ่ของรัฐที่มีผลกระทบต่อชุมชนสังคมและสิ่งแวดล้อม

(คณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานจากแหล่งยานา อ่างถึงในข่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย, 2541 : 3-4)

หลังจากนายอานันท์ได้ส่งข้อสรุปของคณะกรรมการฯ ให้กับนายกรัฐมนตรีแล้ว หนังสือพิมพ์มติชนได้เสนอข้อสรุปดังกล่าวลงหน้า 1 เป็นพาดหัวรองประจำวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2541 ว่า “สรุปท่อก๊าซไม่โปร่งใส แต่ให้ทำต่อ” โดยเนื้อหาข้างในได้สัมภาษณ์นายอานันท์ถึงผลสรุป แกนนากลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ที่พอใจกับการประชุมครั้งนี้ และนายปิติ ยิ้มประเสริฐ ที่ยืนยันว่าสิ่งที่คณะกรรมการฯ เสนอทั้งหมด ปตท. ได้ทำมาโดยตลอดอยู่แล้ว เนื้อหาข้างในให้น้ำหนักว่าการรับฟังความคิดเห็นครั้งนี้ทุก ๆ ฝ่ายมีความพอใจ หนังสือพิมพ์ข่าวสดพาดหัวว่า “อานันท์สรุปท่อก๊าซ ปตท. ไม่โปร่งใส ไม่สนใจป่า-ชาวบ้าน” เนื้อหาข้างในได้สัมภาษณ์ความคิดเห็นของคณะกรรมการฯ แต่ละคนต่อประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งส่วนใหญ่ไม่พอใจกับการทำงานของปตท. และมีมาตรการที่ปตท. ต้องทำอย่างเร่งด่วนหลายประการ พร้อมทั้งติดตามความเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์ที่เตรียมตัวออกจากป่าหากนายกรัฐมนตรีตัดสินใจและแถลงอย่างเป็นทางการ แต่หากไม่มีการตัดสินใจใดๆ เกิดขึ้นจะปิดป่าต่อไป นักข่าวเน้นความผิดพลาดของโครงการนี้ได้โดยให้คณะกรรมการแต่ละคนเป็นผู้พูดซึ่งทำให้เกิดความน่าเชื่อถือมากขึ้น

ในระหว่างที่มีการรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการฯ ในรายการประสานสัมพันธ์ชาวบ้าน-ปตท. นั้น ปตท. ได้ใช้ช่องทางนี้ในการประชาสัมพันธ์และแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นในห้องประชุมได้ ในส่วนของการประชาสัมพันธ์โครงการมีสารคดี “ความปลอดภัยของโครงการท่อก๊าซ” “ความมั่นใจในความปลอดภัยของท่อก๊าซจากเส้นทางของท่อเส้นแรกจนถึงปัจจุบันยังไม่มีปัญหา” ส่วนการชี้แจงข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นในที่ประชุม เช่น นายสงเกียรติ ทานสัมฤทธิ์ได้ชี้แจงผ่านรายการถึงกรณีที่มีข่าวว่า ปตท. ไม่เข้าร่วมการประชุมในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2541 ว่าไม่ได้หลีกเลี่ยงแต่เป็นการเข้าใจผิด มีการชี้แจงข้อเท็จจริงเรื่องปุราชนี ช้างและค่างควากิตติ ในบางครั้งได้ถ่ายทอดเสียงจากการรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการมาให้ฟัง แต่จะมีเพียงปตท. และกลุ่มผู้สนับสนุนเท่านั้น เช่น ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2541 นำเสียงของผู้

บริหารปตท. ปลัดอำเภอด่านมะขามเตี้ย รองเลขาธิการหอการค้าจังหวัดกาญจนบุรี ที่ชี้แจงใน
ห้องประชุมมาออกอากาศโดยไม่มีคำชี้แจงของกลุ่มผู้คัดค้านแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตามในการรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการชุดนี้ได้ข้อสรุปโดยชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของโครงการฯ หลายประการและให้ข้อเสนอแนะ มาตรการเร่งด่วนและมาตรการระยะยาวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อโครงการในอนาคตอย่างยิ่งหากรัฐบาลและเจ้าของโครงการนำไปปฏิบัติตามสถานการณ์ความขัดแย้งอาจจะน้อยลงหรือไม่เกิดขึ้น ต่อมาในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2541 นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีจึงได้ประกาศให้มีการดำเนินการโครงการท่อส่งก๊าซต่อ ซึ่งนายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ไม่พอใจกับข้อสรุปดังกล่าวจึงเข้าปิดป่าต่อจากกลุ่มผู้คัดค้านชุดแรกที่ประกาศตัวว่าจะออกจากป่าทันทีที่นายกรัฐมนตรีตัดสินใจโครงการนี้ว่าควรจะเป็นไปอย่างไร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

วิเคราะห์การระดมทรัพยากรของกลุ่มต่าง ๆ ที่นำมาใช้ใน สถานการณ์ความขัดแย้ง

จากการศึกษาวิเคราะห์ในบทที่ 4 ถึงความเป็นมาและพลวัตของความขัดแย้งกรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานา เห็นได้ว่าคู่ขัดแย้งได้แก่ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ซึ่งเป็นเจ้าของโครงการ กลุ่มผู้สนับสนุนโครงการ และกลุ่มผู้คัดค้านต่างมีแนวความคิดและความเชื่อที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงที่ซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น แต่ละฝ่ายต่างไม่สามารถที่จะทำให้อีกฝ่ายยอมรับในเหตุผลของอีกฝ่ายได้ จนทำให้ความพยายามในการประนีประนอมเพื่อที่จะยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหลายครั้งไม่สามารถประสบความสำเร็จลงได้ แม้แต่ความพยายามประนีประนอมครั้งสุดท้ายที่มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหากรณีท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งชานา ซึ่งมีนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธานเพื่อรับฟังปัญหาของแต่ละฝ่าย โดยได้ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ซึ่งในที่สุดได้ตัดสินใจให้มีการดำเนินการก่อสร้างต่อไปได้นั้น ก็มีได้หมายความว่าจะทำให้ความขัดแย้งได้รับการแก้ไขแต่อย่างใด เป็นแต่เพียงกระแสการคัดค้านที่แผ่วบางลงไปของกลุ่มผู้คัดค้านโครงการ ด้วยเหตุผลเพราะต้องปฏิบัติตามสัญญาที่ได้ให้กับรัฐบาลว่าจะยอมรับคำตัดสินใจของคณะกรรมการเท่านั้น ขณะที่การดำเนินการตรวจสอบการดำเนินงานของ ปตท. ก็ยังคงมีต่อไป

ตลอดระยะเวลา 2 ปี ที่ความขัดแย้งได้เริ่มปรากฏตัวขึ้น มีการขยายตัวของประเด็นความขัดแย้ง และความพยายามที่จะประนีประนอมเพื่อจะแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าว ระหว่างการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย กลุ่มผู้สนับสนุนและกลุ่มผู้คัดค้านโครงการนั้น สื่อมวลชนนั้นกล่าวได้ว่าเป็นเสมือนเวทีที่มีบทบาทอย่างสำคัญโดยได้ถูกนำมาใช้เป็นเวทีการต่อสู้ในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพื่อเผยแพร่ข้อมูล แนวความคิด และความเชื่อของแต่ละฝ่ายให้ได้ปรากฏและได้รับการยอมรับจากสาธารณชน โดยที่ต่างฝ่ายต่างพยายามที่จะทำให้อีกฝ่ายมีพลังที่จะสามารถค้านกับฝ่ายตรงข้ามได้ โดยใช้ทรัพยากรที่เป็นฐานอำนาจอันได้แก่ กฎหมาย ศักยภาพทางการเงินและบุคลากรของตน เพื่อให้สามารถเข้าถึงสื่อได้มากกว่าอีกฝ่าย

5.1 การระดมทรัพยากรของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย

ในช่วงที่ทั่วโลกกำลังเกิดภาวะขาดแคลนน้ำมันหรือในช่วงวิกฤตการณ์น้ำมันโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลในขณะนั้นได้ออกพระราชบัญญัติก่อตั้ง "การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย" หรือ ปตท. ขึ้นมาเพื่อให้เป็น "บริษัทน้ำมันแห่งชาติ" ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2521 ให้เป็นรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม โดยให้โอนกิจการ ทรัพย์สิน หนี้สิน พนักงาน และ

ลูกจ้างขององค์การก๊าซธรรมชาติแห่งประเทศไทย องค์การเชื้อเพลิง และโรงกลั่นน้ำมันบางจาก เข้ากับ ปตท. ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อให้ ปตท. ดำเนินการประกอบและส่งเสริมธุรกิจปิโตรเลียม รวมถึงการดำเนินการธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้องหรือต่อเนื่องกับปิโตรเลียมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศ

การดำเนินการก่อสร้างโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยานา สหภาพ พม่า นั้นมีที่มาจาก การที่การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ได้รับมติจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2536 สมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ได้เร่งรัดการจัดหาก๊าซธรรมชาติโดยเจรจา รับซื้อก๊าซจากแหล่งยานาและเยตากุนของสหภาพพม่า เพื่อให้ทันกับแผนการก่อสร้างโรงไฟฟ้า พลังความร้อนร่วมของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ที่จังหวัดราชบุรี มีขนาดกำลัง การผลิต 4,600 เมกะวัตต์ คาดว่าจะแล้วเสร็จประมาณกลางปี 2541 ซึ่งสามารถจ่ายกระแส ไฟฟ้าได้ทั่วประเทศ และตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2537 ให้ ปตท. เร่งจัด ทาก๊าซให้ผู้ผลิตไฟฟ้าอื่นที่จะเกิดขึ้นในบริเวณใกล้เคียงภายใต้เงื่อนไขเดียวกับ กฟผ. เพื่อให้มี พลังงานจากก๊าซธรรมชาติเพียงพอต่อการใช้งานซึ่งคาดว่าจะสูงถึง 3,000 ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน ในปี 2543 (เอกสารรายละเอียดโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-สหภาพพม่า : 9)

อย่างไรก็ตาม ในการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยานา สหภาพพม่า มายังโรงไฟฟ้าพลังความร้อนร่วมที่จังหวัดราชบุรี ได้ประสบปัญหาการเคลื่อนไหวตัดคัน การ ก่อสร้างจากกลุ่มอนุรักษ์และกลุ่มสิทธิมนุษยชนนับตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2539 ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ ปตท. ได้ก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 ในอ่าวไทยไม่เคยประสบปัญหาการ คัดค้านการก่อสร้างแต่อย่างใด ทำให้ไม่ได้มีการเตรียมตัวที่จะรับมือกับปัญหาดังกล่าว

*“เนื่องจากประสบการณ์การวางทอก๊าซที่ผ่านมาไม่เคยมีปัญหา
แล้วก็ตามด้วยความมั่นใจว่าก๊าซธรรมชาติเป็นเชื้อเพลิงที่สะอาดก็คิดว่ายังไงก็ไม่มีใครนำ
จะปฏิเสธ.....ตรงนี้อาจจะเป็นอันหนึ่งที่คล้ายๆ ผู้บริหารของ ปตท.ไม่ได้คิด หรือไม่
ได้ตระหนัก ไม่ได้เตรียมการ”*

(สงเกียรติ ทานสัมฤทธิ์, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2544)

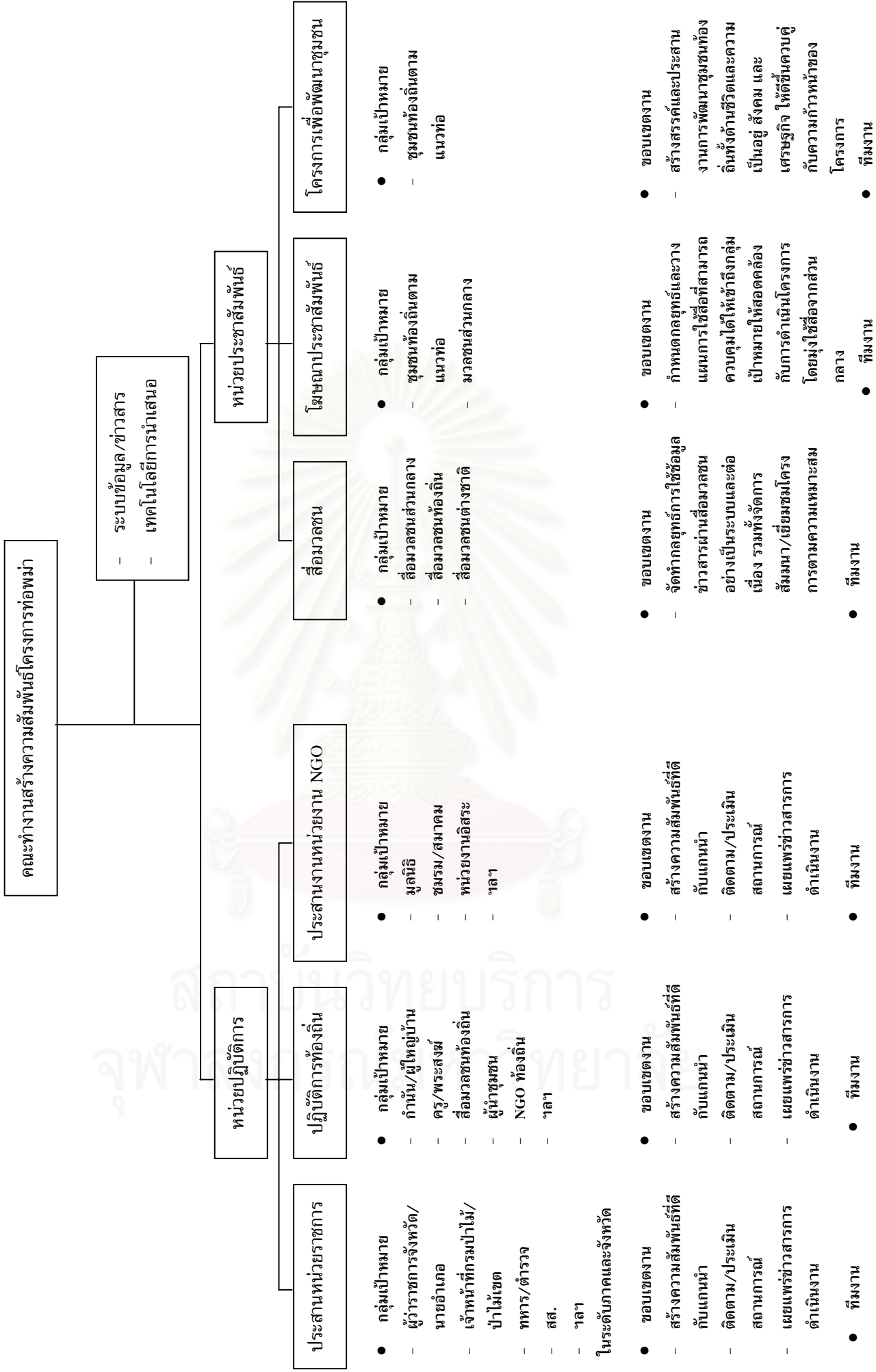
ในระยะเริ่มต้นการทำงานประชาสัมพันธ์โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่ง ยานา สหภาพพม่า ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรเนื่องจากขาดประสบการณ์ในงานด้านมวลชน นอกจากนี้ฝ่ายประชาสัมพันธ์ต้องทำความเข้าใจกับผู้บริหารโดยเสนอให้รับทราบว่ามี การคัดค้าน โครงการนี้อย่างจริงจังและแตกต่างจากโครงการที่ผ่านมา ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ฉายภาพ เหตุการณ์การคัดค้านของกลุ่มอนุรักษ์เมืองกาญจน์ให้ผู้บริหารดู ทำให้ผู้บริหารเริ่มเห็นความ สำคัญและเริ่มให้การสนับสนุนหน่วยประชาสัมพันธ์มากยิ่งขึ้น โดยได้มีการจัดหน่วยประชาสัมพันธ์โครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยานา สหภาพพม่า มาในเดือนกรกฎาคม 2539 ในช่วงที่โครงการนี้ได้เริ่มก่อสร้างไปแล้วโดยใช้ชื่อว่า “คณะทำงานสร้างความสัมพันธ์

โครงการท่อม่า” ซึ่งได้รวบรวมบุคลากรจากฝ่ายประชาสัมพันธ์สำนักงานใหญ่และฝ่ายประชาสัมพันธ์ธุรกิจก๊าซ ปตท. เข้ามาเพื่อดูแลประสานงานโครงการท่อม่าจากแหล่งยานา สหภาพพม่าแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น โดยมีโครงสร้างการทำงาน ดังปรากฏในแผนภูมิที่ 1

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 1 คณะทำงานสร้างความสัมพันธ์โครงการท่องเที่ยว

ที่มา : รายงานผลการปฏิบัติงานการประชาสัมพันธ์โครงการท่องเที่ยวจากแหล่งรายงาน สหภาพพม่า, 2541 : 10

นอกจากนี้ ปตท. ยังได้ว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาคือ ปตท.ได้ว่าจ้างที่ปรึกษาคือ บริษัท Image Plus บริษัท Progressive และบริษัท ลีโอเบอร์เนทท์ โดยทำหน้าที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนการทำงานประชาสัมพันธ์ของ ปตท. ตามความเห็นชอบของคณะกรรมการของ ปตท. ที่ให้บริษัท เอกชนเข้ามาเป็นที่ปรึกษาในการทำงานประชาสัมพันธ์โครงการท่องเที่ยวธรรมชาติจากแหล่ง ยาดานา สหภาพพม่า

“เราไม่มีเวลาเลยนะครับบอกตรง ๆ เรียกว่า ขำวดี ทุกวัน ๆ โง่หัวไม่
ขึ้นเลยนะ เพราะฉะนั้นเราไม่มีเวลา ถ้าคนจะว่าว่าทำไมต้องไปใช้เงินจ้าง (บริษัทที่
ปรึกษา) จำเป็นจริง ๆ เราไม่มีคนมากมาย”

(ส่งเกียรติ ทานสัมฤทธิ์, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2544)

โดยการดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์โครงการของบริษัทที่ปรึกษา สามารถสรุปได้ดังนี้

Image Puls

- 1) นำข้อมูลและการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาและประเมินผลการเผยแพร่ข่าวสารในพื้นที่จัดทำรายงานนำเสนอ ปตท. ทุกวันศุกร์
- 2) ประเด็นข่าวและเนื้อหาหลักในการสื่อสารไปพัฒนาเป็นบทความและเผยแพร่ให้กับสื่อมวลชน
- 3) รวบรวมการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ทำรายงานและจัดส่งให้ ปตท. เป็นประจำทุกเดือน

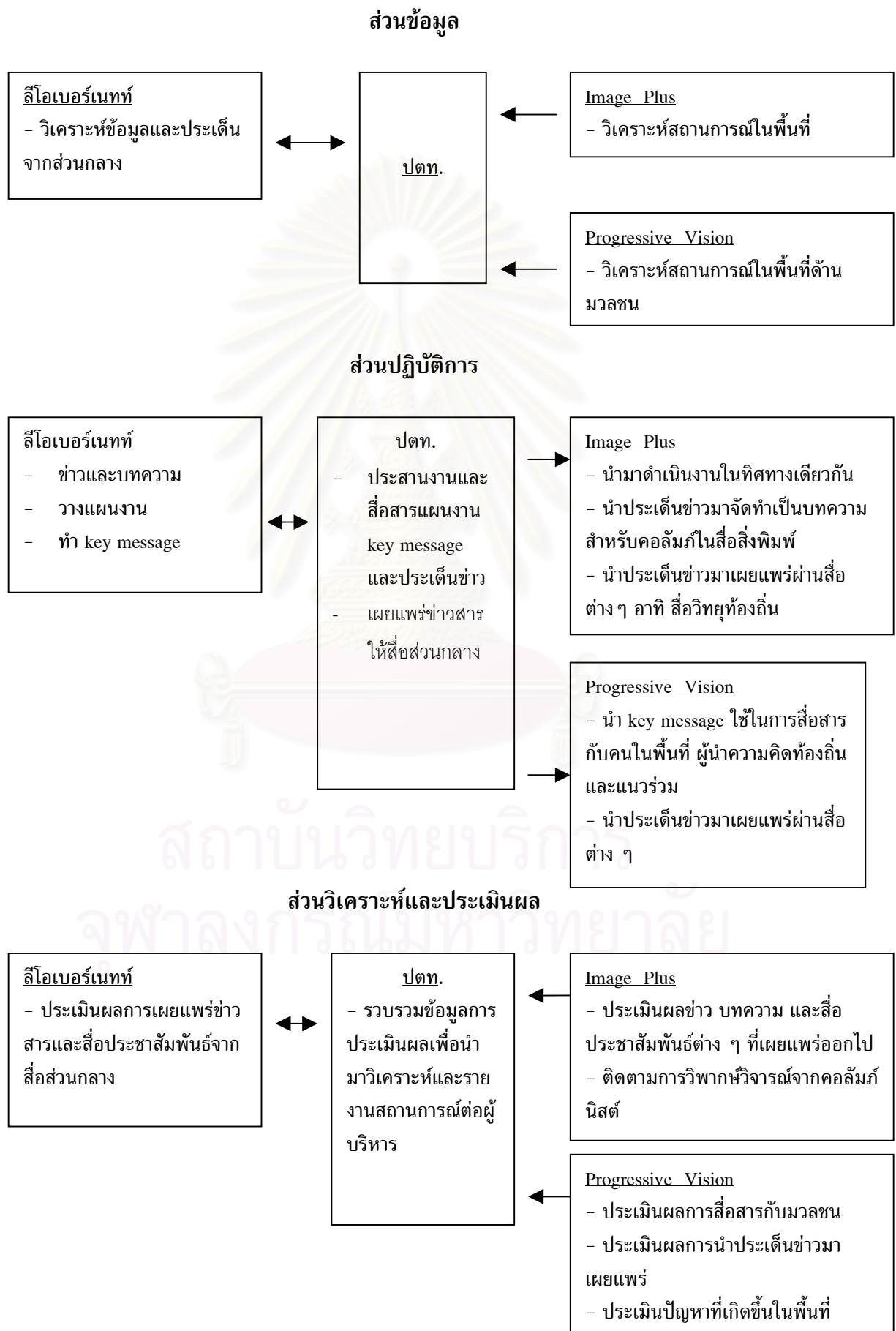
Progressive Vision

- 1) นำข้อมูลและวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาและประเมินผลการเผยแพร่ข่าวสารในพื้นที่ด้านมวลชนจัดทำรายงานนำเสนอ ปตท. ทุกวันศุกร์
- 2) นำประเด็นข่าวและเนื้อหาหลักในการสื่อสารไปเผยแพร่ให้กับผู้นำความคิดมวลชนในพื้นที่และแนวร่วมสนับสนุน ปตท.
- 3) รวบรวมการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ ทำรายงานและจัดส่งให้ ปตท. เป็นประจำทุกเดือน

ลีโอเบอร์เนทท์

- 1) ร่วมประชุมกับ ปตท. ทุกวันอังคารและวันพฤหัสบดีเพื่อนำเสนอการวิเคราะห์ประเด็นและสถานการณ์โดยรวมพร้อมทั้งนำเสนอข่าวประชาสัมพันธ์ เพื่อเผยแพร่และเนื้อหาหลักในการสื่อสาร
- 2) รวบรวมการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ ทำรายงานและจัดส่งให้ ปตท. เป็นประจำทุกเดือน

แผนภูมิที่ 2 การดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์ของบริษัทที่ปรึกษาฝ่าย ประชาสัมพันธ์โครงการ

นอกจากนี้ ปตท. ยังได้จัดตั้งหน่วยงานประชาสัมพันธ์โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่าขึ้นมาเป็นการเฉพาะกิจและจัดตั้งสำนักงานประชาสัมพันธ์โครงการขึ้นที่จังหวัดกาญจนบุรีประกอบด้วยหน่วยก่อสร้าง หน่วยงานกรรมสิทธิ์ที่ดิน หน่วยงานพัฒนาชุมชน และหน่วยประชาสัมพันธ์ โดยฝ่ายประชาสัมพันธ์สำนักงานใหญ่ส่งพนักงานประชาสัมพันธ์มาปฏิบัติหน้าที่ประชาสัมพันธ์โครงการยังในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดราชบุรี หลังจากที่ ปตท. พบว่าจากการที่จัด Technical Hearing ขึ้นที่อำเภอทองผาภูมิ มีผู้คัดค้านมารวมอย่างมาก และตั้งคำถามกับ ปตท. เกี่ยวกับการก่อสร้างโครงการท่อส่งก๊าซ นอกจากนี้ราวเดือนเมษายน กลุ่มผู้คัดค้านได้ติดป้ายทั่วจังหวัดกาญจนบุรี จากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้น ปตท. เห็นว่ากลุ่มผู้คัดค้าน ตั้งใจคัดค้านเรื่องนี้อย่างจริงจัง และอาจจะความขัดแย้งเกิดขึ้นเป็นระยะเวลายาวนาน โดยประเมินจากศักยภาพทั้งทางด้านทุนทรัพย์และการติดต่อสื่อสารที่กลุ่มอนุรักษ์กาญจนมีเครื่องมือต่างๆ ที่สามารถติดต่อถึงกันได้อย่างสะดวกกับเครือข่ายนักอนุรักษ์ทั้งภายในและภายนอกจังหวัดกาญจนบุรี ประกอบกับเหตุการณ์ครั้งที่ผ่านมาในกรณีของกลุ่มอนุรักษ์กาญจนได้ร่วมกับหลาย องค์กรคัดค้านการก่อสร้างเขื่อนน้ำโจน ซึ่งสามารถยับยั้งและยุติการก่อสร้างได้เป็นผลสำเร็จ ดังนั้นเมื่อกลุ่มอนุรักษ์กาญจนได้เริ่มมีความเคลื่อนไหวแสดงการต่อต้านโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า ปตท. จึงได้จัดตั้งหน่วยงานประชาสัมพันธ์เฉพาะกิจขึ้นมา โดยมีโครงสร้างการทำงานดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 3 โครงสร้างการทำงานของหน่วยประชาสัมพันธ์โครงการท่อส่งก๊าซ

ธรรมชาติจากแหล่งยาดานา

ช่วงที่มีการคัดค้านการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า ปตท. ได้สร้างความสัมพันธ์กับสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ทั้งสื่อระดับชาติและสื่อท้องถิ่น กลุ่มองค์กรในจังหวัดกาญจนบุรี กลุ่มผู้นำความคิด กลุ่มข้าราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัดกาญจนบุรี องค์กรพัฒนาเอกชน และชาวบ้านที่อยู่ตามแนวท่อ โดยพยายามสร้างกลุ่มเครือข่ายขึ้นมาเพื่อให้รู้ถึงความเคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ เพื่อที่จะได้วิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง

ทั้งนี้ในการสร้างความสัมพันธ์ของปตท. กับกลุ่มองค์กรต่าง ๆ นั้น ปตท. มีวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลายกันไปเพื่อให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม เช่น การจัดโครงการประชาสัมพันธ์สัญจรไปตามโรงเรียนต่าง ๆ ที่อยู่ตามแนวท่อก๊าซ การให้การสนับสนุนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น การให้ชาวบ้านที่อยู่ตามแนวท่อได้รับผลประโยชน์จากการก่อสร้าง อาทิ รับเหมามาขุดดิน ทราบ รับจ้างรดน้ำถนน เป็นต้น การพาชาวบ้านไปดูแนวท่อก๊าซ สนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ภายในจังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

“เรามีทีมมวลชนของเราอยู่เราบอกมาให้ชาวบ้านนั้นแหละเป็นคนรดน้ำถนนกันเอง คือให้เงินเขาด้วยให้อะไรเขาด้วย เป็นรายได้ไปเขาดูแลกันเอง หรือสมมติว่าก่อสร้างต้องรื้อประปาหมู่บ้านออก ผู้รับเหมารื้อออกก็รื้อไปแต่เวลาตอนต่อใหม่ให้ชาวบ้านเป็นคนต่อก็ให้รายได้ด้วย ผู้รับเหมาไม่ต้อง ชาวบ้านมีรถสิบล้อจะขุดดิน ก็มาลงซื้อกัน”

(สงเกียรติ ทานสัมฤทธิ์, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2544)

การให้การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ในจังหวัด การให้ผลประโยชน์กับชาวบ้านในพื้นที่โดยมุ่งหวังที่จะทำให้เปลี่ยนจากความไม่พอใจในการก่อสร้างที่สร้างความเดือดร้อนให้กลับกลายเป็นการสร้างคามพึงพอใจในด้านค่าตอบแทนและเป็นการ “ซื้อใจ” ของชาวบ้านให้มองโครงการในด้านบวกมากขึ้น ซึ่งวิธีการเช่นนี้ ปตท. ต้องใช้เงินจำนวนมากในการสนับสนุนกิจกรรมเหล่านี้ พอใจในด้านค่าตอบแทนและเป็นการ “ซื้อใจ” ของชาวบ้านให้มองโครงการในด้านบวกมากขึ้นด้วย ซึ่งวิธีการเช่นนี้ ปตท. ต้องใช้เงินจำนวนมากในการสนับสนุนกิจกรรมเหล่านี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**ตารางที่ 4 รายการที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมในพื้นที่เฉพาะที่ผ่าน
หน่วยงานประชาสัมพันธ์กาญจนบุรี**

วันเดือนปี	กิจกรรม	จำนวน (บาท)
30 ส.ค. 40	ร่วมทอดกฐินสามัคคีและพิธีทิ้งกระจาดแก่วัดถาวรธรรม	5,000
3 ก.ย. 40	สนับสนุนอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ แก่ห้องประชุมศาลากลางจังหวัด	575,050
21 ก.ย. 40	สนับสนุนงานครบรอบ 5 ปี "เรดิโอโซ่ห้วย" 92.75 เม็กกะเฮิร์ต	5,000
23 ก.ย. 40	สนับสนุนเงินพัฒนาอู่บ่อตื้น	90,000
28 ก.ย. 40	สนับสนุนการจัดงาน "คอนเสิร์ตส่งเสริมกีฬาต้านยาเสพติด"	10,000
2-3ต.ค. 40	สนับสนุนการฝึกอบรมผู้เผยแพร่ข่าวสารชาวบ้าน/ปตท. (เพื่อเป็นผู้สื่อข่าวในรายการประสานสัมพันธ์ชาวบ้าน ปตท. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดกาญจนบุรี"	245,000
10 ต.ค. 40	สนับสนุนการจัดแข่งขันกีฬาทางน้ำกับสมาคมชาวเรือชาวแพกาญจนบุรี	60,000
25 ต.ค. 40	บริจาคโค-กระบือ ถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระสังฆราช	50,000
29 ต.ค. 40	มอบถุงยังชีพให้ผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่อำเภอด่านมะขามเตี้ย	300,000
23 พ.ย. 40	สนับสนุนการจัดงานสัปดาห์สะพานข้ามแม่น้ำแควปี 2540 3) การแข่งขันแรลลี่เพื่อการท่องเที่ยวและรณุปุผชาติ 4) สนับสนุนร้านมัจฉาขาด	500,000 57,000
2 ธ.ค. 40	สนับสนุนหน่วยควบคุมโรคติดต่อ นำโดยแมลงที่ 7 อำเภอทองผาภูมิ	50,000
23 ม.ค. 41	สนับสนุนเครื่องเชื่อมต่อโทรศัพท์แก่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดกาญจนบุรี	50,000
6 ก.พ. 41	สนับสนุนแท่งค้ำน้ำและอุปกรณ์กีฬาแก่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดกาญจนบุรี	11,800
10 ม.ค. 41	สนับสนุนกิจกรรมชมรมสิ่งแวดล้อม สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี	30,000
15 ม.ค. 41	สนับสนุนกิจกรรมชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี	5,000
14-15มี.ค.41	สนับสนุนการจัดทำวันมะพร้าวยักษ์ในเทศกาลอาหารกาญจนบุรี	60,000
4 มี.ค. 41	สนับสนุนการจัดงานวันสื่อสารมวลชนแห่งชาติปี 2541	20,000
20 เม.ย. 41	สนับสนุนการจัดทำป้ายชื่อวิทยาลัยเทคนิคกาญจนบุรี	60,000

(รายงานผลการปฏิบัติงานหน่วยประชาสัมพันธ์กาญจนบุรี : 2-20)

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ ปตท. เข้าไปสนับสนุนอีกจำนวนมาก อาทิ การจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ สร้างแท่งค้ำน้ำหนักใหญ่ให้โรงเรียนด้านมะขามเตี้ยวิทยาคม ร่วมกิจกรรมอบรมเกษตรกรแผนใหม่ มอบกรวยยางให้จรรยาในจังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น โดย ปตท.จะเน้นให้ความสำคัญสนับสนุนกับกลุ่มผู้มีผลประโยชน์กับการก่อสร้าง อาทิ หน่วยงานราชการในระดับจังหวัด หน่วยงานราชการในอำเภอที่แนวท่อผ่าน หน่วยงานเอกชนที่มีความสำคัญในจังหวัด ชาวบ้านในแนวท่อก๊าซ เป็นต้น

ทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ ปตท.พยายามเข้าไปยังกลุ่มต่างๆ ด้วยการให้ความช่วยเหลือเพื่อให้ข้าราชการ กลุ่มผู้นำทางความคิดในจังหวัดกาญจนบุรี และชาวบ้านในแนวท่อก๊าซยอมรับและศรัทธาในองค์กร ปตท.รวมถึงยอมรับโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติด้วยการใช้จ่ายเงินมหาศาล

นอกจากนี้การทำประชาสัมพันธ์ด้านกว้างคือ การเผยแพร่ข่าวสารตามสื่อมวลชนต่างๆ ปตท.ก็ได้ทำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งวิธีการใช้สื่อและการผลิตสื่อต่างๆ ปตท.มีกลยุทธ์มากมายเพื่อใช้แก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้งในโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่าของปตท.มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์ระดับชาติที่เลือกมาวิเคราะห์มีทั้งสิ้น 4 ฉบับ คือ

- 1) หนังสือพิมพ์ข่าวสด
- 2) หนังสือพิมพ์มติชน
- 3) หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ
- 4) หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์

หนังสือพิมพ์ข่าวสด

หนังสือพิมพ์ข่าวสดเป็นหนังสือพิมพ์ระดับชาติฉบับเดียวที่เกาะติดและนำเสนอข่าวคราวความเคลื่อนไหวต่างๆ ของการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติ จากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า โดยแสดงจุดยืนอย่างชัดเจนในการเป็นฝ่ายเดียวกับกลุ่มผู้คัดค้าน ทำให้ ปตท.สนใจติดตามข้อมูลและประเด็นที่ฝ่ายคัดค้านหยิบยกขึ้นมาผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ข่าวสดเพื่อประโยชน์ในการบริหารประเด็น (issue management) ในช่วยที่มีความขัดแย้ง โดย ปตท.จะออกข่าวตอบโต้การนำเสนอข่าวที่เป็นภาพลบแก่ ปตท.ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์จะทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวตอบโต้ข่าวที่นำเสนอในทางลบว่าไม่เป็นความจริงแล้วจึงส่งไปยังสื่อมวลชนแต่ละแขนงยกตัวอย่างกรณีหนังสือพิมพ์ข่าวสดนำเสนอภาพต้นไม้หลายคนโอบซึ่งอยู่ในแนวท่อก๊าซจะต้องถูกตัด เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์จึงสอบถามไปยังหน่วยก่อสร้างและได้รับคำตอบว่าต้นไม้ดังกล่าวไม่ได้อยู่ในแนวท่อก๊าซ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ต้องไปดูและถ่ายรูปมายืนยัน การชี้แจงข่าวการทำงานในพื้นที่ป่าของ ปตท.ไม่ได้มีการเปิดถนนใหม่แต่ใช้แนวถนนเดิมและยินดีให้กลุ่มอนุรักษ์เข้าไป

ตรวจสอบ เป็นต้น หรือการที่เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์พาสื่อที่ปตท. ให้การสนับสนุนไปสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารของ ปตท. นักการเมืองหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ชาวบ้านที่ให้การสนับสนุนเพื่อตอบโต้ข่าวที่เกิดขึ้นในหน้าหนังสือพิมพ์ข่าวสดอย่างกรณีการพาผู้สื่อข่าวสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดกาญจนบุรีไปตรวจสอบและสัมภาษณ์ชาวบ้าน กรณีท่อก๊าซขวางตาน้ำที่บ้านพุมุด อำเภอไทรโยคอย่างไม่เป็นความจริงแต่อย่างใด การพาผู้สื่อข่าวไปสัมภาษณ์ป่าไม้จังหวัดกาญจนบุรีเพื่อให้กล่าวถึงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซของปตท. ได้ขออนุญาตอย่างเป็นทางการแล้ว หรือการให้ผู้สื่อข่าวสัมภาษณ์พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยถึงความคิดเห็นต่อโครงการท่อส่งก๊าซ เป็นต้น

การนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ข่าวสดที่หยิบยกเฉพาะกิจกรรมความเคลื่อนไหว ประเด็นในการคัดค้านการก่อสร้างท่อส่งก๊าซและการตรวจสอบการทำงานก่อสร้างในพื้นที่ป่าของปตท. เปิดโปงพฤติกรรมความไม่โปร่งใสในการทำโครงการ และข่าวที่เป็นผลลบต่อทั้งองค์กรและโครงการท่อส่งก๊าซ การนำเสนอข่าวดังกล่าวสร้างความอึดอัดให้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ปตท. ที่ติดต่อประสานงานกับสื่อเป็นอย่างมาก เนื่องจากได้ส่งผลกระทบต่อความเชื่อถือและการดำเนินงานทางด้านธุรกิจของ ปตท.

“ข่าวที่เราชี้แจงไปเขาก็ลง คือ เขาตีหัวเราก่อนแล้วมาลูบหลังเหมือนกับว่า ถ้าเราไปแก้ข่าว ไปชี้แจงข้อเท็จจริงกับเขามันก็รื้อฟื้นของเก่าขึ้นมาให้คนอ่านได้อ่านอีก 1 วัน แล้วปตท. ได้ชี้แจงมาอย่างนี้ มันก็เลยเป็นเขาได้ลงข่าวอีกครั้งหนึ่งถ้าเราอีกรอบหนึ่ง บางทีก็เจ็บปวดรวดร้าวเหมือนกัน ทั้ง ๆ ที่ตายาวเลยแต่เขาก็ไปข้อเท็จจริงมาก เอาข่าวของเราใส่ไปแล้วหาข้อเท็จจริงที่มันบิดเบือนมาต่อท้ายวันนี้ก็ไปออกพรุ่งนี้แล้วก็ว่ากันอีกเป็นอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ”

(พิทยา อุชัย, สัมภาษณ์ 29 มกราคม 2544)

หนังสือพิมพ์มติชน

การติดตามข่าวของหนังสือพิมพ์มติชนซึ่งถึงแม้จะเป็นหนังสือพิมพ์ที่อยู่ในเครือเดียวกันกับหนังสือพิมพ์ข่าวสด แต่มีการนำเสนอข่าวที่แตกต่างกัน คือหนังสือพิมพ์มติชนจะเน้นการรายงานเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ ขึ้นมาเท่านั้น และมีหลาย ๆ ข่าวที่มติชนมองแตกต่างจากข่าวสดโดยสิ้นเชิง เช่น ข่าวการจับกุม ส.ศิวรักษ์ หนังสือพิมพ์ข่าวสดนำเสนอภาพและรายละเอียดการจับกุมในหน้า 1 ครึ่งหน้าเต็ม ๆ ในขณะที่หนังสือพิมพ์มติชนกลับไม่ให้ความสำคัญและรายงานข่าวดังกล่าวเป็นเพียง “ข่าวสั้น” เท่านั้น ซึ่งการนำเสนอข่าวในลักษณะดังกล่าวของมติชนทำให้ ปตท. มองว่าเป็นการนำเสนอข่าวที่ไม่โน้มเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจึงประเมินว่าหนังสือพิมพ์มติชนเป็นหนังสือพิมพ์ที่เป็นกลาง ทุกครั้งที่มีการแก้ข่าวหรือการชี้แจงข้อเท็จจริงจะส่งมาให้กับหนังสือพิมพ์มติชนทุกครั้ง

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจนำเสนอข่าวกรณีการก่อสร้างโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า เป็นระยะๆ ตามความสำคัญของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในช่วงระยะนั้นหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจให้ความสำคัญกับข่าวการเมืองและเศรษฐกิจ และเพิกเฉยข่าวการก่อสร้างโครงการท่อส่งก๊าซ แม้แต่ในส่วนจุดประกายที่เคยนำเสนอเรื่องราวสังคม สิ่งแวดล้อมอย่างเจาะลึกก็กลับเพิกเฉยการรายงานความขัดแย้งในกรณีการก่อสร้างโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า ซึ่ง ปตท. มองว่าการกระทำที่ไม่นำเสนอภาพลบของ ปตท. เป็นหนังสือพิมพ์ที่น่าเชื่อถือ

หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์

หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ มีการนำเสนอกรณีข่าวโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่าในลักษณะที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันเท่าใดนัก เหตุการณ์ความเคลื่อนไหวในการคัดค้านการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่าจะมีการรายงานผ่านในส่วน Business Post จะสนับสนุนการก่อสร้างอย่างเต็มที่ เห็นว่าการก่อสร้างท่อก๊าซจะมีประโยชน์อย่างมากในการพัฒนาประเทศ มีส่วนทำให้ระบบเศรษฐกิจกระเตื้องขึ้นได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้สื่อข่าวสายธุรกิจทำข่าวกับ ปตท.มาเป็นเวลานานแล้วทำให้มีความสนิทสนมมากกับแหล่งข่าวใน ปตท. ในขณะที่ข่าวหน้า 1 พยายามนำข้อมูลของทั้งสองฝ่ายลงมาเพื่อให้ผู้อ่านได้เปรียบเทียบกัน และยังมีในส่วน Perspectives ซึ่งเจาะลึกปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในก่อสร้างท่อส่งก๊าซ โดยเนื้อหาในบทความนี้และการจัดวางภาพต่าง ๆ มีแนวโน้มไปทางไม่เห็นด้วยกับการก่อสร้าง เนื่องจากผู้ที่ติดตามและเขียนบทความเรื่องนี้คือ ศุภรา จันทร์ชิตฟ้า ซึ่งโดยทัศนคติส่วนตัวแล้วไม่เห็นด้วยกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นจากการก่อสร้างในฝั่งพม่าและมีความพยายามที่จะให้ข้อมูลถึงตัวเลขของการมีพลังงานสำรองภายในประเทศที่พอเพียงกับความต้องการของประชาชนแล้ว อย่างไรก็ตามผู้เขียนบทความก็พยายามที่จะให้ ปตท. ได้มีโอกาสในการตอบข้อสงสัยของชาวจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งการเขียนบทความในลักษณะนี้ทำให้ ปตท. เห็นว่ามีความเอนเอียงไปทางฝ่ายอนุรักษ์ จึงติดต่อผ่านทางส่วนธุรกิจให้บรรณาธิการติดต่อลักษณะการเขียนบทความโดยขอให้ระมัดระวังในการใช้ข้อมูลขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) นอกจากนี้ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ ปตท. ได้เขียนบทความที่ให้ข้อมูลด้านที่เป็นประโยชน์ของการก่อสร้างโครงการท่อส่งก๊าซ และดำเนินการทำงานของผู้สื่อข่าวของบางกอกโพสต์ที่มีความลำเอียง ไม่เป็นกลางโดยส่งตรงมายังบรรณาธิการซึ่งบรรณาธิการได้ตัดสินใจนำบทความนั้นลงตีพิมพ์

การใช้สื่อของ ปตท. ที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาชีพและนักวิชาการสื่อสารมวลชนคือ การลงบทความประชาสัมพันธ์ในสื่อหนังสือพิมพ์ระดับชาติช่วงระยะที่มีการรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นของคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหากรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา โดยมีนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธาน เนื่องจากการใช้สื่อของ ปตท. ครั้งนี้เป็นการ

ชื่อหน้าหนังสือพิมพ์รายวันหลายฉบับ ได้แก่ มติชน กรุงเทพธุรกิจ แนวหน้า ไทยโพสต์ ผู้จัดการไทยรัฐ เดลินิวส์ เพื่อลงข้อความโฆษณาข้อดีของโครงการก่อสร้างท่าอากาศยาน

ตารางที่ 5 ตัวอย่างบทความโฆษณาประชาสัมพันธ์ของ ปตท.ในหนังสือพิมพ์ระดับชาติ

วันเดือนปี	หนังสือพิมพ์	พาดหัว	รูปแบบ/เนื้อหา
4 ก.พ. 41	มติชน	เปิดข้อมูลด้านเทคนิคด้านความปลอดภัยโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานได้ไว้วางใจได้ไว้วางใจ	<p>เนื้อหา กล่าวถึงความปลอดภัยของท่าอากาศยานแตกต่างจากท่าอากาศยานที่ระเบิดที่ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ พร้อมทั้งเขียนถึงเทคนิคการก่อสร้างที่มีความปลอดภัย มีเทคโนโลยีในการตรวจสอบทุกขั้นตอนสามารถรับแรงแผ่นดินไหวได้ 8 ริคเตอร์ซึ่งประเทศไทยไม่เคยมีปรากฏการณ์แผ่นดินไหวรุนแรงขนาด 8 ริคเตอร์มาก่อน นอกจากนี้หลาย ๆ ประเทศที่อยู่ในเขตแผ่นดินไหวล้วนแล้วแต่มีการสร้างท่าอากาศยานและได้กล่าวถึงท่าอากาศยานแรกในเมืองไทยที่สร้างในปี 2524 ทุกวันนี้ยังใช้งานได้ดีไม่มีปัญหา</p> <p>รูปแบบ พื้นที่ลงบทความครึ่งหน้าหนังสือพิมพ์ ตัวอักษรที่ใช้ในบทความแตกต่างจากเนื้อหาข่าวและมีขนาดใหญ่กว่า แต่การจัดหน้าเหมือนบทความทั่ว ๆ ไปมีรูปภาพการตรวจสอบความปลอดภัย ภาพแนวท่อน้ำมันที่ฝังกลบแล้ว ระบุคำว่า "เนื้อหาโฆษณา" แต่ขนาดตัวหนังสือเล็กกว่าตัวหนังสือในเนื้อหา</p>
16 ก.พ. 41	มติชน	ความจริงเรื่อง ปู-ข้าง-ค้ำควา	<p>เนื้อหา ได้กล่าวว่าโครงการก่อสร้างไม่ได้ทำความเดือดร้อนให้กับสัตว์ป่าทั้ง 3 ชนิด บทความนี้แบ่งเป็น 3 หัวข้อ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ช.เอ๋ย ช.ข้าง ท่อก๊าซฯไม่ได้ขวางให้เดือดร้อน 2) ปูราชีนี้จะสูญเสียพื้นที่ความหวังที่ไร่น้ำหนัก 3) ค้างควากิตติสัตว์หายากที่ไม่ลำบากเพราะท่อก๊าซ

วันเดือนปี	หนังสือพิมพ์	พาดหัว	รูปแบบ/เนื้อหา
			<p><u>รูปแบบ</u> ขนาดตัวอักษรแตกต่างจากเนื้อหาข่าวและระยะห่างระหว่างบรรทัดจะชิดกว่าข่าวละบทความทั่วไปเนื่องจากเนื้อหาหนักแต่ต้องจำกัดพื้นที่ในครึ่งหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์ มีระบุเนื้อที่โฆษณาตัวเล็กๆ มุมล่างด้านขวา</p>
18 ก.พ. 41	ผู้จัดการรายวัน	บทพิสูจน์ความโปร่งใสโครงการท่อก๊าซ	<p><u>เนื้อหา</u> ปตท.ได้เปิดเผยข้อมูลให้ทุกกลุ่มได้ทราบตลอดเวลาการก่อสร้าง แต่กลับมีบางกลุ่มกล่าวหาว่า ปตท.ปกปิดข้อมูล ซึ่งไม่ตรงกับผลสำรวจของสวนดุสิตโพลที่คนทั้งประเทศ 70% เห็นด้วยกับโครงการ บทความนี้แบ่งเป็น 2 หัวข้อ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) กล้าเปิดเผย โปร่งใสเต็มใจให้ตรวจสอบทุกขั้นตอน 2) ฟังเสียงประชาชนถึงแม้ต้นทุนจะเพิ่มขึ้น <p><u>รูปแบบ</u> ใช้ชื่อคอลัมน์ว่า "รายงานพิเศษ" ในบทความนี้มีการยกเนื้อหาออกมาขยายว่า "แม้ว่าโครงการนี้จะได้รับการสนับสนุนอย่างมากมาจากคนในพื้นที่และคนทั้งประเทศ แต่ ปตท.ก็มีได้ละเลยหรือไม่ฟังเสียงกลุ่มคัดค้าน ถึงจะเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนไม่มากนักก็ตาม" บทความนี้ไม่มีการระบุว่าเป็น "พื้นที่โฆษณา"</p>
18 ก.พ. 41	กรุงเทพธุรกิจ	ผล "ดุสิตโพล" ชี้ชัด มหาชนหนุนท่อก๊าซ	<p><u>เนื้อหา</u> บทความนี้ได้แสดงผลการวิจัย "ประชาชนคิดอย่างไรกับโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-พม่า" ของสวนดุสิตโพล ปรากฏว่าคนส่วนใหญ่เห็นด้วยให้มีการก่อสร้าง แต่มีเงื่อนไข ซึ่งปตท.ไม่ได้นำเสนอเงื่อนไขดังกล่าวมาลงในบทความนี้แต่อย่างใด และนำคำปาฐกถาของพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญา นันทภิกขุ) ที่ไม่เห็นด้วยกับการคัดค้านและให้กลุ่มผู้คัดค้านหยุดคิดสักนิดว่าเป็นงานของชาติ ในบทความนี้ได้สรุปว่าประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับโครงการนี้จึงสมควรที่จะดำเนินการต่อไปให้แล้วเสร็จเพื่อผลประโยชน์โดยรวมของประเทศ</p>

วันเดือนปี	หนังสือพิมพ์	พาดหัว	รูปแบบ/เนื้อหา
			รูปแบบ จัดรูปแบบอยู่ในคอลัมภ์ "รายงานพิเศษ" มีการแสดงผลการวิจัย รูปภาพของพระธรรมโกศาจารย์ โดยบทความดังกล่าวไม่มีกระบุรีว่าเป็น "พื้นที่โฆษณา"
23 ก.พ. 41	กรุงเทพธุรกิจ	ปลูกป่าแนวทอเก้าซา หมิ่นไร้ ปตท.ดีเดย์หน้าฝนนี้	เนื้อหา ปตท.ได้เตรียมความพร้อมในการปลูกป่า 10,000 ไร่ รวมทั้งอนุรักษ์พื้นที่ป่าที่กำลังฟื้นตัว 30,000 ไร่ นอกจากนี้ยังมีโครงการดูแลรักษาและปลูกจิตสำนึกประชาชนให้รักและหวงแหนด้วย บทความนี้มีแบ่งเป็น 3 กรอบใหญ่ ๆ คือ เรื่องการปลูกป่าในหน้าฝน กรอบที่ 2 เรื่องความสำเร็จโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติวัดฝัมือ-ความจริงใจ ปตท.ต่อสิ่งแวดล้อม ได้กล่าวถึงงานที่ผ่านมาของ ปตท.ในการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติว่าได้ทำมาตั้งแต่ปี 2539 ซึ่งทำได้มากกว่าครั้งที่ตั้งใจไว้ นับเป็นหลักประกันว่า ปตท.ใส่ใจสิ่งแวดล้อม กรอบสุดท้ายยกคำกล่าวของนายกรัฐมนตรึที่บอกว่า "ยอมรับว่า ปตท.มีโครงการปลูกป่าสามารถทำได้ดีทำจริง" รูปแบบ เป็นบทความในคอลัมภ์ "รายงานพิเศษ ขนาดครึ่งหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์ รูปที่นำมาเสนอเป็นภาพโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติของปตท."มีเจ้าหน้าที่ปตท.และชาวบ้านในพื้นที่ยืนอยู่บริเวณทางเข้าป่าที่อุดมสมบูรณ์

ในส่วนของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในจังหวัดกาญจนบุรีที่เลือกขึ้นมาวิเคราะห์มีทั้งสิ้น 4 ฉบับ คือ

- 1) หนังสือพิมพ์ผู้นำก้าวหน้า
- 2) หนังสือพิมพ์มติกาญจน์
- 3) หนังสือพิมพ์ฐานเสรีเศรษฐกิจ
- 4) หนังสือพิมพ์ชาวกาญจน์

ในกรณีข่าวความขัดแย้งซึ่งเกิดขึ้นจากการก่อสร้างโครงการวางท่อส่งก๊าซจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า ในจังหวัดกาญจนบุรีนั้น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นซึ่งมีอยู่มากมายหลายฉบับนำเสนอข่าวดังกล่าวไปในทิศทางเดียวกัน คือ มีทัศนคติในทางบวกกับการก่อสร้างท่อส่งก๊าซอย่างชัดเจน ทั้งนี้มาจากความพยายามของปตท.ในการสร้างความสัมพันธ์กับบรรดาหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นใน

จังหวัดกาญจนบุรีฉบับต่าง ๆ หลังจากที่มีการก่อตั้งสำนักงานโครงการก่อสร้างท่าส่งก๊าซจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่าจังหวัดกาญจนบุรีแล้ว ปตท.ได้ส่งเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์เข้าไปคือ นายพิทยา อุชัย ซึ่งเป็นผู้ที่มีความชำนาญของปตท.ในเดือนสิงหาคม 2540 ก็ได้ใช้ประสบการณ์เดิมเข้ามาประยุกต์ใช้ โดยเริ่มต้นจากการพยายามนำความรู้เกี่ยวกับกลุ่มผู้สื่อข่าวท้องถิ่นและพยายามโน้มน้าวให้เห็นข้อดีและประโยชน์ของการก่อสร้างท่าส่งก๊าซธรรมชาติร่วมกับวิธีการหลายๆ อย่างเช่น การพบปะสังสรรค์ การพาไปดูงานที่จังหวัดอื่น ๆ การพาไปดูความคืบหน้าการก่อสร้าง เป็นต้น โดย ปตท.เป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายทั้งหมด

นอกจากนี้การสนับสนุนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นด้วยการลงโฆษณาในทุกฉบับตามคำแนะนำของนายวิจิตร โรจนวงศ์ นายกสมาคมสื่อมวลชนจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการด้านประชาสัมพันธ์ จึงสามารถซื้อใจของเจ้าของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่เนื่องจากหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นส่วนใหญ่อาศัยรายได้จากการโฆษณาเพียงอย่างเดียวเท่านั้นและเมื่อภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทำให้มีผู้ลงโฆษณาน้อย เมื่อ ปตท.สนับสนุนด้วยการลงโฆษณาของหนังสือพิมพ์ทุกฉบับและทุกปีทำให้การจัดทำหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจังหวัดกาญจนบุรียังคงดำเนินการต่อไปได้ ดังนั้นข่าวการก่อสร้างท่าส่งก๊าซธรรมชาติที่น่าเสนอผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจะมีลักษณะที่สนับสนุนการก่อสร้างทั้งสิ้น

“มันคงแยกจากกันไม่ออกระหว่างเรื่องของการโฆษณากับเรื่องของการสร้างข่าวให้เรา มันก็คงจะไปด้วยกันอยู่ดีนะครับ ซึ่งถ้าบอกว่าไม่เกี่ยวกันไม่ได้เรื่องของสปอนเซอร์ก็เป็นเรื่องของสปอนเซอร์ เรื่องของข่าวก็เป็นเรื่องของข่าวแต่จริง ๆ แล้วมันก็ต้องไปด้วยกัน”

(พิทยา อุชัย, สัมภาษณ์ 19 มกราคม 2544)

โฆษณาที่ลงในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนั้น ปตท.จะส่งสี่สีเต็มหน้ากระดาษ โดยเนื้อหาโฆษณาไม่มีการบ่งบอกถึงประโยชน์หรือให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับท่าส่งก๊าซแต่อย่างใด บางทีเป็นสัญลักษณ์ของ ปตท. บางทีเป็นรูปปล่องน้ำมัน เป็นต้น เมื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นให้การสนับสนุนการก่อสร้างท่าส่งก๊าซธรรมชาติแล้ว การนำบทความคืบหน้าการทำงานหรือข้อดีของการก่อสร้างท่าส่งก๊าซธรรมชาติ การชี้แจงหรือการตอบโต้ข่าว ปตท.สามารถที่จะนำไปลงได้ทันที

ค่าใช้จ่ายสำหรับลงข่าวหรือโฆษณาประชาสัมพันธ์ในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นของ ปตท. มีดังนี้

- 1) ข่าวแถลงการณ์ของ ปตท. ฉบับละ 1,000 บาทต่อ 1 ครั้ง
- 2) รายงานข่าวพิเศษฉบับละ 5,000 บาทต่อ 1 ครั้ง
- 3) ข่าวหน้าหนึ่งฉบับละ 1,000 บาทต่อ 1 ครั้ง
- 4) ลงโฆษณาข่าวดำ (เต็มหน้า) ฉบับละ 10,000 บาทต่อ 1 ครั้ง
- 5) ลงโฆษณาสี่สี (เต็มหน้า) ฉบับละ 15,000 บาทต่อ 1 ครั้ง

หากประเมินเฉพาะการลงทุนโฆษณาของ ปตท. ที่เป็นค่าใช้จ่ายตายตัวที่ต้องจ่ายให้กับหนังสือท้องถิ่นฉบับละประมาณ 20 ครั้ง ครั้งละประมาณ 15,000 บาท มีหนังสือพิมพ์ที่ลงโฆษณาทั้งสิ้น 9 ฉบับ เป็นเงินประมาณ 2,700,000 บาท ทั้งนี้ยังไม่รวมค่าใช้จ่ายในส่วนอื่นๆ เช่น การจัดเลี้ยงสังสรรค์สื่อมวลชน การอำนวยความสะดวกพาหนะ ที่พัก อาคารในการพอสื่อมวลชนท้องถิ่นไปดูงาน เป็นต้น ผลตอบแทนที่ได้ตอบกลับมานั้นว่าเป็นสิ่งที่คุ้มค่า เนื่องจากผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นทุกฉบับลงข่าวในเชิงบวกให้กับ ปตท. ซึ่งนับเป็นเวทีสำคัญในการลบความหรือการตอบโต้ข่าวสารที่เกิดขึ้นจากฝ่ายคัดค้าน ที่ปตท.สามารถสื่อออกไปให้กับข้าราชการ พ่อค้าประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรี ได้ทราบถึงข้อดีและประโยชน์จากการวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นที่วางแจกตามหน่วยราชการหรือย่านชุมชน ส่วนที่ขายจะเป็นส่วนน้อยเท่านั้น ซึ่งการติดต่อประสานงานในลักษณะเช่นนี้ของ ปตท. และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นถือเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่ได้รับกันทั้งสองฝ่าย

วิฤกษ์กระจายเสียง

สถานีวิทยุกระจายเสียงที่เลือกขึ้นมามีคือ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ ในส่วนของข่าวที่นำเสนอในช่วงเวลา "ข่าวภาคบังคับ" ใน 4 ช่วงเวลาคือ 07.00-07.30 น. 12.30-13.00 น. 19.00-19.30 น. และ 20.00-20.30 น. ในการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า นั้นสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยได้รับข่าวมาจากเจ้าหน้าที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดกาญจนบุรีที่ทำข่าวท้องถิ่นและรายการ "ประสานสัมพันธ์ชาวบ้าน/ปตท." นั่นเอง ดังนั้นข่าวส่วนใหญ่จะเป็นการสัมภาษณ์ผู้บริหารของ ปตท. ข่าวความคืบหน้าของโครงการ การตรวจเยี่ยมโครงการของบุคคลสำคัญ เป็นต้น

ปตท.สามารถเข้าถึงสถานีวิทยุกระจายเสียงประเทศไทยได้มากและง่ายกว่ากลุ่มอื่นๆ ดูได้จากการนำเสนอข่าวตั้งแต่เดือนธันวาคม 2540-เดือนกรกฎาคม 2541 มีการนำเสนอในมุมมองของ ปตท. และฝ่ายรัฐบาลถึง 26 ครั้ง ซึ่งเนื้อหาที่นำเสนอจะเป็นไปในทางบวกขณะที่กลุ่มผู้คัดค้านได้รับการนำเสนอเพียง 6 ครั้ง จะเป็นการเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ๆ ของกลุ่มผู้คัดค้าน

สำหรับประเด็นที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเสนอออกมานั้น หากเป็นข่าวเกี่ยวกับการปิดล้อมแห่งประเทศไทยจะเป็นข่าวที่นำเสนอในประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการฯ
- 2) ผลเสียหากโครงการดำเนินการล่าช้า
- 3) วิธีการแก้ไขปัญหาให้กับกลุ่มอนุรักษ์เมืองกาญจน์
- 4) ความปลอดภัยของโครงการ
- 5) การควบคุมการก่อสร้างโครงการฯ
- 6) ความคืบหน้าการดำเนินงานโครงการฯ

หากเป็นข่าวของฝ่ายรัฐบาลที่กล่าวถึงโครงการวางท่อส่งก๊าซจะมีการนำเสนอประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) รัฐบาลให้ ปตท.ดำเนินการตามข้อเสนอของคณะกรรมการ
- 2) ข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาค่าความขัดแย้ง
- 3) การดำเนินการกับพื้นที่ที่ก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติ เช่น การประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติในจุดที่พบปุราจีนีและค้างคาวกิตติ
- 4) การเข้าไปสังเกตการณ์ในพื้นที่ก่อสร้างโครงการฯ

การนำเสนอประเด็นข้างต้นจะเห็นได้ว่าการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยและรัฐบาลมีโอกาสได้ถูกนำเสนอผ่านข่าวทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยได้มากกว่าฝ่ายผู้คัดค้าน แม้ว่าข่าวจะมีปริมาณที่ไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ข่าวที่นำเสนอเรื่องราวของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยจะถูกหยิบยกแง่มุมต่างๆ มาเล่าในประเด็นที่หลากหลายกว่า

สำหรับสื่อวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดกาญจนบุรีที่ผู้วิจัยคัดเลือกมาใช้วิเคราะห์คือ

- 1) สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดกาญจนบุรี
- 2) สถานีวิทยุกระจายเสียงตำรวจตระเวนชายแดน

สื่อวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่นนับเป็นสื่อที่ ปตท.เข้าไปประสานงานด้วยและมีผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยผ่านทางคณะกรรมการการติดตามและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า มีผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรีเป็นประธาน และให้คณะกรรมการชุดนี้มีนายสงเกียรติ ทานสัมฤทธิ์ ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ ปตท. เป็นกรรมการและเลขานุการอยู่ด้วย ซึ่งอนุกรรมการได้อนุมัติให้มีการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงในท้องถิ่นได้ทุกสถานีในจังหวัดกาญจนบุรีโดย ปตท.เป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่าย

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดกาญจนบุรี A.M. 558 กิโลเฮิร์ตส์ สังกัดกรมประชาสัมพันธ์ได้รับมอบหมายให้จัดรายการ "ประสานสัมพันธ์ชาวบ้าน/ปตท." ออกอากาศทุกวันอังคารถึงเสาร์ ตั้งแต่เวลา 08.10-08.30 น. เริ่มออกอากาศตั้งแต่วันที่ 28 พฤศจิกายน 2540 ถึง 31 ธันวาคม 2541 โดยมีนายสุรินทร์ แปลงประสพโชค ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดกาญจนบุรีในขณะนั้นได้นำรูปแบบของ "วิทยุชุมชน" มาใช้ในการจัดรายการ โดยผู้ดำเนินรายการจะเป็นตัวกลางในการสะท้อนปัญหาของชาวบ้านที่อยู่บริเวณแนวท่อก๊าซกับ ปตท.ได้รับทราบเพื่อตอบข้อสงสัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นและหาทางแก้ไข นอกจากนี้ ข้อมูลในรายการบางส่วนจะนำไปจัดทำเอกสารข่าวหรือจดหมายข่าวเพื่อจัดส่งไปยังสื่ออื่น ๆ ด้วย เช่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ระดับชาติ สถานีโทรทัศน์ เป็นต้น

ค่าใช้จ่ายในรายการ "ประสานสัมพันธ์ชาวบ้าน/ปตท." ทั้งหมด ปตท.เป็นผู้สนับสนุนเดือนละ 27,000 บาท โดยแบ่งเป็นค่าตอบแทนในการส่งข่าวของ "ผู้เผยแพร่ข่าวสาร" ค่าเบี้ยเลี้ยงสนับสนุนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานวันละ 3 คน ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด นอกจากนี้ ปตท.ยังได้มอบเครื่องรับโทรศัพท์ (telephone box) มูลค่า 50,000 บาทให้กับสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่ง

ประเทศไทยจังหวัดกาญจนบุรีไว้ด้วย โดยเครื่องรับโทรศัพท์ดังกล่าวได้นำมาใช้ในรายการประสานสัมพันธ์ชาวบ้าน/ปตท.” ซึ่งสามารถติดต่อผู้ร่วมรายการสนทนาพร้อมกัน 2 สายในเวลาเดียวกัน

ข้อมูลในรายการส่วนใหญ่ได้มาจากฝ่ายประชาสัมพันธ์ ปตท. เป็นฝ่ายจัดส่งมาให้ และในบางครั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์จะเชิญผู้สื่อข่าวของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดกาญจนบุรีไปสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อตอบโต้ข่าวที่เกิดขึ้นตามหน้าหนังสือพิมพ์ เช่น เชิญไปสัมภาษณ์ป่าไม้จังหวัดกาญจนบุรีถึงการเข้าวางท่อส่งก๊าซในพื้นที่ป่าว่าทำได้ถูกต้องขั้น ตอน เชิญไปสัมภาษณ์ชาวบ้านหรือองค์กรที่ให้การสนับสนุน เชิญไปสัมภาษณ์รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับโครงการวางท่อก๊าซ เป็นต้น

นอกจากนี้ ปตท. ยังได้ติดต่อไปยังรายการเพลงลูกทุ่งของนายอำพล พงษานุสรณ์ ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ซึ่งรายการนี้เป็นรายการเพลงลูกทุ่งสลับกับการบอกเล่าข่าวสารในท้องถิ่น ชาวชาวบ้าน ดังนั้น ปตท. จึงติดต่อขอเป็นผู้สนับสนุนรายการให้เปิดสเปดโฆษณาของ ปตท. และให้พูดถึงข่าวจาก ปตท. โดยมีเจ้าหน้าที่นำข้อมูลต่าง ๆ มาให้ บางครั้งได้พาผู้จัดรายการไปดูงานการก่อสร้างด้วย นอกจากนี้ทางรายการยังเปิดโอกาสให้แฟนเพลงได้ซักถามประเด็นที่ยังไม่เข้าใจในโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาได้ เนื่องจากผู้จัดรายการมีวิธีการพูดคุยกับผู้ฟังในลักษณะที่เป็นกันเอง สนุกสนาน และฟังเข้าใจง่าย ทำให้มีผู้ฟังจำนวนมาก รวมทั้งผู้ที่อยู่ในแนวท่อส่งก๊าซด้วย และได้ใช้ชื่อรายการว่า “รายการพลังไทย เพื่อไทย” แทนรายการ “อนุรักษ์ลูกทุ่งไทย”

ส่วนสถานีวิทยุกระจายเสียงตำรวจตระเวนชายแดน เอฟ.เอ็ม. 97.75 เมกกะเฮิร์ต มีรายการข่าวที่ได้รับความนิยมมากในจังหวัดกาญจนบุรี คือ รายการ “หนุ่มน้อยฝอยข่าว” มีทุกวันจันทร์-เสาร์ เวลา 05.00-06.00 น. และรายการ “ลุงพรจัดสารพัดข่าว” มีทุกวันจันทร์-เสาร์ เวลา 11.00-12.00 น. จัดโดยผู้จัดคนเดียวกันคือ นายสมบัติ บุรณัญญ์ หรือชาวจังหวัดกาญจนบุรีรู้จักกันดีในนามว่า “ลุงพร” ทั้งสองรายการจะเป็นรายการ “วิจารณ์ข่าว” โดยเน้นข่าวอาชญากรรม ข่าวท้องถิ่น ชาวชาวบ้าน ปตท.เห็นว่าลุงพรเป็นนักจัดรายการที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวจังหวัดกาญจนบุรีและเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปจึงขอความร่วมมือจากผู้จัดรายการ ซึ่งผู้จัดรายการได้ปรึกษากับทางกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาและผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วก็ได้รับอนุญาตให้มีการพูดถึงข่าวการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติของ ปตท. ได้นอกเหนือจากการพูดเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับท่อก๊าซธรรมชาติในรายการที่มีทั้งสองรายการแล้วลุงพรยังได้รับมอบหมายจากนายดิเรก อุทัยผล ผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรีในขณะนั้น ในฐานะประธานอนุกรรมการติดตามและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า ให้ออกพบปะประชาชนเพื่อเป็นสื่อกลางในการประสานความเข้าใจระหว่างผู้ทำหน้าที่นำเรื่องราวความเดือดร้อนของประชาชนจากการวางท่อส่งก๊าซนำมาให้ ปตท. พิจารณาหาทางแก้ไข โดย ปตท.ให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานเดือนละ 10,000 บาท และพาหนะในการเดินทาง

นอกจากนี้ ปตท.ได้ผลิตสารคดีความรู้ขนาดสั้นเกี่ยวกับทอส่งก๊าซธรรมชาติโดยมีหลายฝ่ายช่วยกันเขียนบท เช่น สำนักงานประชาสัมพันธ์เขต 8 สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ ปตท.เป็นผู้นำมาให้ทั้งสิ้น เพื่อนำไปออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงเกือบทุกสถานีในจังหวัดกาญจนบุรี ทั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดกาญจนบุรี และสถานีวิทยุกระจายเสียงตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่ง ปตท.ได้รับความร่วมมือจากทุกสถานีเป็นอย่างดี

สถานีวิทยุโทรทัศน์

สื่อโทรทัศน์ระดับชาติที่เลือกมาวิเคราะห์ในงานวิจัยชิ้นนี้ เลือกมาทั้งสิ้น 3 สถานี คือ

- 1) สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7
- 2) สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์
- 3) สถานีโทรทัศน์เสรี ITV

สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7

ข่าวโครงการทอส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่าของสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 เป็นข่าวที่ส่งมาจากนายไพบุลย์ จงเจริญ ผู้สื่อข่าวภูมิภาคประจำช่อง 7 (stringer) ข่าวส่วนใหญ่นายไพบุลย์ได้ข้อมูลจากฝ่ายอนุรักษ์เนื่องจากติดตามการทำงานของกลุ่มอนุรักษ์มาโดยตลอด ดังนั้นนายไพบุลย์จึงถูก "ตีตรา" ว่าจะเป็นสื่อมวลชนของฝ่ายอนุรักษ์ทำให้ ปตท.ไม่ประสานงานด้วย ข่าวที่นายไพบุลย์ส่งไปนั้นไม่ได้ออกทุกข่าวขึ้นอยู่กับน้ำหนักความน่าเชื่อถือของข่าวซึ่งต้องผ่านการกลั่นกรองจากบรรณาธิการข่าวส่วนภูมิภาคอีกครั้ง นอกจากนี้ข่าวในแต่ละวันมีจำนวนมากแต่เวลาในการนำเสนอข่าวมีจำกัด ดังนั้นบางส่วนจะไม่ได้ออกอากาศแต่อย่างใด

สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11

การเข้าไปใช้สื่อของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์นั้น ปตท.ได้ผ่านทางสำนักงานประชาสัมพันธ์เขต 8 ซึ่งมีสำนักงานอยู่ที่จังหวัดกาญจนบุรี โดยสำนักงานประชาสัมพันธ์เขต 8 เห็นว่าโครงการวางทอส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่าเป็นโครงการของรัฐจึงยินดีที่จะทำประชาสัมพันธ์ให้โดยมีการวางแผนประชาสัมพันธ์โครงการทอส่งก๊าซอย่างเป็นทางการ และเชื่อว่าการช่วยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการนี้ไปยังสื่อต่างๆ จะช่วยลดความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ (จากเอกสาร "แผนการประชาสัมพันธ์โครงการทอส่งก๊าซธรรมชาติไทย-สหภาพพม่า สำนักงานประชาสัมพันธ์เขต 8 กาญจนบุรี") ดังนั้น ปตท.เพียงให้การสนับสนุนเรื่องงบประมาณ ยานพาหนะที่เข้าไปดูพื้นที่และข้อมูลต่าง ๆ ให้กับสำนักงานประชาสัมพันธ์เขต 8 เท่านั้น

ภาระหน้าที่หนึ่งที่สำนักงานประชาสัมพันธ์เขต 8 ต้องทำคือการทำข่าวหรือทำรายงานพิเศษในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบป้อนให้กับสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ โดยในการโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานนานาชาติจากแหล่งยานา สหภาพพม่า สำนักงานประชาสัมพันธ์เขต 8 ได้ส่งข่าวให้กับสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์เป็นระยะและทำรายงานพิเศษทั้งหมด 8 ชิ้น ซึ่งเนื้อหาที่น่าสนใจส่วนใหญ่เป็นการให้ข้อมูลด้านบวกของโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานชั้นจะเป็นการรายงานความคืบหน้าของโครงการ โดยแหล่งข่าวส่วนใหญ่จะเป็นผู้บริหารของ ปตท.แทบทั้งหมด

สถานีโทรทัศน์เสรี ITV

ปตท. สามารถเข้าพบผู้บริหารเพื่ออธิบายถึงความจำเป็นในการก่อสร้างท่าอากาศยานให้กับผู้บริหารได้เข้าใจ ด้วยสถานภาพการเป็นผู้สนับสนุนรายใหญ่ให้กับ ITV เพื่อขอความร่วมมือการเข้าพบสื่อมวลชนต่าง ๆ ด้วยวิธีการเช่นนี้เป็นแนวคิดของนายสงเกียรติ ทานสัมฤทธิ์ที่พยายามหยุดการนำเสนอข่าวที่เป็นภาพลบต่อปตท. จากเนื้อหาเกี่ยวกับโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานจากแหล่งยานา อย่างการนำเสนอรายการรายการโลกสิ่งแวดล้อมและรายการ ITV Talk

ตัวอย่างเนื้อหาโครงการก่อสร้างใน "รายการโลกสิ่งแวดล้อม"

"รายงานสิ่งแวดล้อม" ออกอากาศ 2 มีนาคม 2540 การป้องกันเรื่องการเกิดแผ่นดินไหวของ ปตท. เนื่องจากในจังหวัดกาญจนบุรียังมีรอยเลื่อนของโลกที่ยังมีชีวิตอยู่ (active) ชาวบ้านเป็นคนตั้งประเด็นเรื่องแผ่นดินไหวขึ้นมาเพราะกลัวจะทำให้ท่าอากาศยานเปิดได้ ปตท. โดยผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ได้อธิบายถึงรอยเลื่อนต่างๆ ที่อยู่ใกล้กับแนวท่าอากาศยานจากสถิติเดิมรอยเลื่อนในประเทศพม่าวัดได้เฉลี่ย 4.3 ริคเตอร์ ส่วนรอยเลื่อนในประเทศพม่าวัดได้ 7.9 ริคเตอร์ แต่ปตท.ออกแบบรับแรงแผ่นดินไหวถึง 8 ริคเตอร์ มีภาพ Graphic ประกอบการอธิบาย ผอ.ประชาสัมพันธ์อธิบายตามหลักวิศวกรรมโดยบอกว่าขนาดเขื่อนยังทนได้ ท่าอากาศยานมีความเหนียวมากกว่าและสิ่งก่อสร้างที่สร้างในแนวนอนจะรับแรงแผ่นดินไหวได้มากกว่าสิ่งปลูกสร้างในแนวตั้ง ส่วนประเด็นความปลอดภัยจากการก่อวินาศกรรมของชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดน ปตท. บอกว่าไม่สามารถดูแลส่วนนี้ที่ต้องขอความร่วมมือจากทหารและตำรวจ นอกจากนี้ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ ปตท.ได้อธิบายถึงลักษณะของการติดไฟของก๊าซ ซึ่งโอกาสเกิดได้น้อยมากเพราะท่าอากาศยานมีความแข็งแรงมากด้วยการออกแบบ และใช้เทคโนโลยีการตรวจสอบได้ ในรายการตอนนี้ไม่มีการสัมภาษณ์ผู้คัดค้านโครงการแต่อย่างใด แต่ได้นำภาพของผู้คัดค้านเสนอแนะในประเด็นเกี่ยวกับแผ่นดินไหวและการก่อวินาศกรรมในการทำ Technical Hearing มาตัดสลับกับการอธิบายของผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์

"ช่วงกระแสสีเขียว" วันที่ 25 มกราคม 2541 รายงานความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ปิดป่าซึ่งดำเนินมาเป็นวันที่ 11 ในป่าห้วยเขย่ง ภาพที่นำมาประกอบคำอธิบายเป็นภาพการเดินทางสำรวจป่าของสื่อมวลชน ภาพการสัมภาษณ์นายบุญส่ง จันทร์ส่องรัศมี แกนนำกลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ แต่ไม่ได้ปล่อยเสียงสัมภาษณ์ นางรติยา จันทร์เทียร ประธานมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ไม่มีการปล่อย

เสียงสัมภาษณ์เช่นกัน ตัดสลับกับภาพการก่อสร้างโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติ ซึ่งในการออกอากาศครั้งนี้ไม่ได้เห็นภาพการปิดป่าของกลุ่มผู้คัดค้าน

“รายการโลกสิ่งแวดล้อม” ในความรับผิดชอบของ กิตติ สิงหาปัด หนึ่งในผู้บริหารของสถานีโทรทัศน์ ITV เป็นผู้ดำเนินรายการ รายการโลกสิ่งแวดล้อมจะให้เวลาและน้ำหนักทางฝ่าย ปตท. มากกว่าทางกลุ่มผู้คัดค้าน ประเด็นต่างๆ ที่กลุ่มคัดค้านหยิบยกขึ้นมาจะถูกนำเสนอเพียงระยะเวลาสั้น ๆ ให้อ่านว่าคัดค้านประเด็นอะไรบ้าง แต่จะไม่มีรายละเอียด ไม่มีการอธิบายถึงความ เป็นมาเป็นไปในเรื่องที่คัดค้าน หรืออาจตัดภาพมาในช่วงที่เป็นคำถามของกลุ่มผู้คัดค้าน แล้วตัด สลับกับคำชี้แจงของ ปตท. ซึ่งในการชี้แจงของ ปตท. จะมีเวลาในการอธิบายได้อย่างละเอียดทำให้ เห็นว่าการก่อสร้างโครงการนี้มีผลกระทบในช่วงเวลาเพียงชั่วคราว อธิบายถึงปัจจัยที่ทำให้ท่อก๊าซ ระเบิดซึ่งมีโอกาสน้อย ปตท. มีเทคโนโลยีอันทันสมัยที่ป้องกันการระเบิดได้ และสามารถตรวจสอบ ท่อก๊าซจึงมั่นใจในความปลอดภัย

รายการ “ITV Talk” ตอน “ท่อก๊าซเจ้าปัญหา” ออกอากาศเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2540 ปตท. ได้ออกมาชี้แจงทางสถานีได้ทุกประเด็น ซึ่งสร้างความชอบธรรมในประเด็นต่าง ๆ ได้ อย่างชัดเจน ปตท. สามารถตอบทุกคำถามของผู้ดำเนินรายการได้อย่างราบรื่น มีเหตุมีผลจนนำ คล้อยตาม หากผู้ชมไม่ค่อยได้ติดตามความเคลื่อนไหวการคัดค้านครั้งนี้อย่างใกล้ชิด รายการนี้จะ ช่วยให้มีการโน้มนำไปในทางที่เห็นด้วยกับการก่อสร้างอย่างแน่นอน

สื่ออื่น ๆ

ในการทำประชาสัมพันธ์โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยานา สหภาพ พม่า นอกเหนือจากความพยายามในการเข้าไปใช้สื่อมวลชนทั้งระดับชาติและท้องถิ่นซึ่งถือเป็นการ ทำประชาสัมพันธ์ในด้านกว้างเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในด้านบวกของโครงการท่อส่งก๊าซแก่ สาธารณชนทั่วไปแล้ว ปตท. ยังใช้หลักการประชาสัมพันธ์ในการเข้าถึงตัว (Direct Approach) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการท่อส่งก๊าซ เช่น ประชาชนในแนวท่อส่งก๊าซ ข้าราชการในจังหวัด กาญจนบุรี ผู้นำความคิดในท้องถิ่น ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อสร้างเครือข่าย (Connection Groups) จะได้ทราบความเคลื่อนไหวของแต่ละกลุ่มรวมทั้งเป็นการตัดกระแสไม่ให้ฝ่ายคัดค้านการก่อสร้าง ท่อส่งก๊าซไปต่อความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง กลุ่มผู้นำทางความคิด หรือกลุ่มการเมืองใน จังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดข้างเคียง หลักการก็คือพยายามตัดการสร้างเครือข่ายของฝ่ายคัดค้าน ทุกทาง โดยไม่ให้เกิดประวัติศาสตร์ซ้ำรอยเหมือนกับกรณีการคัดค้านการก่อสร้างเขื่อนน้ำโจน

การดำเนินการประชาสัมพันธ์แบบเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ปตท. ได้ใช้วิธีการจัด ประชุมกลุ่มต่าง ๆ และบรรยายสรุปโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซ โดยนายสงเกียรติ ทานสัมฤทธิ์ ผู้ อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ ปตท. ประกอบกับการแจกเอกสาร แผ่นพับ จดหมายข่าว และจัด นิทรรศการในบริเวณจัดประชุม โดยจัดการประชุมลักษณะเช่นนี้ต่อหน่วยงานราชการและเอกชน รวมทั้งผู้นำท้องถิ่น ผู้นำทางความคิดทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน องค์การ บริหารส่วนตำบล กลุ่มเกษตรกร หอการค้าจังหวัดกาญจนบุรี สภาอุตสาหกรรม สโมสรโรตารี

เป็นต้น ปตท.ได้ดำเนินการทั้งสิ้น 51 ครั้ง รวมทั้งเข้าไปจัดนิทรรศการและให้ความรู้เกี่ยวกับทอส่ง ก๊าซธรรมชาติให้กับเด็กและเยาวชนตามโรงเรียนต่างๆ ที่อยู่ในแนวทอก๊าซเกือบทุกโรงเรียนทั้งใน จังหวัดกาญจนบุรีและราชบุรี 31 แห่ง และทำประชาสัมพันธ์ต่อสื่อมวลชนด้วยการจัดสัมมนา ชี้แจง โครงการและนำสื่อมวลชนเยี่ยมชมพื้นที่การก่อสร้างทั้งสิ้น 24 ครั้ง นำผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเยี่ยมชมพื้นที่การก่อสร้างทั้งสิ้น 17 ครั้ง

นอกจากนี้ ปตท. ยังได้ร่วมมือกับสมาคมนักวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย โดยมี ลุงพร นักจัดรายการวิทยุซึ่งชาวจังหวัดกาญจนบุรีรู้จักกันเป็นอย่างดีเป็นผู้นำทีมจัดฉายภาพยนตร์ โดยตระเวนไปในย่านชุมชนที่แนวทอก๊าซผ่านในช่วงเย็น โดยใช้ภาพยนตร์และการแสดงบนเวทีเป็น จุดดึงดูดความสนใจของชาวบ้านให้มารวมตัวกัน และลุงพรได้ตั้งโต๊ะรับเรื่องความเดือดร้อนที่ได้รับ จากการวางทอส่งก๊าซธรรมชาติ หลังจากนั้นจะนำไปปรึกษาหารือกับ ปตท.เพื่อให้นำกรณีร้องเรียน ต่าง ๆ ที่ได้รับนำไปพิจารณา ซึ่งการจัดฉายภาพยนตร์และรับเรื่องราวร้องทุกข์ในย่านชุมชนที่มี ทอส่งก๊าซผ่านดำเนินการทั้งสิ้น 20 ครั้ง เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้ ปตท.ได้รับทราบข้อมูลในพื้นที่ได้ดี ยิ่งขึ้น

นอกจากการทำประชาสัมพันธ์แบบเข้าถึงตัวแล้ว ปตท. ยังได้จัดทำ “จดหมาย ชาว” เดือนละ 2 ฉบับ โดยเนื้อหาใน “จดหมายชาว” ในระยะแรกส่วนใหญ่เป็นการตัดข่าวจากหนังสือ พิมพ์ฉบับต่าง ๆ ที่เขียนสนับสนุนการก่อสร้างทอส่งก๊าซธรรมชาติแล้วนำมาจัดเรียงหน้าให้มี ลักษณะคล้ายกับหนังสือพิมพ์ มีบทความต่าง ๆ คือ ความเคลื่อนไหว สารจาก ปตท. ไขข้อข้องใจ หน้าต่างความคิด การ์ตูน “ประโยชน์ของก๊าซธรรมชาติ” โดยชัย ราชวัตร และเยี่ยมเยียน แจกจ่าย ไปยังสถานศึกษา องค์กรบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานราชการในจังหวัดกาญจนบุรีและราชบุรี

กิจกรรมต่าง ๆ ของ ปตท.เหล่านี้ล้วนเป็นกิจกรรมที่พยายามสร้างความสัมพันธ์ กับกลุ่มต่างๆ ในจังหวัดกาญจนบุรีทั้งที่มีส่วนเกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับการวางทอส่งก๊าซธรรมชาติ เพื่อให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้ยอมรับโครงการทอส่งก๊าซธรรมชาติและมองโครงการนี้ในทางบวกมากยิ่งขึ้น

5.2 การระดมทรัพยากรของกลุ่มผู้สนับสนุนโครงการ

ความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้สนับสนุนการก่อสร้างทอส่งก๊าซธรรมชาติเริ่มขึ้น ท่ามกลางกระแสคัดค้านการก่อสร้างของกลุ่มอนุรักษ์กาญจนที่เริ่มมีมากขึ้น โดยมีทั้งส่วนบุคคลและ กลุ่มที่แสดงจุดยืนในการสนับสนุนการก่อสร้างทอส่งก๊าซธรรมชาติด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การออก จดหมายเปิดผนึกของนายกำธร ล้อวงศ์งาม รองประธานหอการค้าและเลขาธิการหอการค้าจังหวัด กาญจนบุรี หนังสือขอสนับสนุนการวางทอส่งก๊าซถึงรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีของ ผศ.ดร. ดิเรก ตั้งสายัณห์ อาจารย์คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี เอกสารชี้แจงเหตุผล การสนับสนุนการวางทอส่งก๊าซธรรมชาติ โดยการแสดงจุดยืนเหล่านี้ในระยะแรกจะออกมาในลักษณะ ต่างคนต่างทำยังไม่มี การติดต่อประสานงานร่วมกันแต่อย่างใด จนกระทั่งกลุ่มผู้คัดค้านปิดป่าห้วย เข่งในวันที่ 21 ธันวาคม 2540 กลุ่มผู้สนับสนุนการก่อสร้างทอส่งก๊าซจึงได้มีการรวมตัวกันขึ้นเป็น

“องค์กรประชาคมจังหวัดกาญจนบุรี” มีนายธัญญา ดาราพิสัยสุข นายกสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านกาญจนบุรี เป็นประธานองค์กรประชาคมจังหวัดกาญจนบุรี โดยแสดงบทบาทเคลื่อนไหวในสถานการณ์ความขัดแย้งตั้งแต่วันที่ 20 องค์กรที่เข้าร่วมลงนามในการจัดตั้ง “องค์กรประชาคมจังหวัดกาญจนบุรี” มีทั้งสิ้น 17 องค์กร ซึ่งเป็นทั้งองค์กรที่มีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในจังหวัดกาญจนบุรีและองค์กรใหม่ที่จัดตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะกิจในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง ได้แก่

- 1) สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านกาญจนบุรี
- 2) สมาคมชาวกาญจนบุรี
- 3) กลุ่มเกษตรกรจังหวัดกาญจนบุรี
- 4) หอการค้าจังหวัดกาญจนบุรี
- 5) สภาอุตสาหกรรมจังหวัดกาญจนบุรี
- 6) ศูนย์อนุรักษ์จังหวัดกาญจนบุรี
- 7) ชมรมประวัติศาสตร์จังหวัดกาญจนบุรี
- 8) สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดกาญจนบุรี
- 9) สมาคมชาวเรือชาวแพจังหวัดกาญจนบุรี
- 10) สมาคมสื่อมวลชนกาญจนบุรี
- 11) ชมรมโรงแรมรีสอร์ทและสนามกอล์ฟจังหวัดกาญจนบุรี
- 12) ชมรมชาวบ้านแนวท่อก๊าซจังหวัดกาญจนบุรี
- 13) ชมรมพัฒนาทองผาภูมิเพื่ออนาคต
- 14) ชมรมอยู่ซ่อมทำม่วงจังหวัดกาญจนบุรี
- 15) ชมรมบ้านและที่ดินจังหวัดกาญจนบุรี
- 16) ชมรมผู้ผลิตทรายบกจังหวัดกาญจนบุรี
- 17) ชมรมบริหารงานบุคคลจังหวัดกาญจนบุรี

การระดมทรัพยากรของกลุ่มผู้สนับสนุนในโครงการก่อสร้างท่าส่งก๊าซธรรมชาติ นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการนำเสนอผ่านสื่อที่ ปตท. ให้การสนับสนุนเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น วิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น โดยออกมาในนามของ “ประชาคมจังหวัดกาญจนบุรี” ซึ่งกลุ่มผู้สนับสนุนสามารถเข้าไปใช้สื่อมวลชนท้องถิ่นได้อย่างง่ายดาย ซึ่งนอกเหนือจากการเข้าไปใช้สื่อมวลชนแล้ว กลุ่มผู้สนับสนุนได้มีสื่ออื่นๆ เพื่อสนับสนุนการก่อสร้างท่าส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า ดังนี้

สื่อบุคคล

ใน “ประชาคมจังหวัดกาญจนบุรี” ประกอบด้วยองค์กรต่างๆ ที่สนับสนุนการก่อสร้างท่าส่งก๊าซธรรมชาติ ซึ่งองค์กรเหล่านี้มีสมาชิกเป็นจำนวนมาก อาทิ สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านมี

กำนันอยู่ในสังกัด 97 คน มีผู้ใหญ่บ้าน 1,770 คน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านละ 2 คน นอกจากนี้ยังมีสารวัตรกำนัน แพทย์ตำบล ซึ่งสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านได้ขอความร่วมมือในกลุ่มสมาชิกให้เผยแพร่ข่าวสารที่เป็นผลบวกของโครงการทอส่งก๊าซไปยังลูกบ้านของตนโดยตรง เป็นต้น ซึ่งกำนันผู้ใหญ่บ้านเหล่านี้มีส่วนอย่างมากในการชักนำความคิดของลูกบ้านในหมู่บ้านของตนได้โดยอำนาจของตำแหน่งหน้าที่ และสามารถที่จะรวบรวมลูกบ้านออกมาแสดงผลงานเพื่อสนับสนุนโครงการทอส่งก๊าซธรรมชาติได้โดยไม่ยาก ส่วนองค์กรอื่นๆ นอกจากจะมีสมาชิกสังกัดจำนวนมากแล้ว ยังเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีในจังหวัดกาญจนบุรี เช่น นายกำธร ล້อวงศ์งาม ประธานบริษัท ริเวอร์แควการ์เดน จำกัด ประธานบริษัทท่องเที่ยวทางรถไฟ จำกัด เจ้าของกิจการบ้านริมแควแพริมน้ำ รองประธานและเลขาธิการหอการค้าจังหวัดกาญจนบุรีและอีกหลายตำแหน่ง พลโทรวมศักดิ์ ไชยโกมินทร์ ประธานชมรมประวัติศาสตร์ ก็เป็นผู้ที่ชาวกาญจนบุรีรู้จักดี เป็นต้น เมื่อบุคคลเหล่านี้ซึ่งมีสมาชิกจำนวนมากนำกลุ่มองค์กรของตนสนับสนุนการก่อสร้างทอส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาทำให้ปริมาณของผู้สนับสนุนโครงการทอส่งก๊าซธรรมชาติในจังหวัดกาญจนบุรีเพิ่มขึ้นมากขึ้นเรื่อยๆ ในหมู่สมาชิกองค์กรดังกล่าว

หออกระจายข่าว

แต่ละหมู่บ้านในจังหวัดกาญจนบุรีส่วนใหญ่จะมีหออกระจายข่าวซึ่งเป็นสื่อที่มีส่วนช่วยการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของโครงการทอส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาได้มาก หากมีข้อมูลต่าง ๆ ทั้งเอกสาร เทปบันทึกเกี่ยวกับโครงการนี้จะแจกไปยังผู้ใหญ่บ้านแต่ละแห่งเพื่อนำไปให้โฆษกประจำหออกระจายข่าวเปิดกระจายเสียง นอกจากนี้หออกระจายข่าวในหลายแห่งกระจายเสียงรายการ "สานสัมพันธ์ชาวบ้าน/ปตท." ของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นรายการที่ ปตท.ให้การสนับสนุนเพื่อเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการทอส่งก๊าซธรรมชาติและเป็นรายการที่ตอบปัญหาข้อสงสัยของชาวบ้านรวมทั้งรับฟังปัญหาที่ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนจากการก่อสร้างทอส่งก๊าซธรรมชาติเพื่อแก้ไขปัญหาที่ปัญหาจะลุกลามใหญ่โต

แผ่นพับ แผ่นปลิว

กลุ่มผู้สนับสนุนมักใช้แผ่นพับ แผ่นปลิว เพื่อตอบโต้ข้อมูลของฝ่ายคัดค้านและเพื่อแสดงข้อคิดเห็นของกลุ่มต่อต้านการก่อสร้างทอส่งก๊าซธรรมชาติในครั้งนี้ แผ่นพับแผ่นปลิวที่ออกมาในนามของ "องค์กรประชาคมจังหวัดกาญจนบุรี" ที่ผลิตเป็นจำนวนมากได้ใช้แจกในการแสดงผลงานมวลชนสนับสนุนการก่อสร้างทอส่งก๊าซธรรมชาติที่บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2541

อย่างไรก็ตามก่อนการรวมตัวขององค์กรต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนทอส่งก๊าซธรรมชาติเป็น "องค์กรประชาคมจังหวัดกาญจนบุรี" ได้มีแผ่นพับ แผ่นปลิวที่ออกมาในนามของสมาคมชมรม หรือส่วนบุคคล เป็นระยะ เช่น จดหมายเปิดผนึกของนายกำธร ล້อวงศ์งาม รองประธานหอการค้าและเลขาธิการหอการค้าจังหวัดกาญจนบุรี แลกเปลี่ยนชี้แจงต่อประชาชนชาวไทยของนาย

ธัญญา ดาราพิสัยสุข นายกสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดกาญจนบุรี การทำแถลงการณ์ความคิดเห็นของสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อกรณีโครงการก่อสร้างก๊าซธรรมชาติและนำแจกจ่ายไปยังกำนันผู้ใหญ่บ้านในการประชุมประจำเดือนทุกครั้ง จดหมายถึงรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเพื่อสนับสนุนการวางท่อก๊าซเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าและพัฒนาอุตสาหกรรมของ ผศ.ดิเรก ตั้งสายยันท์ อาจารย์คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏจังหวัดกาญจนบุรี

หลังจากที่กลุ่มผู้คัดค้านมีกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแสดงความไม่เห็นด้วยกับการก่อสร้างท่อก๊าซมานานประมาณ 1 ปี แล้วขณะที่เพิ่งจะมีความเคลื่อนไหวจากกลุ่มผู้สนับสนุนภายในจังหวัดกาญจนบุรี ทำให้สื่อมวลชนเริ่มหันมาจับตาความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้สนับสนุนด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการที่ทำให้สื่อมวลชนสนใจ การออกแผ่นพับ แผ่นปลิว หรือแถลงการณ์ในช่วงที่เกิดสถานการณ์ความขัดแย้งนอกจากจะเป็นการสื่อโดยตรงไปยังผู้ที่ได้รับแล้ว ยังถือเป็นเสมือน "จดหมายข่าว" ให้กับสื่อมวลชนเพื่อเผยแพร่ในวงกว้างต่อไปได้อีกด้วย นอกจากนี้การออกจดหมายเปิดผนึกหรือจดหมายสนับสนุนการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติเหล่านี้สร้างความพอใจให้กับ ปตท.อย่างมาก

"ตอนนั้นทุกคนเริ่มหันมามองแล้ว คุณพละ สุขเวช, ดร.ส่งเกียรติก็มาหา ผู้หลักผู้ใหญ่ก็มาทามาขอบคุณ เราก็ได้กำลังใจและคิดว่าเดินทางถูกต้องแล้ว แต่ไม่หวังอะไรจากเขาเลยแม้แต่สตางค์แดงเดียว เราก็ทำให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ คือ ไม่รู้จักกัน จนพอเราทำเอกสารออกไปมันก็ยังไม่ยุติก็เลยต้องเขียนจดหมายเปิดผนึกฉบับที่ 2 ให้กับเขาอีกฉบับให้กับสื่อนี้แหละแล้วก็ออกสื่อเยอะเยอะ...พยายามให้คนทั่วไปและคนทั่วประเทศได้รับทราบทางสื่อ ITV ก็มาสัมภาษณ์"

(กำธร ล้อวงศ์งาม, สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2544)

ป้ายผ้า

ป้ายผ้าเป็นอีกสื่อหนึ่งที่กลุ่มผู้สนับสนุนผลิตขึ้นมาโดยใช้ข้อความสั้น ๆ 1-2 ประโยคเพื่อสื่อถึงความคิดเห็นที่มีต่อโครงการก่อสร้างก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยานาซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้อความสนับสนุนการก่อสร้างท่อส่งก๊าซ และมีบางป้ายที่เป็นการโจมตีผู้คัดค้านว่าเป็นการกลุ่มคนที่ขัดขวางการพัฒนาประเทศขัดขวางการฟื้นตัวของเศรษฐกิจที่กำลังตกต่ำอย่างหนัก (ปี 2540-2542) ได้แก่

- 1) หอการค้าจังหวัดกาญจนบุรีสนับสนุน...การวางท่อก๊าซของ..ปตท.
- 2) เสียป่าเพียงน้อยนิดเพื่อเศรษฐกิจของประเทศ
- 3) หอกาญจน์ฯศึกษาแล้ว...มติเอกฉันท์สนับสนุน 100% การวางท่อก๊าซ
- 4) ชาวกาญจน์...ไม่ต้านก๊าซ
- 5) เพื่อประโยชน์ของชาติใครคัดค้านทำลายเศรษฐกิจ
- 6) อย่าปลุกกระแส-อย่าคัดค้านไม่มีใครเชื่อหรอก
- 7) เพื่อประโยชน์ของคนทั้งประเทศหอกาญจน์ฯ สนับสนุนเต็มที่ การวางท่อก๊าซ

ป้ายผ้าของกลุ่มผู้สนับสนุนก่อสร้างท่อส่งก๊าซส่วนใหญ่จะได้รับความยินยอมให้ติดประกาศบริเวณ รั้วหน้าหน่วยงานราชการ เช่น ศาลากลางจังหวัด ที่ทำการอำเภอเมืองกาญจนบุรี เป็นต้น เนื่องจาก กลุ่มผู้สนับสนุนบางองค์กรเป็นหน่วยงานของรัฐ บางองค์กรมีผู้มีชื่อเสียงในจังหวัดเป็นสมาชิกหรือ มีผู้นำที่สามารถเข้าถึงหน่วยงานราชการได้ ประกอบกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัด กาญจนบุรีได้ให้การสนับสนุนการวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติโดยอยู่เบื้องหลังการเคลื่อนไหวของผู้ สนับสนุนมาโดยตลอด และกิจกรรมความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้สนับสนุนนั้นมักจะปรึกษากับผู้ว่า ราชการจังหวัดก่อนที่จะดำเนินการก่อนเสมอ

การแสดงพลังมวลชนสนับสนุนก่อสร้าง

กลุ่มผู้สนับสนุนได้พยายามแสดงให้เห็นประชาชนชาวไทยทั่วประเทศเห็นว่าชาว กาญจนบุรีไม่ได้คัดค้านท่อส่งก๊าซแต่อย่างใด มีเพียงกลุ่มคนเพียงน้อยนิดที่ไม่เห็นด้วยเท่านั้น จึง พยายามแสดงจำนวนมวลชนที่เห็นด้วยกับการก่อสร้างท่อส่งก๊าซ ดังนั้นองค์กรผู้ให้การสนับสนุนทั้ง 20 องค์กรได้รวบรวมสมาชิกเพื่อแสดงพลังครั้งใหญ่โดยจัดเวทีบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด กาญจนบุรีเมื่อวันที่ 23 มกราคม 2541 ตั้งแต่เวลาประมาณ 8.30 น. - 12.30 น. มีผู้เข้าร่วม ชุมนุมประมาณ 50,000 คน ซึ่งองค์กรหลักที่นำชาวบ้านเข้าร่วมชุมนุมได้จำนวนมาก คือ สมาคม กำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งการเข้าใช้พื้นที่บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดได้นั้นแสดงให้เห็นว่าการจัดเวทีครั้งนี้มีบุคคลสำคัญในจังหวัดกาญจนบุรีให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ทำให้เกิด การรวมตัวครั้งใหญ่ได้บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด นอกจากนี้ยังมีการรวมตัวของกลุ่มองค์กร ต่างๆ ในนาม "องค์กรประชาคมจังหวัดกาญจนบุรี" ในเวทีอื่นๆ อีก เช่น การร่วมแถลงการณ์ของ 20 องค์กรการเข้าไปสร้างกระท่อมอาศัยบริเวณเคพี 28 ของชาวบ้านตำบลสหกรณ์นิคม 200 คน นำโดยนายสมชาย หงสาวดี กำนันตำบลสหกรณ์นิคม เพื่อดูแลให้การก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติ แล้วเสร็จด้วยดี และบางครั้งมีการนำกลุ่มผู้สนับสนุนเข้าเผชิญหน้ากับกลุ่มผู้คัดค้านอย่างกรณีที่นาย สุธชิน หงสาวดี ผู้ใหญ่บ้านหินแหลม นำชาวบ้านไปยังบริเวณที่กลุ่มผู้คัดค้านปิดป่าแต่เจ้าหน้าที่ ตำรวจตระเวนชายแดนกีดกันไว้ จึงเปิดเวทีบริเวณวัดซึ่งใกล้เคียงละแวกนั้นเป็นเวทีกล่าวโจมตีกลุ่ม ผู้ชุมนุมปิดป่าด้วยถ้อยคำที่รุนแรง เป็นต้น ซึ่งการรวมตัวเพื่อแสดงพลังของกลุ่มผู้สนับสนุนมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสนับสนุนให้มีการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติให้เสร็จลุ่่วงทันเวลาที่ ปตท.ได้วาง ไว้ และแสดงให้เห็นประชาชนทั้งประเทศเห็นว่าประชาชนจังหวัดกาญจนบุรีไม่ได้คัดค้านโครงการวาง ท่อส่งก๊าซธรรมชาติทุกคนตามที่กลุ่มผู้คัดค้านโครงการกล่าวอ้าง

การยื่นหนังสือถึงบุคคลสำคัญ

การยื่นหนังสือให้กับบุคคลสำคัญทั้งในระดับประเทศและระดับจังหวัดเป็น กระบวนการหนึ่งของการหาแนวร่วมเดียวกับกลุ่มของตนเอง กลุ่มผู้สนับสนุนใช้วิธีการยื่นหนังสือ ถึงบุคคลสำคัญเพื่อแสดงเหตุผลของการสนับสนุนการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติ โดยกลุ่มผู้

สนับสนุนได้ยื่นหนังสือสนับสนุนการวางท่อส่งก๊าซต่อพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรี (มิถุนายน 2540) การยื่นหนังสือสนับสนุนโครงการวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติต่อนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี (ธันวาคม 2540) การยื่นหนังสือต่อนายสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ให้มีการวางท่อก๊าซในเส้นทางเดิมที่ ปตท.กำหนดไว้ การยื่นหนังสือถึงพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อให้เร่งแก้ไขปัญหาการขัดขวางการวางท่อก๊าซที่มีนายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นแกนนำ เป็นต้น

5.3 การระดมทรัพยากรของกลุ่มผู้คัดค้านโครงการ

การคัดค้านโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า องค์กรประชาชนทั้งในส่วนกลางและจังหวัดกาญจนบุรีได้รวมตัวกันเป็นเครือข่าย การคัดค้านเริ่มต้นอย่างจริงจังเมื่อกลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีตรวจสอบพบว่าการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของ ปตท. ผ่านป่าสมบูรณ์ในจังหวัดกาญจนบุรี หลังจากนั้นไม่นานก็มีกลุ่มอนุรักษ์ในส่วนกลางเข้ามาเป็นแนวร่วม รวมทั้งองค์กรอื่นๆ ที่มองเห็นว่าโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติขัดกับจุดยืนของกลุ่มได้แก่ กลุ่มสิทธิมนุษยชน กลุ่มเรียกร้องของประชาธิปไตย กลุ่มนักวิชาการ ทำให้ในการคัดค้านครั้งนี้มีองค์กรต่าง ๆ เข้าร่วมประมาณ 88 องค์กร โดยมีกลุ่มองค์กรที่เป็นแกนนำดังต่อไปนี้

- 1) กลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรี
- 2) มูลนิธิสืบนาคะเสถียร
- 3) กลุ่มกัลยาณมิตร
- 4) คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า
- 5) สมาพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.)
- 6) คณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม 16 สถาบัน (คอทส.)
- 7) นักวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 8) มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์

โดยตลอดระยะเวลากว่า 2 ปี กลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีถือเป็นกำลังหลัก และมีองค์กรพันธมิตรอื่น ๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มองค์กรเหล่านี้มีความสนใจในทุก ๆ ประเด็นแต่มีเป้าหมายหลักร่วมกันคือ ไม่ต้องการให้มีการสร้างท่อส่งก๊าซครั้งนี้จนกว่าจะมีการพิจารณาทบทวนในทุกประเด็น ทั้งนี้ได้มีการแบ่งกลุ่มความสนใจออกมาอย่างชัดเจนซึ่งสามารถแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

- 1) กลุ่มที่สนใจในประเด็น “สิทธิมนุษยชน” เช่น สภากัลยาณมิตร เป็นต้น
- 2) กลุ่มที่สนใจในประเด็นเรื่อง “สิ่งแวดล้อม” เช่น กลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรี มูลนิธิสืบนาคะเสถียร มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย เป็นต้น
- 3) กลุ่มที่สนใจในประเด็นเรื่อง “สิทธิชุมชน” เช่น ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนตามแนวท่อ เป็นต้น

หลังจากที่กลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีค่อนข้างมั่นใจแล้วว่าโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่าจะต้องผ่านจังหวัดกาญจนบุรีอย่างแน่นอน จึงเรียกกลุ่มอนุรักษ์ในจังหวัดที่เป็นเครือข่ายกันมาพูดคุยทุกคนมีความเห็นว่าสมควรมีการเคลื่อนไหวเพื่อขอให้ยุติโครงการ และได้มีการติดต่อสื่อมวลชนระดับชาติเพื่อให้ข้อมูลและได้รับความสนใจกับความเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีอย่างมาก ในขณะที่สื่อมวลชนท้องถิ่นไม่ให้ความสนใจ และเมื่อประกาศจะสู้เพื่อยุติโครงการนี้แล้วกลุ่มอนุรักษ์จึงลงพื้นที่พร้อมๆ กับสื่อมวลชนที่สนใจเพื่อเก็บข้อมูลในเบื้องต้น คือแนวการวางท่อ ลักษณะภูมิประเทศที่ท่อก๊าซผ่าน ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ เป็นต้น เมื่อทราบข้อมูลในพื้นที่พอสมควรแล้วกลุ่มอนุรักษ์ก็จะมองเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าบ้างแล้วจึงเริ่มเผยแพร่ข้อมูลเหล่านี้ผ่านสื่อมวลชนเรียกร้องให้ ปตท.เปิดเผยข้อมูลของโครงการทั้งหมด และยื่นหนังสือให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดได้ทราบ พร้อมกันนั้นได้พยายามหาข้อมูลอื่นๆ เพิ่มเติมทั้งจากการประสานงานกับองค์กรอนุรักษ์ในส่วนกลาง การเข้าร่วมฟังและซักถามในการประชุมรับฟังความคิดเห็นทางวิชาการด้านป่าไม้และสัตว์ป่า (Technical Hearing) ที่ปตท.จัดขึ้นซึ่งในที่สุดกลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีก็พบว่าในเวทีการรับฟังความคิดเห็นทางวิชาการด้านป่าไม้และสัตว์ป่า ปตท.ยังตอบคำถามอย่างคลุมเครือทั้งในเรื่องคุณสมบัติก๊าซ เรื่องป่าไม้และสัตว์ป่า ผลกระทบต่อชุมชน การป้องกันการวินาศกรรม และผลที่เกิดขึ้นจากแผ่นดินไหว ดังนั้นกลุ่มอนุรักษ์จึงเรียกร้องให้มีการจัดทำประชาพิจารณ์อีกครั้งเพื่อให้สาธารณชนได้รับทราบอย่างกว้างขวาง ได้แก่ การแจกใบปลิว แผ่นพับ เอรารถระเวนประกาศไปยังสถานที่ชุมชน ติดป้ายผ้า รณรงค์ การจัดเวทีปราศรัยให้ชาวจังหวัดกาญจนบุรีเข้าร่วมการต่อสู้เพื่อไม่ให้มีการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติผ่านจังหวัดกาญจนบุรี และการลงพื้นที่เพื่อพูดคุยกับชาวบ้านที่อยู่ตามแนวท่อก๊าซ โดยเข้าไปให้ข้อมูลว่าจะเกิดผลกระทบใดบ้างหากมีการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติ

“กิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำเพื่อให้พวกเราไม่ลืมหืม ให้พวกเรารู้ว่ายังเคลื่อนไหวอยู่ แต่ก็มีส่วนเพื่อให้สื่อสนใจ ทุกวันนี้พี่ทำอะไรพี่พยายามเน้นเป็นประเด็นเพื่อให้สื่อสนใจ ตรงนี้มีส่วนทุกครั้งทำงานทั้ง ๆ ที่รู้ว่าสื่อไม่เอากับเราแต่พี่ก็ส่งความเคลื่อนไหวไปให้สื่อตลอด”

(ภินันท์ ไชติรสเศรษฐี, สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2544)

“การทำกิจกรรมทุกครั้งต้องการให้เป็นข่าวแน่นอน เพราะว่าเป็นวิธีการที่เราจะต้องให้สาธารณชนหรือสังคมเข้ามามองเห็นจึงต้องมีกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น”

(บุญส่ง จันทร์ส่องรัศมี, สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2544)

ในการต่อสู้คัดค้านโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซครั้งนี้ กลุ่มผู้คัดค้านได้มีการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อคัดค้านโครงการวางท่อก๊าซธรรมชาติ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

หนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์ระดับชาตินำมาศึกษามีทั้งสิ้น 4 ฉบับ ได้แก่

- 1) หนังสือพิมพ์ข่าวสด
- 2) หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ
- 3) หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์
- 4) หนังสือพิมพ์มติชน

หนังสือพิมพ์ข่าวสด

หนังสือพิมพ์ระดับชาติที่เปรียบเสมือนกระจกบานใหญ่ของกลุ่มผู้คัดค้านคือหนังสือพิมพ์ “ข่าวสด” ซึ่งติดตามความเคลื่อนไหวอย่างใกล้ชิด ติดตามความเคลื่อนไหวอย่างละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมของฝ่ายคัดค้าน

“กับนักข่าวข่าวสดเรารู้จักกันตั้งแต่ทำข่าวสมัยก่อน ๆ ฉะนั้นเวลามีข่าวอะไรจะโทรไปหาเขาก่อน พอบอกแล้วเขาก็จะจูนนักข่าวท้องถิ่นของเขาเอง เราก็เลยไปสนิทกับนักข่าวท้องถิ่น เขาถูกจูนมาให้ตามข่าว จริง ๆ แล้วส่วนกลางมีบทบาทมาก ถ้ากลางไม่จูนนักข่าวก็ไม่เด่น “ข่าวสด” นี้ถือว่าเกาะติดสถานการณ์”

(ภินันท์ โชติรสเศรณี, สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2544)

จากความคุ้นเคยเป็นการส่วนตัวของแหล่งข่าวประกอบกับนโยบายของหนังสือพิมพ์ที่ต้องการเป็นกระบอกเสียงให้กับคนที่เป็นกลุ่มน้อยในสังคม ที่ขุดคุ้ยความไม่ชอบมาพากลของรัฐ ทำให้ข่าวที่ออกมาในหน้าหนังสือพิมพ์ข่าวสด บทความ บทบรรณาธิการต่าง ๆ โนม์เสียงไปยังฝ่ายคัดค้านถือเป็นเวทีสำคัญและเป็นเวทีระดับชาติเวทีเดียวของกลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ที่มีโอกาสได้ให้ข้อมูลกับสาธารณชน ได้ตั้งคำถามกับเจ้าของโครงการ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่ของรัฐ และฝ่ายสนับสนุน

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจที่ให้ความสนใจกับข่าวสิ่งแวดล้อมไม่น้อยกว่าข่าวเศรษฐกิจและข่าวการเมืองโดยเฉพาะในส่วน “จุดประกาย” ที่ให้ความสำคัญกับข่าวสังคม สิ่งแวดล้อม ศิลปะบันเทิง ซึ่งกลุ่มผู้คัดค้านเองได้มีสายสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สื่อข่าวในส่วน “จุดประกาย” นี้ด้วยทุกครั้งทีลงพื้นที่จะติดต่อกับผู้สื่อข่าวที่คุ้นเคยกันดี แต่ข่าวต่าง ๆ รวมทั้งสารคดีในหน้าจุดประกายไม่ค่อยปรากฏให้เห็นมากนักมีเพียงข่าวความเคลื่อนไหวที่สำคัญ เช่น การเข้าปิดป่าของ

กลุ่มผู้คัดค้าน การเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการฯ ชุดนายอานันท์ ปันยารชุนเป็นประธานการเข้าร่วมคัดค้านของกลุ่มนักวิชาการ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มผู้คัดค้านตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับอาจถูกรงับจากกองบรรณาธิการ

หนังสือพิมพ์มติชน

หนังสือพิมพ์มติชนแม้จะเป็นหนังสือพิมพ์ในเครือเดียวกับข่าวสดแต่การนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์มติชนจะแตกต่างจากหนังสือพิมพ์ข่าวสดโดยสิ้นเชิง ในหนังสือพิมพ์มติชนมีการรายงานเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่สำคัญๆ ขึ้นมาเท่านั้น แม้ว่าหนังสือพิมพ์มติชนจะมีหน้าสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุขซึ่งเป็นส่วนที่รับผิดชอบข่าวด้านนี้โดยเฉพาะ แต่เนื่องจากมีบุคลากรในส่วนนี้ไม่เพียงพอทำให้ไม่สามารถหาข้อมูลได้อย่างเจาะลึก

หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์

หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ มีการนำเสนอกรณีข่าวโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานนานาชาติจากแหล่งยานา สหภาพพม่า ในลักษณะที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันเท่าใดนัก เหตุการณ์ความเคลื่อนไหวในการคัดค้านการก่อสร้างท่าอากาศยานนานาชาติจากแหล่งยานา สหภาพพม่าจะมีการรายงานผ่านใน ส่วน Business Post จะสนับสนุนการก่อสร้างอย่างเต็มที่ ขณะที่ข่าวหน้า 1 พยายามนำข้อมูลของทั้งสองฝ่ายมาลงเพื่อให้ผู้อ่านได้เปรียบเทียบกัน และยังมีในส่วน Perspective ซึ่งเจาะลึกปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการก่อสร้างท่าอากาศยาน โดยเนื้อหาในบทความและการจัดวางภาพต่างๆ มีแนวโน้มไปในทางไม่เห็นด้วยกับการก่อสร้าง

ขณะที่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในจังหวัดกาญจนบุรีที่ผู้วิจัยเลือกมาวิเคราะห์มี 4 ฉบับคือ

- 1) หนังสือพิมพ์ผู้นำก้าวหน้า
- 2) หนังสือพิมพ์มติกาญจน์
- 3) หนังสือพิมพ์ฐานเสรีเศรษฐกิจ
- 4) หนังสือพิมพ์ชาวกาญจน์

จังหวัดกาญจนบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมากมายนับสิบหัวหนังสือพิมพ์และหลายฉบับพิมพ์ด้วยกระดาษปอนด์สีสวยอย่างดี โดยออกวางจำหน่ายบ้าง วางแจกตามสถานที่ราชการ ที่ชุมชน แม้จะมีหนังสือพิมพ์มากมายแต่ก็มีบางฉบับที่ไม่ได้พิมพ์ทุกงวด จะออกมาเฉพาะในช่วงเทศกาลปีใหม่ สงกรานต์ วันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น เพราะช่วงเทศกาลเหล่านี้หนังสือพิมพ์จะมีรายได้เป็นอย่างดีจากการลงค่าถวายพระพร คำอวยพรจากบรรดาห้างร้าน ข้าราชการ และบุคคลสำคัญในจังหวัด

แม้หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจะเป็นสื่อที่อยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์การก่อสร้างโครงการท่าอากาศยานนานาชาติจากแหล่งยานา สหภาพพม่ามากที่สุด แต่สื่อหนังสือพิมพ์กลับกลายเป็นสื่อที่กลุ่มอนุรักษ์กาญจน์แทบจะไม่ได้มีโอกาสได้ใช้พื้นที่ข่าวเลยแม้แต่ฉบับเดียว ข่าวส่วนใหญ่ของทุก

ฉบับจะเป็นข่าวที่เป็นประโยชน์กับโครงการวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า บ้างก็เป็นบทความโฆษณาประชาสัมพันธ์ของปตท. เต็มหน้ารองหลังหนังสือพิมพ์ เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์ของโครงการแทบทั้งสิ้น ส่วนข่าวคราวความเคลื่อนไหวของฝ่ายคัดค้านจะเป็นข่าวในเชิงลบ เช่น กลุ่มอนุรักษ์นำไม้ไผ่มาเผาขณะตั้งแคมป์ปิดป่า มีผู้นำเสียมมาสนับสนุนเพื่อให้มาต่อสู้กับรัฐ เป็นต้น ดังนั้นสื่อท้องถิ่นจึงไม่ได้เป็นเวทีช่วยนำข้อเรียกร้องต่างๆ หรือเหตุผลการคัดค้านของกลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ออกเผยแพร่ภายในท้องถิ่นจังหวัดกาญจนบุรีแม้แต่แต่น้อย ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นสร้างความผิดหวังให้กับกลุ่มอนุรักษ์กาญจน์เป็นอย่างมาก เพราะทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรมใดๆ ขึ้นมา กลุ่มอนุรักษ์กาญจน์จะเชิญผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมาตลอด บางครั้งก็เขียนข่าวส่งไปให้แต่ไม่มีการตอบรับใดๆ

“สื่อท้องถิ่นอะไรก็เป็นเงินไปหมด ส่วนใหญ่ถูกซื้อกรณีท่อก๊าซ ถ้าไม่ได้ถูกซื้อสื่อแบบเขื่อนน้ำโจน แบบกาศสารพิษ คิดว่าเรื่องท่อก๊าซประเทศจะได้รับประโยชน์มาก ขอตำหนิสื่อว่าเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน สื่อไม่ได้ทำให้ประเทศได้ประโยชน์ หากไม่ได้รับประโยชน์ส่วนตน สื่อจะลงข่าวได้ชัดกว่านี้”

(ภินันท์ โชติรสเศรณี, สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2542)

วิทยุกระจายเสียง

สถานีวิทยุกระจายเสียงที่ศึกษาคือ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งปัจจุบันมีการถ่ายทอดครอบคลุมทั่วประเทศ 4 เวลา รวมเวลา 2 ชั่วโมง คือเวลา 07.00-07.30 น., 12.30-13.00 น., 19.00-19.30 น. และ 20.00-20.30 น. ซึ่งสถานีที่รับการถ่ายทอดข่าวของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยทั้ง 4 ช่วงเวลาส่วนใหญ่สังกัดกรมประชาสัมพันธ์ซึ่งมีกระจายอยู่ในทุกจังหวัด ส่วนสถานีอื่นๆ มักจะมีข่าวต้นชั่วโมงที่รับจากต้นสังกัด เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงในสังกัด อสมท. จะรับข่าวต้นชั่วโมงที่ อสมท. ผลิตขึ้นจากกรุงเทพมหานคร ส่วนสถานีในสังกัดของทหารจะรับข่าวต้นชั่วโมงจากศูนย์ข่าวหรือสำนักข่าวเอกชนที่ทำสัญญาด้วย อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีการบังคับถ่ายทอดข่าวของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย 2 ช่วงเวลา คือ 7.00-07.30 น. และ 19.00-19.30 น. รวมเวลา 1 ชั่วโมง ส่วนอีก 2 ช่วงเวลาขึ้นอยู่กับพิจารณาของแต่ละสถานีว่าจะรับการถ่ายทอดหรือไม่

ข่าวการคัดค้านโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่าที่ผ่านทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยหากเทียบสัดส่วนกับข่าวของผู้บริหารรัฐบาลที่แสดงความคิดเห็นต่อกรณีโครงการนี้ หรือข่าวของการปีเตอร์เลียมแห่งประเทศไทยแล้วถือว่ามึนน้อยมาก ทำให้แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ไม่คิดที่จะใช้สื่อดังกล่าวเป็นเวทีในการให้ข้อมูลต่อสาธารณชน

นับตั้งแต่เดือนธันวาคม 2540-เดือนกรกฎาคม 2541 พบว่ามีการนำเสนอข่าวกรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-พม่าทั้งสิ้น 31 ข่าว ซึ่งมีการนำเสนอทั้งสิ้น 24 วัน มีการนำ

เสนอในมุมมองของกลุ่มผู้คัดค้านทั้งสิ้น 6 ครั้ง ในขณะที่นำเสนอข่าวของ ปตท. 12 ครั้ง เสนอข่าวของรัฐบาลซึ่งสนับสนุนการก่อสร้าง 14 ครั้ง

มีการนำเสนอประเด็นข้อฝ่ายคัดค้านในเรื่อง

- 1) การแถลงเรื่องชะลอการปิดป่าของกลุ่มอนุรักษ์
- 2) ข้อเสนอให้มีการชะลอการก่อสร้างโครงการ

ส่วนสถานีวิทยุกระจายเสียงภายในจังหวัดกาญจนบุรีที่ผู้วิจัยคัดเลือกมาใช้วิเคราะห์ คือ

- 1) สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดกาญจนบุรี สังกัดกรมประชาสัมพันธ์
- 2) สถานีวิทยุกระจายเสียงตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดตำรวจตระเวนชายแดน
- 3) สถานีวิทยุกระจายเสียงจังหวัดทหารบก สังกัดกองทัพบก

สื่อวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่นเป็นอีกสื่อหนึ่งที่กลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีเข้าไปใช้ได้ยาก เนื่องจากมีรายการที่ ปตท.เป็นผู้สนับสนุนรายการแล้วทั้งสิ้น โดยเฉพาะในรายการที่มีผู้จัดการที่เป็นที่รู้จักของชาวจังหวัดกาญจนบุรีเป็นอย่างดี เช่น ลุงพร อำพล พงษานุสรณ์ เป็นต้น ซึ่งแม้ในช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำเวลาของหลาย ๆ สถานีว่างลงเป็นจำนวนมาก กลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีซึ่งได้รับการติดต่อจากผู้จัดรายการมีน้อยผู้จัดรายการจึงยกช่วงเวลาที่สถานีวิทยุกระจายเสียงจังหวัดทหารบก F.M. 92.75 เมกกะเฮิร์ตให้โดยแกนนำกลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีคือ ภินันท์ โชติรสเศรณี และบุญส่ง จันทร์ส่องรัศมี ออกค่าใช้จ่ายเพื่อเสียค่าเช่าเวลาคนละครึ่งคือ สัปดาห์ละ 2,000 บาท สำหรับรายการที่กลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีเข้าไปจัดเป็นเรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องทรัพยากรดินน้ำป่า ไม่ได้จัดรายการเพื่อโจมตี ปตท.เพียงอย่างเดียวแต่ปรากฏว่ารายการจัดได้เพียงแต่ 2 ครั้งเท่านั้น โดยเนื้อหาในการนำเสนอยังไม่ได้พูดถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมมากนัก ในตอนแรก ๆ เป็นการแนะนำกลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีให้รู้จักว่ากลุ่มนี้เป็นใครมาจากไหน โดยเชิญพิภพ ธงไชย ที่ปรึกษากลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีมาสนทนาในรายการ ต่อมาสัปดาห์ที่ 3 กลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีเห็นป้ายประกาศติดไว้ที่ห้องส่งว่า “ถ้าจะใช้เวทีนี้ในการขัดขวางการพัฒนาต้องขอให้ไปใช้เวทีที่อื่น” โดยไม่ลงชื่อในคำสั่งดังกล่าวทำให้กลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีต้องเลิกใช้สื่อวิทยุในที่สุด

สถานีวิทยุโทรทัศน์

สื่อโทรทัศน์ระดับชาติที่เลือกมาวิเคราะห์ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยเลือกมาทั้งสิ้น 3 สถานี คือ

- 1) สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7
- 2) สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์
- 3) สถานีโทรทัศน์เสรี ITV

ในระยะเริ่มต้นของการเคลื่อนไหวกรณีการก่อสร้างโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า นับตั้งแต่การลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูลเส้นทางผ่านกลุ่มอนุรักษ์กาญจนดิติดต่อประสานงานกับผู้สื่อข่าวท้องถิ่นของสถานีโทรทัศน์ช่อง 7, ITV ไปดูพื้นที่ตั้งแต่แรก และการประสานงานของกลุ่มอนุรักษ์กาญจนดิติกับผู้สื่อข่าวท้องถิ่นของโทรทัศน์เป็นไปในลักษณะเช่นเดียวกันกับหนังสือพิมพ์ คือ อาศัยความรู้จักคุ้นเคยกันเป็นการส่วนตัว โดยเฉพาะผู้สื่อข่าวท้องถิ่นของสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 ได้ร่วมมือกับแกนนำกลุ่มอนุรักษ์กาญจนดิติเปิดโปงความไม่ชอบมาพากลต่างๆ ในจังหวัดกาญจนบุรีหลายครั้ง เช่น การลักลอบตัดไม้ทำลายป่าของข้าราชการในจังหวัด การทิ้งกากสารพิษจากท่าเรือคลองเตย เป็นต้น อย่างไรก็ตามกลุ่มอนุรักษ์กาญจนดิติเห็นว่าข่าวที่ออกมาทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 ในระยะแรกๆ ที่กลุ่มอนุรักษ์กาญจนดิติเริ่มเคลื่อนไหวมีข่าวออกทุกวันและเป็นช่วงเวลาสำคัญ แต่เมื่อความขัดแย้งดำเนินมาระยะหนึ่งได้มีโฆษณาของปตท.ในช่วงเวลาข่าวด้วย หลังจากนั้นมาประเด็นข่าวที่กลุ่มอนุรักษ์เสนอไปไม่ได้ถูกนำเสนอผ่านโทรทัศน์อย่างเช่นเคย ทั้ง ๆ ที่ผู้สื่อข่าวท้องถิ่นของสถานีติดตามกลุ่มอนุรักษ์กาญจนดิติไปทำข่าวความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทุกครั้ง

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสื่อโทรทัศน์ระดับชาติที่กลุ่มอนุรักษ์กาญจนดิติตั้งข้อสังเกตไว้ไม่ได้เกิดเฉพาะกับสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 เท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นกับ สถานีโทรทัศน์เสรี ITV ด้วย หลังจากที่พบว่ามียุทธการทางสถานีโทรทัศน์ ITV 2 รายการ สัมภาษณ์กลุ่มอนุรักษ์กาญจนดิติ พร้อม ๆ กับการสัมภาษณ์ฝ่ายเจ้าของโครงการด้วยแต่เมื่อนำไปออกอากาศทางรายการได้นำไปตัดต่อจนประเด็นสำคัญที่ทางกลุ่มอนุรักษ์เรียกร้องหายไป ทั้ง ๆ ที่กลุ่มอนุรักษ์กาญจนดิติให้สัมภาษณ์ครอบคลุมทุกประเด็นทำให้ประชาชนทั่วประเทศไม่เข้าใจการคัดค้านของกลุ่มอนุรักษ์กาญจนดิติว่าทำไปด้วยเหตุผลอะไร

สื่ออื่น ๆ

แผ่นพับ/แผ่นปลิว

นับเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่กลุ่มอนุรักษ์กาญจนดิติสามารถผลิตได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องใช้งบประมาณมากนักเนื่องจากบุญส่ง จันทรส่องรัมย์ มีเครื่องมือและอุปกรณ์ครบจากร้านถ่ายรูปของตนเอง การผลิตจึงทำได้อย่างรวดเร็วและทันเหตุการณ์ การเคลื่อนไหวในช่วงแรกๆ ยังไม่มีการใช้แผ่นพับ/แผ่นปลิวแต่อย่างใด แต่เมื่อกลุ่มอนุรักษ์กาญจนดิติได้ข้อมูลต่าง ๆ ของโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่ามาแล้ว และความไม่ถูกต้องของโครงการจึงเรียบเรียงข้อมูลต่าง ๆ ออกมา และแจกให้กับชาวจังหวัดกาญจนบุรีในเขตชุมชนต่าง ๆ ได้รับรู้กันในระยะที่เริ่มมีการณรงค์ต่อต้านโครงการ เริ่มจากการจัดทำแผ่นปลิว “ชาวกาญจนบุรีค้านท่าอากาศยานป่าสุเมืองกาญจนดิติ” โดยออกมาในนามกลุ่ม “แนวร่วมค้านท่าอากาศยานป่ากาญจนดิติ” ซึ่งแจกในการณรงค์ครั้งแรกเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2540 หลังจากนั้นก็มีแผ่นพับ/แผ่นปลิวตามออกมาเป็นระยะๆ มีทั้งที่เป็นแถลงการณ์ของกลุ่ม เอกสารที่เป็นประเด็นข้อสังเกตของกลุ่มต่อโครงการก่อสร้าง

ภายหลังเมื่อกลุ่มอนุรักษ์ต่าง ๆ ได้เข้าร่วมคัดค้านโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานไทย-พม่าได้เปลี่ยนเป็น “แนวร่วมคัดค้านท่าอากาศยานพม่า” และเมื่อมีการขยายตัวของกลุ่มมากขึ้นได้เปลี่ยนชื่อเป็น “องค์กรแนวร่วมคัดค้านโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานไทย-พม่า” ตามลำดับ ดังนั้นกลุ่มองค์กรอนุรักษ์ต่าง ๆ ได้ช่วยกันออกแถลงการณ์ ซึ่งแต่ละองค์กรก็จะมีแผ่นปลิว/แผ่นพับออกมามากมาย เช่น มูลนิธิสืบนาคะเสถียร คณะกรรมการรณรงค์ประชาธิปไตยในพม่า (ครพ.) คณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 16 สถาบัน (คอทส.) สมาพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) เป็นต้น ทำให้แผ่นปลิว/แผ่นพับที่ออกมามีมากขึ้นสืบเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป โดยทุกครั้งที่ออกแถลงการณ์จะมีการแจกแผ่นปลิว/แผ่นพับเป็นประจำ

แผ่นปลิว/แผ่นพับของกลุ่มผู้คัดค้านที่ออกมานั้นส่วนใหญ่จะมีการออกแบบในลักษณะ ง่ายๆ ไม่คำนึงความสวยงามมากนัก แต่เน้นการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา เช่น แผ่นปลิวรณรงค์ใช้ผลิตภัณฑ์ ปตท. ยูโนแคล โทเทล แผ่นปลิวแถลงการณ์ต่อต้านการกระทำของ ปตท. เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะการเรียงความและใช้การเน้นข้อความมากกว่าสื่อด้วยภาพ

ป้ายผ้า

เป็นอีกสื่อหนึ่งที่กลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีสามารถทำขึ้นมาได้เอง ในช่วงต้นที่มีการรณรงค์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลต่างๆ ให้ประชาชนชาวจังหวัดกาญจนบุรีได้ทราบนั้น ได้มีการรณรงค์ นอกจากแจกแผ่นพับ/แผ่นปลิวแล้วยังมีการติดป้ายผ้าจำนวน 1,000 ผืน ตามสถานที่ต่างๆ ในเขตเทศบาลเมืองกาญจนบุรีซึ่งมีข้อความเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชาวจังหวัดกาญจนบุรีแทบทั้งสิ้น ได้แก่

“ปตท. ให้ข้อมูลผิด หลอกระดับประเทศ”

“ห้องเที่ยววิบัติ ร่วมขจัดบรรลัย เสียชีวิตสิทธกรรม ย้ายอุทยาน ผลาญป่าต้นน้ำ ผลงานล้ำค่าของ ปตท.”

“ทั้งที่วิกฤติ ยังคิดทำลายป่า เอาท่าอากาศยานไปเอาป่าคืนมา”

“วินาศกรรม - แผ่นดินไหว คนเสียชีวิตคือคนกาญจนบุรี คัดค้านท่าอากาศยาน ปตท.”

สำหรับสถานที่ติดป้ายผ้ารณรงค์ของกลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีส่วนใหญ่จะเป็นหน้าบ้านร้านค้าในตลาดเท่านั้น บริเวณที่หวงห้ามได้แก่ บริเวณสถานที่ราชการ ซึ่งติดกับแผ่นป้ายรณรงค์ของฝ่ายสนับสนุนที่สามารถติดได้ทุกที่

“ช่วงรณรงค์เรารู้ว่าในท้องถิ่นข้าราชการผู้ใหญ่ในท้องถิ่นเขา เอาตัวเขาออกมายืนยันชัดเจน พูดง่าย ๆ ว่าเขาไม่เป็นกลาง สถานที่ราชการกลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีไม่สามารถติดป้ายได้แม้แต่แผ่นเดียวในการรณรงค์ แต่ขณะเดียวกันผู้ใหญ่บ้านที่แขนขาของปกครองสามารถที่จะเอาป้ายการสนับสนุนท่าอากาศยานของ ปตท. ติดได้ทุกที่ในรั้วศาลากลางจังหวัด ตามโรงเรียนต่างๆ”

(บุญส่ง จันทร์ส่องรัศมี, สัมภาษณ์วันที่ 28 มกราคม 2544)

สื่อบุคคล

กลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีใช้วิธีการเข้าพบปะเพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงต่างๆ ของโครงการท่องเที่ยวธรรมชาติไทย - พม่ากับชาวบ้านในแนวท่อก๊าซและประชาชนทั่วไปเป็นประจำในระยะแรกๆ ที่มีการณรงค์ เพื่อให้ได้รับรู้ถึงความสูญเสียทางธรรมชาติทั้งป่าไม้และสัตว์ป่า ความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน ทั้งนี้กลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีได้รับความร่วมมืออย่างดีจากกลุ่มนักศึกษาจากคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 16 สถาบัน (คอทส.)

การจัดเวทีปราศรัย

การจัดเวทีปราศรัยเป็นสื่อที่กลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีเลือกใช้ โดยมีการจัดเวทีครั้งแรกใช้ชื่อว่า “ร่วมพลคนกาญจนบุรี ย้ายแนวท่อก๊าซออกจากกาญจนบุรี” เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2540 ที่บริเวณศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดกาญจนบุรี การจัดงานในครั้งที่ 2 ใช้ชื่อว่า “สานใจศรัทธาเพื่อป่าตะวันตกและพิธิบวชป่าเพื่อสิทธิมนุษยชน เพื่อสิ่งแวดล้อม” เมื่อวันที่ 1 - 2 พฤศจิกายน 2540 ที่บริเวณศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นได้ว่าลักษณะของความขัดแย้งในกรณีดังกล่าวนี้เป็นความขัดแย้งแบบไม่สมมาตร (asymmetric conflict) ที่คู่ขัดแย้งนั้นไม่มีความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันในโอกาสที่จะเข้าถึงสื่อ โดยการบีโตรเลียมแห่งประเทศไทยสามารถได้ประโยชน์จากกฎหมายของภาครัฐในการควบคุมโครงสร้างของสถาบันสื่อมวลชน รวมถึงความสามารถในการระดมทรัพยากรการเงินและบุคลากรที่เหนือกว่ากลุ่มผู้คัดค้าน จนทำให้กลุ่มผู้คัดค้านโครงการต้องประสบกับความยากลำบากนับตั้งแต่ความพยายามในการที่จะเป็นผู้ตั้งประเด็นปัญหาในสังคม นอกจากนั้นยังไม่มีสถานภาพและทรัพยากรที่จะต่อรองกับกลุ่มผู้กุมอำนาจ คือการบีโตรเลียมแห่งประเทศไทยได้ ความไม่สมมาตรเช่นนี้ได้ส่งผลให้แต่ละฝ่ายมีทัศนคติหรือความรู้เกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งที่ไม่เหมือนกัน ตลอดจนการแสวงหาทางออกที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งที่เรื้อรังในที่สุด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย : ศึกษากรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานานา” นี้ ได้ศึกษาถึงสถานการณ์ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากร การดำเนินโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานานา บทบาท ของรัฐที่แสดงออก และปัจจัยที่กำหนดความสามารถที่ต่างกันของคู่ขัดแย้ง ในการมีอิทธิพลต่อการบรรลุเป้าหมายของอีกฝ่าย ในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ดังผลจากการศึกษาในบทที่ 4 และ 5 ที่ผ่านมา

บนพื้นฐานแนวคิดเรื่องของความขัดแย้ง หากมองโดยรวมตามทฤษฎีระบบของ David Easton (1965 : 37) ที่ว่ากิจกรรมที่อยู่ในเขตแดนของระบบการเมือง เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรสิ่งที่มี คุณค่า (value) ให้แก่สังคม ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของการแข่งขันหรือการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มี คุณค่า และระดับที่เหนือขึ้นไปก็คือ การต่อสู้เพื่อการให้ได้มาซึ่งการเป็นผู้จัดสรรสิ่งที่มีคุณค่า เช่น ความมั่งคั่ง เกียรติยศ และอำนาจ ในสังคมการเมือง เป็นต้น ทั้งนี้รวมถึงการกระจายแจกจ่ายสิ่งที่มีคุณค่า เช่น ผลประโยชน์หรือตำแหน่ง เป็นต้น อย่างไม่เท่าเทียมทั่วถึง จนอาจก่อให้เกิดความคับข้องใจ และอาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้ในที่สุดแล้ว กรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานานานี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาทำความเข้าใจเรื่องความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรกับการแก้ไขปัญหาของสังคมไทย ที่สถานการณ์ความขัดแย้งได้เริ่มเปลี่ยนรูปแบบความหมายและบริบทของมันไป ในขณะที่ปัญหาความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองเริ่มมีน้อยลง ความขัดแย้งในสังคมไทยได้เคลื่อนตัวออกจากประเด็นของการปฏิวัติและการทำสงครามแย่งชิงอำนาจทางการเมือง มาสู่ประเด็นเรื่องความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร ซึ่งแท้ที่จริงแล้วฝังรากอยู่ในยุทธศาสตร์และเป้าหมายของการพัฒนาของประเทศไทย

ข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับความขัดแย้งในสังคมไทย คือ คู่ขัดแย้งนั้นมิได้จำกัดวงอยู่แต่เฉพาะระหว่าง รัฐกับชาวบ้านผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการพัฒนาเท่านั้น แต่จะเห็นได้ว่า คู่ขัดแย้งนั้นได้ขยายวงออกไปสู่กลุ่มอื่นๆ ในสังคมพร้อมๆ กันกับการเปลี่ยนรูปแบบของประเด็นการโต้เถียง จากเรื่องเฉพาะเจาะจงไปสู่ประเด็นปัญหาทั่วไป ซึ่งโครงการพัฒนาประเทศของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นโครงการสร้างเขื่อน หรือในกรณีของโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานานา ของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ที่ต้องพบกับกระแสของการต่อต้าน จากคนในสังคมเป็นอย่างมาก โครงการพัฒนาหลายโครงการต้องหยุดชะงักลง และต้องกลับไปพิจารณาทบทวนใหม่ในประเด็นสิ่งแวดล้อมหรือการให้หลักประกันเรื่องความโปร่งใสในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินการ ทั้งนี้เพราะรัฐไม่สามารถที่จะทวนกระแสการคัดค้านจากสังคมและใช้อำนาจรัฐในการยุติปัญหาความ ขัดแย้งให้จบลงอย่างรวดเร็วเหมือนดังที่เคยปฏิบัติกันมาในอดีตได้อีกต่อไป ซึ่งการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่นี้ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540) มองว่าเป็น

ทางเลือกที่สาม เป็นพลังที่อยู่นอกเหนือสถาบันทางการเมือง ถือเป็นพื้นที่ทางการเมือง (political space) ชนิดพิเศษที่ไม่ใช่ทั้งรัฐ ระบบเศรษฐกิจ และเรื่องส่วนตัว แต่เป็นรูปแบบประชาสังคม (civil society) แบบใหม่ในรูปของการเมืองภาคประชาชน

ความขัดแย้งในกรณีของโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานาไดก่อให้เกิดการแบ่งฝ่ายขึ้นอย่างชัดเจน ได้แก่ ระหว่างเจ้าของโครงการ คือ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย กลุ่มผู้สนับสนุนการก่อสร้างกับกลุ่มนักอนุรักษ์และกลุ่มผู้คัดค้านการก่อสร้าง จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าปรากฏการณ์ในสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าว มีสาเหตุของความขัดแย้ง คือ

1. เกิดจากการมีปรัชญาการมองโลกหรือกระบวนทัศน์ที่แตกต่างกันระหว่างรัฐและปตท. กับฝ่ายนักอนุรักษ์และผู้ต่อต้านโครงการ ใน 4 เรื่อง คือ

เรื่องแรก “มนุษย์กับธรรมชาติ” ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าธรรมชาติดำรงอยู่เพื่อมนุษย์ การใช้พลังงานธรรมชาติแม้จะต้องสูญเสียธรรมชาติไปบ้างก็เป็นสิ่งจำเป็นและพึงกระทำ เพราะมนุษย์สำคัญกว่าธรรมชาติ มนุษย์เป็น “เจ้า” และ “ผู้ปกครอง” ธรรมชาติ ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่ามนุษย์จะอยู่รอดก็ด้วยอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างอ่อนน้อมต่อธรรมชาติไม่รังแกขูดรีดธรรมชาติอย่างไม่ประมาณตนและไม่เห็นแก่อนาคตของโลก

เรื่องที่สอง “ความหมายของการพัฒนา” ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าการพัฒนาในทิศทางที่เป็นอยู่คือใช้พลังงานมากขึ้นเป็นสิ่งถูกต้องและจำเป็น และเมื่อเศรษฐกิจโตขึ้นประชากรเพิ่มขึ้นก็ย่อมต้องการพลังงานเพิ่มขึ้นการ “พัฒนา” คือความสามารถในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่อาจมีไม่จำกัด แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าการ “พัฒนา” ที่น่าจะเป็นคือ การพัฒนาชนิดที่มนุษย์เพิ่มความพอใจในชีวิตด้วยการเรียนรู้ที่จะจำกัดความต้องการของตนและใช้ทรัพยากร”

เรื่องที่สาม “การชดเชยและทดแทนธรรมชาติ” ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าความสูญเสียทางธรรมชาติ สามารถทดแทนและชดเชยได้ยิ่งไปกว่านั้นยังชดเชยแต่เฉพาะคุณค่าในทางพาณิชย์ของธรรมชาติเท่านั้น ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่ามี “ไม้ที่ไร้ค่า” เมื่อเปรียบเทียบกับ “ไม้ที่มีค่า” (เช่น สัก ประดู่ ไม้แดง) ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าไม่มีไม้ได้ ไม่มีค่าต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน เพราะความมีค่าของไม้ไม่ได้หมายความว่าแต่เพียง “ค่า” ในเชิงพาณิชย์เท่านั้น สำหรับผู้คนบางพวกป่าไม้มิใช่วัตถุแข็งกระด้าง แต่อบวลอยู่ด้วยจิตวิญญาณที่สัมพันธ์กับผู้เฝ้าดูแล ฟังฟังอย่างแยกไม่ออก

เรื่องที่สี่ “ภารกิจกับบทเรียนทางสังคม” ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าการจัดการก๊าซธรรมชาติเป็นหน้าที่สำคัญที่สุด อันสร้างความมั่นคงแน่นอนให้กับอนาคตทางพลังงานของประเทศ แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าอนาคตของประเทศมีหลายสิ่งสำคัญกว่าพลังงาน เช่นสังคมไทยที่ผู้คนรุ่นหลังมีความเอื้ออาทรต่อมนุษย์ด้วยกันน่าจะเป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งสูงมากกว่า การใส่ใจกับพลังงานอันเป็นเรื่องเฉพาะหน้าถึงขั้นเลือกคู่ค้าขายระหว่างประเทศโดยไม่ใส่ใจกับความโหดร้ายทารุณและการละเมิดสิทธิมนุษยชนของเขา อาจสะท้อนให้ผู้คนในสังคมไทยและอนุชนรุ่น

หลังเป็นการเคารพสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นพลเมืองไทยหรือไม่เป็นมาตรฐานสากล ในศตวรรษใหม่เป็นเรื่องสำคัญ

2. เกิดจากการขาดกลไกและกระบวนการจัดการความขัดแย้งของสังคมไทย ซึ่งแม้เราจะยอมรับว่าสาเหตุรากฐานของความขัดแย้งที่แท้จริงมาจากการมีปรัชญาการมองโลกที่ต่างกัน เพราะเป็นสิ่งที่ไปกำหนดฐานคิดของแต่ละคน แต่การมีรากฐานคิดหรือปรัชญาการมองโลกที่แตกต่างกันก็เป็นธรรมชาติของมนุษย์ และถือเป็นสิ่งจำเป็นในสังคมมนุษย์ที่จะต้องมีความหลากหลายทางความคิด จึงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าความขัดแย้งเป็นสภาพธรรมชาติของสังคมมนุษย์อันไม่มีวันเปลี่ยนแปลง เพราะฉะนั้นความขัดแย้งก็ต้องเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์โดยไม่มีทางเปลี่ยนแปลงด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้จะต้องมีการสร้างกลไกและกระบวนการจัดการความขัดแย้งขึ้นมา แต่สังคมไทยไม่มี ดังนั้นมาตรการที่รัฐและ ปตท.ใช้ ก็คือ การใช้อำนาจรัฐเข้าบีบบังคับชาวบ้านที่คัดค้านโครงการ การจับกุม การจัดตั้งสมาคมกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านให้สนับสนุนโครงการและให้เผชิญหน้ากับชาวบ้านกลุ่มที่คัดค้านโครงการ การข่มขู่ คุกคาม ฯลฯ ด้วยวิธีการแก้ไขปัญหแบบนี้จึงทำให้ปัญหาความขัดแย้งเพิ่มความรุนแรงขึ้นไปอีก และกลายเป็นสาเหตุของความขัดแย้งเพิ่มขึ้นอีกในกรณีโครงการท่อส่งก๊าซไทย-พม่า

3. เกิดจากความขัดแย้งในผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย นั่นก็คือผลประโยชน์ของกลุ่มผู้ร่วมสัมปทานในรูปของกำไรจากการลงทุน ผลประโยชน์ของข้าราชการ นักการเมืองในรูปของค่าคอมมิชชั่น จากการเบียดบังงบประมาณในโครงการ ผลประโยชน์ของผู้รับเหมาในท้องถิ่นซึ่งจะขัดแย้งกับผลประโยชน์ของชุมชนชาวบ้านที่ดำรงชีวิตอยู่กับทรัพยากรในป่า ทำไร่ทำสวน เก็บของป่ากินและเป็นรายได้จากการขายด้วย สำหรับนักอนุรักษ์และคณาจารย์ที่เข้าร่วมก็มองจากผลประโยชน์ในเชิงผลกระทบต่อทางนิเวศน์ ผลกระทบทางสังคม รวมทั้งประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ความขัดแย้งในโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานานามีความสำคัญต่อการศึกษาโดยได้เกี่ยวข้องกับสองประเด็นหลักที่ถือว่าเป็นสาเหตุรากเหง้าที่ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคม กล่าวคือ ประเด็นเรื่องของปรัชญาการมองโลกหรือกระบวนการที่ดำเนินซึ่งเป็นฐานคิดของมนุษย์ในการกระทำสิ่งต่างๆ หากเป็นชนชั้นผู้ปกครองก็จะออกมาในรูปของการวางแผน นโยบาย กฎหมาย และตกลึกทางความคิด วัฒนธรรม เป็นโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของประเทศนั้นๆ กรณีประเทศไทยการยึดเอาปรัชญาการมองโลกแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมตลาดเสรีส่งผลให้ชนชั้นปกครองวางรากฐานทางทฤษฎีให้แก่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ภายใต้แนวคิด “การเติบโตที่ไม่สมดุล” (unbalanced growth) ที่เป็นแผนแม่บทกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน และกลายเป็นปัญหาในเชิงโครงสร้างก่อให้เกิดปัญหาและความขัดแย้งที่เรื้อรังจนถึงปัจจุบัน และประเด็นเรื่องของกลไกและกระบวนการจัดการความขัดแย้ง ในประเด็นนี้โดยตัวของมันเองถือเป็น “เครื่องมือ” ในการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งไม่ให้เกิดความรุนแรง แต่หากกลไกและกระบวนการจัดการความขัดแย้งมีความบกพร่องหรือไม่มีเลย ก็อาจกลายเป็นสาเหตุของความขัดแย้งได้อีกเช่นกัน ซึ่งเมื่อ

พิจารณาสาเหตุของความขัดแย้งอย่างจริงจังแล้ว จะพบว่าแม้เรื่องของปรัชญาในการมองโลกหรือ กระบวนทัศน์จะเป็นสาเหตุขั้นรากฐานของการเกิดความขัดแย้งจริง ๆ แต่เราไม่สามารถกำจัดทิ้ง ไปให้เหลือแต่กระบวนทัศน์ที่เราเห็นว่าถูกต้องเพียงอย่างเดียวได้เพราะการมีฐานคิดหรือกระบวน ทัศน์ที่แตกต่างกันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ นั่นหมายความว่า ความขัดแย้งก็เป็นธรรมชาติของ มนุษย์เช่นกัน

เมื่อเป็นเช่นนี้ในสังคมการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ยอมรับในความแตกต่าง หลากหลายทางความคิด จึงต้องมุ่งไปให้ความสำคัญกับการคิดค้นวิธีการหรือเครื่องมือขึ้นมา จัดการความขัดแย้ง นั่นคือเราต้องให้ความสำคัญต่อการสร้างกลไกและกระบวนการจัดการความ ขัดแย้งทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งปะทุออกมาในลักษณะของการใช้ความรุนแรงเข้า ประหัดประหารกัน ซึ่งตรงข้ามสำหรับกรณีสังคมไทย ความขัดแย้งนั้นมีความสัมพันธ์กับเรื่องของ อำนาจเป็นอย่างยิ่ง โดย Louis Kriesberg (1973 : 56) ให้ความเห็นว่า ลักษณะของความ สัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันของอำนาจเป็นลักษณะสำคัญที่สุดของความขัดแย้ง เพราะมีความเกี่ยว พันกับขบวนการขัดแย้งตั้งแต่จุดกำเนิดจนกระทั่งสิ้นสุด ระดับของอำนาจที่แตกต่างกันนี้เป็นผล ให้คู่กรณีเริ่มตระหนักถึงความแตกต่างดังกล่าว และยังทำให้มีการแสวงหาวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่ง ความเท่าเทียมกัน หรือการพยายามยุติความขัดแย้งนั่นเอง ความขัดแย้งทางการเมืองส่วนใหญ่ เกิดจากการแสวงหาอำนาจเหนือกว่ากัน หรือการไม่พอใจในการปกครองของอีกฝ่ายหนึ่ง จาก การศึกษาในกรณีความขัดแย้งโครงการท่อก๊าซไทย-พม่า พบว่าคณะกรรมการแก้ไขปัญหาคกรณี ท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาประเทศพม่ามายังประเทศไทย ที่มีนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธานมีข้อสรุปโดยระบุประเด็นที่ 5 ว่า “สังคมไทยขาดกลไกและไม่คิดถึงกระบวนการจัด การปัญหาความขัดแย้งอันจะนำไปสู่ข้อยุติที่ฝ่ายยอมรับได้”

จากประเด็นนี้เองเราจึงไม่แปลกใจมากนัก ที่รัฐบาลและปตท.ใช้มาตรการที่น่าจะ เรียกว่ามาตรการสร้าง/เพิ่มปัญหามากกว่าแก้ไขปัญหา นั่นคือด้วยเหตุที่สังคมไทยขาดกลไกและ กระบวนการจัดการความขัดแย้ง รัฐบาลและปตท. จึงใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งแบบเดิม ซึ่ง สะท้อนออกมาในกรณีท่อส่งก๊าซยาดานา ได้แก่

1. โดยการปราบปราม ดังปรากฏใน “แผนเผชิญเหตุโครงการวางท่อก๊าซ ธรรมชาติไทย-พม่า” ของทางราชการจังหวัดกาญจนบุรี ลงวันที่ 22 มกราคม 2541 สะท้อน ทัศนะที่มองฝ่ายอนุรักษ์และผู้ร่วมต่อต้านโครงการเป็นศัตรู ดังข้อความที่ระบุในแผนฯ ที่ระบุว่า

ฝ่ายตรงข้าม คือ

- 1) บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ไม่หวังดีต่อประเทศชาติ
- 2) กลุ่มผู้มีอิทธิพล/กลุ่มผู้ให้การสนับสนุน
- 3) กลุ่มคนร้ายต่าง ๆ

โดยมีสมมติฐานว่า ฝ่ายตรงข้ามมีขีดความสามารถในการปลุกฝังให้ประชานมารวมตัวหรือชุมนุมเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดอารมณ์ร่วมและกระทำในสิ่งที่ต้องการ เช่นการต่อต้านไม่ปฏิบัติตามระเบียบคำสั่งและใช้วิธีการจัดตั้งกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้การสนับสนุนโครงการและให้เผชิญหน้ากับชาวบ้านที่คัดค้านโครงการ

2. โดยการอุปถัมภ์ เช่น อดอ้างว่า ปตท.สนับสนุนการพัฒนาแบบยั่งยืนยกระดับชีวิตของคนแนวท่อก๊าซ และจับมือกับสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนของนายมีชัย วีระไวทยะ สร้างชุมชนพึ่งตนเอง

3. โดยรัฐ จะเห็นว่ากลไกหลักที่รวมอำนาจตัดสินใจเหนือการใช้ทรัพยากรได้ออกมาเคลื่อนไหวเป็นคู่ขัดแย้งกับประชาชนผู้คัดค้านอย่างเอาการเอางาน โดยเฉพาะทางราชการ ฝ่ายปกครองและพนักงาน ปตท. ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจของประชาชน โดยอาศัยเงินภาษีรายได้ของประชาชนนั่นเองเป็นงบประมาณ มีการใช้กำลังความรุนแรงกับชาวบ้านที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการ ดังเช่น การใช้กำลังเจ้าหน้าที่รัฐเข้าบับบังคับชาวบ้านที่ชุมนุมอย่างสงบดังเช่น ที่เกิดขึ้นในหมู่ที่ 3 ต.จระเข้เผือก เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2540

จากความคิดของ Hubert Blalock (1989) ได้ชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งมีธรรมชาติที่คู่หรือกลุ่มขัดแย้งมีความจงใจหรือตั้งใจมีพฤติกรรมที่จะทำให้ฝ่ายตรงข้ามไม่สามารถบรรลุเป้าหมายของตัวเองได้ ความขัดแย้งจึงเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจประเภทหนึ่ง โดยการใช้อำนาจจะมีผลทำให้เกิดภาวะการขึ้นต่อฝ่ายตรงข้าม (dependence) ทั้งนี้แล้วแต่ว่าใครจะมีความสามารถในการระดมทรัพยากรและอำนาจมากพอที่จะส่งผลควบคุมการบรรลุเป้าหมายของอีกฝ่ายหนึ่งได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาศักยภาพในการระดมทรัพยากรของกลุ่มต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้งแล้วพบว่า รัฐมีความสามารถในการระดมทรัพยากรมาใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้งได้มากกว่าฝ่ายประชาชนผู้คัดค้าน โดยการคัดค้านการก่อสร้างโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติที่จังหวัดกาญจนบุรีนับเป็นครั้งแรกสำหรับรัฐวิสาหกิจอย่าง ปตท. ซึ่งการคัดค้านครั้งนี้ยืดเยื้อยาวนานกว่า 2 ปี และยิ่งไปกว่านั้น คือ กลุ่มผู้คัดค้านเป็นองค์กรประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรีที่เคยประสบความสำเร็จในการล้มโครงการขนาดใหญ่อย่างเขื่อนน้ำโจนมาแล้ว ดังนั้น ปตท.จึงใช้วิธีการอันหลากหลายเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์คือ การก่อสร้างท่อส่งก๊าซให้เสร็จทันตามกำหนดสัญญาที่ทำไว้กับรัฐบาลพม่า การใช้ความพยายามทุกวิถีทางในการตัดสายสัมพันธ์ที่กลุ่มผู้คัดค้านจะไปต่อเชื่อมกับกลุ่มผู้นำทางความคิดทุกกลุ่ม รวมทั้งสื่อมวลชนด้วย และเข้าไปสานความสัมพันธ์กับกลุ่มเหล่านั้นแทน ซึ่งการกระทำในลักษณะดังกล่าวยิ่งเพิ่มความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้คัดค้านกับปตท.ให้มากยิ่งขึ้นเพราะปิดช่องทางการสื่อสารของกลุ่มผู้คัดค้านกับทุก กลุ่มในทุกวิถีทาง แม้ ปตท.จะประสบความสำเร็จในการสร้างสายสัมพันธ์กับกลุ่มพลังทางสังคมอื่น ๆ แต่ได้สร้างความอึดอัดคับข้องใจให้กับกลุ่มผู้คัดค้านอย่างมากทำให้การคัดค้านยิ่งยืดเยื้อ ประกอบกับข้อมูลข้อเท็จจริงที่ออกมาของปตท.นั้นมีการ ปิดบังซ่อนเร้นข้อต่อๆ เปิดเผยแต่ข้อดีกับโครงการเท่านั้น ทำให้ยิ่งเกิดความต้องการของกลุ่มผู้คัดค้านที่จะเปิดเผยข้อเท็จจริงให้กับสาธารณชนรับทราบ การระดมทรัพยากรต่างๆมีดังต่อไปนี้

1. การใช้สื่อมวลชนระดับชาติและระดับท้องถิ่น

สื่อมวลชนระดับชาติ ปตท.ใช้เวทีของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเป็นเวทีสำคัญในการชี้แจง ตอบโต้ประเด็นต่าง ๆ ที่กลุ่มคัดค้านได้สร้างขึ้นมา นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์โครงการท่อส่งก๊าซได้เป็นอย่างดี การที่ ปตท.สามารถเข้าไปใช้สื่อโทรทัศน์อย่างไอทีวีได้เพราะ ปตท.เป็นผู้สนับสนุนสถานีรายใหญ่ทำให้ ปตท. ได้เข้าไปชี้แจงในรายการต่างๆ ของไอทีวีได้ เช่น รายการโลกสิ่งแวดล้อม รายการไอทีวี ทอล์ก เป็นต้น การที่ ปตท.ได้เข้าไปใช้ไอทีวีเพราะมีภาพลักษณ์ที่ดี มีความน่าเชื่อถือในการนำเสนอข่าวสารอย่างเสรี จากภาพลักษณ์ดังกล่าวทำให้การชี้แจงการประชาสัมพันธ์โครงการท่อส่งก๊าซมีน้ำหนักที่จะโต้แย้งกับกลุ่มผู้คัดค้านได้ ประกอบกับสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเป็นสถานีที่นักการเมือง กลุ่มผู้นำทางความคิดในสังคม ประชาชนทั่วไปที่สนใจติดตามข่าวสารบ้านเมือง มักจะเปิดรับชมสถานีแห่งนี้และหลายๆ ประเด็นในสถานีโทรทัศน์ไอทีวีกลายเป็นวาระระดับชาติซึ่งมีการถกเถียงในเวทีสาธารณะ ดังนั้น ปตท.ได้สร้างพยายามวาระระดับชาติเกี่ยวกับโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติขึ้นมาด้วยการใช้สื่อโทรทัศน์เสรีแห่งนี้ ซึ่งทำให้ประเด็นมีน้ำหนักมากกว่าการได้ใช้สื่อของรัฐอย่างสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ที่มีภาพลักษณ์เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลดังนั้นหากเปรียบเทียบแล้ว การได้เข้าไปใช้ไอทีวีสร้างความน่าเชื่อถือให้กับโครงการได้มากกว่า ส่วนสื่อระดับชาติอื่นๆ ปตท.ใช้วิธีการซื้อพื้นที่หรือเวลาโฆษณา เป็นการใช้ระบบอุปถัมภ์กับสื่อมวลชนอย่างในหนังสือพิมพ์มติชน บางกอกโพสต์และสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 และร่วมกิจกรรมส่งเสริมการขายกับหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ โดยสมัครสมาชิกหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ 1 ปี เติมน้ำมัน ปตท.ฟรี 300 บาท

สำหรับสื่อมวลชนท้องถิ่น ปตท.เวทีหลักของ ปตท.ในสื่อมวลชนท้องถิ่นคือ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยในรายการประสานสัมพันธ์ชาวบ้าน/ปตท. รายการเพลงลูกทุ่งซึ่งมีคนฟังจำนวนมาก รายการข่าวชาวบ้านของลุงพรทางสถานีวิทยุตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่ง ปตท.เข้าหารายการเหล่านี้เพราะเป็นรายการที่ได้รับความนิยมมากในจังหวัดกาญจนบุรี สื่อวิทยุในท้องถิ่นถือเป็นสื่อที่มีอิทธิพลมากในการให้ข้อมูลข่าวสารในจังหวัดทำให้ประเด็นโครงการท่อส่งก๊าซที่เกิดขึ้นเป็นไปตามที่ ปตท.ได้วางไว้ในแต่ละช่วงเวลา ต่างจากหนังสือพิมพ์ที่ไม่ค่อยมีบทบาทมากนักในระดับประชาชนในจังหวัด แต่ ปตท.ก็ไม่เปิดเวทีให้กับกลุ่มผู้คัดค้านแม้แต่สื่อเดียว แต่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นส่วนใหญ่จะแจกจ่ายไปยังหน่วยงานราชการต่าง ๆ ภายในจังหวัด ดังนั้นการเข้าไปประสานความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้สื่อข่าวและเจ้าของหนังสือพิมพ์ รวมทั้งเผยแพร่ข้อดีของโครงการท่อส่งก๊าซในสื่อหนังสือพิมพ์ทำให้สามารถเข้าถึงหน่วยงานราชการต่างๆ ภายในจังหวัดได้อีกทางหนึ่งนอกเหนือจากการเข้าไปประสานความสัมพันธ์ด้วยการให้ความช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ ของส่วนราชการในจังหวัดกาญจนบุรีจำนวนมาก

2. การเข้าหาฝ่ายการเมือง โดยเฉพาะผู้มีอำนาจตัดสินใจระดับชาติ ปตท.ได้สร้างสายสัมพันธ์ฝ่ายการเมืองทุกรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ที่เข้ามารับตำแหน่งครั้งที่ 2 ยิ่งให้การสนับสนุนการก่อสร้างมากกว่ารัฐบาลชุดใดเพราะเป็นรัฐบาลที่ได้

เช่นสัญญากับรัฐบาลพม่าตั้งแต่การดำรงตำแหน่งในครั้งแรก เห็นว่า ปตท.ประสบความสำเร็จในการเข้าหาฝ่ายการเมืองเพราะเป็นกลุ่มผู้มีอำนาจตัดสินใจในท้ายที่สุด ดังปรากฏในเวทีการรับฟังความคิดเห็นชุดนายอานันท์ ปันยารชุนเป็นประธาน ซึ่งระบุออกมาชัดเจนว่าโครงการนี้มีปัญหาและพบข้อบกพร่องหลายประการอย่างที่กลุ่มผู้คัดค้านได้พยายามบอก แต่นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัยกลับไม่ใส่ใจข้อสังเกตของคณะกรรมการ กลับชี้ขาดให้ ปตท.ดำเนินการต่อ ทั้งนี้เป็นเหมือนกลยุทธ์ของปตท.และรัฐบาลที่ตั้งใจให้กลุ่มผู้คัดค้านออกจากป่าด้วยการจัดเวทีนี้ให้ แต่ไม่ได้ใส่ใจกับสิ่งที่กลุ่มผู้คัดค้านบอกข้อเท็จจริงของท่อก๊าซแต่อย่างใด

3. การเข้าถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่น ปตท.สามารถประสานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ระดับผู้ว่าราชการจังหวัดจนถึงกำนันผู้ใหญ่บ้านทุกพื้นที่ที่วางท่อส่งก๊าซด้วยการให้การสนับสนุนทุกอย่างที่ทางจังหวัดต้องการ ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ ปตท.ไม่เคยติดต่อขอความร่วมมือใด ๆ จากทางจังหวัด จนกระทั่งมีการคัดค้านจากกลุ่มองค์กรประชาชนจึงเข้าหาเจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่นก่อนที่กลุ่มผู้คัดค้านจะเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ด้วย ซึ่งปตท.ก็ประสบความสำเร็จในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับทุก ๆ ส่วน

4. ปตท.ใช้ความพยายามในการสลายกลุ่มผู้คัดค้าน โดยการสร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้น เช่น มีการปล่อยข่าวว่า ปตท.ให้การสนับสนุนหมู่บ้านเด็กที่นายพิภพและนางรัชณี ธงไชยดูแลอยู่ทำให้เกิดความคลางแคลงใจกับกลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ มีการออกข่าวลือว่า ปตท.ให้การสนับสนุนกับมูลนิธิเพื่อนช้างเพื่อศึกษาวิจัยเรื่องช้างซึ่งในช่วงหลังมูลนิธิเพื่อนช้างได้แยกตัวจากกลุ่มผู้คัดค้านออกไป เป็นต้น การกระทำดังกล่าวเห็นได้ว่า ปตท.ทำเช่นนี้เป็นวิธีการที่ไม่บริสุทธิ์เป็นเพราะกลัวพลังของประชาชนและเกรงว่าหากยังมีการขุดคุ้ยข้อมูลมากจะยิ่งสร้างความเสื่อมเสียแก่ ปตท.

พฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับความคิดของ C.R. Mitchell (1991) ที่ศึกษาลักษณะความไม่สมมาตรของความขัดแย้งโดยเฉพาะ ได้สะท้อนให้เห็นแง่มุมของความไม่สมมาตรว่านอกจากจะมีแง่มุมของกฎหมายแล้วยังรวมถึงแง่มุมทางโครงสร้างซึ่งรวมถึงการเข้าถึงทรัพยากรและอำนาจการตัดสินใจ โดยได้ชี้ชัดลงไปอีกว่าในสถานการณ์ที่ความขัดแย้งมีลักษณะไม่สมมาตร ซึ่งคู่ขัดแย้งมักจะมีสองฝ่าย คือ ฝ่ายกุมอำนาจ (incombent) หรือฝ่ายเป็นต่อ (top dog) ซึ่งทำให้อีกฝ่ายที่เหลือเป็นฝ่ายกบฏต่อต้าน (insurgent) หรือฝ่ายเป็นรอง (under dog) ไปโดยปริยาย ฝ่ายต่อต้านหากเกิดความขัดแย้งกับผู้กุมอำนาจก็จะประสบความสำเร็จยากลำบาก ตั้งแต่การไม่สามารถที่จะตั้งประเด็นปัญหาในสังคมได้ นอกจากนั้นยังไม่มีสถานภาพและทั้งทรัพยากรที่จะต่อรองกับกลุ่มกุมอำนาจได้ ความไม่สมมาตรเช่นนี้ส่งผลให้แต่ละฝ่ายมีทัศนคติหรือความรู้เกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งไม่เหมือนกัน และในที่สุดก็แสวงหาทางออกของความขัดแย้งไม่เหมือนกันอีกด้วย ผลที่เกิดขึ้นคือความขัดแย้งที่เรื้อรัง ความขัดแย้งในสังคมไทยกรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาตานา เนื่องจากเป็นความขัดแย้งระหว่างภาครัฐ ที่ซึ่งได้เป็นผู้ริเริ่มและดำเนินการก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่กับกลุ่มประชาชน ผู้คัดค้านโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาตานา ซึ่งเห็นได้ว่าความขัดแย้งนั้นมีลักษณะที่ไม่สมมาตร โดยการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เป็นฝ่ายผู้กุมอำนาจซึ่งอยู่ในฐานะฝ่ายเป็นต่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เงินใน

การเข้าถึงสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์โครงการ ในขณะที่ฝ่ายชาวบ้านผู้คัดค้านการ ก่อสร้างโครงการ นั้นมีอำนาจที่น้อยกว่าหรือฝ่ายที่เป็นรอง ทำให้พบกับความยากลำบากในการแสดงความคิดเห็น เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลคัดค้านโครงการ มองได้ว่าจากลักษณะของความสัมพันธ์ภายใต้โครงสร้าง แห่งอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างคู่ขัดแย้งอันก่อให้เกิดพฤติกรรมความขัดแย้งที่ไม่สมมาตรนี้ ได้ส่งผลให้แต่ละฝ่ายมีทัศนะหรือการรับรู้ รวมถึงการแสวงหาทางออกต่อประเด็นปัญหาที่แตก ต่างกัน

อุปสรรคสำคัญต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งในกรณีดังกล่าวคือ การเกิด การสร้างภาพถาวรของคู่ขัดแย้ง ความขัดแย้งยังดำเนินไปนานและด้วยวิธีการตอบโต้ระหว่างกัน ที่รุนแรงมากขึ้นนั้น ทำให้มีการมองฝ่ายตรงข้ามเหมือนภาพในกระจกที่ไม่อาจรู้ถึงความรู้สึกที่แท้จริงของอีกฝ่ายได้ และเป็นการมองแบบเหมารวม ทำให้ไม่อาจได้สัมผัสกับอีกด้านหนึ่งที่มีความ เป็นมิตรและปราศจากอันตรายของอีกฝ่ายหนึ่งได้ การตอบโต้ระหว่างกันมักจะทำให้มองเฉพาะ ส่วนที่ตรงกันข้ามกับฝ่ายตัวเองเสมอ การสร้างภาพเช่นนี้มีผลต่อการประเมินจุดยืน การสื่อสาร และเกิดการรับรู้ที่ไม่ถูกต้อง ประเด็นเรื่องความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารนั้นเป็นสิ่งสำคัญ เป็น ปัจจัยสำคัญซึ่งอาจก่อให้เกิดการแก้ไขความขัดแย้งหรือการขยายตัวของความขัดแย้งได้ ข้อสังเกต หนึ่งในเรื่องของการระดมทรัพยากรของกลุ่มต่างๆ ในสถานการณ์ความขัดแย้งกรณีโครงการท่อ ส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่าครั้งนี้คือทำให้เห็นว่าข้อมูลข่าวสารที่ออกมาจาก ปตท.ส่วนใหญ่เป็นการข้อมูลการประชาสัมพันธ์ทำให้เห็นข้อดีแต่ในส่วนข้อดีของโครงการ ข้อมูล ความคืบหน้าของโครงการ ความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหา การพัฒนาด้านต่าง ๆ ในจังหวัด กาญจนบุรี ข้อมูลประชาสัมพันธ์เหล่านี้มีออกมามากมาย รวมทั้งโฆษณาประชาสัมพันธ์ในหนังสือ พิมพ์ระดับชาติฉบับต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารทางเดียว (one way communication) นอกจากนี้ ความพยายามปิดกั้นไม่ให้ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มผู้คัดค้านหรือภาพลบของโครงการออกมา ปรากฏในสื่อสาธารณะ เป็นการเปิดโอกาสการรับรู้ข่าวสารของประชาชนทั่วไปและไม่ให้ผู้รับสาร ได้พิจารณาถึงผลดีและผลเสียของโครงการเท่าที่ควรทำให้ไม่เกิดประเด็นสาธารณะที่น่าไป ถกเถียงเพื่อหาสิ่งที่ดีที่สุดในสังคมได้ ซึ่งอุปสรรคสำคัญต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้ง เพราะก่อให้เกิดการสร้างภาพถาวรของคู่ขัดแย้ง ความขัดแย้งยังดำเนินไปนานและด้วยวิธีการตอบโต้ ระหว่างกันที่รุนแรงมากขึ้นนั้น ทำให้มีการมองฝ่ายตรงข้ามเหมือนภาพในกระจกที่ไม่อาจรู้ถึง ความรู้สึกที่แท้จริงของอีกฝ่ายได้ และเป็นการมองแบบเหมารวม ทำให้ไม่อาจได้สัมผัสกับอีกด้าน หนึ่งที่มีความเป็นมิตรและปราศจากอันตรายของอีกฝ่ายหนึ่งได้ การตอบโต้ระหว่างกันมักจะทำ ให้มองเฉพาะส่วนที่ตรงกันข้ามกับฝ่ายตัวเองเสมอ การสร้างภาพเช่นนี้มีผลต่อการประเมินจุดยืน การสื่อสาร และเกิดการรับรู้ที่ไม่ถูกต้อง และเกิดปัญหาความขัดแย้งที่เรื้อรังในที่สุด

ประเด็นหนึ่งจากที่กล่าวมาในข้างต้นคือการแสดงบทบาทของสื่อมวลชนใน สถานการณ์ความขัดแย้ง จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งกรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซจากแหล่งยาดานา นี้ สื่อมวลชนส่วนใหญ่ถูกยึดพื้นที่โดยระบบกลไกของรัฐและทุน ทำให้สื่อมวลชนไม่ได้ยืนอยู่ ข้างประชาชน การกระทำดังกล่าวเป็นการทำลายความเชื่อมั่น ความศรัทธา ของประชาชนที่มีต่อ สื่อมวลชน และเป็นการทำลายเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540ใน

ประเด็นเรื่องศักยภาพแห่งสิทธิ โดยเฉพาะมาตรา 40 ที่มักเรียกกันว่า "การปฏิรูปสื่อ" ที่ได้บัญญัติให้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งคลื่นความถี่วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์และโทรคมนาคม เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่สาธารณะ ซึ่งมีลักษณะที่ประชาชนจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างจริงจัง ที่จะทำให้บุคคล ชุมชนและกลุ่มต่างๆ ในสังคมมีศักยภาพเพียงพอที่จะบรรลุซึ่งสิทธิเสรีภาพของตน โดยสามารถที่จะสร้างความเป็นกลุ่มก้อน แสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง การนำเสนอและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารตามมุมมองและฐานความเป็นจริงของตน และแสดงออกซึ่งความคิดของตนและของกลุ่มได้อย่างเสรี จากการที่บุคคลและกลุ่มสามารถมีการครอบครองและใช้สื่อต่างๆ เป็นเครื่องมือในการสร้างองค์ประกอบที่ส่งเสริมศักยภาพแห่งสิทธิตน ซึ่งในสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าว แต่ละกลุ่มได้ต่อสู้กันทางวาทกรรมว่าด้วยเรื่องการพัฒนา สิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน สิทธิชุมชนและความรู้ โดยพยายามนำวาทกรรมชุดความคิดความเชื่อของตนเองเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนเพื่อสร้างการยอมรับจากสาธารณชน แต่สื่อมวลชนจำนวนไม่น้อยได้ปิดช่องทางสำหรับกลุ่มผู้คัดค้านไม่ให้เข้าไปใช้สื่อเหล่านี้ อันเกี่ยวข้องกับเหตุผลในเรื่องของการใช้อำนาจรัฐ ที่ใช้อำนาจลิดรอนเสรีภาพจำกัดด้านข้อมูลข่าวสาร นั่นคือปัญหาในเรื่องของโครงสร้างของระบบวิทยุและโทรทัศน์ที่มีรัฐเป็นเจ้าของ ส่วนเหตุผลของอำนาจทางเศรษฐกิจ จากเหตุผลของระบบทุนนิยมซึ่งได้กระทำผ่านสื่อ อุดมการณ์ทางวิชาชีพสื่อมวลชนต้องตกอยู่ภายใต้การชี้นำของนายทุนผู้โฆษณา สื่อสมัยใหม่ทำหน้าที่เพียงแค่การสร้าง "สังคมมวลชน" ซึ่งมีลักษณะของสื่อถูกครอบงำโดยรัฐหรือกลุ่มผลประโยชน์ และเข้ามาผูกขาดการทำหน้าที่ผลิตและกระจายของข้อมูลข่าวสาร โดยมีคนส่วนใหญ่เป็นเพียงผู้รับข่าวสารตามประเด็น แง่มุมและความต้องการของผู้ผลิตเหล่านั้นแทน

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีบทบาทในการจัดการกับความขัดแย้ง

1. สืบเนื่องจากเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของปวงชน รัฐควรเปิดโอกาสให้ประชาชนที่จะได้รับผลกระทบจากนโยบายโดยตรงและทางอ้อม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกระบวนกรกำหนดนโยบายร่วมกัน เพื่อที่จะป้องกันปัญหาความขัดแย้งขึ้นกับนโยบายนั้น ๆ ที่จะนำไปสู่ความสูญเสียทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ควรมองความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องปกติ เนื่องจากนโยบายสาธารณะจะมีผู้ได้ประโยชน์ ซึ่งผู้ที่เสียประโยชน์จะพยายามที่ทำให้ตนเองไม่เสียประโยชน์หรือสูญเสียประโยชน์น้อยที่สุด หากไม่มีการประสานประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายก็จะนำไปสู่การต่อสู้เพื่อที่จะให้นโยบายตอบสนองต่อความต้องการของฝ่ายตน ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายก็จะเป็นการป้องกันความขัดแย้ง และนโยบายที่กำหนดขึ้นก็จะเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม

2. รัฐบาลในฐานะผู้กำหนดนโยบาย จะต้องแสวงหาข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับนโยบายที่จะดำเนินการ และศึกษาผลได้-ผลเสียที่จะเกิดขึ้นจากนโยบายให้รอบด้าน ควรที่จะพิจารณาในประเด็นวัตถุประสงค์ของการสร้างความเป็นไปได้ในทางเทคนิค ผลกระทบจาก

การสร้างที่ครอบคลุมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ การหลีกเลี่ยงผลกระทบดังกล่าว และแนวทางแก้ไขผลกระทบในกรณีที่เกิดความเสี่ยงไม่ได้นำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่านโยบายนั้น ๆ มีความเหมาะสมต่อการลงทุนหรือไม่

3. การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญต่อการแก้ไขความขัดแย้ง ดังนั้นจึงควรเปิดโอกาสให้กลุ่มพลังทางสังคมทุกหมู่เหล่าได้เข้าไปใช้เวทีของสื่อมวลชนอย่างทัดเทียม เพราะการปิดกั้นการสื่อสารยังเป็นตัวเร่งให้กลุ่มที่ถูกปิดกั้นหาทางออกวิธีอื่น หากกลุ่มผู้คัดค้านไม่เข้าใจการต่อสู้อย่างสันติ ความคับข้องใจอาจนำไปสู่ความรุนแรงได้ ด้วยทัศนคติที่เชื่อว่า “การสื่อสาร” แม้จะไม่สามารถขจัดความขัดแย้งอันเนื่องมาจากผลประโยชน์หรือลัทธิความเชื่อที่แตกต่างกันได้ แต่การสื่อสารสามารถบรรเทาความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นได้

4. สื่อมวลชนควรคำนึงอุดมการณ์แห่งวิชาชีพในการเปิดเผยข้อเท็จจริงของประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะการต่อสู้ด้วยข้อเท็จจริงจะนำไปสู่ผลสรุปที่ก่อประโยชน์สูงสุดแก่สังคม แต่หากสื่อมวลชนถูกรวบจาก “เงิน” เช่นเดียวกับกรณีการก่อสร้างทอส่งก๊าซครั้งนี้ จะกลายเป็นบรรทัดฐานว่าใครที่มีทุนทรัพย์มากกว่าจะสามารถเข้ามาใช้พื้นที่ของสื่อได้

5. สื่อมวลชนควรเปิดโอกาสให้กลุ่มทางสังคมทุกกลุ่มได้เข้าไปใช้เวทีของสื่ออย่างทัดเทียม เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างจริงจัง ที่จะทำให้อุบัติการณ์ ชุมชนและกลุ่มต่างๆ ในสังคมมีศักยภาพเพียงพอที่จะบรรลุซึ่งสิทธิเสรีภาพของตน และจากการปิดกั้นการสื่อสารจะยังเป็นปัจจัยเร่งให้กลุ่มที่ถูกปิดกั้นแสวงหาทางออกด้วยวิธีอื่น ซึ่งหากกลุ่มผู้คัดค้านไม่มีความเข้าใจการต่อสู้อย่างสันติ การปิดกั้นการสื่อสารก็จะทำให้เกิดความคับข้องใจ และนำไปสู่ความรุนแรงได้

6. จากกรณีความขัดแย้งดังกล่าวเห็นได้ว่าแต่ละกลุ่มพยายามที่จะเข้าถึงสื่อมวลชนด้วยวิธีต่างๆ แต่ผู้ที่สามารถเข้าไปใช้สื่อได้มากกว่าคือ ผู้ที่สามารถเข้าถึงอำนาจรัฐได้ ในขณะที่อีกฝ่ายซึ่งเป็นผู้คัดค้านกลับไม่มีช่องทางสื่อสารดังนั้นควรมีการปฏิรูปสื่อมวลชนทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นใหม่ โดยเฉพาะวิทยุและโทรทัศน์ซึ่งรัฐเป็นเจ้าของทั้งหมด โดยควรกระจายให้กับองค์กรอื่นๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งจะเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะสร้างความเท่าเทียมกันในการใช้สื่อ ซึ่งปัจจุบันรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 40 ระบุให้คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ และให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแล ซึ่งกำลังมีการร่าง พรบ.กิจการวิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง และโทรคมนาคม ขึ้นมา การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนจึงเป็นสิ่งสำคัญ ประชาชนควรมีความตื่นตัวที่จะรับทราบสถานการณ์ เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น และปกป้องซึ่งสิทธิของตน เพื่อไม่ให้กฎหมายออกมาในลักษณะที่จะเอื้อประโยชน์ต่อภาครัฐและกลุ่มทุนเป็นหลัก เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะ อันหมายถึงโอกาสที่จะสร้างความเป็นกลุ่มก้อน แสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง การนำเสนอและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารตามมุมมองและฐานความเป็นจริงของตน และแสดงออกซึ่งความคิดของตนและของกลุ่มได้อย่างเสรี ให้เกิดขึ้นกับตนและกลุ่ม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. งานวิจัยนี้ได้ศึกษาสถานการณ์ความขัดแย้งกรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซชานานา ซึ่งพบว่าสื่อมวลชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนผลักดันให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงมากยิ่งขึ้น งานวิจัยในอนาคตจึงควรที่จะศึกษาต่อถึงบทบาทของสื่อมวลชนไทยในสถานการณ์ความขัดแย้ง ว่าได้แสดงบทบาท มีทำอย่างไรและมีอิทธิพลมากน้อยเท่าไร ในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

2. สืบเนื่องจากการตั้งคำถามในบทบาทการนำเสนอข่าวสารข้อมูลของสื่อมวลชน จึงควรที่จะได้มีการศึกษาเปรียบเทียบถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับความเป็นจริงที่ผ่านทางสื่อมวลชนในสถานการณ์ความขัดแย้ง ว่าสื่อมวลชนสามารถสะท้อนข้อเท็จจริงได้ออกมาตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ เพียงไร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ และคณะนักวิจัยประจำสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. องค์กรชุมชน กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.), 2540.

การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. การรับฟังความคิดเห็นทางวิชาการด้านป่าไม้และสัตว์ป่า (เทปบันทึกภาพ). 12-14 กุมภาพันธ์ 2510 (6 ม้วน) ชาญความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย. รายงานการพิจารณาของคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหากรณีโครงการท่อส่งก๊าซจากแหล่งยาดานา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.เอ. ลิฟวิ่ง จำกัด , 2541.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530-2534. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ยูไนเต็ท โปรตักชั่น, 2529.

โครงการศึกษาทางเลือกพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. การใช้ทรัพยากรกับความขัดแย้งทางสังคม : พลวัตของการเป็นนิคมทางเลือกการพัฒนา. ทางเลือกพัฒนา ปีที่ 9 ฉบับพิเศษ/2534.

โครงการสื่อสันติภาพ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มุลนิธิสีบนาคะเสถียร, คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา (ผสพ.). เสวนาโต๊ะกลมเรื่อง จรรยาบรรณสื่อมวลชนในยุคทุนนิยม : กรณีท่อก๊าซจังหวัดกาญจนบุรี, 19 มีนาคม 2540 (4 ม้วน)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิเทศศาสตร์. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการจัดทำแผนแม่บทและการประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศสำหรับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ฉันทนา บรรพศิริโชติ. ความขัดแย้งในสังคมไทย : ช่องว่างของการรับรู้และความเข้าใจ. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่องความขัดแย้งในสังคมไทยยุควิกฤตเศรษฐกิจ จัดโดยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541.

ฉันทนา บรรพศิริโชติ. “กฎหมายกับการพัฒนาสันติวิธีในสังคมไทย : อุปสรรคหรือเกื้อหนุน?”
 สรุปรจากการเสวนาเรื่อง อุปสรรคของกฎหมายต่อการพัฒนาสันติวิธีในสังคมไทย จัดโดย
 โครงการพัฒนาสันติวิธีในสังคมไทย ร่วมกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ ห้องประชุมเกษมอุทยานนิน ตึก 3 คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย วันที่ 9 มกราคม 2537.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชา
 สังคมในต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรามหาวิทยาลัยเกริก, 2540.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. รัฐศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ ทฤษฎี : หนึ่งทศวรรษรัฐศาสตร์แนว
 วิพากษ์. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรามหาวิทยาลัยเกริก, 2540.

เดวิท เมอเรย์. เขื่อน : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย, แปลโดย กรรณิการ์ พรหมเสาร์
 กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา, 2535.

ทีมงาน “อาทิตย์” รายสัปดาห์. ก๊าซพม่า 300,000 ล้านวิบากกรรมประเทศไทย, อาทิตย์(20-26
 ธันวาคม 2540) : 14-23.

ทีมงาน “อาทิตย์” รายสัปดาห์. เส้นทางวิบาก...ท่อก๊าซไทย-พม่า กรรมสนองกรรม, อาทิตย์(31
 พฤษภาคม-6 มิถุนายน 2539) : 22-24.

ทีมงาน “อาทิตย์” รายสัปดาห์. เส้นทางวิบากท่อก๊าซยาดานา คว่ำบาตรพม่า VS ปัญหาสิ่งแวดล้อม,
อาทิตย์(9-15 สิงหาคม 2539) : 26-27.

ธาดรี รวีเจริญ. การใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงในการแก้ไขความขัดแย้งศึกษาเฉพาะกรณีการแก้ไขความ
 ขัดแย้งเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งผลิตไฟฟ้าพลังน้ำในจังหวัดกาญจนบุรีของการไฟฟ้าฝ่าย
 ผลิตแห่งประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2527.

บริษัท แปซิฟิก อินเทอร์เน็ตคอมมิเคชั่น จำกัด. เผชิญหน้าสภาวะแวดล้อม (เทปบันทึกภาพ). ตอน ท่อ
 ก๊าซพม่า.สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5, วันอาทิตย์ที่ 4 สิงหาคม 2539.

- บริษัท แปซิฟิก อินเทอร์เน็ตคอมมิเคชั่น จำกัด. เผชิญหน้าสภาวะแวดล้อม (เทปบันทึกภาพ). ตอน ท่อ
ก๊าซขาดานา เดินหน้าหรือทบทวน. สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5, วันอาทิตย์ที่ 22
มิถุนายน 2540.
- ประชาสัมพันธ์, ฝ่าย. รายงานสรุปการทำประชาสัมพันธ์โครงการท่อก๊าซไทย-พม่า. กรุงเทพมหานคร:
การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, 2541. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- ฝ่ายรายการ “โลกสิ่งแวดล้อม”. โลกสิ่งแวดล้อม (เทปบันทึกภาพ). สถานีโทรทัศน์เสรี ITV, วัน
อาทิตย์ที่ 2 มีนาคม 2540.
- ฝ่ายรายการ “โลกสิ่งแวดล้อม”. โลกสิ่งแวดล้อม (เทปบันทึกภาพ). สถานีโทรทัศน์เสรี ITV, วัน
อาทิตย์ที่ 4 มกราคม 2541.
- ฝ่ายรายการ “โลกสิ่งแวดล้อม”. โลกสิ่งแวดล้อม (เทปบันทึกภาพ). สถานีโทรทัศน์เสรี ITV, วัน
อาทิตย์ที่ 18 มกราคม 2541.
- ฝ่ายรายการ “โลกสิ่งแวดล้อม”. โลกสิ่งแวดล้อม (เทปบันทึกภาพ). สถานีโทรทัศน์เสรี ITV, วัน
อาทิตย์ที่ 25 มกราคม 2541.
- ฝ่ายรายการ “โลกสิ่งแวดล้อม”. โลกสิ่งแวดล้อม (เทปบันทึกภาพ). สถานีโทรทัศน์เสรี ITV, วัน
อาทิตย์ที่ 22 กุมภาพันธ์ 2541.
- ฝ่ายรายการ “โลกสิ่งแวดล้อม”. โลกสิ่งแวดล้อม (เทปบันทึกภาพ). สถานีโทรทัศน์เสรี ITV, วัน
อาทิตย์ที่ 12 กรกฎาคม 2541.
- ฝ่ายรายการ “โลกสิ่งแวดล้อม”. โลกสิ่งแวดล้อม (เทปบันทึกภาพ). สถานีโทรทัศน์เสรี ITV, วัน
อาทิตย์ที่ 19 กรกฎาคม 2541.

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. รัฐศาสตร์เชิงประจักษ์. กรุงเทพมหานคร : ชนวิษัการพิมพ์, 2531.

เยาวดา ตฤณานนท์. ท่าทีของสื่อมวลชนต่อโครงการก่อสร้างเขื่อนพลังน้ำของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ศึกษากรณีเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง และเขื่อนปากมูล วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

วิจิตร วรุตบางกูร. ศิลปศาสตร์นำรู้สำหรับผู้ข่าว. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2526.

สมบัติ บุรณัญญ์. รายการหนุ่มน้อยฝอยขาว (เทปบันทึกเสียง) สถานีวิทยุตำรวจตระเวนชายแดน จังหวัดกาญจนบุรี, สิงหาคม – ธันวาคม 2540. (5 ม้วน)

สันติวิธีกับความมั่นคงของชาติ. เอกสารประกอบการสัมมนา กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยกับรัฐธรรมนูญใหม่ จัดโดยสำนักงานสภาพัฒนาการศึษาแห่งชาติ, สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มูลนิธิเอเชีย (Asian Foundation), ศูนย์ปรัชญากับนโยบายสาธารณะ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 24-25 กันยายน 2541 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล.

สัมภาษณ์ กำธร ล้อวงศ์งาม, รองประธานและเลขาธิการหอการค้าจังหวัดกาญจนบุรี, 28 มกราคม 2544.

สัมภาษณ์ ธัญญา ดาราพิสัยสุข, นายกสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้าน, 28 มกราคม 2544.

สัมภาษณ์ น้ำค้าง ดอกไม้, ตัวแทนชาวบ้านตำบลจรเข้เผือก, 28 มกราคม 2544.

สัมภาษณ์ บุญส่ง จันทรส่องรัมย์, แกนนำกลุ่มอนุรักษ์กาญจน์, 28 มกราคม 2544.

สัมภาษณ์ พิทยา อุชัย, เจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, 8 มกราคม 2544.

สัมภาษณ์ พันัส ทศนียานนท์, ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อม, 10 กุมภาพันธ์ 2544.

สัมภาษณ์ ภิณันท์ โชติรสเศรณี, แกนนำกลุ่มอนุรักษ์กาญจน์, 28 มกราคม 2544.

สัมภาษณ์ ภิกภ ธงไชย, ที่ปรึกษากลุ่มอนุรักษ์กาญจน์, 13 มกราคม 2544.

สัมภาษณ์ ส่งเกียรติ ทานสัมฤทธิ์, ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, 12 มีนาคม 2544.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. เอกสารการสอนชุดวิชา 10101 สันติศึกษา (Peace Studies) หน้าที่ 8-15. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532.

เสาวคนธ์ สุดสวาท. การพัฒนาและความขัดแย้ง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรม-ศาสตร์, 2529.

อร่ามศรี ศิริพันธ์, “ ความขัดแย้งในองค์กร : เครื่องมือของนักบริหาร,” วารสารสังคมศาสตร์ 19 (มิถุนายน 2525).

อุทัย หิรัญโต. หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2522.

อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบุลย์. แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ภาษาอังกฤษ

Azar, Edward E. The Management of Protracted Social Conflict : Theory and Cases. Hamshire : Dartmouth, 1990.

Blalock, Hubert M. Power and Conflict: Toward a General Theory. Newbury Park : SAGE Publication, Inc., 1989.

Boulding, Kenneth. Conflict and Defense. New York : Harper & Row, 1975.

Dolci, Dailo. Report from Palermo. New York : Viking, 1970.

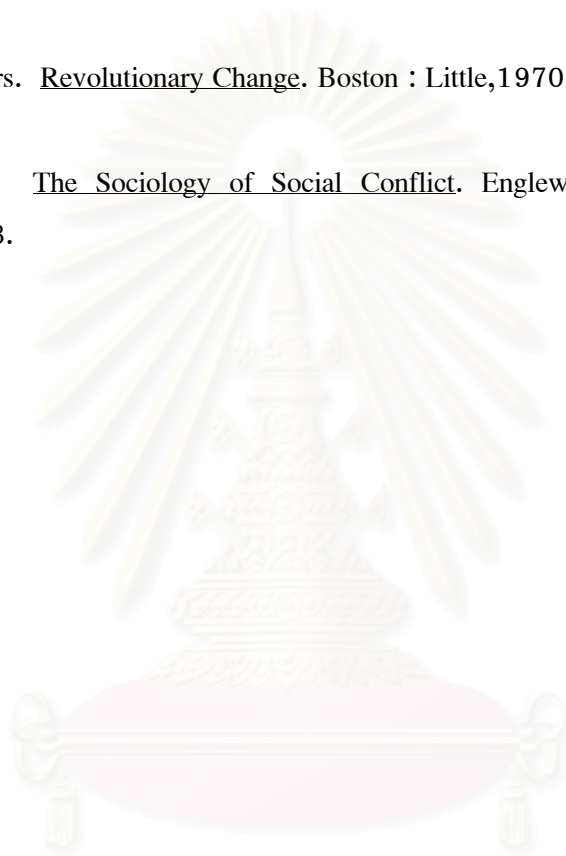
Easton, David. A Framework for Political Analysis. England Cliffs : Prentice Hall, 1965.

Friere, Paulo. Pedagogy of the Oppressed. New York : Seabury,1971.

Gamson, William. The Strategy of Social Protest. Homewood : Dorsey Press,1975.

Johnson, Chalmers. Revolutionary Change. Boston : Little,1970.

Kriesberg, Louis. The Sociology of Social Conflict. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall,1973.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียน

นายศาสวัต เฟ่งแพ เกิดวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2520 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีรัฐศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) จากภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2539 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2540 ปัจจุบันรับราชการที่ทบวงมหาวิทยาลัย สำนักนโยบายและแผนอุดมศึกษา ตำแหน่งเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย